

K
**PLUTARCHI
CHÆRONENSIS**

VITARUM PARALLELARUM

WM DELECTUS,

GRÆCE ET LATINE.

ADDUNTUR

*Variantes Lectiones insigniores, et Doctorum
Virorum Notæ et Emendationes.*

TOMUS PRIMUS,

CONTINENS VITAS

SOLONIS & POPLICOLÆ,

LYCURGI & NUMÆ.

DUBLINII MDCC LXI.

THE UNIVERSITY OF

CHICAGO

LIBRARY

OF THE

CHICAGO

LIBRARY

OF THE

CHICAGO

LIBRARY

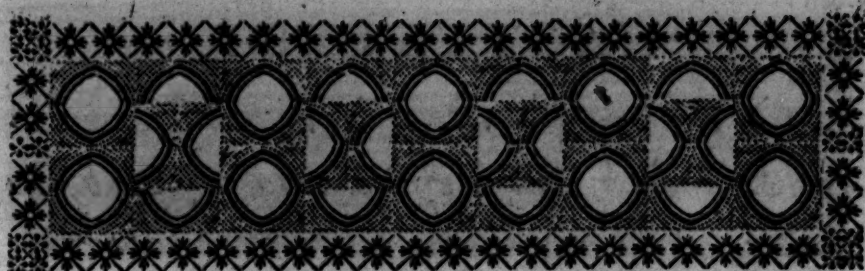
OF THE

CHICAGO

LIBRARY

OF THE

Π Λ Ο Υ Τ Α Ρ Χ Ο Υ

Βίοι παράλληλοι

ΣΟΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΠΛΙΚΟΛΑ.

Σ Ο Λ Ω Ν.

Α. **ΙΔΥΜΟΣ** ὁ γραμματικός, ἐν τῇ
περὶ τῶν ἀξόνων τῶν Σόλωνος ἀντι-
γραφῇ πρὸς Ἀσκληπιάδην, Φιλοκλέες τινὸς τέ-
θεικε λέξιν, ἐν ἣ τὸν Σόλωνα πατρὸς Εὐφορίωνος
ἀποφαίνει, παρὰ τὴν τῶν ἄλλων δόξαν ὅσοι μέμ-
νηται Σόλωνος. Ἐξηκесίδας γὰρ αὐτὸν ἅπαντες
ὁμαλῶς γεγονέναι λέγουσιν, ἀνδρὸς οὐσία μὲν (ὥς
φασιν) καὶ δυνάμει μέσας τῶν πολιτῶν, οἰκίας δὲ
πρώτης καλὰ γένος· ἦν γὰρ Κοδρίδης ἀνέκαθεν.
τὴν δὲ μητέρα τῆς Σόλωνος Ἡρακλείδης ὁ Πον-
τικός ἰσορεῖ τῆς Πεισιγράτης μητρὸς ἀνεψιὰν γε-
νέσθαι. καὶ φιλία τὸ πρῶτον ἦν αὐτοῖς πολλή μὲν
διὰ τὴν συγγένειαν, πολλή δὲ διὰ τὴν εὐφυΐαν
καὶ ὥραν (ὥς ἐνιοὶ φασιν) ἐρωτικῶς τὸν Πεισι-
γρᾶτον ἀσπαζομένους τῆς Σόλωνος. ὅθεν ὑψέρον (ὥς
εἴκειν)

Τ. Ι.

Β

ἔοικεν) εἰς διαφορὰν αὐτῶν ἐν τῇ πολιείᾳ καλὰ-
 σάντων, οὐδὲν ἤνεγκεν ἢ ἔχθρα σκληρὸν οὐδ' ἄβριον
 πάθος, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐκεῖνα τὰ δίκαια ταῖς
 ψυχαῖς, καὶ παρεφύλαξε τυφομένην ἀδρᾶ πυρὸς ἔτι
 ζῶσαν φλόγα τὴν ἐρωτικὴν μνήμην καὶ χάριν. ὅτι δὲ
 πρὸς τὰς καλὰς οὐκ ἦν ἐχυρὸς ὁ Σόλων, οὐδ'
 ἐρωτῇ. Ταρταλέος ἀνιανασῆναι, πύκνης ὅπως ἐς χεῖ-
 ρας, ἐκ τε τῶν ποιημάτων αὐτῷ λαβεῖν ἐστὶ, καὶ νό-
 μον ἔγραφε διαβρεύοντα δᾶλον μὴ ξηραλοφεῖν μη-
 δὲ παιδερασεῖν, εἰς τὴν τῶν καλῶν μερίδα καὶ σεμ-
 νῶν ἐπιήδευμάτων τιθέμενος τὸ παῖγμα, καὶ τρό-
 πον τινὰ τὰς ἀξίας προκαλέμενος ὧν τοὺς ἀναξίους
 ἀπήλαυνε. λέγεται δὲ καὶ Πεισίστρατος ἐρασῆς Χάρ-
 μου γενέσθαι, καὶ τὸ ἄσαλμα τῷ ἐρωτῷ ἐν Ἀκα-
 δημίᾳ καθιερώσαι, ὅπου τὸ πῦρ ἀνάπτεσιν οἱ τὴν
 ἱερὰν λαμπράδα διαθέοντες.

β'. Ὁ δ' οὖν Σόλων, τὴν οὐσίαν τῷ πατρὸς
 ἐλαττώσαντος εἰς φιλανθρωπίας τινὰς (ὡς φησιν
 Ἑρμιππος) καὶ χάριτας, ἐκ ἂν ἀπορήσας τῶν
 βουλομένων ἐπαρκεῖν, αἰδούμενος δὲ λαμβάνειν
 παρ' ἐτέρων, ἐξ οἰκίας γεγονὼς εἰδισμένης ἐτέροις
 βοηθεῖν, ὥρμησε νέος ὧν ἔτι πρὸς ἐμπορίαν. καὶ
 τοι φασὶν ἔνιοι, πολυπειρίας ἕνεκα μᾶλλον καὶ
 ἰσορίας, ἢ χρηματισμῷ πλανηθῆναι τὸν Σόλωνα.
 σοφίας μὲν γὰρ ἦν ὁμολογούμενως ἐρασῆς, ὅς γε καὶ
 πρεσβύτερος ὧν ἔλεγε γηράσκειν αἰεὶ πολλὰ δι-
 δασκά-

δασκόμενος· πλῆτον δ' ἐκ ἐθαύμαζε, ἀλλὰ καὶ
φησιν ὁμοίως πλῆθειν,

ὥς τε πολὺς ἄρβυρός ἐστι

Καὶ χρυσὸς, καὶ γῆς πυροφόρος πεδία,

Ἴπποι δ' ἡμίονοί τε, καὶ ὥς μόνον ταῦτα πάρεστι,

Γαστρί τε καὶ πλευρῇ καὶ ποσὶν ἄβρα παθεῖν.

Παῖδός τ' ἡδὲ γυναικὸς ἐπὶ καὶ ταῦτ' ἀφίκηται,

Ἦδη σὺν δ' ὥρῃ γίνεσθαι ἀρμονία!

ἀλλ' ἐτέρωθεν λέγει,

Χρήματα δ' ἰμεῖρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δὲ πε-
πᾶσθαι

Οὐκ ἐθέλων· πάντως ὕστερον ἦλθε δίκη.

κωλύει δὲ οὐδὲν τὸν ἀλσθὸν καὶ πολίτικὸν ἄνδρα μήτε
τῶν περὶ τῶν τὴν κλήσιν ἐν σωδῇ τίθεσθαι,
μήτε τῆς χρείας τῶν ἀναγκαίων καὶ ἱκανῶν κα-
ταφρονεῖν. ἐν δὲ τοῖς τότε χρόνοις, κατ' Ἡσίοδον,
ἔρπον οὐδὲν ἦν ὄνειδος, οὐδὲ τέχνη διαφορὰν ἔφερεν.
ἐμπορία δὲ καὶ δόξαν εἶχεν, οἰκισμένη τὰ βαρβα-
ρικά, καὶ προξενῶσα φιλίας βασιλέων, καὶ πραγ-
μάτων ἐμπείρους ποιοῦσα πολλῶν. ἔνιοι δὲ καὶ
πόλεων οἰκισαὶ γέγονασιν μεγάλων, ὥς καὶ Μασσα-
λίας Πρῶτος, ὑπὸ Κελίων τῶν περὶ τὸν Ῥοδανὸν
ἀλσπηδεῖς. καὶ Θαλῆν δὲ φασιν ἐμπορίᾳ χρήσασ-
θαι, καὶ Ἰπποκράτην τὸν μαθηματικόν, καὶ Πλά-
τωνι τῆς ἀποδημίας ἐφόδιον, ἐλαίᾳ τινὸς ἐν Αἴ-
γυπῳ διαθέσιν γενέσθαι.

γ'. Τὸ δ' οὖν εὐδάπανον τῷ Σόλωνι καὶ ὕβρον
 πρὸς τὴν δαίαν, καὶ τὸ φοβικώτερον ἢ φιλοσο-
 φώτερον ἐν τοῖς ποιήμασι διαλέσθαι περὶ τῶν
 ἡδονῶν, τὸν ἐμπορικὸν οἰοῖναι βίον προσερίφθαι·
 πολλὰς γὰρ ἔχοντα κινδύνους καὶ μεγάλας, ἀνταπ-
 αῖεῖν πάλιν εὐπαθείας τινὰς καὶ ἀπολαύσεις. ὅτι
 δ' αὐτὸν ἐν τῇ τῶν πονηρῶν μερίδι μᾶλλον ἢ
 τῇ τῶν πλεονεξίων ἔταττε, δῆλόν ἐστιν ἐκ τούτων·
 Πολλοὶ γὰρ πλεονεξοῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ
 πένονται.

Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς ἐ διαμεψόμεθα

Τῆς ἀρετῆς τὸν πλεονεξόν· ἐπεὶ τὸ μὲν ἐμ-
 πεδόν ἐστι,

Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος
 ἔχει.

τῇ δὲ ποιήσει, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς ἑδὲν ἄξιον
 σπουδῆς, ἀλλὰ παίζων, ὡς εἶπε, προσχρήσασ-
 θαι, καὶ περιάγων ἑαυτὸν ἐν τῷ σχολάζειν ὑπερον-
 δέ, καὶ γνώμας ἐνέτεινε φιλοσόφους, καὶ τῶν πολι-
 τικῶν πολλὰ συγκατέπλεκε τοῖς ποιήμασιν, ἔχ
 ἱστορίας ἕνεκεν καὶ μνήμης, ἀλλ' ἀπολογισμούς τε
 τῶν πεπραγμένων ἔχοντα, καὶ προτροπὰς ἐνιαχθῆ
 καὶ νουθεσίας, καὶ ἐπιπλήξεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.
 ἔνιοι δὲ φασιν ὅτι καὶ τοὺς νόμους ἐπεχείρησεν ἐν-
 τείνας εἰς ἔπος ἐξενεγκεῖν, καὶ διαμνημονεύσαι
 τὴν ἀρχὴν ὅπως ἔχουσιν,

Πρῶτα

Πρῶτα μὲν εὐχόμεσθα Διὶ Κρονίδῃ βασιλῇι,
Θεσμοῖς τοῖςδε τύχην ἀγαθὴν καὶ κῦδος ὀ-
πάσσαι.

φιλοσοφίας δὲ τῷ ἠθικῷ μάλιστα τὸ πολίτικόν,
ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν τότε σοφῶν, ἠγάπησεν.
ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ἀπλῶς ἐστὶ λίαν καὶ ἀρχαῖος,
ὡς δῆλον ἐκ τούτων,

Ἐκ νεφέλης πέλεται χιόνος μένος ἡδὲ χα-
λάζης.

Βροντὴ δ' ἐκ λαμπρᾶς γίγνεται ἀσεροπῆς.

Ἐξ ἀνέμων δὲ θάλασσα ταρασσεύεται· ἦν δὲ
τις αὐτὴν

Μὴ κινῇ, πάντων ἐστὶ δικαιοσύνη.

καὶ ὅλως ἔοικεν ἢ Θάλεω μόνον σοφία τότε περαι-
τέρω τῆς χρείας ἐξικέσθαι τῇ θεωρίᾳ, τοῖς δὲ
ἄλλοις ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρείῃς, τοῦνομα τῆς
σοφίας ὑπῆρξε.

δ'. Γενέσθαι δὲ μετ' ἀλλήλων ἐν τε Δελ-
φοῖς ὁμῶς λέγονται, καὶ πάλιν ἐν Κορίνθῳ, Πε-
ριάδρου σύλλογόν τινα κοινὸν αὐτῶν καὶ συμπό-
σιον καλᾶσκευάσαντος. ἔτι δὲ μᾶλλον εἰς ἀξίωμα
καὶ δόξαν αὐτοὺς κατέστησεν ἢ τῷ τρίποδος περι-
οδος, καὶ διὰ πάντων ἀνακύκλησις καὶ ἀνθύπειξις,
μετ' εὐμενείας φιλοτίμου γινομένη. Κῶων γὰρ
(ὡς φασι) καταγόνων σαγήνην, καὶ ξένων ἐκ
Μιλήτου πριαμένων τὸν βόλον ἔπω φανερόν ὄντα,
χρυσῶς ἐφάνη τρίπους ἐλκόμενος, ὃν λέγουσιν

Ἑλένην πλέεσαν ἐκ Τροίας αὐτόθι καθεῖναι, χρησμῷ τινος ἀναμνησθεῖσαν παλαιῷ. γενομένης δὲ τοῖς ξένοις πρῶτον ἀνίλογίας πρὸς τῆς Ἀλίας περὶ τῆς τρίποδος, εἶτα τῶν πόλεων ἀναδεξαμένων τὴν διαφορὰν ἄχρι πολέμου προελθῶσαν, ἀνείλεν ἀμφοτέροις ἡ Πυθία, τῷ σοφιάτῳ τὸν τρίποδα ἀποδῆναι, καὶ πρῶτον μὲν ἀπεξάλη πρὸς Θάλῃν εἰς Μίλητον, ἐκασίως Κώων ἐνὶ δωρεμένων ἐκείνῳ περὶ ὃ πρὸς ἅπαντας ὁμῶς Μιλησίους ἐπολέμησαν. Θάλεω δὲ Βιάνῃα σοφώτερον ἀποφαίνοντος αὐτῷ, πρὸς ἐκείνον ἦκεν. ἀπ' ἐκείνου δ' αὖθις ἀπεξάλη πρὸς ἄλλον ὡς σοφώτερον. εἶτα περιῶν καὶ ἀναπεμπόμενος ἔτῳ, ἐπὶ Θάλῃν τὸ δεύτερον ἀφίκετο· καὶ τέλος εἰς Θήβας ἐκ Μιλήτης κομισθεὶς, τῷ Ἰσμενίῳ Ἀπόλλωνι καθιερώθη. Θεόφραστος δὲ φησι πρῶτον μὲν εἰς Πριήνην Βιάνῃ τὸν τρίποδα πεμφθῆναι, δεύτερον δ' εἰς Μίλητον, Θάλῃ Βιάντος ἀποπέμφαντος. ἔτῳ δὲ διὰ πάντων, πάλιν εἰς Βιάνῃα περιελθεῖν, τέλος δὲ εἰς Δελφούς ἀποσταλῆναι. ταῦτα μὲν ἔνι ὑπὸ πλειόνων τεθρύλληται, πλὴν ὅτι τὸ δῶρον ἀντὶ τῆς τρίποδος οἱ μὲν φιάλην ὑπὸ Κροίσῳ πεμφθεῖσαν, οἱ δὲ ποτήριον Βαθυκλέους ἀπολιπόντος εἶναι λέγουσιν.

ε'. Ἰδία δὲ Ἀναχάρσεως τε πρὸς Σόλωνα, καὶ πάλιν Θάλεω συνουσίαν τινὰ καὶ λόγους ἀναγράφει τοιούτους. Ἀναχάρσει μὲν εἰς Ἀθήνας φασὶν

φασὶν ἐπὶ τὴν Σόλωνος οἰκίαν ἐλθόντα, κόπλειν,
 καὶ λέγειν ὡς ξένος ὢν ἀφῖκται φιλίαν ποιησό-
 μενος καὶ ξενίαν πρὸς αὐτόν. ἀποκρινομένους δὲ τῷ
 Σόλωνος, Οἴκοι βέλτιόν ἐστι ποιεῖσθαι φιλίας,
 Οὐκ ἔν (φάναι τὸν Ἀνάχαρσιν) αὐτὸς ὢν οἶκοι
 σὺ ποιῆσαι φιλίαν καὶ ξενίαν πρὸς ἡμᾶς. ἔτω
 δὲ Θαυμάσαντα τὴν ἀγχίνοιαν τῷ ἀνδρὶ τὸν
 Σόλωνα δέξασθαι φιλοφρόνως, καὶ χρόνον τινα
 σχεῖν παρ' αὐτῷ, ἥδη τὰ δημόσια πράττοντα καὶ
 συντατλίμενον τῶν νόμων. τὸν ἔν Ἀνάχαρσιν
 πυνθόμενον, καλαγελαῶν τῆς πραγματείας τῷ
 Σόλωνος, οἰομένους γράμμασιν ἐφέξειν τὰς ἀδικίας
 καὶ πλεονεξίας τῶν πολιτῶν, ἃ μηδὲν τῶν ἀ-
 γαχνίων διαφέρειν, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα, τῶν μὲν
 ἀσθενεῖς καὶ λεπτοὶ τῶν ἀλίσκομένων καθεύδειν,
 ὑπὸ δὲ τῶν δυνατῶν καὶ πλοσίων διαρρηγῆσθαι.
 τὸν δὲ Σόλωνα πρὸς ταῦτα φασὶν εἰπεῖν, ὅτι
 καὶ συνθήκας ἄνθρωποι φυλάττουσιν ἅς οὐδετέρω
 λυσιτελές ἐστι παραβαίνειν τῶν δεμένων καὶ
 τῶν νόμων αὐτὸς οὕτως ἀρμόζει τοῖς πολίταις,
 ὥστε πᾶσι τῷ παρανομεῖν βέλτιον ἐπιδεῖται
 τὸ δικαιοπραγεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς Ἀνά-
 χαρσις εἵκαζεν ἀπέβη μᾶλλον, ἢ κατ' ἐλπίδα
 τῷ Σόλωνος. ἔφη δὲ καὶ κεῖνο θαυμάζειν ὅ Ἀ-
 νάχαρσις ἐκκλησίᾳ παραγενόμενος, ὅτι λέγῃσι
 μὲν οἱ σοφοὶ παρ' Ἑλλήσι, κρίνῃσι δὲ οἱ ἀ-
 μαθεῖς.

5'. Πρὸς Θαλῆν δ' εἰς Μίλητον ἐλθόντα
 τὸν Σόλωνα, θαυμάζειν ὅτι γάμῃ καὶ παιδοποιίᾳ
 τὸ παράπαν ἡμέληκε. καὶ τὸν Θαλῆν τότε μὲν
 σιωπῆσαι, διαλιπόντα δ' ὀλίγας ἡμέρας, ἄνδρα
 παρασκευάσαι ξένον, ἀρτίως ἥκειν φάσκοντα
 δεκαταῖον ἐξ Ἀθηνῶν, πυθόμενος δὲ τῷ Σόλω-
 νος εἰ δὴ τι καινὸν ἐν ταῖς Ἀθήναις, δεδιδαγ-
 μένον ἃ χρὴ λέγειν τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲν εἰπεῖν
 ἕτερον, εἰ μὴ νῆ Δία νεανίσκῳ τινὸς ἦν ἐκφορὰ,
 καὶ προὔπεμπεν ἢ πόλιν. ἦν γὰρ υἱὸς (ὡς ἔφα-
 σαν) ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ πρωτεύοντος ἀρετῇ τῶν πο-
 λιτῶν· οὐ παρῆν δὲ, ἀλλ' ἀποδημεῖν ἔφασαν
 αὐτὸν ἤδη πολὺν χρόνον. ὡς δυστυχὴς ἐκεῖνος,
 φάναι τὸν Σόλωνα. Τίνα δ' ὠνόμαζον αὐτόν;
 Ἦκιστα, φάναι, τῆνομα, τὸν ἄνθρωπον· ἀλλ'
 οὐ μνημονεύω· πλὴν ὅτι πολὺς λόγος ἦν αὐτῷ
 σοφίας καὶ δικαιοσύνης. ἔτω δὴ καθ' ἐκάστην ἀ-
 πόκρισιν τῷ φόβῳ προσαγόμενον τὸν Σόλωνα,
 καὶ τέλος ἤδη συντελεσθέν, αὐτὸν ὑποβάλλειν
 τοῦνομα τῷ ξένῳ, πυθανόμενον μὴ Σόλωνος ὁ
 τεθνηκὼς υἱὸς ὠνομάζετο. φήσαντος δὲ ἀνθρώπου,
 τὸν μὲν ὀρμῆσαι παῖειν τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰλλα
 ποιεῖν καὶ λέγειν ἃ συμβαίνει τοῖς περιπαθεῖσι.
 τὸν δὲ Θαλῆν ἐπιλαβόμενον αὐτῷ, καὶ γελά-
 σαντα, Ταῦτά τοι (φάναι) ὦ Σόλων, ἐμὲ γά-
 μῃ καὶ παιδοποιίᾳ ἀφίστησιν, ἃ καὶ σε καλερεῖται
 τὸν ἐρῶμεγέστατον. ἀλλὰ θάρρει τῶν λόγων
 ἔνεκα

ἐνεκα τῶτων· οὐ γάρ εἰσιν ἀληθεῖς. ταῦτα μὲν ἔν Ἑρμιππος ἰσορεῖν φησι Πάταικον, ὃς ἔφασκε τὴν Αἰσώπῃ ψυχὴν ἔχειν.

Ζ. Ἄτοπος δὲ καὶ ἀγεννὴς ὁ τῷ φόβῳ τῆς ἀποβολῆς τὴν κτῆσιν ὦν χρὴ προϊέμενος· οὕτω γὰρ ἂν τις οὐ πλεῖστον, οὐ δόξαν, οὐ σοφίαν ἀγαπήσειε παραγενομένην, δεδιώς σέρεσθαι. καὶ γὰρ ἀρετὴν, ἥς κλῆμα μεῖζον οὐδὲν, οὐδ' ἥδιον, ἐξιζαμένην ὑπὸ νόσων καὶ φαρμάκων ὀρώμεν. αὐτῷ τε Θαλῇ μὴ γήμαντι πλεόν οὐδὲν εἰς ἀφοβίαν, εἰ μὴ καὶ φίλων κτῆσιν ἔφυγε καὶ οἰκείων καὶ πατρίδος. ἀλλὰ καὶ παῖδα θητόν ἔσχε ποιησάμενος αὐτὸς τὸν τῆς ἀδελφῆς (ὡς φασί) Κύβισθον. ἐχέσης γάρ τι τῆς ψυχῆς ἀγαπητικὸν ἐν ἑαυτῇ, καὶ πεφυκυίας, ὥσπερ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι καὶ μνημονεύειν, οὕτω καὶ φιλεῖν, ἐνδύεσθαι τι τούτῳ καὶ προσφύεσθαι τῶν ἐκτὸς, οἷς οἰκείον οὐδὲν ἐστὶ· καὶ, καθάπερ οἶκον καὶ χώραν γνησίων ἔρημον διαδόχων, τὸν φιλόσοργον ἀλλότριοι καὶ νόθοι θεραπεύοντες, εἰσοικισάμενοι καὶ καταλαβόντες, ἅμα τῷ φιλεῖν τὸ φροντίζειν καὶ δεδιέναι περὶ αὐτῶν ἐνεποίησαν. ὥστ' ἰδοὺς ἂν ἀνθρώπους σερρώτερά τῇ φύσει περὶ γάμου καὶ γενέσεως παίδων διαλεγόμενους, εἶτα τὰς αὐτὰς ἐπὶ παισὶν οἰκοτρίβων, ἢ θρέμμασι παλλακῶν νοσῶσι καὶ θνήσκουσι παρατεινομένους πόθῳ, καὶ φωνὰς ἀγεννεῖς ἀφιέντας.

ἔνιοι δὲ καὶ κυνῶν θανάτῳ καὶ ἵππων αἰσχυρῶς
καὶ ἀβιώτως ὑπὸ λύπης διετέθησαν. ἀλλ' ἕτεροί
γε παῖδας ἀγαθὰς ἀποβαλόντες, οὐδὲν ἔπαθον
δεινόν, οὐδ' ἐποίησαν αἰσχυρόν, ἀλλὰ καὶ χρώ-
μενοι τῷ λοιπῷ βίῳ κατὰ λόγον διετέλεσαν.
ἀσθένεια γάρ, οὐκ εὖνοια λύπας ἀπεράντης ἐπά-
γεται καὶ φόβος ἀνθρώποις ἀνασκήτοισι ὑπὸ λόγῳ
πρὸς τύχην, οἷς οὐδ' ἀπόλαυσις ἐγγίγνεται τῇ
ποθουμένῃ παρόντος, τῇ μέλλοντος ὠδῖνας αἰεὶ
καὶ τρόμας καὶ ἀγῶνας, εἰ σερήσονται, παρέχοντος
αὐτοῖς. δεῖ δὲ μήτε πενία πρὸς χρημάτων πε-
παῦσθαι σέρησιν, μήτε ἀφιλία πρὸς φίλων ἀ-
ποβολήν, μήτ' ἀπαυδία πρὸς τέκνων θάνατον,
ἀλλὰ τῷ λογισμῷ πρὸς πάντα. καὶ ταῦτα μὲν,
ὡς ἐν τῷ παρόντι, πλείονα τῶν ἱκανῶν.

ή. Ἐπεὶ δὲ μακρόν τινα καὶ δυσχερῆ πόλεμον
οἱ ἐν ἄσσει περὶ τῆς Σαλαμινίων νήσου Μεγαρεῦσι
πολεμῶντες ἐξέκαμον, καὶ νόμον ἔθεντο, μήτε
γράφαι τινα, μήτ' εἰπεῖν αὐτοῖς ὡς χρὴ τὴν
πόλιν ἀνλιποιεῖσθαι τῆς Σαλαμῖνος, ἢ θανάτῳ
ζημιῶσθαι, βαρέως φέρον τὴν ἀδοξίαν ὁ Σόλων,
καὶ τῶν νέων ὁρῶν πολλὰς δεομένους ἀρχῆς ἐπὶ
τὸν πόλεμον, αὐτὰς δὲ μὴ θάρσυντας ἄρξασθαι
διὰ τὸν νόμον, ἐσκήφατο μὲν ἕκαστι τῶν λο-
γισμῶν, καὶ λόγος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς οἰκίας
διεδόθη παρακινήτικῶς ἔχειν αὐτόν. ἐλεγεία δὲ
κρύφα συνθεῖς, καὶ μελετήσας ὥςτε λέγειν ἀπὸ
στόματος,

εόμαλος, ἐξεπήδησεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἄφνω φίλου
περιθέμενος. ὄχλος δὲ πολλῷ συνδραμόντος, ἀ-
ναβὰς ἐπὶ τὸν τῷ κήρυκος λίθον, ἐν ᾧδῃ
διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν, ἧς ἐστὶν ἀρχή,

Αὐτὸς κήρυξ ἦλθον ἀφ' ἡμερῆς Σαλαμῖνος

Κόσμον ἐπέων ᾧδὴν ἀντ' ἀγορῆς δέμενος.
τῷτο τὸ ποίημα Σαλαμῖς ἐπιγέγραπται, καὶ
εἰχων ἑκατὸν ἐστὶ, χαριέντως πάνυ πεποιημένον.
τότε δὲ ἀσθενὴς αὐτῷ, καὶ τῶν φίλων τῷ Σό-
λωνος ἀρξαμένων ἐπαινεῖν, μάλιστα δὲ τῷ
Πεισιγράτῃ τοῖς πολίταις ἐσκελευομένῃ καὶ
παρορμῶντος πεισθῆναι τῷ λόγονι, λύσαντες τὸν
νόμον, αὖθις ἤπτοντο τῷ πολέμῳ, πρὸς ἡσά-
μενοι τὸν Σόλωνα. τὰ μὲν ἔνδον δημῳδῇ τῶν λεγο-
μένων, τοιαῦτ' ἐστὶν, ὅτι πλεύσας ἐπὶ Κωλιάδα
μετὰ τῷ Πεισιγράτῃ, καὶ καταλαβὼν αὐτόθι
πάσας τὰς γυναῖκας τῇ Δήμητρι τὴν πάτριον
δυσίαν ἐπίελθσας, ἐπέμψεν ἄνδρα πρῶτον εἰς
τὴν Σαλαμῖνα, πρὸς ποιέμενον αὐτόμολον εἶναι,
κελεύοντα τῆς Μεγαρεῖς, εἰ βέλονται τῶν Ἀ-
θηναίων τὰς πρῶτας λαβεῖν γυναῖκας, ἐπὶ Κω-
λιάδα μετ' αὐτῷ πλεῖν τὴν ταχίστην. ὥς δὲ
πεισθέντες οἱ Μεγαρεῖς ἄνδρας ἐξέπεμψαν ἐν τῷ
πλοίῳ, καὶ κατεῖδεν ὁ Σόλων τὸ πλοῖον ἐλαυ-
νόμενον ἀπὸ τῆς νήσου, τὰς μὲν γυναῖκας ἐκπα-
δὼν ἀπελθεῖν ἐκέλευσε, τῶν δὲ νεωτέρων τῆς
μηδέπω γενειῶντας ἐνδύμασι καὶ μίτραις καὶ ὑπο-
δήμασι

δήμασι τοῖς ἐκείνων σκευασαμένους, καὶ λαβόντας ἐγχειρίδια κρυπλά, παίζειν καὶ χορεύειν προσέταξε πρὸς τῇ θαλάσῃ, μέχρις ἂν ἀποβῶσιν οἱ πολέμιοι, καὶ γένηται τὸ πλοῖον ὑποχείριον. ἔτω δὴ τῶν πωρομένων, ὑπαχθέντες οἱ Μεγαρεῖς τῇ ὄψει, καὶ προσμίζαντες ἔργους, ἐξεπήδων, ὥς ἐπὶ γυναικας, ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους· ὥς μὴδὲνα διαφυγεῖν, ἀλλὰ πάντας ἀπολέσθαι, καὶ τὴν νῆσον ἐπιπλεύσαντας εὐδὺς ἔχειν τὰς Ἀθηναίους.

Ζ. Ἄλλοι δὲ φασιν ὅτι τῶτον τὸν τρόπον γενέσθαι τὴν κατάληψιν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν αὐτῷ τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν χρῆσαι,

Ἄρχηγος χώρας θυσίαις ἥρωας ἐνοίκους

Ἴλασο, τὰς κόλπος Ἀσωπίος ἀμφικαλύπτει,

Οἱ φθίμενοι δέρκονται ἐς ἥλιον δύνοντα.

τὸν δὲ Σόλωνα διαπλεύσαντα νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον, ἐνλεμεῖν σφάγια Περιφήμεν καὶ Κιχρεῖ τοῖς ἥρωσιν. εἶτα παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐδελοντάς λαβεῖν πεντακοσίους, δόγματος γενομένους, τέττας, ἂν κατάσχωσι τὴν νῆσον, κυρίους εἶναι τῆς πολιτεύματος. ἀναχθέντα δὲ συχνᾶς ἀλιάσιν ἅμα τριακοντόντων συμπαραπλεύσης, ὑφορμίσασθαι τῇ Σαλαμῖνι κατὰ χηλὴν τινα πρὸς τὴν Εὐβοίαν ἀποβλέψαν. πυθομένους δὲ τὰς ἐν Σαλαμῖνι Μεγαρεῖς, ἐκ τινος φήμης ἔδεν βέβαιον, αὐτὰς μὲν εἰς τὰ ὅπλα δορυβεμένους βαδίζειν, ναῦν δὲ

δὲ ἀποσεῖλαι καλᾶσκεφομένην τῶν πολεμίων·
 ἧς ἐγγὺς ἐλθούσης, κρατῆσαι τὸν Σόλωνα καὶ κα-
 θεῖρξαι τὰς Μεγαρεῖς. ἐμβιβάσαι δὲ τῶν Ἀ-
 θηναίων τὰς κρατίστους, κελεύσαντα πλεῖν ἐπὶ
 τὴν πόλιν ὡς ἂν ἐνδέχῃται μάλιστα κρύπτοντας
 ἑαυτὰς. ἅμα δὲ τὰς ἄλλας Ἀθηναίους ἀναλα-
 βόντα περὶ συμφέρεσθαι τοῖς Μεγαρεῦσι καὶ τῆς
 μάχης ἔτι συνεσώσης, φθάσαι τὰς ἀπὸ τῆς
 νεῶς καταλαβόντας τὴν πόλιν. ἔοικε δὲ καὶ τῷ
 λόγῳ τότε τὰ δρώμενα μαρτυρεῖν. ναῦς γάρ
 τις Ἀττική προσέπλει σιωπῇ τὸ πρῶτον, εἶτα
 κραυγῇ καὶ ἀλαλαγμῷ προσφερομένων, εἰς ἀνὴρ
 ἑνοπλος ἐξαλλόμενος, μετὰ βοῆς ἔδει πρὸς
 ἄκρον τὸ Σκιράδιον ἐκ γῆς προσφερομένοις. πλη-
 σίον δὲ τῷ Ἐνναλίῳ τὸ ἱερόν ἐστιν ἰδρυσαμένῳ
 Σόλωνος. ἐνίκησε γὰρ τὰς Μεγαρέας, καὶ ὅσοι
 μὴ διεφθάρησαν ἐν τῇ μάχῃ, πάντας ὑποσπόν-
 δας ἀφῆκεν.

Ι. Οὐ μὲν ἀλλὰ τῶν Μεγαρέων ἐπιμενόντων,
 πολλὰ κακὰ καὶ δρῶντες ἐν τῷ πολέμῳ καὶ πάσ-
 χοντες, ἐποίησαντο Λακεδαιμονίους διαλλακτὰς
 καὶ δικαστάς. οἱ μὲν ἔν τῳ Σόλῳι συνα-
 γωνίσασθαι λέγουσι τὴν Ὀμήρου δόξαν· ἐμβα-
 λόντα γὰρ αὐτὸν ἔπος εἰς νεῶν κατάλογον, ἐπὶ
 τῆς δίκης ἀναγνῶναι,

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγειν δυοκαίδεκα νῆας,
 Στῆσε

Στήσε δ' ἄγων ἰν' Ἀθηναίων ἴσαντο φά-
λαγγες.

αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι ταῦτα μὲν οἴονται φλυαρίαν
εἶναι, τὸν δὲ Σόλωνα φασὶν ἀποδείξαι τοῖς δι-
κασαῖς ὅτι Φιλαῖος καὶ Εὐρυσάκης Αἰανίλος υἱοί,
Ἀθήνησι πολιτείας μεταλαβόντες, παρέδωσαν
τὴν νῆσον αὐτοῖς, καὶ κατώκησαν, ὁ μὲν ἐν
Βραυρῶνι τῆς Ἀττικῆς, ὁ δὲ ἐν Μελίτῃ. καὶ
δήμον ἐπώνυμον Φιλαῖς τῶν Φιλαϊδῶν ἔχουσιν,
ὃθεν ἦν Πεισίστρατος. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξελέγξαι
τὰς Μεγαρέας βεβλόμενον, ἰσχυρίσασθαι περὶ
τῶν νεκρῶν, ὥς ἔχ' ὃν τρόπον ἐκεῖνοι θάπτουσι
κεκηδευμένων, ἀλλ' ὃν αὐτοί. θάπτουσι δὲ Με-
γαρεῖς πρὸς ἑὸς τὰς νεκρὰς σφραγίδες, Ἀθηναῖοι
δὲ πρὸς ἐσπέραν. Ἡρέας δὲ ὁ Μεγαρεὺς ἐνισά-
μενος λέγει καὶ Μεγαρεῖς πρὸς ἐσπέραν τείραμ-
μένα τὰ σώματα τῶν νεκρῶν τιθέναι. καὶ μείζον
ἔτι τούτου, μίαν ἕκασον Ἀθηναίων ἔχειν θήκην,
Μεγαρέων δὲ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἐν μιᾷ κεῖσθαι.
τῷ μέντοι Σόλωνι καὶ Πυθικὸς τινας βοηθῆσαι
λέγουσι χρησμούς, ἐν οἷς ὁ θεὸς Ἰωνίαν τὴν Σα-
λαμίνα προσηγόρευσε. ταύτην τὴν δίκην ἐδίκα-
σαν Σπαρτιατῶν πέντε ἄνδρες, Κριτολαΐδας,
Ἀμομφάρελος, Ὑψηλίδας, Ἀναξίλας, Κλεο-
μένης.

ιά. Ἦδη μὲν ἔν καὶ ἀπὸ τούτων ἐνδοξος ἦν ὁ
Σόλων καὶ μέγας. ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διεβοήθη μάλ-
λον

λον ἐν τοῖς Ἑλλησιν, εἰπὼν ὑπὲρ τῷ ἱερῷ τῷ ἐν Δελφοῖς, ὡς χρὴ βοηθεῖν καὶ μὴ περιπαῖν. Κιρραῖος ὑβρίζοντος εἰς τὸ μαντεῖον, ἀλλὰ προσάμυνεν ὑπὲρ τῷ θεῷ Δελφοῖς. πεισθέντες γὰρ ὑπ' ἐκείνου, πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν οἱ Ἀμφικλύονες, ὡς ἄλλοι τε μαρτυροῦσι καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τῶν Πυθιονίκων ἀναγραφῇ, Σόλωνι τὴν γνώμην ἀναλίσχεις. καὶ μέντοι στρατηγὸς ἐπὶ τῷτον ἀπέδείχθη τὸν πόλεμον, ὡς λέγειν φησὶν Ἑρμῖπος Εὐάνθη τὸν Σάμιον. ὅτε γὰρ Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ τῷτ' εἴρηκεν, ἔντε τοῖς τῶν Δελφῶν ὑπομνήμασιν Ἀλκμαίων, καὶ Σόλων, Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀναγέγραπται.

16. Τὸ δὲ Κυλώνειον ἄγος ἤδη μὲν ἐκ πολλῷ διατάραττε τὴν πόλιν, ἐξ οὗ τὰς συνωμότητας τῷ Κυλώνος ἱκετεύοντος τὴν Θεὸν Μεγακλῆς ὁ ἄρχων ἐπὶ δίκῃ καλεσθεῖν ἐπεισεν· ἐξάφαντος δὲ τῷ ἔδῳ κρόκην κλωσὴν, καὶ ταύτης ἐχομένης, ὡς ἐγένοντο περὶ τὰς σεμνάς Θεάς καταβαίνοντες, αὐτομάτως τῆς κρόκης ῥαγείσης, ὥρμησε συλλαμβάνειν ὁ Μεγακλῆς καὶ οἱ συνάρχοντες, ὡς τῆς Θεᾶς τὴν ἱκεσίαν ἀπολεγομένης· καὶ τὰς μὲν ἔξω κατέλευσαν, οἱ δὲ τοῖς βωμοῖς προσφυγόντες ἀπεσφάγησαν. μόνοι δ' ἀφείδθησαν οἱ τὰς γυναικάς αὐτῶν ἱκετεύσαντες. ἐκ τούτου δὲ κληθέντες ἐναγείς ἐμισθύντο· καὶ τῶν Κυλωνείων οἱ περιγεγόμενοι, πάλιν ἦσαν ἰσχυροὶ, καὶ φασιάζοντες αἰεὶ

αἰεὶ διετέλκεν πρὸς τὰς ἀπὸ τῆς Μεγακλέους.
 ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς γάσεως ἀκμὴν λαβέσης
 μάλισα, καὶ τῆς δῆμῃ διασάντος, ἥδη δόξαν ἔχων
 ὁ Σόλων παρῆλθεν εἰς τὸ μέσον ἅμα τοῖς ἀρί-
 στοῖς τῶν Ἀθηναίων, καὶ δεόμενος καὶ διδάσκων ἔ-
 πεισε τὰς ἐναγεῖς λεγομένους δίκην ὑποσχεῖν καὶ
 κριθῆναι, τριακοσίων ἀριστίνδην δικαζόντων. Μύ-
 ρωνος δὲ τῆς Φλυέως κατηγορήσας, ἐάλωσαν οἱ
 ἄνδρες, καὶ μετέστησαν οἱ ζῶντες τῶν δ' ἀποθα-
 νόντων τὰς νεκρὰς ἀνορύξαντες, ἐξέρριψαν ὑπὲρ
 τὰς ὄρας. ταύταις δὲ ταῖς ταραχαῖς καὶ Μεγα-
 ρέων συνεπιφερόμενων, ἀπέβαλόν τε Νισαίαν οἱ
 Ἀθηναῖοι, καὶ Σαλαμῖνος ἐξέπεσον αὐτοῖς. καὶ
 φόβοι τινὲς ἐκ δεισιδαιμονίας ἅμα καὶ φάσματα
 κατεῖχε τὴν πόλιν· οἱ τε μάντις ἀγὴ καὶ μισα-
 μὲς δεομένους καθαρμῶν προσφαίνεσθαι διὰ τῶν
 ἱερῶν ἠγόρευον. οὕτω δὲ μετάπεμπλος αὐτοῖς
 ἦκεν ἐκ Κρήτης Ἐπιμενίδης ὁ Φαίσιος, ὃν ἔβ-
 δομον ἐν τοῖς σοφοῖς καταριθμῶσιν ἔνιοι τῶν
 οὐ προσιεμένων τὸν Περίανδρον. ἐδόκει δὲ τις
 εἶναι θεοφιλὴς καὶ σοφὸς περὶ τὰ θεῖα τὴν ἐν-
 θεσιαστικὴν καὶ τελεστικὴν σοφίαν. διὸ καὶ παῖδα
 νύμφης ὄνομα Βάλτης, καὶ κέρηλα νέον αὐτὸν οἱ
 τότε ἄνθρωποι προσηγόρευον. ἐλθὼν δὲ, καὶ τῷ
 Σόλωνι χρησάμενος φίλῳ, πολλὰ προσυπειρ-
 γάσατο καὶ προωδοποίησεν αὐτῷ τῆς νομοθεσίας.
 καὶ γὰρ εὐσταλεῖς ἐποίησε ταῖς ἱερουργίαις, καὶ περὶ
 τὰ

τὰ πένθη πρᾶστερες, δυσίας τινὰς εὐδὺς ἀνα-
μίζας πρὸς τὰ κήδη, καὶ τὸ σκληρὸν ἀφελὼν καὶ
τὸ βαρβαρικὸν ᾧ συνείχοντο πρότερον αἱ πλείους
γυναῖκες. τὸ δὲ μέγιστον, ἱλασμοῖς τισι καὶ καθ-
αρμοῖς καὶ ἰδρύσεσι καλοργιάσας καὶ καθοσιώσας
τὴν πόλιν, ὑπήκοον τῷ δικαίῳ καὶ μᾶλλον εὐ-
πειθῇ πρὸς ὁμόνοιαν κατέστησε. λέγεται δὲ, τὴν
Μουνυχίαν ἰδὼν καὶ καλαμαθῶν πολὺν χρόνον,
εἰπεῖν πρὸς τὰς παρόντας ὡς τυφλὸν ἔσι τῷ
μέλλοντι ἀνθρώπῳ. ἐκφαγεῖν γὰρ Ἀθηναίους
τοῖς αὐτῶν ὁδοῖσιν, εἰ προήδεσαν ὅσα τὴν πόλιν
ἀνιάσει τὸ χωρίον. ὅμοιον δὲ τι καὶ Θαλὴν εἰ-
κάσαι λέγουσι. κελεύσαι γὰρ αὐτὸν ἐν τινὶ τό-
πῳ τῆς Μιλησίας φαύλῳ καὶ παρορωμένῳ τε-
λευτήσαντα δεῖναι, προεῖπὼν ὡς ἀγορὰ ποτὲ
τῷτο Μιλησίων ἔσαι τὸ χωρίον. Ἐπιμενίδης
μὲν οὖν μάλιστα θαυμασθεὶς, καὶ χρήματα διδόντων
πολλὰ καὶ τιμὰς μεγάλας τῶν Ἀθηναίων, οὐδὲν
ἢ θαλὸν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας αἰτησάμενος, καὶ
λαβὼν, ἀπῆλθεν.

ιγ'. Αἱ δ' Ἀθηναίαι, τῆς Κυλωνείας πεπαι-
μένης ταραχῆς, καὶ μεθεσώτων (ὥσπερ εἴρηται)
τῶν ἐναγῶν, τὴν παλαιὰν αὐτῆς χάσιν ὑπὲρ
τῆς πολιτείας ἐσασίαζον, ὅσας ἢ χώρα δια-
φορὰς εἶχε, τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διασάσης.
ἦν γὰρ τὸ μὲν τῶν διακρίων γένος δημοκρατικόν
ταῖον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ τὸ τῶν πεδιέων.

τρίτοι δ' οἱ πᾶραλοι μέσον τινα καὶ μεμιγμένον
 αἰρήμενοι πολιτείας τρόπον, ἐμποδῶν ἦσαν καὶ
 διεκώλυον τὰς ἐτέρας κρατῆσαι. τότε δὲ τῆς
 τῶν πονηρῶν πρὸς τὰς πλυσίαις ἀνωμαλίας
 ὥσπερ ἀκμὴν λαβύσης, παντάπασιν ἐπισφαλῶς
 ἢ πόλις διέκειτο, καὶ μόνως ἂν ἐδόκει καταστῆναι
 καὶ παύσασθαι ταραττομένη τυραννίδος γενομένης.
 ἅπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλυσ-
 σίων. ἢ γὰρ ἐγεώργων ἐκείνοις ἐκία τῶν γινομέ-
 νων τελῶντες, ἐκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ
 θῆτες. ἢ χρεῖα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν,
 ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτῶν
 δαλεύοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῇ ξένῃ πιπρασκόμενοι.
 πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν.
 οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε καὶ τὴν πόλιν φεύγειν
 διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν δανεισῶν. οἱ δὲ πλεῖστοι
 καὶ ῥωμαλεώτατοι συνίσταντο καὶ παρεκάλεον ἀλλή-
 λους μὴ περιορᾶν, ἀλλ' ἐλομένους ἓνα προσάτην,
 ἄνδρα πρῶτον, ἀφελέσθαι τὰς ὑπερημέρας, καὶ
 γῆν ἀναδάσασθαι, καὶ ὅλως μεταστῆσαι τὴν πο-
 λιτείαν.

ιδ'. Ἐνταῦθα δὴ τῶν Ἀθηναίων οἱ φρονι-
 μώτατοι, συνορῶντες τὸν Σόλωνα μόνον μάλιστα
 τῶν ἀμαρτημάτων ἐκτὸς οὐκία, καὶ μήτε τοῖς
 πλυσίαις κοινωνῆναι τῆς ἀδικίας, μήτε ταῖς τῶν
 πονηρῶν ἀνάγκαις ἐνεχόμενον, ἐδέοντο τοῖς κοινοῖς
 προσελθεῖν, καὶ καταπαῦσαι τὰς διαφοράς. καίτοι

Φανίας

Φανίας ὁ Λέσβιος αὐτὸν ἰσορεῖ τὸν Σόλωνα
 χρησάμενον ἀπάτῃ πρὸς ἀμφοτέρους ἐπὶ σωτηρίᾳ
 τῆς πόλεως, ὑποσχέσθαι κρύφα τοῖς μὲν ἀπό-
 ροις τὴν νέμειν, τοῖς δὲ χρηματικοῖς, βεβαίωσιν
 τῶν συμβολαίων. ἀλλ' αὐτὸς ὁ Σόλων, ὀκνῶν,
 φησὶ, τὸ πρῶτος ἀφασθαι τῆς πολιτείας, καὶ
 δεδοικώς τῶν μὲν τὴν φιλοχρηματίαν, τῶν δὲ
 τὴν ὑπερηφανίαν. ἤρεθον δὲ ἄρχων μετὰ Φι-
 λόμβροτον ὁμᾶ καὶ διαλλακτῆς καὶ νομοθέτης
 δεξαμένων προθύμως αὐτὸν, ὥς μὲν εὐπόρον,
 τῶν πλοσίων, ὥς δὲ χρηστὸν, τῶν πεινῶν.
 λέγεται δὲ καὶ φωνή τις αὐτῷ περιφερομένη πρῶ-
 τερον εἰπόντις ὡς τὸ ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ, καὶ
 τοῖς κτηματικοῖς ἀρέσκειν καὶ τοῖς ἀκτήμοσι, τῶν
 μὲν, ἀξία καὶ ἀρετῇ, τῶν δὲ, μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ
 τὸ ἴσον ἔχειν προσδοκάντων. ὅθεν ἐπ' ἐλπίδος
 ἑκατέρων μεγάλης γενομένων, οἱ προΐζαμενοι
 προσέκειντο τῷ Σόλῳ, τυραννίδα προξενούνης,
 καὶ ἀναπείδοντες εὐτολμώτερον ἀφασθαι τῆς πό-
 λεως ἐγκρατῇ γένόμενον. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν διὰ
 μέσθ' πολιτῶν τὴν ὑπὸ λόγῳ καὶ νόμῳ μεταβολὴν
 ὀρῶντες ἐργώδη καὶ χαλεπὴν οὔσαν, οὐκ ἔφυγον
 ἓνα τὸν δικαιοτάτον καὶ φρονιμώτατον ἐπιστῆσαι
 τοῖς πράγμασιν. ἔτι δὲ φασὶ καὶ μανίειαν γενέσ-
 θαι τῷ Σόλῳ Πυθοῖ τοιαύτην,

Ἦσο μέσσην κατὰ νῆα κυβερνητήριον ἔργον
 Εὐθύνων· πολλοὶ τοὶ Ἀθηναίων ἐπὶ κρηδοί.

μάλιστα δὲ οἱ συνήθεις ἐκάκιζον, εἰ διὰ τοῦνομα
 δυσωπεῖται τὴν μοναρχίαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῇ
 τῷ λαβόντος εὐθὺς ἂν βασιλείαν γενομένην· καὶ
 γεγεννημένην πρότερον μὲν Εὐβοεῦσι, Τυννώνδαν,
 νῦν δὲ, Μίυληναίοις, Πιττακὸν ἡρημένοις τυ-
 ραννον. τῶν οὐδὲν ἐξέκρυσσε τὸν Σόλωνα τῆς
 αὐτῷ προαιρέσεως, ἀλλὰ πρὸς μὲν τῶς φίλῃς
 εἶπεν (ὡς λέγεται) καλὸν μὲν εἶναι τὴν τυραν-
 νίδα χωρίον, οὐκ ἔχειν δὲ ἀπόβασιν. πρὸς δὲ
 Φῶκον ἐν τοῖς ποιήμασι γράφων,

εἰ δὲ γῆς (φησὶν) ἐφεισάμην

Παλρίδος, Τυραννίδος δὲ καὶ βίης ἀμειλίχῃς
 Οὐ κατὰφάμην, μιάνας καὶ καλαιοσχύνας κλέος,
 Οὐδὲν αἰδοῦμαι. πλέον γὰρ ὧδε νικήσειν δοκέω
 Πάντας ἀνθρώπους.

ὅθεν εὐδὴλον ὅτι καὶ πρὸ τῆς νομοθεσίας μεγάλην
 δόξαν εἶχεν. ἃ δὲ φυγόντος αὐτῷ τὴν τυραννίδα
 πολλοὶ καταγελῶντες ἔλεγον, γέγραφεν οὕτως,

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων, οὐδὲ βουλήεις
 ἀνὴρ.

Ἐσθλὰ γὰρ θεῶ διδόντος, αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο·
 Περιβαλὼν δ' ἄγραν ἀγασθεὶς, οὐκ ἔσπασε
 μέγα δίκτυον.

Θυμῷ δ' ἁμαρτῶν, καὶ φρενῶν ἀποσφαλεῖς.

Ἦθελε γὰρ κεν κρατήσας πλεῖστον ἄφθονον
 λαβῶν

Καὶ τυραννεύσας Ἀθηνῶν μενον ἡμέραν μίαν,
 Ἄσκησ

Ἄσκος ὕστερον δεδάρθαι καὶ ἐπιτετρίφθαι
γένος.

ιέ. Ταῦτα τῆς πολλῆς καὶ φαύλης περὶ
αὐτῷ πεποίηκε λέγοντας. οὐ μὴν ἀπώσάμενός γε
τὴν τυραννίδα, τὸν πρῶτον ἐχρήσατο τρόπον
τοῖς πράγμασιν, οὐδὲ μαλακῶς οὐδ' ὑπείκων τοῖς
δυναμένοις, οὐδὲ πρὸς ἡδονὴν τῶν ἐλομένων ἔδειο
τῆς νόμους· ἀλλ' ἢ μὲν ἄριστον ἦν οὐκ ἐπήλαγεν
ἰατρείαν, οὐδὲ καινολομίαν, φοβηθεὶς μὴ συγχέας
πανιάπασι καὶ ταράξας τὴν πόλιν, ἀσθενέστερος
γένηται τῷ καταστῆσαι πάλιν καὶ συναρμόσασθαι
πρὸς τὸ ἄριστον. ἃ δὲ καὶ λέγων ἠλπίζε πειθο-
μένοις, καὶ προσάγων ἀνάγκην ὑπομένεσι χρησασ-
θαι, ταῦτ' ἐπρατίεν (ὥς φησιν αὐτός) ὁμῶς
βίην τε καὶ δίκην συναρμόσας. ὅθεν ὕστερον ἐρωτη-
θεὶς εἰ τῆς ἀρίστου Ἀθηναίοις νόμους ἔγραψεν,
ὦν ἂν (ἔφη) προσεδέξατο τῆς ἀρίστου. ἃ δ'
οὖν οἱ νεώτεροι τῆς Ἀθηναίας λέγουσιν τὰς τῶν
πραγμάτων δυσχερείας ἀνῆμασι χρηστοῖς καὶ φιλ-
ανθρώποις ἐπικαλύπτοντας ἀσεύως ὑποκορίζεσ-
θαι, τὰς μὲν πόρνους, ἐταίρας, τῆς δὲ φόρους,
συντάξεις, φυλακὰς δὲ τὰς φρενὰς τῶν πόλεων,
οἶκημα δὲ τὸ δεσμωτήριον καλοῦντας, πρῶτον
Σόλωνος ἦν (ὥς ἔοικε) σόφισμα τὴν τῶν χρεῶν
ἀποκοπὴν σευσάχθαι ὀνομάσαντος. τῷτα γὰρ
ἐποίησατο πρῶτον πολίτευμα, γράψας τὰ μὲν
ὑπάρχοντα τῶν χρεῶν ἀνεῖσθαι, πρὸς δὲ τὸ

λοιπὸν ἐπὶ τοῖς σώμασι μὴδὲνα δανείζειν. καίτοι
 τινὲς ἔγραφαν, ὧν ἔστιν Ἀνδροτίων, οὐκ ἀπο-
 κοπῇ χρεῶν, ἀλλὰ τόκων μετριότητι κερφισ-
 θένιας ἀγαπήσαι τὰς πένητας, καὶ σεισάχθειαν
 ὀνομάσαι τὸ φιλανθρώπευμα τῆτο, καὶ τὴν ἅμα
 τῆτω γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξεισιν, καὶ
 τῆ νομίματος τιμῇ. ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχ-
 μῶν τὴν μνᾶν, πρότερον ἐβδομήκοντα καὶ τριῶν
 οὔσαν· ὥς ἄριθμῳ μὲν ἴσον, δυνάμει δ' ἔλατ-
 τον ἀποδιδόντων, ὠφελεῖσθαι μὲν τὰς ἐκτίνοιας
 μεγάλα, μὴδὲν δὲ βλάπτεισθαι τὰς κομιζομένας.
 οἱ δὲ πλείστοι πάντων ὁμῶς φασὶ τῶν συμβολαίων
 ἀναίρεσιν γενέσθαι τὴν σεισάχθειαν, καὶ τούτοις
 συνάδειν μᾶλλον τὰ ποιήματα. σεμνύνεται γὰρ
 Σόλων ἐν τῆτοις, ὅτι τῆς τε προὔπακειμένης
 γῆς Ὀρεὺς ἀνείλε παλινὰ πωληγόντας, Πρόσθεν
 δὲ δελεύσαν, νῦν ἐλευθέραν· καὶ τῶν ἀλωγίμων
 πρὸς ἀργύριον γεγονότων πολιτῶν, τὰς μὲν ἀ-
 πήλαγεν ἀπὸ ξένης, γλῶσσαν ἔκ Ἀττικὴν ἰένιας,
 ὥς ἂν πολλαχῇ πλανωμένας, τὰς δ' ἐνθάδ'
 αὐτὰς δελοσύνην ἀεικέα ἔχονιας, ἐλευθέρας φησὶ
 ποιῆσαι. πρᾶγμα δ' αὐτῷ συμπεσεῖν λέγεται
 πάντων ἀνιάρωτατον ἀπὸ τῆς πράξεως ἐκείνης.
 ὥς γὰρ ὥρμησεν ἀνέναι τὰ χρέα, καὶ λόγους ἀρ-
 μότιοντας ἐζήτει καὶ πρέπυσαν ἀρχὴν, ἐκοινώ-
 σατο τῶν φίλων οἷς μάλιστα πεισέων καὶ χρώμενος
 ἐτύγχανε, τοῖς περὶ Κόνωνα καὶ Κλεινίαν καὶ
 Ἰππώνικον.

*Ιππόνικον· ὅτι γῆν μὲν οὐ μέλλει κινεῖν, χρεῶν δὲ ποιεῖν ἀποκοπὰς ἔγνωκεν. οἱ δὲ, προλαβόντες εὐθύς καὶ φθάσαντες, ἐδανείσαντο συχνὸν ἀργύριον παρὰ τῶν πλεσίων, καὶ μεγάλας συνεωνήσαντο χώρας. εἶτα τῷ δόγματος ἐξενεχθέντος, τὰ μὲν κλήματα καρπούμενοι, τὰ δὲ χρήματα τοῖς δανείσασιν οὐκ ἀποδιδόντες, εἰς αἰτίαν τὸν Σόλωνα μεγάλην καὶ διαβολὴν, ὥσπερ οὐ συναδικούμενον, ἀλλὰ συναδικῆναι κατέστησαν. ἀλλὰ τῷτο μὲν εὐθύς ἐλύθη τὸ ἔγκλημα τοῖς πέντε ταλάνοις· τῶσαῦτα γὰρ εὐρέθη δανείζων, καὶ ταῦτα πρῶτος ἀφῆκε κατὰ τὸν νόμον. ἔνιοι δὲ πεντεκαίδεκα λέγουσιν, ὧν καὶ Πολύζηλος ὁ Ῥοδῖός ἐστι. τῆς μὲντοι φίλης αὐτῷ χρεωκοπίδας καλεῖντες διετέλεσαν.

ἰς'. Ἦρесе δ' οὐδετέροις, ἀλλ' ἐλύπησε καὶ τῆς πλεσίων ἀνελὼν τὰ συμβόλαια, καὶ μᾶλλον ἔτι τῆς πένθης, ὅτι γῆς ἀναδασμὸν οὐκ ἐποίησεν ἐλπίσασιν αὐτοῖς, οὐδὲ παντάπασιν, ὥσπερ ὁ Λυκῆργος, ὁμαλὲς τοῖς βίοις καὶ ἴσως κατέστησεν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐνδέκατος ὢν ἀφ' Ἡρακλέους, καὶ βασιλευκῶς ἔτη πολλὰ τῆς Λακεδαιμόνος, ἀξίωμα μέγα καὶ φίλης καὶ δυνάμιν οἷς ἔγνω καλῶς περὶ τῆς πολιτείας, ὑπηρελοῦσαν εἶχε, καὶ βία μᾶλλον ἢ παιδοῖ χρησάμενος, ὥστε καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπῆναι, κατεργάσατο τὸ μέγιστον εἰς σωτήριαν πόλεως καὶ ὁμόνοϊαν, μηδένα πένθαι

μηδὲ πλούσιον εἶναι τῶν πολιτῶν. Σόλων δὲ
 τούτου μὲν οὐκ ἐφίκετο τῇ πολιτείᾳ, δημοτικὸς
 ὢν καὶ μέσος, ἐνδεέστερον δὲ τῆς ὑπαρχούσης δυ-
 νάμεως οὐδὲν ἔπραξεν, ὀρμώμενος ἐκ μόνου τοῦ
 βουλευέσθαι, καὶ πιστεύειν αὐτῷ τοὺς πολίτας,
 ὅτι δ' οὖν προσέκρουσε τοῖς πλείστοις ἕτερα
 προσδοκήσασιν, αὐτὸς εἶρηκε περὶ αὐτῶν, ὥς

Χαῦνα μὲν τόλ' ἐφράσαντο, νῦν δὲ μοι χολώμενοι

Λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὀρώσι πάντες ὥς ἐ δῆϊον.

καίτοι φησὶν ὡς εἴ τις ἄλλος ἔσχε τὴν αὐτὴν δύναμιν,

Οὐτ' ἂν καλέσχε δῆμον, οὐτ' ἐπαύσατο,

Πρὶν ἂν ταράζας, πῶς ἐξέλη γάλα.

ταχὺ μὲντοι τοῦ συμφέροντος αἰσθόμενοι, καὶ τὰς
 ἰδίας αὐτῶν μέμφεις ἀφέντες, ἔδυσάν τε κοινῇ, σει-
 σάχθειαν τὴν θυσίαν ὀνομάσαντες, καὶ τὸν Σόλωνα
 τῆς πολιτείας διορθωτὴν καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν·
 οὐ τὰ μὲν, τὰ δ' οὐχί, πάντα δ' ὁμαλῶς ἐπι-
 τρέφαντες, ἀρχὰς, ἐκκλησίας, δικαστήρια, βου-
 λὰς· καὶ τίμημα τούτων ἑκάστου, καὶ ἀριθμὸν καὶ
 καιρὸν ὀρίσαντα, λύοντα καὶ φυλάττοντα τῶν ὑ-
 παρχόντων καὶ καθεστώτων ὅ, τι δοκοίη.

ιζ'. Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς Δράκοντος νόμους
 ἀνέϊλε πλὴν τῶν φονικῶν ἀπαντας, διὰ τὴν
 χαλεπότην καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιημιῶν. μία
 γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὥριστο τοῖς ἀμαρτάνουσι
 ζημία, θάνατος· ὥς καὶ τοὺς ἀργίας ἀλόντας
 ἀποδνήσκειν, καὶ τοὺς λάχανα κλέφαντας ἢ
 ὀπώραν,

ὁπώραν, ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις καὶ ἀνδροφόνοις. διὸ Δημάδης ὑπερον εὐδοκίμησεν, εἰπὼν ὅτι δι' αἵματος οὐ διὰ μέλανος τοὺς νόμους ὁ Δράκων ἔγραψεν. αὐτὸς δ' ἐκεῖνος (ὥς φασιν) ἐρωτώμενος, διὰ τί τοῖς πλείστοις ἀδικήμασι ζημίαν ἔταξε θάνατον, ἀπεκρίνατο, τὰ μὲν μικρὰ ταύτης ἄξια νομίζειν, τοῖς δὲ μεγάλοις ἔχειν μείζονα.

ἡ. Δεύτερον δὲ Σάλων τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπάσας ὥσπερ ἦσαν τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλόμενος, τὴν δ' ἄλλην μίξαι πολίλειαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ μελείχεν, ἔλαβε τὰ τιμήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τοὺς μὲν ἐν ξηροῖς ὁμοῦ καὶ ὑγροῖς μέτρα πενταχόσια ποιοῦντας, πρῶτους ἔταξε, καὶ πεντακοσιομεδίμνους προσηγόρευε· δευτέρους δὲ, τοὺς ἵππον τρέφειν δυναμένους, ἢ μέτρα ποιεῖν τριακόσια· καὶ ταύτους ἵππαδα τελοῦντας ἐκάλουν. ζευγίται δ' οἱ τοῦ τρίτου τιμήματος ὠνομιάσθησαν, οἷς μέτρον ἦν συναμφοτέρων τριακοσίων. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐκαλοῦντο θῆτες, οἷς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔδωκεν ἄρχειν, ἀλλὰ τῷ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζειν μόνον μελείχον τῆς πολίλειας. ὁ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδέν, ὑπερον δὲ παμμέγεθες ἐφάνη· τὰ γὰρ πλείστα τῶν διαφορῶν ἐνέπιπεν εἰς τοὺς δικαστάς· καὶ γὰρ ὅσα ταῖς ἀρχαῖς ἔταξε κρίνειν, ὁμοίως καὶ περὶ ἐκρίνων· εἰς τὸ δικαστήριον ἐφέσεις ἔδωκε τοῖς βουλευμένοις.

μένοις. λέγεται δὲ καὶ τοὺς νόμους ἀσαφές εἶναι
γράφας, καὶ πολλὰς ἀνιλήψεις ἔχοντας, αὐξῆσαι
τὴν τῶν δικαστηρίων ἰσχύν. μὴ δυναμένους γὰρ
ὑπὸ τῶν νόμων διαλυθῆναι περὶ ὧν διεφέροντο,
συνέβαινεν αἰεὶ δεῖσθαι δικαστῶν, καὶ πᾶν ἄγειν
ἀμφισβήτημα πρὸς ἐκείνους, τῶν νόμων τρόπον
τινὰ κυριεύοντας. ἐπισημαίνει δ' αὐτὸς αὐτῷ
τὴν ἐξίσωσιν οὕτως,

Δήμῳ μὲν γὰρ ἔδωκα τόσον κράτος ὅσον
ἐπαρκεῖ,

Τιμῆς οὐτ' ἀφελὼν, οὐτ' ἐπορεζάμενος.

Οἱ δ' εἶχον δύναμιν, καὶ χρήμασιν ἦσαν ἀγνη-
τοί,

Καὶ τοῖς ἐφράσαμην μηδὲν αἰεὶς ἔχειν.

Ἔσθην δ' ἀμφιβαλὼν κρατερὸν σάκος ἀμφοτέ-
ροισι·

Νικᾶν δ' οὐκ εἶας· οὐδετέρους ἀδίκως.

ἔτι μέντοι μᾶλλον οἰόμενος δεῖν ἐπαρκεῖν τῇ τῶν
πολλῶν ἀσθενείᾳ, παντὶ λαβεῖν δίκην ὑπὲρ τοῦ
κακῶς πεπονθότος ἔδωκε. καὶ γὰρ πληγέντος ἐτέ-
ρου, καὶ βλαβέντος, καὶ βιασθέντος, ἔξην τῷ ду-
ναμένῳ καὶ βουλομένῳ γράφεσθαι τὸν ἀδικοῦντα
καὶ διώκειν· ὁρῶνς ἐδίζωντος τοῦ νομοθέτου τοὺς
πολίτας, ὥσπερ ἑνὸς μέρους, συναισθάνεσθαι καὶ
συναλγεῖν ἀλλήλοις. τούτῳ δὲ τῷ νόμῳ συμ-
φωνοῦντα λόγον αὐτοῦ διαμνημονεύουσιν. ἐρωτη-
θεὶς γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἥτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν
πόλεων,

πόλεων, Ἐκείνη (εἶπεν) ἐν ἣ τῶν ἀδικουμένων
οὐχ ἥτιον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κο-
λάζουσι τοὺς ἀδικούντας.

ΙΖ'. Συζητάμενος δὲ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγω
βουλὴν ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἀρχόντων, ἧς
διὰ τὸ ἀρξαι καὶ αὐτὸς μετεῖχεν, ἔτι δ'
ὄρων τὸν δῆμον οἰδοῦντα καὶ θρασυνόμενον τῇ
τῶν χρεῶν ἀφέσει, δευτέραν προσκαλένουμε
βουλὴν, ἀπὸ φυλῆς ἐκάστης, τετάρτων οὐσῶν,
ἐκατὸν ἄνδρας ἐπιλεξάμενος, οὓς προβουλεύειν
ἔταξε τοῦ δήμου, καὶ μηδὲν ἑᾶν ἀπροβούλευτον
εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεισθαι. τὴν δ' ἄνω βουλὴν,
ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων ἐκά-
θισεν· οἴόμενος ἐπὶ δυσὶ βελαῖς, ὥσπερ ἀγκύραις
ὀρμοῦσαν, ἥτιον ἐν σάλῳ τὴν πόλιν ἔσεσθαι,
καὶ μᾶλλον ἀτρεμοῦντα τὸν δῆμον παρέξειν. οἱ
μὲν οὖν πλείστοι τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν
(ὥσπερ εἶρηται) Σόλωνα συστήσασθαι φασί, καὶ
μαρτυρεῖν αὐτοῖς μάλιστα δοκεῖ τὸ μηδαμοῦ τὸν
Δράκοντα λέγειν μηδ' ὀνομάζειν Ἀρειοπαγίτας,
ἀλλὰ τοῖς Ἐφέταις αἰεὶ διαλέγεσθαι περὶ τῶν
φονικῶν. ὁ δὲ τρισκαυδέκατος ἄξων τοῦ Σόλωνος
τὸν ὄγδον ἔχει τὸν νόμον οὕτως αὐτοῖς ὀνόμασι
γεγραμμένον, Ἀτίμων ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν πρὶν ἢ
Σόλωνα ἀρξαι, ἐπιτίμους εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ
Ἀρείου πάγου ἢ ὅσοι ἐκ τῶν Ἐφείων, ἢ ἐκ Πρυ-
τανείου καλαδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ
φόνῳ

φόνῳ ἢ σφαγαῖσιν ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφυγον, ὅτε
 δεσμός ἐφάνη ὁδε. ταῦτα δὴ πάλιν ὡς πρὸ
 τῆς Σόλωνος ἀρχῆς καὶ νομοθεσίας τὴν ἐξ Ἀ-
 ρεῖα πάγου βουλὴν οὔσαν ἐνδείκνυται. τίνες γὰρ
 ἦσαν οἱ πρὸ Σόλωνος ἐν Ἀρείῳ πάγῳ καταδι-
 κασθέντες, εἰ πρῶτος Σόλων ἔδωκε τῇ ἐξ Ἀ-
 ρείου πάγου βουλῇ τὸ κρινεῖν; εἰ μὴ νῆ Δία
 γέγονέ τις ἀσάφεια τοῦ γράμματος, ἢ ἔκλειψις,
 ὥς τε τοὺς ἠλωκότας ἐπ' αἰτίαις ἃς κρίνουσιν οἱ
 Ἀρεοπαγῖται καὶ Ἐφέται, καὶ Πρυτάνεις, ὅτε ὁ
 δεσμός ἐφάνη ὁδε, μένειν ἀτίμους, τῶν ἄλλων
 ἐπιτίμων γενομένων, ταῦτα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς
 ἐπεσκόπει.

κ'. Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων, ἴδιος
 μὲν μάλιστα καὶ παραδόξος ὁ κελεύων ἀτιμον εἶναι
 τὸν ἐν σάσει μηδείερας μερίδος γερόμενον. βούλειαι
 δ', ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς μηδ' ἀναισθήτως ἔ-
 χειν πρὸς τὸ κοινόν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ
 οἰκεία, καὶ τῷ μὴ συναλγεῖν, μηδὲ συννοσεῖν τῇ
 πατρίδι καλλωπιζόμενον· ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς
 τὰ βελτίω καὶ δικαιοτέρα πράττειν προσθέμενον,
 συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον ἢ περιμένειν
 ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. ἀτοπος δὲ καὶ γε-
 λοῖος δοκεῖ ὁ τῇ ἐπικλήρῳ διδούς, ἃν ὁ κρατὼν καὶ
 κύριος γεγονώς κατὰ τὸν νόμον, αὐτὸς μὴ δυνατὸς
 ἢ πωλησιάζειν, ὑπὸ τῶν ἔστις τοῦ ἀνδρὸς ὀπιείσ-
 θαι· καὶ τοῦτο δ' ὁρθῶς ἔχειν τινὲς φασὶ πρὸς
 τοὺς

τοὺς μὴ δυναμένους συνιέναι, χρημάτων δ' ἕνεκα
 λαμβάνοντας ἐπικλήρους, καὶ τῷ νόμῳ κατὰ βια-
 ζομένους τὴν φύσιν. ὀρῶντες γὰρ ὧ βούλειαι τὴν
 ἐπὶ κληρον συνοῦσαν, ἢ προήσονται τὸν γάμον, ἢ
 μεί' αἰσχύνης καθεξέουσι, φιλοπλούϊας καὶ ὕβρεως
 δίκην διδόντες. εὖ δ' ἔχει καὶ τὸ μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ
 τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνδρὸς ὧ βούλειαι διαλέγεσθαι
 τὴν ἐπὶ κληρον, ὅπως οἰκεῖον ἢ καὶ μέτεχον τοῦ
 γένους τὸ τιμώμενον. εἰς τοῦτο δὲ συνιλεῖ καὶ τὸ
 τὴν νόμφην τῷ νυμφίῳ συγκαθεύγειν μῆλου
 κυδωνίου συγκαταίραγοῦσαν, καὶ τὸ τρεῖς ἐκάστου
 μηνὸς ἐνὶ γυγχανεῖν πᾶντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λα-
 βόντα. καὶ γὰρ εἰ μὴ γίγνοιτο παῖδες, ἀλλὰ τι-
 μή τις ἀνδρὸς αὐτῇ πρὸς σώφρονα γυναῖκα καὶ
 φιλοφροσύνη, πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἐκάστοτε
 δυσχερῶν ἀφαιροῦσα, καὶ ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἑῷ-
 σα παντάπασιν ἀποσραφῆναι. τῶν δ' ἄλλων γά-
 μων ἀφείλε τὰς φερνάς, ἱμάτια τρία, καὶ σκεύη
 μικροῦ νομίσματος ἄξια κελεύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν
 ἐπιφέρεισθαι τὴν γαμουμένην. οὐ γὰρ ἐβουλέτο
 μισθοφόρον οὐδ' ὄνιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ
 τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότῃ γενέσθαι τὸν
 ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμόν. ὁ μὲν γὰρ Διο-
 νύσιος, ἀξιούσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ δοθῆναί τινα
 τῶν πολιῶν πρὸς γάμον, ἔφη, τοὺς μὲν τῆς
 πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννῶν, τοὺς δὲ τῆς
 φύσεως οὐκ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι, γάμους νυμ-
 φαγωγῶν

φαγωγῶν παρ' ἡλικίαν. ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τὴν ἀταξίαν ταύτην οὐ δολεόν, οὐδὲ περισπλέον αἰῶνας καὶ ἀχαρίτους ἐπιπλοκάς, καὶ μηδὲν ἔργον γαμήλιον ἐχούσας, μηδὲ τέλος. ἀλλὰ γέροντι νέαν ἀγομένῳ φαίη τις ἂν ἐμμελὴς ἀρχῶν ἢ νομοθέτης τὸ πρὸς τὸν Φιλοκλήτην,

----- εὖ γ' οὖν ὥς γαμεῖν ἔχεις τάλας· καὶ νέον ἐν δωμαλίῳ πλουσίας πρεσβυτίδος, ὥσπερ οἱ πέρδικες, ἀπὸ συνουσίας παχυνόμενον ἔξανευρῶν, μέλοπίσει πρὸς παρθένον νύμφην ἀνδρὸς δεομένην. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

κά. Ἐπαινέεται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν. καὶ γὰρ ὅσιον τοὺς μεθυσώτας, ἱεροὺς νομίζειν, καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τῶν οὐχ ὑπαρχόντων, καὶ πολιτικὸν ἀφαιρεῖν τῆς ἔχθρας τὸ αἰδίον. ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν ἐκώλυσε πρὸς ἱεροῖς καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχείοις, καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων· ἢ τρεῖς δραχμας τῷ ἰδιώτῃ, δύο δ' ἄλλας ἀποδίνειν εἰς τὸ δημόσιον ἔταξε. τὸ γὰρ μηδαμοῦ κρατεῖν ὀργῆς, ἀπαίδευτον καὶ ἀκόλαστον· τὸ δὲ πανταχοῦ, χαλεπὸν, ἐνίοις δὲ ἀδύνατον· δεῖ δὲ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλει χρησίμως ὀλίγας, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. εὐδοκίμησε δὲ καὶ τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ· πρότερον γὰρ οὐκ ἔξῃν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν.

ὁ δ' ὦ βούλειαι τις ἐπὶ ῥέψας, εἰ μὴ παῖδες εἶεν
αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ, φιλίαν τε συγγενείας
ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριν ἀνάγκης· καὶ τὰ
χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησεν. οὐ
μὴν ἀνέδην γε πάλιν, οὐδ' ἀπλῶς τὰς δόσεις ἐ-
φῆκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἔνεκεν, ἢ φαρμάκων, ἢ
δεσμῶν, ἢ ἀνάγκη καλᾶσχεθεῖς, ἢ γυναικὶ πει-
θόμενος· εὖ πάνυ καὶ προσηκόντως τὸ πεισθῆναι
παρὰ τὸ βέλτιστον, οὐδὲν ἡγούμενος τοῦ βιασ-
θῆναι διαφέρειν, ἀλλ' εἰς ταυτὸ τὴν ἀπάτην τῇ
ἀνάγκῃ, καὶ τῷ πόνῳ τὴν ἡδονὴν δέμενος, ὥς
οὐχ ἥτιον ἐκστῆσαι λογισμὸν ἀνδρῶπου δυνα-
μένων. ἐπέστησε δὲ καὶ ταῖς ἐξόδους τῶν γυναικῶν,
καὶ τοῖς πένδεσι καὶ ταῖς ἐορταῖς νόμον ἀπείρ-
γόντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱμα-
τίων τριῶν μὴ πλέον ἔχουσιν κελεύσας, μηδὲ
βρωτὸν ἢ ποτὸν πλείονος ἢ ὀβολοῦ φερομένην, μηδὲ
κάνητα πηχυαίου μείζονα, μηδὲ νύκτωρ πορεύεσ-
θαι πλὴν ἀμάξῃ κομιζομένην, λύχνου προφαί-
νοντος. ἀμυχὰς δὲ κοπιζομένων, καὶ τὸ θρηνηῖν
πεπονημένα, καὶ τὸ κωχέειν ἄλλον ἐν ταφαῖς
ἐτέρων ἀφεῖλεν. ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἶασεν,
οὐδὲ συνιδέειν πλέον ἱματίων τριῶν· οὐδ' ἐπ'
ἀλλότρια μνήματα βαδίζειν, χωρὶς ἐκκομιδῆς.
ὧν τὰ πλεῖστα καὶ τοῖς ἡμέτεροις νόμοις ἀπηγό-
ρευται· πρόσκειται δὲ τοῖς ἡμέτεροις, ζημιῶσθαι
τοὺς ταῦτα παροῦντας ὑπὸ τῶν γυναικονόμων,
ὥς

ὡς ἀνάνδροις καὶ γυναικώδεσι τοῖς περὶ τὰ πένθη
πάδεσι καὶ ἀμαρτήμασιν ἐνεχομένους.

κβ'. Ὅρων δὲ τὸ μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἀν-
θρώπων αἰεὶ συρρέοντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας
εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὰ δὲ πλεῖστα τῆς χώρας
ἀγεννῆ καὶ φαῦλα, τοὺς δὲ χρωμένους τῇ θα-
λάτῃ μὴδὲν εἰωθότας εἰσάγειν τοῖς μὴδὲν ἔ-
χουσιν ἀντιδοῦναι, πρὸς τὰς τέχνας ἔτρεφε
τοὺς πολίτας· καὶ νόμον ἔγραψεν, ὅπως τρέ-
φειν τὸν πατέρα μὴ διδάζαμενον τέχνην ἐπά-
ναγκες μὴ εἶναι. τῷ μὲν γὰρ Λυκούργῳ καὶ
πόλιν οἰκοῦντι καθαρὰν ὄχλου ξενικοῦ, καὶ χώ-
ραν κεκλήμενῳ πολλοῖς πολλήν, δις τοσοῖσδε
πλείονα, καὶ Εὐριπίδῃ, καὶ τὸ μέγιστον εἰλω-
τικοῦ πλήθους, ὃ βέλιστον ἦν μὴ σχολάζειν,
ἀλλὰ τριβόμενον αἰεὶ καὶ πονοῦντα ταπεινοῦσθαι,
περικεχυμένον τῇ Λακεδαιμόνι, καλῶς εἶχεν
ἀσχολιῶν ἐπιπόνων καὶ βαναύσων ἀπαλλάξαντα
τοὺς πολίτας, συνέχειν ἐν τοῖς ὅπλοις, μίαν
τέχνην ταύτην ἐκμανθάνοντας καὶ ἀσχοῦντας.
Σόλων δὲ τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους μᾶλλον ἢ
τὰ πράγματα τοῖς νόμοις προσαρμόζων, καὶ τῆς
χώρας τὴν φύσιν ὁρῶν τοῖς γεωργοῦσι γλίσχρους
διαρκοῦσαν, ἀργόν τε καὶ σχολαστὴν ὄχλον οὐ
δυναμένην τρέφειν, ταῖς τέχναις ἀξίωμα περιέ-
θηκε, καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἔταξεν
ἐπισκοπεῖν ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιήδεια, καὶ
τοὺς.

τοὺς ἀργοὺς κολάζειν. ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον,
τὸ μὴδὲ τοῖς ἐξ ἑταίρας γενομένοις ἐπανάγκας
εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν, ὡς Ἡρακλείδης ἰσό-
ρηκεν ὁ Πονηικός. ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παρορῶν τὰ
καλόν, οὐ τέκνων ἔνεκα δῆλός ἐστιν ἄλλ' ἡδονῆς
ἀγόμενος γυναῖκα· τὸν τε μισθὸν ἀπέχει, καὶ
παρρησίαν αὐτῷ πρὸς τοὺς γενομένους οὐκ
ἀπολέλοιπεν, οἷς αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν
ἄναιδος.

κγ'. Ὅλως δὲ πλείστην ἔχειν ἀτοπίαν οἱ
περὶ τῶν γυναικῶν νόμοι τῷ Σόλῳ δοκοῦσι.
μοιχὸν μὲν γὰρ ἀνελεῖν τῷ λαβόντι δέδωκεν, εἰ
δ' ἀρπάσῃ τις ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ βιάσῃαι,
ζημίαν ἑκατὸν δραχμὰς ἔταξε· καὶ προαγω-
γεύῃ, δραχμὰς εἴκοσι· πλὴν ὅσαι πεφασμένως
πωλοῦνται· λέγω δὴ τὰς ἑταίρας· αὐταὶ γὰρ
ἐμφανῶς φοιτῶσι πρὸς τοὺς διδόντας· ἔτι δ' οὔτε
θυγατέρας πωλεῖν, οὔτ' ἀδελφὰς δίδωσι, πλὴν
ἂν μὴ λάβῃ παρθένον ἀνδρὶ συγγεγενημένην. τὰ
δ' αὐτὸ πρᾶγμα, πωλὲ μὲν πικρῶς καὶ ἀπαραίτη-
τως κολάζειν, πωλὲ δὲ εὐκόλως, καὶ παίζοντα,
πρόσιμον ζημίαν τὴν τυχοῦσαν ὀρίζοντα, ἄλογόν
ἐστι. πλὴν εἰ μὴ σπανίζοντος τότε τοῦ νομίσματος
ἐν τῇ πόλει μεγάλας ἐποίει τὰς ἀργυρικὰς ζη-
μίας τὸ δυσπόριζον. εἰς μὲν γὰρ τὰ τιμήματα
τῶν θυσιῶν λογίζεσθαι πρόβατον, καὶ δράχμην
ἀντὶ μεδίμνου. τῷ δ' Ἰσθμία νικήσαντι, δραχμὰς
ἔταξε.

ἔταξεν ἐκαλὸν δίδοσθαι· τῷ δ' Ὀλύμπια, πεν-
τακοσίας. λύκην δὲ τῷ κομίσαντι, πέντε δραχ-
μὰς ἔδωκε· λυκίδα δὲ, μίαν· ὧν φησὶν ὁ Φα-
ληρεὺς Δημήτριος, τὸ μὲν, βοὸς εἶναι, τὸ δὲ,
προβάτου τιμὴν. ἃς γὰρ ἐν τῷ ἐκκαίδεκάτῳ
τῶν ἄζόνων ὀρίζει τιμὰς τῶν ἐκκρίτων ἱερείων,
εἰκὸς μὲν εἶναι πολλαπλασίας, ἄλλως δὲ κα-
κεῖναι πρὸς τὰς νῦν εὐτελεῖς εἰσιν. ἀρχαῖον δὲ
τοῖς Ἀθηναίοις τὸ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελλίονα
νέμειν ἢ γεωργεῖν χώραν ἔχουσι· καὶ τὰς φυλάς
εἰσὶν οἱ λέγοντες οὐκ ἀπὸ τῶν Ἰωνος υἱῶν, ἀλλ'
ἀπὸ τῶν γενῶν εἰς ἃ διηρέθησαν οἱ βίοι, τὸ
πρῶτον ὠνομάσθαι, τὸ μὲν μάχιμον, ὀπλίτας,
τὸ δ' ἐργαλικόν, ἐργάδεις· δυεῖν δὲ τῶν λοιπῶν
τελέοντας μὲν, τοὺς γεωργαὺς, αἰγικορεῖς δὲ,
τοὺς ἐπὶ νομαῖς καὶ προβαλείαις διατρίβοντας. ἐπεὶ
δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς ἐσὶν ἀεννάοις, οὔτε
λίμναις τισὶν, οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖς ἢ χώρα
διαρκής, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι φρέασιν ποιεῖντο ἑχρῶντο,
νόμον ἔγραψεν, ὅπου μὲν ἐστὶ δημόσιον φρέαρ ἐνὶ οὗ
ἵππικου, χρῆσθαι τούτῳ· (τὸ δ' ἵππικόν διά-
σημα, τεσσάρων ἢν σαδίων·) ὅπου δὲ πλεῖον ἀ-
πεῖχε, ζῆλιν ὕδωρ ἴδιον. ἐὰν δὲ ὀρύξαντες ὀργυιῶν
δέκα βάθος παρ' ἐαυτοῖς, μὴ εὕρωσι, τότε λαμ-
βάνειν παρὰ τοῦ γείτονος, ἐξάχουν ὕδριαν δις
ἐκάστης ἡμέρας πληροῦντας· ἀπορία γὰρ ὧν
δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίαν ἐφοδιάζειν. ὥρισε δὲ καὶ
φυλείων

φυλειῶν μέτρα μάλ' ἐμπείρως, τοὺς μὲν ἄλλό
 τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πέντε πόδας ἀπέχειν τοῦ
 γείτονος κελεύσας, τοὺς δὲ συκὴν ἢ ἐλαίαν,
 ἐννέα. πορρώτέρω γὰρ ἐξικνεῖται ταῦτα ταῖς
 ῥίζαις· καὶ οὐ πᾶσι γεινιᾷ τοῖς φυλοῖς ἀσινῶς,
 ἀλλὰ καὶ τροφὴν παραιρεῖται, καὶ βλάπτουσιν
 ἐνίοις ἀπορρώσῃν ἀφίησι. βότρυς δὲ καὶ τάφρους
 τὸν βουλούμενον ἐκέλευσεν ὀρύσσειν ὅσον ἐμβάλοι
 βάθος ἀφιστάμενον μῆκος τ' ἀλλοτρίου· καὶ
 μελισσῶν σμήνη καδιστάμενον, ἀπέχειν τῶν
 ὑφ' ἑτέρου πρότερον ἰδρυμένων πόδας τριακο-
 σίους.

κδ'. Τῶν δὲ γινομένων διάθεσιν πρὸς ξένους
 ἐλαίου μόνον ἔδωκεν, ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσεν·
 καὶ κατὰ τῶν ἐξαγόνων, ἀρὰς τὸν ἀρχοντα ποι-
 εῖσθαι προσέταξεν, ἢ ἐκλίνειν αὐτὸν ἑκατὸν δραχ-
 μὰς εἰς τὸ δημόσιον· καὶ πρῶτος ἄξων ἐστὶν ὁ
 τοῦτον περιέχων τὸν νόμον. οὐκ ἂν οὖν τις ἠγή-
 σαιτο πανήλως ἀπιθάνους τοὺς λέγοντας ὅτι καὶ
 σύκων ἐξαγωγή τὸ παλαιὸν ἀπείρητο, καὶ τὸ
 φαίνειν ἐνδεικνύμενον τοὺς ἐξαγόντας, κληθῆναι
 συκοφάνην. ἔγραψε δὲ καὶ βλάβης τέτραπόδων
 νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦναι κελεύει
 κλοιῷ τέτραπήχει δεδεμένον· τὸ μὲν ἐνθύμημα,
 χάριεν πρὸς ἀσφάλειαν. παρέχει δ' ἀπορίαν
 καὶ ὁ τῶν δημοποιήτων νόμος, ὅτι γενέσθαι πο-
 λίταις οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγουσιν ἀειφυγία

τὴν ἐαυτῶν, ἢ πανεσίοις Ἀθήναζε μέλοιμιζομένοις ἐπὶ τέχνη. τοῦτο δὲ ποιῆσαι φασὶν αὐτὸν, οὐχ οὕτως ἀπελαύνοντα τοὺς ἄλλους, ὥς κατακαλούμενον Ἀθήναζε τούτους ἐπὶ βεβαίῳ, τῷ μεδέξιν τῆς πολιτείας· καὶ ἅμα πιστοὺς νομίζοντα, τοὺς μὲν ἀποβεβληκότας τὴν ἐαυτῶν διὰ τὴν ἀνάγκην, τοὺς δ' ἀπολελοιπότας διὰ τὴν γνώμην. ἴδιον δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σιλήσεως, ὅπερ αὐτὸς παρὰσῆεῖν κέκληκε. τὸν γὰρ αὐτὸν οὐκ ἔα σιεῖσθαι πολλάκις· ἐὰν δὲ ᾧ καθήκη μὴ βούληται, κολάζει, τὸ μὲν ἡγούμενος πλεονεξίαν, τὸ δ' ὑπεροφίαν τῶν κοινῶν.

κέ. Ἰσχυρὸν δὲ τοῖς νόμοις πᾶσιν εἰς ἑκάστον ἐνταυτοὺς ἔδωκε, καὶ κατεγράφησαν εἰς ξυλίνους ἄξονας, ἐν πλαισίοις περιέχουσι σρεφομένους· ὧν ἔτι καὶ ἡμᾶς ἐν Πρυτανείῳ λείψανα μικρὰ διεσώζετο, καὶ προσηγορεύθησαν (ὥς Αριστοτέλης φησὶ, κύρβεις· καὶ Κρατῖνος ὁ κωμικὸς εἰρηκέως,

Πρὸς τοῦ Σόλωνος καὶ Δράκοντος, οἷσι νῦν

Φρύγουσιν ἤδη τὰς κάχρυσ ταῖς κύρβεσιν.

ἔνιοι δὲ φασὶν ἰδίως, ἐν οἷς ἱερὰ καὶ θυσίαι περιέχονται, κύρβεις· ἄξονας δὲ, τοὺς ἄλλους ὠνομάσθαι. κοινὸν μὲν οὖν ὦμνεν ὄρκον ἢ βεβλή, τοὺς Σόλωνος νόμους ἐμπεδώσειν, ἴδιον δ' ἕκαστος τῶν δεσμοθετῶν ἐν ἀγορᾷ πρὸς τῷ λίθῳ, καταφαλίζων, εἴτι παραβαίη τῶν δεσμῶν, ἀνδριάντα

χρυσοῦν

χρυσοῦν ἰσομέτρητον ἀναθήσειν ἐν Δελφοῖς. συ-
 νδῶν δὲ τοῦ μηνὸς τὴν ἀνωμαλίαν, καὶ τὴν κίνησιν
 τῆς σελήνης, οὔτε δυομένῳ τῷ ἡλίῳ πάντως,
 οὔτ' ἀνίσχοντι συμφερομένην, ἀλλὰ πολλάκις τῆς
 αὐτῆς ἡμέρας καὶ καταλαμβάνουσιν καὶ παρερχο-
 μένην τὸν ἥλιον, αὐτὴν μὲν ἔταξε ταύτην, ἔην
 καὶ νέαν καλεῖσθαι τὸ μὲν πρὸ συνόδου μόριον
 αὐτῆς, τῷ παυομένῳ μηνί, τὸ δὲ λοιπὸν, ἥδη
 τῷ ἀρχομένῳ προσήκειν ἡγούμενος· πρῶτος
 (ὡς ἔοικεν) ὀρθῶς ἀκούσας Ὀμήρου λέ-
 γοντος,

Τοῦ μὲν φθινοῦρος μηνὸς, τοῦ δ' ἰσαμένοιο.
 τὴν δ' ἐφεξῆς ἡμέραν νομηνίαν ἐκάλεσε. τὴν δ'
 ἀπ' εἰκάδος οὐ προσιθεῖς, ἀλλ' ἀφαιρῶν, καὶ
 ἀναλύων, ὥσπερ τὰ φῶτα τῆς σελήνης ἥς ἐώρα
 μέχρι τριακάδος ἡρίθμησεν. ἐπεὶ δὲ τῶν νόμων
 εἰσπνεχθέντων, ἔνιοι τῷ Σόλῳ καθ' ἐκάστην προσ-
 ἦσαν ἡμέραν, ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες, ἢ συμ-
 βουλεύοντες ἐμβαλεῖν τοῖς γεγραμμένοις ὅ, τι
 τύχοιεν, ἢ ἀφαιρεῖν· πλείστοι δ' ἦσαν οἱ πυν-
 θανόμενοι καὶ ἀνακρίνοντες, καὶ κελεύοντες αὐτὸν
 ὅπως ἕκαστον ἔχει, καὶ πρὸς ἣν κείται διάνοιαν,
 ἐπεκδιδάσκειν καὶ σαφηνίζειν· ὁρῶν ὅτι ταῦτα καὶ
 τὸ μὴ πρᾶττειν, ἄτοπον, καὶ τὸ πρᾶττειν,
 ἐπίφθονον, ὅλως δὲ ταῖς ἀπορίαις ὑπεκστῆναι
 βυλόμενος, καὶ διαφυγεῖν τὸ δυσάρεστον καὶ τὸ
 φιλαίτιον τῶν πολλῶν· ἔρμασι γὰρ ἐν μεγάλοις

παῖσιν ἀδελφὴν χαλεπὸν, ὥς αὐτὸς εἶρηκε· πρό-
 σχημα τῆς πλάνης τὴν ναυκληρίαν ποιησόμενος,
 ἐξέπλευσε, δεκαεῖη παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀπο-
 δημίαν αἰτησάμενος· ἤλπιζε γὰρ ἐπὶ τῷ χρό-
 νῳ τούτῳ καὶ τοὺς νόμους αὐτοὺς ἔσεσθαι συ-
 νήθεις.

κς'. Πρῶτον μὲν οὖν εἰς Αἴγυπτον ἀφίκειο,
 καὶ διέτριψεν, ὥς καὶ πρότερον αὐτὸς φησι,

Νείλου ἐπὶ προχοῇσι, Κανωβίδος ἐγγύθεν
 ἀκλῆς.

χρόνον δὲ τινα καὶ τοῖς περὶ Ψένωφιν τὸν Ἡλιου-
 πολίτην, καὶ Σώλχιν τὸν Σαίτην, λογιωτάτοις
 οὔσι τῶν ἱερέων, συνεφιλοσόφησε· παρ' ὧν καὶ
 τὸν Ἀτλανίχον ἀκούσας λόγον (ὥς Πλάτων
 φησὶν) ἐπεχείρησε διὰ ποιήματος ἐξενεγκεῖν εἰς
 τοὺς Ἕλληνας. ἐπεὶ αὖτε πλεύσας εἰς Κύπρον, ἤ-
 γαπήθη διαφερόντως ὑπὸ Φιλοκύπρου τινὸς τῶν
 ἐκεῖ βασιλέων, ὃς εἶχεν οὐ μεγάλην πόλιν ὠκισ-
 μένην ὑπὸ Δημοφῶντος τοῦ Θησεῶς, περὶ τὸν
 Κλάριον ποταμὸν, ἐν χωρίοις ὀχυροῖς μὲν, ἄλλως
 δὲ δυσχερέσι καὶ φαύλοις κειμένην, ἐπεισεν οὖν
 αὐτὸν ὁ Σόλων, ὑποκειμένου καλοῦ πεδίου, με-
 ταθέντα τὴν πόλιν, ἡδίονα καὶ μείζονα κατα-
 σκευάσαι. καὶ παρῶν ἐπεμελήθη τοῦ συνοικισμοῦ,
 καὶ συνδιεκδόμησε πρὸς τε διαγωγὴν ἄριστα καὶ πρὸς
 ἀσφάλειαν. ὥς πολλοὺς μὲν οἰκήτορας τῷ
 Φιλοκύπρῳ συνελθεῖν, ζηλῶσαι δὲ τοὺς ἄλλους
 βασι-

Βασιλέας. διὸ καὶ τῷ Σόλῳ τιμὴν ἀποδίδους,
Αἰπεῖαν καλουμένην τὴν πόλιν πρότερον, ἀπ'
ἐκείνης Σόλους προσηγόρευσε. καὶ αὐτὸς δὲ μέμ-
νηται τοῦ συνοικισμοῦ, προσαγορεύσας γὰρ ἐν
ταῖς ἐλεγείαις τὸν Φιλόκυπρον,

Νῦν δὲ (φησὶ) σὺ μὲν Σολίοισι πολὺν χρό-
νον ἐνθάδ' ἀνάσπων,

Τὴν τε πόλιν ναίοις καὶ γένος ὑμέτερον·
Αὐτὰρ ἐμὲ ζὺν νηϊ Δοῇ κλεινῆς ἀπὸ νήσου
Ἀσκηθῇ πέμποι Κύπρις ἰοσέφανος.

Οἰκισμῷ δ' ἐπὶ τῷδε χάριν καὶ κῦδος ὀπάζοι
Ἑσθλὸν, καὶ νόσον παῖρ' ἰδ' ἐς ἡμετέρην.

κζ'. Τὴν δὲ πρὸς Κροῖσον ἐντεύξιν αὐτῷ δο-
κοῦσιν ἔνιοι ταῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένην ἐλέγχειν·
ἐγὼ δὲ λόγον ἐνδοξον οὕτω καὶ τοσούτους μάρτυρας
ἔχοντα, καὶ (ὃ μεῖζον ἐστὶ) πρέποντα τῷ Σόλωνος
ἡδαι, καὶ τῆς ἐκεῖνου μεγαλοφροσύνης καὶ σοφίας
ἄξιον, οὗ μοι δοκῶ προήσεσθαι, χρονικοῖς τισι
λεγομένοις κανόσιν, οὓς μυρίοι διορθοῦντες ἄχρι
σήμερον, εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ὁμολογούμενον δύνανται
κατασηῆσαι τὰς ἀντιλογίας. τὸν δ' οὖν Σόλωνα
φασὶν εἰς Σάρδεις δεηθέντι τῷ Κροίσῳ παραγενό-
μενον, παθεῖν τι παραπλήσιον ἀνδρὶ χερσαίῳ
καλιόντι πρῶτον ἐπὶ θάλατταν. ἐκεῖνός τε γὰρ
ὄρῳ ἄλλον ἐξ ἄλλου ποταμὸν, ὥς τὴν θά-
λασσαν εἶναι καὶ τῷ Σόλῳ τὴν αὐτὴν διαπο-
ρευομένῳ, καὶ πολλοὺς ὄρῳσι τῶν βασιλικῶν κε-

κοσμημένους πολυτελῶς, καὶ σοβοῦντας ἐν ὀχλῷ
 τροπομπῶν καὶ δορυφόρων, ἕκαστος ἐδόκει Κροῖσος
 εἶναι· μέχρι πρὸς αὐτὸν ἤχθη, πᾶν ὅσον ἐν
 λίθοις, ἐν βαφαῖς ἐσθῆτος, ἐν τέχναις χρυσοῦ
 περὶ κόσμον ἐκπρεπὲς ἔχειν, ἢ περιττὸν ἢ ζη-
 λῶν ἐδόκει, περικείμενον, ὥς δὴ θάμα σεμνό-
 ταιον ὀφθεῖν καὶ ποικιλώτατον. ἐπεὶ δ' ὁ Σόλων
 ἀνίκρυς καλασὰς οὐτ' ἔπαθεν οὐδέν, οὐτ' εἶπε
 πρὸς τὴν ὄψιν ὧν ὁ Κροῖσος προσεδόκησεν, ἀλλὰ
 καὶ δῆλος ἦν τοῖς εὖ φρονούσι τῆς ἀπειροκαλίας καὶ
 μικροπρεπείας καλαφρονῶν, ἐκέλευσεν αὐτῷ τοὺς
 θησαυροὺς ἀνοῖξαι τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ἄλ-
 λην ἀγωνίας ἐπιδείξαι μηδὲν δεομένῳ καλασκευῇν
 καὶ πολυτέλειαν. ἤρκει γὰρ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τοῦ
 τρόπου κατανόησιν παρασχεῖν. ὥς δ' οὖν αὖτις
 ἤχθη γεγονώς ἀπάντων θαλής, ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ
 Κροῖσος εἴ τινα εἶδεν ἀνθρώπων αὐτῷ μακαριώτερον,
 ἀποφνηαμένους δὲ τοῦ Σόλωνος ὅτι εἶδε Τέλλον
 αὐτοῦ πολίτην, καὶ διεξελθόντος ὅτι χρηστὸς ἀνὴρ
 ὁ Τέλλος γενόμενος, καὶ παῖδας εὐδοκίμους ἀπο-
 λιπών, καὶ βίον οὐδενὸς ἐνδεᾶ τῶν ἀναγκαίων ἐτε-
 λεύτησεν ἐνδόξως, ἀριτεύσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος,
 ἥδη μὲν ἀλλόκοτος ἐδόκει εἶναι τῷ Κροίσῳ καὶ ἄ-
 γροικος, εἰ μὴ πρὸς ἀργύριον πολὺ, μηδὲ χρυ-
 σίον, τῆς εὐδαιμονίας ποιεῖται τὴν ἀναμέτρησιν,
 ἀλλὰ δημοτικοῦ καὶ ιδιώτου βίον, καὶ θάνατον ἀν-
 θρώπου μᾶλλον ἢ τοσαύτην ἀγαπῶν δύναμιν καὶ
 ἀρχήν.

ἀρχήν. οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν ἠρώτησεν αὐτὸν εἰ
 μὲν Τέλλον, ἄλλον ἔγνωκεν ἀνθρώπων εὐδαι-
 μονέστερον. πάλιν δὲ τοῦ Σόλωνος εἰπόντος εἰδέναι
 Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, φιλαδέλφους καὶ φιλομήτορας
 διαφερόντως ἀνδρας, οἳ τὴν μητέρα, τῶν βοῶν
 βραδυνόνων, ὑποδύντες αὐτοὶ τῷ ζυγῷ τῆς ἀμάξ-
 ης, ἐκόμισαν πρὸς τὸ τῆς Ἥρας ἱερὸν, εὐδαι-
 μονιζομένην ὑπὸ τῶν πολιῶν καὶ χαίρουσαν, εἴτα
 Δύσαντες καὶ πιόντες, οὐκ ἔτι μεθ' ἡμέραν ἀνέστη-
 σαν, ἀλλὰ τεθηκότες, ἀναλγῇ καὶ ἄλυπον ἐπὶ
 δόξῃ τοσαύτῃ σχόντες θάνατον ὤφθησαν· ἡμᾶς δ'
 (εἶπεν ἤδη πρὸς ὀργὴν ὁ Κροῖσος) εἰς οὐδένα τί-
 θης εὐδαιμόνων ἀριθμὸν ἀνθρώπων; καὶ ὁ Σόλων,
 οὔτε κολακεύειν βουλόμενος αὐτὸν, οὔτε περαι-
 τέρῳ παροξύνειν, Ἑλλῆσιν (εἶπεν) ὦ βασιλεῦ
 Λυδῶν, πρὸς τε τᾶλλα μείριως ἔχειν ὁ θεὸς
 ἔδωκε, καὶ σοφίας τινὸς εὐθαρσοῦς (ὡς ἔοικε) καὶ
 δημοικῆς, οὐ βασιλικῆς οὐδὲ λαμπρᾶς ὑπὸ με-
 τριότητος ἡμῖν μέτεσιν, ἢ τύχαις ὀρώσα παντο-
 δαπαῖς χρώμενον αἰεὶ τὸν βίον, οὐκ ἔα τοῖς
 παροῦσιν ἀγαθοῖς μέγα φρονεῖν, οὐδὲ θαυμάζειν
 ἀνδρὸς εὐτυχίαν μελαβολῆς χρόνον ἔχουσαν.
 ἔπεισι γὰρ ἐκάσῳ ποικίλον ἐξ ἀδήλου τὸ μέλ-
 λον· ὦ δ' εἰς τέλος ὁ δαίμων ἔδειο τὴν εὐ-
 πραξίαν, τοῦτον εὐδαίμονα νομίζομεν. ὁ δὲ
 ζῶντος ἔτι καὶ κινδυνεύοντος ἐν τῷ βίῳ μακαρισ-
 μός, ὥσπερ ἀγωνιζομένου κήρυγμα καὶ σέφανός
 ἐστιν

ἔστιν ἀβέβαιος καὶ ἄκυρος. ταῦτ' εἰπὼν ὁ Σόλων ἀπηλλάττετο, λυπήσας μὲν, οὐ νυθελήσας δὲ τὸν Κροῖσον.

κή. Ὁ δὲ λογοποιὸς Αἰσώπος (ἐτύχανε γὰρ εἰς Σάρδεις γεγονώς μετ' ἀπεμπλῆτος ὑπὸ Κροίσου, καὶ τιμώμενος) ἤχθεσθη τῷ Σόλωνι, μηδεμιάς τυχόντι φιλάνθρωπίας, καὶ ὠρορέπων αὐτὸν, ὦ Σόλων (εἶπε) τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἤκιστα ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν. καὶ ὁ Σόλων, Μα Δί, (εἶπεν) ἀλλ' ὡς ἤκιστα ἢ ὡς ἄριστα. τότε μὲν οὖν ὁ Κροῖσος οὕτω τοῦ Σόλωνος κατεφρόνησεν. ἐπεὶ δὲ Κύρῳ συμβαλὼν ἐκράληθ' ἡ μάχη, καὶ τὴν πόλιν ἀπώλεσε, καὶ ζῶν ἀλοὺς αὐτὸς ἐμελλε κατὰ πῖμπρασθαι, καὶ γενομένης πυρᾶς, ἀνεβιάσθη δεδεμένος, δεωμένων Περσῶν ἀπάντων καὶ Κύρου παρόντος, ἐφ' ὅσον ἐξικνεῖτο καὶ δυνατὸς ἦν τῇ φωνῇ φθεγζάμενος ἀνεβόησε τρίς, ὦ Σόλων. θάυμάσας οὖν ὁ Κύρος ἐπέμψεν τοὺς ἐρησομένους ὅσις ἀνθρώπων ἢ θεῶν, οὗτός ἐστιν ὁ Σόλων, ὃν ἐν τύχαις ἀπόροις μόνον ἀνακαλεῖται. καὶ ὁ Κροῖσος οὐδὲν ἀποκρυφάμενος, εἶπεν ὅτι τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν εἷς οὗτος ἦν ἀνὴρ, ὃν ἐγὼ μετεπεμψάμην, οὐκ ἀκοῦσαι τι βεβλόμενος, οὐδὲ μαθεῖν, ὧν ἐνδεὴς ἤμην, ἀλλ' ὡς δὴ μοι θεᾶς γένοιτο, καὶ μάρτυς ἀπίοι τῆς εὐδαιμονίας ἐκείνης, ἣν ἀποβαλεῖν ἄρα μεῖζον ἦν κακὸν, ἢ λαβεῖν, ἄγαθόν. λόγος γὰρ ἦν καὶ δόξα τ' ἄγαθὸν παρ-
ούσης,

ούσης, αἱ μέλαθολαὶ δέ μοι αὐτῆς εἰς πάθῃ
 δεινὰ καὶ συμφορὰς ἀνηκέστους ἔργῳ τελευτῶσι. καὶ
 ταῦτ' ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ ἐκ τῶν τότε τὰ νῦν τεκ-
 ναιρόμενος, ἐκέλευσε τὸ τέλος τοῦ βίου σκοπεῖν,
 καὶ μὴ θρασυνοόμενον ἀβεβαίοις ὑπονοίαις ὑβρίζειν.
 ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἀνηνέχθη πρὸς τὸν Κῦρον, ἅτε
 δὴ σοφώτερος ὢν τοῦ Κροῖσου, καὶ τὸν λόγον
 τοῦ Σόλωνος ἰσχυρὸν ἐν τῷ παραδείγματι βλέ-
 πων, οὐ μόνον ἀφῆκε τὸν Κροῖσον, ἀλλὰ καὶ
 τιμῶν ἐφ' ὅσον ἔζη διέέλεσε· καὶ δόξαν ἔσχεν ὁ
 Σόλων, ἐνὶ λόγῳ τὸν μὲν σώσας, τὸν δὲ παι-
 δεύσας τῶν βασιλέων.

κθ'. Οἱ δὲ ἐν ἄσσει πάντες ἐξασίαζον ἀποδη-
 μοῦντος τοῦ Σόλωνος· καὶ προεισῆκει τῶν μὲν πε-
 διέων Λυκοῦργος, τῶν δὲ παρὰ τῶν Μεγακλῆς
 ὁ Ἀλκμαίωνος, Πεισίστρατος δὲ τῶν διακρίων
 ἐν οἷς ἦν ὁ θῆλικὸς ὄχλος, καὶ μάλιστα τοῖς πλου-
 σίοις ἀχθόμενος· ὥστε χρῆσθαι μὲν ἔτι τοῖς νό-
 μοις τὴν πόλιν, ἥδη δὲ πράγματα νεώτερα προσ-
 δοκᾶν καὶ ποθεῖν ἅπαντας ἐτέραν καλίσασιν, οὐκ
 ἴσον ἐλπίζοντας, ἀλλὰ πλεον ἔχειν ἐν τῇ μέλα-
 θολῇ, καὶ κρατήσειν παντάπασι τῶν διαφορομένων.
 οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων ἐχόντων, ὁ Σόλων
 παραγενόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας, αἰδῶ μὲν εἶχε
 καὶ τιμὴν παρὰ πᾶσιν, ἐν δὲ κοινῷ λέγειν καὶ
 πράσσειν ὁμοίως οὐκ ἔτ' ἦν δυνατὸς, οὐδὲ πρὸς
 θυμὸς ὑπὸ γήρως, ἀλλ' ἐνὶ σφάραν ἰδίᾳ τοῖς
 προεσῶσι

πρὸς ἑαυτοῖς τῶν ῥάσεων ἀνδράσιν, ἐπειρᾶτο δια-
 λύειν καὶ συναρμόττειν, μάλιστα τοῦ Πεισιγράτου
 προσέχειν δοκοῦντος αὐτῷ. καὶ γὰρ αἰμύλον τί καὶ
 προσφιλές εἶχεν ἐν τῷ διαλέγεσθαι, καὶ βοηθητικὸς
 ἦν τοῖς πένησι, καὶ πρὸς τὰς ἔχθρας ἐπεικὴς καὶ
 μέτριος. ἃ δὲ φύσει μὴ προσῆν αὐτῷ, καὶ ταῦτα
 μιμούμενος, ἐπιστεύει μάλλον τῶν ἐχόντων, ὥς
 εὐλαβὴς καὶ κόσμιος ἀνὴρ, καὶ μάλιστα δὴ τὸ ἴσον
 ἀγαπῶν, καὶ δυσχεραίνων εἴ τις τὰ παρόντα κινῶι,
 ἢ νεωτέρων ὀρέγοιτο· τούτοις γὰρ ἐξηπάτα τοὺς
 πολλούς. ὁ δὲ Σόλων, ταχὺ τὸ ἦθος ἐφώρασεν
 αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν πρῶτος ἐκκαλεῖσθαι· οὐ
 μὴν ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐπειρᾶτο πρᾶναι καὶ νο-
 θεῖν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε καὶ πρὸς ἑτέρους, ὥς
 εἴ τις ἐξέλκοι τὸ φιλόπρῳον αὐτῷ τῆς ψυχῆς, καὶ
 τὴν ἐπιθυμίαν ἰάσαιτο τῆς τυραννίδος, οὐκ ἔστιν
 ἄλλος εὐφύεστος πρὸς ἀρετὴν, οὐδὲ βελτίων πο-
 λίτης. ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ Θεσπιν ἤδη τὴν
 τραγωδίαν κινεῖν, καὶ διὰ τὴν καινότητά τοὺς πολ-
 λούς ἀγώνιος τοῦ πρᾶγματός, οὐπω δ' εἰς ἀμιλ-
 λαν ἐναγώνιον ἐξηγμένου, φύσει φιλήκοος ὢν καὶ
 φιλομαθὴς ὁ Σόλων, ἔτι μάλλον ἐν γῆρα σχολῇ
 καὶ παιδιᾷ καὶ νῆ Δία πότοις καὶ μουσικῇ παρα-
 πέμπων ἑαυτὸν, ἐθεάσατο τὸν Θεσπιν αὐτὸν
 ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. μετὰ
 δὲ τὴν θεῖαν προσαγορεύσας αὐτὸν, ἠρώτησεν εἰ
 τοσούτων ἐναντίον οὐκ αἰσχύνεται τηλικαῦτα
 ψευδο-

ψευδόμενος. φήσαντος δὲ τοῦ Θέσπιδος, μὴ δεινὸν εἶναι τὸ μείλ' παιδιᾶς λέγειν τὰ τοιαῦτα καὶ πράσσειν, σφόδρα τῇ βακίῃ τὴν γῆν ὁ Σόλων παλάσας, ταχὺ μένοι τὴν παιδιὰν ταύτην ἐπαινοῦντες καὶ τιμῶντες, εὐρήσομεν ἐν τοῖς συμβολαίοις.

λ'. Ἐπεὶ δὲ καταβρώσας αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Πεισίστρατος, ἦκεν εἰς ἀγορὰν ἐπὶ ζεύγους κομιζόμενος, καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ὡς διὰ τὴν πολίλειαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβεβουλευμένος, καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀγανακτοῦντας καὶ βοῶντας, πρὸς ἐλθὼν ἐγγὺς ὁ Σόλων καὶ παρασὰς, Οὐ καλῶς (εἶπεν) ὦ παῖ Ἱπποκράτους, ὑποκρίνη τὸν Ὀμηρικὸν Ὀδυσσεύα. ταῦτα γὰρ ποιεῖς τοὺς πολίτας παρακρουόμενος, οἷς ἐκεῖνος τοὺς πολεμίους ἐξηπάτησεν αἰκισάμενος ἑαυτὸν. ἐκ τούτου τὸ μὲν πλῆθος ἦν ἔτοιμον ὑπερμαχεῖν τοῦ Πεισιστράτου, καὶ συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν ὁ δῆμος. Ἀρίστωνος δὲ γράφαντος ὅπως δοθῶσι πενήκοντα κορυνηφόροι τῷ Πεισιστράτῳ, φυλακὴ τοῦ σώματος, ἀνείπεν ὁ Σόλων ἀνασὰς, καὶ πολλὰ διεξῆλθεν ὅμοια τούτοις οἷς διὰ τῶν ποιημάτων γέγραφεν.

Εἰς γὰρ γλῶσσαν ὁρᾶτε καὶ εἰς ἔπη αἰμύλου ἀνδρός.

Ἵμῶν δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκος ἵχνεσθαι βαίνει,

Σύμπασιν

Σύμπασιν δ' ὑμῖν χαῦνος ἔνεσι νόος.
 ὁρῶν δὲ τοὺς μὲν πένητας ὀσμωμένους χαρίζε-
 σθαι Πεισιγράτῳ, καὶ Δορυβοῦντας, τοὺς δὲ πλου-
 σίους ἀποδιδράσκοντας καὶ ἀποδειλιῶντας, ἀπῆλθεν,
 εἰπὼν ὅτι τῶν μὲν ἔστι σοφώτερος, τῶν δ' ἀνδρεί-
 οτερος· σοφώτερος μὲν τῶν μὴ συνιέντων τὸ πρᾶ-
 τόμενον· ἀνδρείοτερος δὲ τῶν συνιέντων μὲν, ἐναν-
 τιοῦσθαι δὲ τῇ τυραννίδι φοβουμένων. τὸ δὲ ψή-
 φισμα κυρώσας ὁ δῆμος, οὐδὲ περὶ τοῦ πλήθους
 ἔτι τῶν κορυνηφόρων διεμικρολογεῖτο πρὸς τὸν
 Πεισίγρᾳτον, ἀλλ' ὅσους ἐβούλετο τρέφοντα καὶ
 συνάγοντα φανερώς περιεώρα, μέχρι τὴν ἀκρό-
 πολιν κατέσχε· γενομένου δὲ τούτου, καὶ τῆς
 πόλεως συναραχθείσης, ὁ μὲν Μεγακλῆς εὐ-
 θὺς ἔφυγε μετὰ τῶν ἄλλων Ἀλκμαιωνιδῶν· ὁ
 δὲ Σόλων, ἡδὴ μὲν ἦν σφόδρα γέρον, καὶ τοὺς
 βοηθοῦντας οὐκ εἶχεν, ὅμως δὲ προῆλθεν εἰς ἀ-
 γορὰν, καὶ διελέχθη πρὸς τοὺς πολίτας, τὰ μὲν,
 κακίζων τὴν ἀβουλίαν αὐτῶν καὶ μαλακίαν, τὰ
 δὲ, παροξύνων ἔτι καὶ παρακαλῶν μὴ προέσθαι
 τὴν ἐλευθερίαν. ὅτε καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν,
 ὡς πρῶτον μὲν ἦν εὐμαρέστερον αὐτοῖς τὸ κωλύσαι
 τὴν τυραννίδα συνισαμένην, νῦν δὲ μείζον ἔστι καὶ
 λαμπρότερον ἐκκόψαι καὶ ἀνελεῖν συνεσῶσαν ἡδὴ
 καὶ πεφυκυῖαν. οὐδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτῷ διὰ
 τὸν φόβον, ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ,
 καὶ λαβὼν τὰ ὅπλα, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν δέμενος
 εἰς

εἰς τὸν στενωπὸν, Ἐμοὶ μὲν, εἶπεν, ὡς δυνατὸν ἦν, βεβοήθηται τῇ πατρίδι καὶ τοῖς νόμοις. καὶ τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν ἦγε. καὶ τῶν φίλων φεύγειν παρ-
αινούνην, οὐ προσεῖχεν, ἀλλὰ ποιήματα γρά-
φων, ὠνείδιζε τοῖς Ἀθηναίοις,

Εἰ δὲ πεπόνθατε λυγρὰ δὲ ὑμέτερην κακότητα,

Μὴ τι θεοῖς τούτων μῆνιν ἐπαμφέρειτε.

Αὐτοὶ γὰρ τούτους ηὐξήσατ' ἐρύματα δόντες,

Καὶ διὰ ταῦτα, κακὴν ἔσχετε δουλοσύνην.

λά. Ἐπὶ τούτοις δὲ πολλῶν νομιστοῦντων αὐτὸν ὡς ἀποθανούμενον ὑπὸ τοῦ τυράννου, καὶ συνθανομένων τίνι πεισέων οὕτως ἀπονοεῖται, Τῷ γῆρα, εἶπεν. οὐ μὲν ἀλλ' ὁ Πεισίστρατος ἐκκράτης γενόμενος τῶν πραγμάτων, οὕτως ἐξε-
θεράπευσε τὸν Σόλωνα, τιμῶν καὶ φιλοφρονούμενος καὶ μέγαπεμπόμενος, ὥς καὶ σύμβουλον εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν πρassoμένων ἐπαινεῖν. καὶ γὰρ ἐφύ-
λαττε τοὺς πλείους νόμους τοῦ Σόλωνος, ἐμ-
μένων πρῶτος αὐτὸς, καὶ τοὺς φίλους ἀναγκάζων. ὅς γέ καὶ φόβου προσκληθεὶς εἰς Ἄρειον πάγον ἦδη τυραννῶν, ἀπήνησε κοσμίως, ἀπολογησόμενος ὁ δὲ κατήγορος οὐχ ὑπήκουσε. καὶ νόμους αὐτὸς ἑτέρους ἔγραψεν, ὧν ἔστι καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ, δημοσίᾳ τρέφεσθαι κελεύων. ταῦτα δὲ φησὶν Ἡρακλείδης, καὶ πρότερον ἐπὶ Θερσίππῳ πηρωθέντι τοῦ Σόλωνος ψηφισαμένου, μιμήσασθαι τὸν

τὸν Πεισίστρατον. ὡς δὲ Θεόφραστος ἰσόρηκε, καὶ τὸν τῆς ἀργίας νόμον οὐ Σόλων ἔθηκεν, ἀλλὰ Πεισίστρατος, ὃς τὴν τε χώραν ἐνεργεσέραν καὶ τὴν πόλιν ἡρεμαιοτέρα ἐποίησεν. ὁ δὲ Σόλων ἀφάμενος μεγάλης τῆς περὶ τὸν Ἀτλαντικὸν λόγον ἢ μῦθον πραγμαθείας, ὃν διήκουσε τῶν περὶ Σαῖν λογίων, προσήκουσα τοῖς Ἀθηναίοις, ἐξέκαμεν, οὐ δι' ἀσχολίαν (ὡς Πλάτων φησὶν) ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ γήρως, φοβηθεὶς τὸ μέγεθος τῆς γραφῆς. ἐπεὶ σχολῆς γε περιουσίαν αὐτοῦ μνηύουσιν αἱ τοιαῦται φωναί,

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

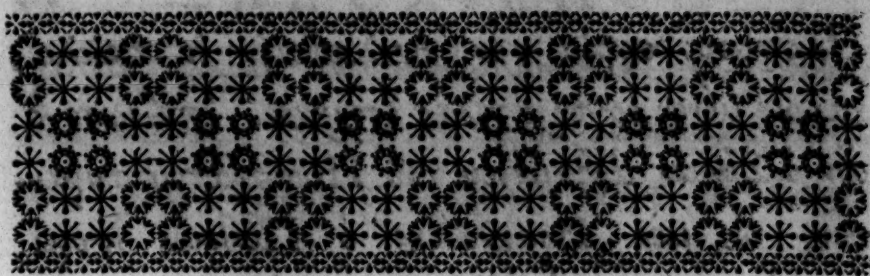
Καὶ,

Ἔργα δὲ Κυπριογενοῦς νῦν μοι φίλα καὶ Διονύσια,
Καὶ Μουσέων, ἃ τίθης ἀνδράσιν εὐφρο-
σύνας.

λβ'. Ὡς δὲ χώρας καλῆς ἔδαφος ὁ Πλάτων ἔρημον, αὐτῷ δὲ πως κατὰ συγγένειαν προσήκον, ἐξεργάσασθαι καὶ διακοσμήσαι φιλοτιμούμενος τὴν Ἀτλαντικὴν ὑπόθεσιν, πρόθυρα μὲν μεγάλα, καὶ περιβόλους καὶ αὐλὰς τῇ ἀρχῇ περιέθηκεν, οἷα λόγος οὐδεὶς ἄλλος ἔσχεν, οὐδὲ μῦθος, οὐδὲ ποιήσις. ὁ δὲ ἀρξάμενος, προκατέλυσε τοῦ ἔργου τὸν βίον, ὅσω μᾶλλον εὐφραίνει τὰ γεγραμμένα, τοσούτῳ μᾶλλον τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἀνιάσας. ὡς γὰρ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὸ Ὀλυμπιεῖον, οὕτως ἡ

Πλάτωνος

Πλάτωνος σοφία τὸν Ἀτλανικὸν ἐν πολλοῖς
καλοῖς μόνον ἔργον ἀτελὲς ἔσχηκεν. ἐπεβίωσε δ'
οὖν ὁ Σόλων ἀρχαμένου τοῦ Πεισιστράτου τυραν-
νεῖν, ὡς μὲν Ἡρακλείδης ὁ Πονηκὸς ἰστορεῖ,
συχνὸν χρόνον, ὡς δὲ Φανίας ὁ Ἐφέσιος ἐλάτ-
τονα δυοῖν ἔτων. ἐπὶ Κωμίου μὲν γὰρ ἤρξατο
τυραννεῖν Πεισιστράτος· ἐφ' Ἡγεστράτου δὲ Σό-
λωνα φησὶν ὁ Φανίας ἀποθανεῖν, τοῦ μετὰ Κω-
μίαν ἀρχάντος. ἡ δὲ δὴ διασπορά καλακαυθέντος
αὐτοῦ τῆς τέφρας περὶ τὴν Σαλαμινίων νῆσον,
ἔστι μὲν διὰ τὴν ἀτοπίαν ἀπίθανος παντάπασι
καὶ μυθώδης· ἀναγέγραπται δ' ὑπὸ τε ἄλλων
ἀνδρῶν ἀξιολόγων, καὶ Ἀριστοτέλους τοῦ φιλο-
σόφου.

Π Λ Ο Τ Τ Α ' Ρ Χ Ο Υ

Π Ο Π Λ Ι Κ Ο ' Λ Α Σ.

Α. **Τ**ΟΙΟΥΤΩ δὲ γενομένῳ τῷ Σόλῳ
τὸν Ποπλικόλαν παραβάλλομεν· ὃ
τούτῳ μὲν ὕστερον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἐξεῦρεν ἐπὶ
τιμῇ τούνομα, πρὸ τούτου δὲ Πόπλιος Οὐαλέ-
ριος ἐκαλεῖτο· Οὐαλερίου δοκῶν ἀπόγονος εἶναι
τῶν παλαιῶν ἀνδρὸς αἰτιωιάτου γενομένου Ῥω-
μαίου καὶ Σαβίνους ἐκ πολέμιων ἕνα γενέσθαι
δῆμον· ὁ γὰρ μάλιστα τοὺς βασιλεῖς εἰς ταυτὸ
πείσας συνελθεῖν καὶ διαλλάξας, ἐκεῖνός ἐστι·
τούτῳ δὲ κατὰ γένος προσήκων Οὐαλέριος (ὡς
φασί) βασιλευμένης μὲν ἔτι τῆς Ῥώμης, ἐπι-
φανὴς ἦν διὰ λόγον καὶ πλούτον· ὢν τῷ μὲν ὀρ-
θῶς καὶ μετὰ παρρησίας αἰεὶ χρώμενος ὑπὲρ τῶν
δικαίων, ἀφ' οὗ δὲ τοῖς θεομένοις ἐλευθερίως καὶ
φιλανθρώπως ἐπαρκῶν, δῆλος ἦν εὐδύς, εἰ γέ-
νοιτο δημοκρατία, πρῶτεύων· ἐπεὶ δὲ Ταρκύνιον
Σούπερβον,

Σούπερβον, οὔτε λαβόντα τὴν ἀρχὴν καλῶς, ἀλλ' ἀνοσίως καὶ παρὰ νόμους, οὔτε χρώμενον αὐτῇ βασιλικῶς, ἀλλ' ὑβρίζοντα καὶ τυραννοῦντα, μισῶν ὁ δῆμος καὶ βαρύνομενος, ἀρχὴν ἀποστάσεως ἔλαβε τὸ Λουκρητίας πάθος, αὐτὴν ἐπὶ τῷ βιασθῆναι διεργασαμένης· καὶ Λεύκιος Βρούτος ἀπτόμενος τῶν πραγμάτων τῆς μελαβολῆς, ἐπὶ πρῶτον ἦλθε τὸν Οὐαλέριον, καὶ χρησάμενος αὐτῷ προθυμοιάτῳ, συνέξεβαλε τοὺς βασιλεῖς· καὶ μέχρι μὲν ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος, ἕνα χειροτονήσκειν ἀντὶ τοῦ βασιλέως στρατηγόν, ἡσυχίαν ἤγεν ὁ Οὐαλέριος, ὡς τῷ Βρούτῳ μᾶλλον ἀρχεῖν προσήκον, ἡγεμόνι τῆς δημοκρατίας γεγενημένῳ· δυσχεραينوμένου δὲ τοῦ τῆς μοναρχίας ὀνόματος, καὶ δοκοῦντος ἂν ἀλυπότερον τοῦ δήμου μερισθεῖσαν ὑπομεῖναι τὴν ἀρχὴν, καὶ δύο προβαλλομένου καὶ καλοῦντος, ἐλπίζων μετὰ τοῦ Βρούτου αἰρεθῆσεσθαι καὶ συνυπαλεύσειν, δῆμαρτιν. ἤρεθον γὰρ ἀκούει τῷ Βρούτῳ συνάρχων ἀντὶ τοῦ Οὐαλερίου Ταρκύνιος Κολλατίνος, ὁ Λουκρητίας ἀνὴρ, οὐδὲν ἀρετῇ Οὐαλερίου διαφέρων. ἀλλ' οἱ δυνατοὶ δεδιότες τοὺς βασιλεῖς, ἔτι πολλὰ πειρῶντας ἔξωθεν, καὶ μαλάσσειντας τὴν πόλιν, ἐβούλοντο τὸν ἐντονατάτον αὐτοῖς ἐχθρόν ἔχειν στρατηγόν, ὡς οὐχ ὑψητόμενον.

β'. Ἀθανακίων οὖν ὁ Οὐαλέριος εἰ μὴ πιστεύεται πάντᾳ πράττειν ἕνεκα τῆς πατρίδος, ὅτι μηδὲν ἴδια κακὸν ὑπὸ τῶν τυράννων πέπονθε,

τῆς τε βουλῆς ἀπέστη, καὶ τὰς συνηγορίας ἀπείπε, καὶ τὸ πρᾶττειν τὰ κοινὰ παντὲλως ἐξέλιπεν· ὥστε καὶ λόγον τοῖς πολλοῖς παρασχεῖν καὶ φρονίδα, φοβουμένοις μὴ δι' ὀργὴν προσθέμενος τοῖς βασιλεῦσιν ἀναλρέψῃ τὰ πράγματα, καὶ τὴν πόλιν, ἐπισφαλῶς ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς ἑτέρους τινὰς ὑποψίαν ἔχων ὁ Βροῦτος ἐβούλετο διὰ σφαγίων ὀρκῶσαι τὴν βουλὴν, καὶ προεῖπεν ἡμέραν, κατέβη μάλα φαιδρὸς εἰς ἀγορὰν Οὐαλέριος, καὶ πρῶτος ὁμόσας μηδὲν ἐνδώσειν μηδ' ὑφήσεσθαι Ταρχυνίῳ, ἀλλὰ πολεμήσειν κατὰ κράτος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡδονὴν τε τῇ βουλῇ καὶ θάρσος ἅμα τοῖς ἄρχουσι παρέσχεν. εὐθὺς δὲ καὶ τὰ ἔργα τὸν ὄρκον ἐβεβαίει. πρέσβεις γὰρ ἦκον ἀπὸ Ταρχυνίου γράμματα κομίζοντες ἐπαγωγὰ τοῦ δήμου, καὶ λόγους ἐπικεικίς, οἷς μάλιστα τοὺς πολλοὺς ὥνιλο διαφθείρειν, λεγομένοις παρὰ βασιλέως, ἀφεκέναι τὸ φρόνημα καὶ μετρίων δεῖσθαι δοκοῦντος. τούτους εἰς τὸ πλῆθος οἰομένων δεῖν τῶν ὑπ' αὐτῶν προάγειν, οὐκ εἶασεν ὁ Οὐαλέριος, ἀλλ' ἐνέστη καὶ διεκώλυσεν ἀνθρώποις πένησι, καὶ μᾶλλον βαρυνομένοις τῆς τυραννίδος τὸν πόλεμον, ἄρχας καὶ προφάσεις νεωλερισμῶν ἐγγενέσθαι.

γ'. Μετὰ δὲ ταῦτα πρέσβεις ἦκον ἕτεροι, τῆς τε βασιλείας ἀφίστασθαι, καὶ πολεμοῦντα παύσασθαι τὸν Ταρχύνιον λέγοντες, ἀπαίειν δὲ
τὰ

τὰ χρήματα, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶ, καὶ φίλοις καὶ οἰκείοις, ἀφ' ὧν διαβιώσονται, φεύγοντες. ἐπι- κλωμένων δὲ πολλῶν καὶ μάλιστα τοῦ Κολλαίνου συναγορεύοντος, ἄτρετος ὢν ἀνὴρ καὶ τραχὺς ὄρ- γην ὁ Βρούτος, ἐξέδραμεν εἰς ἀγορὰν, προδότην ἀποκαλῶν τὸν συνάρχοντα, πολέμου καὶ τυραν- νίδος ἀφορμὰς χαρίζομενον, οἷς δεινὸν ἦν ὄντως ἐφόδια φυγῆς ψηφίσασθαι. συνελθόντων δὲ τῶν πολίων, πρῶτος ιδιώτης ἀνὴρ εἶπεν ἐν δήμῳ τότε Γάιος Μινούκιος, τῷ τε Βρούτῳ διακελευό- μενος, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις παραινῶν, ὁρᾶν ὅπως τὰ χρήματα μετ' αὐτῶν ὄντα πολεμοίῃ πρὸς τοὺς τυράννους μᾶλλον, ἢ μετ' ἐκείνων πρὸς αὐτοὺς. οὐ μὲν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς Ῥωμαίοις, τὴν ἐλευθερίαν ἔχουσιν ὑπὲρ ἧς ἐπολέμουν, μὴ προέσθαι τὴν εἰρήνην ἔνεκα χρημάτων, ἀλλὰ συνεκβάλλειν καὶ ταῦτα τοῖς τυράννοις. ἦν δὲ ἄρα Ταρκυνίῳ λό- γος μὲν ἐλάχιστος τῶν χρημάτων, ἡ δ' ἀπαί- τησις ἅμα πείρα τοῦ δήμου, καὶ καλασκευὴ προ- δοσίας. καὶ ταύτην ἔπραττον οἱ πρέσβεις, ὑπομέ- νοντες ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει, τὰ μὲν, ἀποδίδοσθαι, τὰ δὲ φυλάττειν, τὰ δ' ἀποπέμ- πειν φάσκοντες, ἄχρις οὗ διέφθειραν οἴκους δύο τῶν καλῶν καὶ γαθῶν νομιζομένων, τῶν Ἀκυλίων τρεῖς ἔχοντας βουλευτὰς, καὶ δύο τῶν Οὐϊτελλίων. οὗτοι πάντες ἦσαν ἀπὸ μητέρων ἀδελφίδοι Κολ- λαίνου τοῦ ὑπατεύοντος· ἰδίᾳ δὲ Οὐϊτελλίοις ἑτέρα

πρὸς Βροῦτον οἰκειότης ὑπῆρχεν. ἀδελφὴν γὰρ αὐτῶν ὁ Βροῦτος εἶχε, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς πλείονας· ὧν δύο τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, συγγενεῖς ὄντας ἅμα καὶ συνήθεις, οἱ Οὐϊτέλλιοι προσηγάγοντο, καὶ συνέπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι, καὶ καταμίξαντας ἑαυτοὺς εἰς γένος μέγα τὸ τῶν Ταρκυνίων καὶ βασιλικὰς ἐλπίδας, ἀπαλλαγῆναι τῆς τοῦ πατρὸς ἀβελτηρίας καὶ χαλεπότητος. χαλεπότητα μὲν, τὸ ἀπαραίτητον αὐτοῦ πρὸς τοὺς πονηροὺς λέγοντες· τῇ δ' ἀβελτηρίᾳ, προσποιήματι καὶ παρακαλύμματι πολὺν χρόνον (ὡς εἶοικε) χρησάμενος ἀσφαλείας ἕνεκα πρὸς τοὺς τυράννους, οὐδ' ὑστερον ἔφυγεν αὐτῆς τὴν ἐπινομίαν.

δ'. Ὡς δ' οὖν ἐπείσθη τὰ μεираκία, καὶ τοῖς Ἀκυλίοις εἰς λόγους ἦλθεν, ὅρκον ὁμόσαι μέγαν ἔδοξε πᾶσι καὶ δεινὸν, ἀνθρώπου σφαγένιος ἐπισπείσαντας αἷμα, καὶ τῶν σπλάγχχνων θιγόντας. ἐπὶ τούτοις εἰς τὴν Ἀκυλίων οἰκίαν συνῆλθον. ἦν δ' οἶκος ἐν ᾧ ταῦτα δράσειν ἐμελλον (οἷον εἶκος) ὑπέρημος καὶ σκοτώδης. ἔλαθεν οὖν αὐτοὺς οἰκέτης ὄνομα Οὐινδίκμος ἔνδον κατακρύψας ἑαυτὸν, οὐ κατ' ἐπιβουλήν ἢ προαίσθησιν τινὰ τοῦ μέλλοντος, ἀλλ' ἔνδον ὧν ἔτυχε, καὶ προσιοῦσιν αὐτοῖς μετὰ σπουδῆς ὀφθῆναι φοβηθεῖς, ὑπέστη, λάρνακα κειμένην πρὸ αὐτοῦ ποιησάμενος, ὥστε καὶ τῶν πρᾶττομένων θεᾶτης γενέσθαι, καὶ τῶν
βουλευ-

βουλευμάτων ἐπήκοος. ἔδοξε δ' αὐτοῖς τοὺς ὑπά-
 τους ἀναιρεῖν· καὶ ταῦτα δηλούσας γράφαντες
 ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Ταρκύνιον, ἔδωκαν τοῖς
 πρέσβεσι. καὶ γὰρ ὥκουν αὐτόφει τῶν Ἀκυλίων
 ξένοι γεγονότες, καὶ τότε τῇ συνωμοσίᾳ παρήσαν.
 ὡς δὲ ταῦτα πράξαντες ἀπηλλάγησαν, ὑπέξελ-
 θὼν ὁ Οὐινδίκιος λάθρα χρήσασθαι τοῖς προσ-
 πεσοῦσιν οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἠπορεῖτο, δεινὸν μὲν
 ἠγούμενος (ὥσπερ ἦν) πρὸς πατέρα Βροῦτον
 υἱῶν ἐξάγιστα κατήγορεῖν, ἢ πρὸς θεῖον ἀδελ-
 φιδῶν, τὸν Κολλατῖνον· ἰδιώτην δὲ Ῥωμαίων
 οὐδένα νομίζων ἐχέγγυον ἀπορρήτων τηλικούτων.
 πάν δ' αὖ μᾶλλον ἢ δυνατὸς ὢν ἡσυχίαν ἄγειν,
 ἐλαυνόμενος δὲ τῷ συνειδῶτι τοῦ πράγματος, ὥρ-
 μησέ πως πρὸς τὸν Οὐαλέριον, μάλιστα πως
 τοῖς κοινοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπαχθεῖς τοῦ ἀν-
 δρός, ὅτι πάντες εὐπρόσδοος ἦν τοῖς θεομένοις, καὶ
 τὴν οἰκίαν αἰεὶ παρεῖχεν ἀνεωγμένην, καὶ λόγον
 οὐδενὸς οὐδὲ χρεῖαν ἀπέρριπτε τῶν ταπεινῶν.

ἔ. Ὡς οὖν ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Οὐινδίκιος καὶ
 καλεῖπε πάντα, Μάρκου τε τοῦ ἀδελφοῦ παρ-
 ὄντος αὐτῷ μόνου, καὶ τῆς γυναίκος, ἐκπλαγεῖς
 καὶ δέισας ὁ Οὐαλέριος, οὐκέτι προήκατο τὸν ἀν-
 δρωπον, ἀλλὰ κατὰκλείσας εἰς τὸ οἶκημα, καὶ
 φύλακα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ταῖς θύραις ἐπι-
 σήσας, τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐκέλευσε τὴν βασιλικὴν
 ἔπαυλιν περισχόνη, τὰ γράμματα λαβεῖν, ἂν
 δυνατὸν

δυνατὸν ἦ, καὶ τοὺς οἰκέτας παραφυλάττειν· αὐτὸς δὲ, πελαγῶν τε πολλῶν καὶ φίλων ἀεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, καὶ θεραπείας συχνῆς, ἐβαδίζε πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυλίων, οὐκ ἔνδον ὄντων. διὸ μηδενὸς ἂν προσδοκήσαντος, ὥσάμενος διὰ τῶν θυρῶν, ἐνλυγχάνει τοῖς γράμμασι κειμένοις ὅπου κατέλυον οἱ πρέσβεις. ταῦτα δ' αὐτοῦ πρᾶττοντος, οἱ Ἀκύλιοι δρόμῳ προσεφέροντο, καὶ περὶ τὰς θύρας συμμίζαντες, ἐζήτουν ἀφελέσθαι τὰς ἐπισολάς. οἱ δ' ἡμύναντο, καὶ τὰ ἱμάτια περιβαλόντες αὐτῶν τοῖς τραχήλοις, ὑπὸ βίας καὶ μόλις, ὠθούμενοι καὶ ὠθοῦντες, διὰ τῶν σενωπῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλον. τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τὴν ἔπαυλιν ἅμα τὴν βασιλικὴν ἐγίνετο, τοῦ Μάρκου γραμμάτων ἐτέρων ἐν τοῖς σκεύεσι κομιζομένων ἐπιλαβομένου, καὶ τῶν βασιλικῶν ὅσους δυνατὸς ἦν ἔλκοντος εἰς τὴν ἀγορὰν.

ς'. Ἐπεὶ δὲ τὸν θόρυβον κατέπαυσαν οἱ ὑπατοί, καὶ τοῦ Οὐαλερίου κελεύσαντος, ἐκ τῆς οἰκίας Οὐινδίκιος προήχθη, καὶ γενομένης κατήγορίας, ἀνεγνώσθη τὰ γράμματα, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐτόλμησαν ἀνλείπειν οἱ ἄνδρες· ἦν μὲν κατήφεια καὶ σιωπὴ τῶν ἄλλων, ὀλίγοι δὲ, βουλόμενοι τῷ Βρούτῳ χαρίζεσθαι, φυγῆς ἐμέμνητο. καί τι καὶ Κολλατῖνος αὐτοῖς ἐλπίδος ἐπικεικοῦς ἐνεδίδου, δεδακρυμένος, καὶ Οὐαλέριος σιωπῶν. ὁ δὲ Βρούτος ὀνομαστὶ τὸν υἱὸν ἐκάτερον προσειπὼν,

Ἄγε

Ἄγε ὦ Τίτε (εἶπεν) ἄγε ὦ Οὐαλήριε, τί οὐκ ἀπολογεῖσθε πρὸς τὴν κατηγορίαν; ὥς δ' οὐδὲν ἀπεκρίναντο τρεῖς ἐρωτηθέντες, οὕτως ἀποσρέψας πρὸς τοὺς ὑπηρέτας τὸ πρόσωπον, Ὑμέτερον ἤδη (εἶπεν) τὸ λοιπὸν τὸ ἔργον, οἱ δ' εὐθύς συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, περιεῖρήγνυνον τὰ ἱμάτια, τὰς χεῖρας ἀπῆγον ὀπίσω, ῥάβδοις ἔβαινον τὰ σώματα· τῶν μὲν ἄλλων οὐ δυναμένων προσορᾶν, οὐδὲ καρτερούντων, ἐκεῖνον δὲ λέγεται μήτε τὰς ὀφείας ἀπαγαγεῖν ἀλλαχόσε, μήτ' οἰκίῳ τί τρέψαι τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὀργῆς καὶ βαρύτητος, ἀλλὰ δεινὸν ἐνορᾶν κολαζομένοις τοῖς παῖσιν, ἄχρις οὗ καταλείναντες αὐτοὺς ἐπὶ τοῦδαφος, πελέκει τὰς κεφαλὰς ἀπέκοφαν. οὕτω δὲ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῷ συνάρχοντι ποιησάμενος, ὥχετ' ἐξανασάς· ἔργον εἰργασμένος, οὐτ' ἐπαινεῖν βουλομένοις ἀξίως, οὔτε φέγειν, ἐφικλόν. ἢ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάδειαν ἐξέστησε τὴν ψυχὴν, ἢ πάθος μέγεθος εἰς ἀναλγησίαν, οὐδέτερον δὲ μικρὸν, οὐδὲ ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον, ἢ θηριῶδες. δίκαιον δὲ τῇ δόξῃ τοῦ ἀνδρὸς τὴν κρίσιν ἔπεσθαι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀρετὴν ἀσθενείᾳ τοῦ κρίνοντος ἀπιστεῖσθαι. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐ τοσοῦτον ἔργον οἶοντα Ῥωμύλου γενέσθαι τῆς πόλεως τὴν ἰδρύσιν, ὅσον Βρούτου, τὴν κλῆσιν τῆς πολιτείας καὶ κατέσασιν.

ζ. Ὡς δ' οὖν ἀπῆλθεν ἐξ ἀγορᾶς τότε, πολὺν μὲν χρόνον ἐκπληξίς εἶχε καὶ φρίκη καὶ σιωπὴ πάντας ἐπὶ τοῖς διαπεπραγμένοις. πρὸς δὲ τὴν τοῦ Κολλαΐνου μαλακίαν καὶ μέλλησιν ἀνεθάρρῃσαν οἱ Ἀκύλιοι, καὶ χρόνον ἤξιον λαβόντες ἀπολογήσασθαι, καὶ τὸν Οὐινδίκιον αὐτοῖς ἀποδοθῆναι δοῦλον ὄντα, καὶ μὴ παρὰ τοῖς κατηγόροις εἶναι. βουλομένου δὲ ταῦτα συλχωρεῖν, καὶ διαλύοντος ἐπὶ τούτοις τὴν ἐκκλησίαν, ὁ Οὐαλέριος οὔτε τὸν ἄνθρωπον οἶδ' ὅς τ' ἦν ἀφεῖναι τῷ περὶ αὐτὸν ὄχλῳ καίλαμεμιγμένον, οὔτε τὸν δῆμον εἶα προέμενον τοὺς προδότας ἀπελθεῖν. τέλος δὲ τοῖς σώμασιν ἐπιβαλὼν τὰς χεῖρας, ἐπέκαλεῖτο τὸν Βροῦτον, καὶ τὸν Κολλαΐνον ἐβόα δεινὰ ποιεῖν, εἰ τῷ συνάρχοντι παιδοφονίας ἀνάγκην προστριψάμενος, αὐτὸς οἶεσθαι δεῖν καίλαχαρίζεσθαι ταῖς γυναξὶ τοὺς προδότας καὶ πολέμιους τῆς πατρίδος. ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ ὑπάτου, καὶ κελεύοντος ἀπάγεσθαι τὸν Οὐινδίκιον, οἱ μὲν ὑπηρέται διωσάμενοι τὸν ὄχλον, ἤπλοντο τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοὺς ἀφαιρουμένους ἔτυπλον, οἱ δὲ φίλοι τοῦ Οὐαλερίου προέστησαν ἀμυνόμενοι, καὶ ὁ δῆμος ἐβόα, κελεύων παρεῖναι τὸν Βροῦτον. ἦκεν οὖν αὐδὴς ὑποσρέψας· καὶ γενομένης αὐτῷ σιωπῆς, εἶπεν, ὅτι τοῖς μὲν υἱοῖς αὐτὸς ἀποχρῶν ἦν δικασῆς, περὶ δὲ τῶν ἄλλων τοῖς πολίταις ἐλευθέροις οὔσι ψῆφον δίδωσι·

λεγέτω

λεγέτω δὲ ὁ βουλόμενος καὶ πειδέτω τὸν δῆμον, οὐκέτι μέντοι λόγων ἐδέησεν, ἀλλὰ τῆς ψήφου δοθείσης, πάσαις ἀλόνις ἐπελεκίσθησαν. ὁ δὲ Κολλαΐνιος, ἦν μὲν (ὡς ἔοικεν) ἐν ὑποψία τινὶ καὶ διὰ συγγένειαν τῶν βασιλέων, ἤχθοντο δ' αὐτοῦ καὶ τῷ δευτέρῳ τῶν ὀνομάτων, ἀφοσιούμενοι τὸν Ταρκύνιον. ὡς δὲ ταῦτα συνέβη, παντάπασι προσκρούσας, ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ἐκὼν, καὶ τῆς πόλεως ὑπεξῆλθεν. οὕτω δὲ πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ὕπατος ἀνεδείχθη λαμπρῶς Οὐαλέριος, ἀξίαν ἀπολαβὼν τῆς προθυμίας χάριν ἧς οἰόμενός τι δεῖν ἀπολαῦσαι τὸν Οὐινδίκιον, ἐφηφίσαιτο πρῶτον ἀπελεύθερον ἐκεῖνον ἐν τῇ Ρώμῃ γενέσθαι πολίτην, καὶ φέρειν ψῆφον ἢ βούλοιο φράζια προσνεμηθέντα. τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελευθέροις ὅφ' ἐ καὶ μεία πολὺν χρόνον ἐξουσίαν ψήφου δημαγωγῶν ἔδωκεν Ἀππίος· ἡ δὲ πανελὴς ἀπελευθέρωσις ἄχρι νῦν Οὐινδίκια λέγεται, δι' ἐκεῖνον (ὡς φασι) τὸν Οὐινδίκιον.

ἢ. Ἐκ τούτου, τὰ μὲν χρήματα τῶν βασιλέων διαρπάσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἔδωκεν, τὴν δ' οἰκίαν κατέσκαψαν καὶ τὴν ἑπαυλιν. τοῦ δ' Ἀρείου πεδίου τὸ ἡδιστὸν ἐκέκλητο Ταρκύνιος, καὶ τοῦτο τῷ Θεῷ καθιέρωσαν. ἔτυχε δὲ τεθερισμένον ἄρλι· καὶ κειμένων ἔτι τῶν δραγμάτων, οὐκ ὥνιτο δεῖν ἀλοᾶν, οὐδὲ χρῆσθαι διὰ τὴν καθιέρωσιν, ἀλλὰ συνδραμόντες ἐφόρουν τὰς ἀμάλλας

εἰς τὸν ποταμὸν. ὡς δ' αὐτῶς καὶ τὰ δένδρα
κόπτοντες ἐνέβαλον, ἄργον παντάπασι τὸ χω-
ρίον ἀνιέντες τῷ Θεῷ καὶ ἄκαρπον. ὠδουμένων
δὲ πολλῶν ἐπ' ἀλλήλοισι καὶ ἀδρόων, ὑπήλαγεν
ὁ ῥοῦς οὐ πολὺν τόπον, ἀλλ' ὅπως τὰ πρῶτα
συνενεχθέντα καὶ περιπέσόντα τοῖς στερεοῖς ὑπέστη.
τῶν δ' ἐπιφερομένων διέξοδον οὐκ ἐχόντων, ἀλλ'
ἐνισχυομένων καὶ περιπλεκομένων, ἐλάβανεν ἡ
σύμπηξις ἰσχὺν καὶ ῥίζωσιν αὐξανομένην ὑπὸ τοῦ
ρεύματος. ἰλὺν τε γὰρ ἐπήγαγε πολλήν, ἣ
προσισταμένη τροφήν παρείχεν ἅμα καὶ κόλλησιν,
αἱ τε πλεγαὶ σάλον οὐκ ἐποιοῦν, ἀλλὰ μαλα-
κῶς πιέζουσαι συνήλαινον εἰς ταυτὸ πᾶντα καὶ
συνέπλαττον, ὑπὸ δὲ μεγέθους καὶ ζάσεως, ἕ-
τερον αὐτῷ μέγεθος ἐκλάτο, καὶ χώραν ἀναδε-
χομένην τὰ πλεῖστα τῶν ὑπὸ τῷ ποταμῷ καταφε-
ρομένων· τοῦτο νῦν νῆσός ἐστιν ἱερὰ κατὰ τὴν πέ-
λιν, ἔχει δὲ ναοὺς Θεῶν καὶ περιπάτους, κα-
λεῖται δὲ τῇ Λαλίνων φωνῇ, Μέση δὲ οὖν γε-
φυρῶν. ἐνιοὶ δὲ τοῦτο συμπεσεῖν ἰσοροῦσιν, οὐχ
ὅτε Ταρκυνίᾳ καθιερώθῃ τὸ πεδίον, ἀλλὰ χρό-
νοισι ὕστερον ἄλλο χωρίον ὁμοροῦν ἐκείνῳ Ταρκυ-
νίας ἀνείσης. ἡ δὲ Ταρκυνία, παρθένος ἦν ἱέρεια
μία τῶν ἐσιαδῶν. ἔσχε δὲ τιμὰς ἀντὶ τούτης
μεγάλας, ἐν αἷς ἦν καὶ τὸ μαρτυρίαν αὐτῆς δέ-
χεσθαι μόνης γυναικῶν· τὸ δ' ἐξεῖναι γαμείσθαι
ψηφι-

ψηφισαμένων, οὐ προσεδέξατο. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι μυθολογοῦσι.

Ζ'. Ταρκύνιον δὲ τὴν ἐκ προδοσίας ἀπογνόντα τῆς ἀρχῆς ἀνάληψιν, ἐδέξατο Τυρρῆνοί τε προθύμως, καὶ μεγάλη δυνάμει κατήγον. ἀντέστηγον δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ ὑπαῖοι, καὶ παρήτασαν ἐν χωρίοις ἱεροῖς, ὧν τὸ μὲν Οὐρσον ἄλσος, τὸ δὲ, Αἰσούειον λειμῶνα προσαγορεύουσιν. ἀρχομένων δὲ αὐτῶν συνάγειν εἰς χεῖρας, Ἀρρῶν ὁ Ταρκυνίᾱ παῖς, καὶ Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ὑπαῖος, οὐ κατὰ τύχην ἀλλήλοις περιπεσόντες, ἀλλ' ὑπ' ἔχθους καὶ ὀργῆς, (ὁ μὲν, ὡς ἐπὶ τύραννον καὶ πολέμιον τῆς πατρίδος, ὁ δὲ, τῆς φυγῆς ἀμυνόμενος) ὤρμησαν ὁμόσε τοῖς ἵπποις. θυμῷ δὲ μᾶλλον ἢ λογισμῷ προσμίζαντες, ἠφείδθησαν αὐτῶν, καὶ συναπέθανον ἀλλήλοις. ἔτῳ δὲ δεινῷ γενομένῳ τῷ προαγῶνος, ἔκ ἔσχεν ὁ ἀγὼν τέλος ἐπιεικέστερον, ἀλλὰ καὶ δράσαντες ἴσα καὶ παθόντες οἱ στρατοὶ διεκρίθησαν ὑπὸ χιμῶνος. ἦν οὖν ἐν ἀπόροις ὁ Οὐαλέριος, ἔκ εἰδῶς τὸ τῆς μάχης πέρας, ἀλλὰ τοὺς στρατιώτας ὁρῶν τοῖς μὲν αὐτῶν νεκροῖς ἀθυμῶντας, ἐπαιρομένους δὲ τοῖς τῶν πολεμίων· ἔτῳς ἀκρίτος ἦν καὶ παράλληλος ὑπὸ πλῆθους ὁ φόνος. καὶ μὴν ἀλλ' ἐκατέρωθεν ἐβλύθεν ὁρώμενα τὰ οἰκεῖα. μᾶλλον ἐβεβαίε τὴν ἥτταν, ἢ τὴν νίκην εἰκαζόμενα τὰ τῶν πολεμίων. ἐπελθούσης δὲ νυκτὸς, οἶαν

εἰκὸς

εἰκὸς ἔτω μεμαχημένοις, καὶ γενομένων ἐν ἡσυχίᾳ
 τῶν στρατοπέδων, λέγασσι σεισθῆναι τὸ ἄλσος, ἐκ
 δ' αὐτῆς φωνὴν ἐκπεσεῖν μεγάλην φράζουσαν, ὡς
 ἐνὶ πλείους ἐν τῇ μάχῃ τεθνήκασι Τυρρηνῶν ἢ
 Ῥωμαίων. ἦν δ' ἄρα θεῖον τι τὸ φθονεζόμενον.
 εὐδύς τε γὰρ ὑπ' αὐτῆς, τοῖς μὲν ἀλαλάσαι
 παρέστη μέγα καὶ θαρρῶντα· οἱ δὲ Τυρρῆνοί,
 περίφοβοι γινόμενοι καὶ συναραχθέντες, ἐξέπεσον
 ἐκ τῆς στρατοπέδου, καὶ διεσπάρησαν οἱ πλείστοι.
 τὰς δὲ καταλειφθέντας ὀλίγας πεντακισχιλίων
 ἐλάσσους ἐπελθόντες εἶλον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰλλα
 διήρπασαν. οἱ δὲ νεκροὶ διαριθμηθέντες, εὐρέθησαν
 τριακόσιοι μὲν ἐπὶ χιλίους καὶ μυρίους οἱ τῶν πο-
 λεμίων, οἱ δὲ Ῥωμαίων, παρ' ἑνα τοσούτοι.
 ταύτην τὴν μάχην λέγασσι γενέσθαι πρὸ μιᾶς
 καλανδῶν Μαρτίης. ἐθριάμβευσε δ' ἀπ' αὐτῆς
 Οὐαλέριος, εἰσελάσας τεθρίππῳ πρῶτος ὑπά-
 των. καὶ τὸ πρᾶγμα σεμνὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ
 παρέσχευ ὄψιν, ἔκ ἐπίφθονον, ἣν ἀνιάσασαν
 (ὡς ἔνιοι λέγουσι) τὰς ὀρῶντας· ἣ γὰρ ἂν ἔσχε
 ζῆλον τοσούτον, ἣν φιλομῖαν εἰς ἔτη πάμπολλα
 διαμένουσιν. ἀπεδέξαντο δὲ τῆς Οὐαλέριας καὶ τὰς
 εἰς τὸν συνάρχουσα τιμὰς, αἷς ἐκκομιζόμενον καὶ
 θαπτόμενον ἐκόσμησε· καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ διεξ-
 ῆλθεν ἐπιτάφιον, ὃς ἔτις ὑπὸ Ῥωμαίων ἡγα-
 πήθη, καὶ τοσαύτην ἔσχε χάριν, ὥς πᾶσι τοῖς
 ἀγαθοῖς καὶ μεγάλοις ὑπάρχειν, ἔξ ἐκείνης τελευ-
 τήσασιν,

τήσασιν, ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐγκωμιάζεσθαι. λέγεται δὲ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπίσφίων ἐκεῖνος γενέσθαι πρεσβύτερος· εἶγε μὴ καὶ τὸ Σόλωνός ἐστιν, ὡς Ἀναξίμενης ὁ ῥήτωρ ἰσόρηκεν.

Ι. Ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μᾶλλον ἤχθοντο τῷ Οὐαλερίῳ καὶ προσέκρνον, ὅτι Βροῦτος μὲν (ὃν πατέρα τῆς ἐλευθερίας ἐνόμιζεν ὁ δῆμος) οὐκ ἠξίωσε μόνος ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτῷ συνάρχοντα προσεῖλετο καὶ δεύτερον· ἅτοι δ' (ἐφασαν) εἰς αὐτὸν ἅπαντα συνενεγκάμενος, οὐκ ἔστι τῆς Βροῦτα κληρονόμος ὑπαλείας μηδὲν αὐτῷ προσηκέσης, ἀλλὰ τῆς Ταρκυνίας τυραννίδος. καίτοι τί δεῖ λόγῳ μὲν Βροῦτον ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μιμεῖσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ ῥάβδοις ὁμῶς πάσαις καὶ πελέκεσι κατιόντα μόνον, ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος ὅσῃν οὐ καθεῖλε τὴν τῷ βασιλέως; καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλέριος ὤκει τραγικώτερον ὑπὸ τὴν καλυμένην Οὐελίαν οἰκίαν, ἐπιχειρημαμένην τῇ ἀγορᾷ, καὶ καθαρῶσαν ἐξ ὕψους ἅπαντα, δυσπρόσοδον δὲ πελάσαι καὶ χαλεπὴν ἐξωθεῖν, ὥστε καίθαβινος αὐτῷ τὸ σχῆμα μέεωρον εἶναι, καὶ βασιλικὸν τῆς πομπῆς τὸν ὄγκον. ὅσον οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸν ἦν ἔχειν ὥτα παρρησίαν ἀντὶ κολακείας προσιέμενα καὶ λόγους ἀληθεῖς, ἔδειξεν. ἀκύνσας γὰρ ὅτι τοῖς πολλοῖς ἀμαρτάνειν ἐδόκει, τῶν φίλων διεξιόντων, οὐκ ἐφιλονείκησεν, οὐδ' ἠγανάκησεν, ἀλλὰ ταχὺ πολλὰς

πολλὰς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς ἔσης,
 κατέβαλε τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος
 πᾶσαν· ὥς τε μεθ' ἡμέραν τὰς Ῥωμαῖς ὁρώσας
 καὶ συνισαμένους, τῷ μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾶν καὶ θαυ-
 μάζειν τὴν μεγαλοφροσύνην, ἄχθεσθαι δὲ τῆς οἰ-
 κίας, καὶ ποθεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥς περ
 ἀνθρώπων, διὰ φθόνον καὶ δικαίως καταλελυμένης,
 τῷ δ' ἄρχοντος, ὥς περ ἀνεσίς, παρ' ἑτέροις
 οἰκῶντος. ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον,
 ἄχρις ὅτε τόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ, καὶ κατεσκεύασεν
 οἰκίαν ἐκείνης μετριώτεραν, ὅπως νῦν ἱερὸν ἔστιν
 Οὐίχος πόπλικος ὀνομαζόμενον. βεβλόμενος δὲ μὴ
 μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντὶ φοβεράς
 χειροῦσθαι καὶ προσφιλεῖ ποιεῖν τοῖς πολλοῖς, τὰς
 τε πελέκεις ἀπέλυσε τῶν ῥάβδων, αὐτὰς τε τὰς
 ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν, ὑψῆκε τῷ δήμῳ
 καὶ κατέκλινε, μελαποιῶν τὸ πρόσχημα τῆς δη-
 μοκρατίας. καὶ τῷτο μέχρι νῦν διαφυλάττεισιν οἱ
 ἄρχοντες. ἐλάνθανε δὲ τὰς πολλὰς ἔχ ἑαυτὸν,
 ὡς ὥοντο, ποιῶντα ταπεινόν, ἀλλὰ τὸν φθόνον
 τῇ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολῶν. αὐτῷ
 δὲ προσιδεῖς τοσούτον μέγεθος δυνάμεως, ὅσον
 ἀφαιρεῖν ἐδόκει τῆς ἐξουσίας, ὑποδυομένη μετ'
 ἡδονῆς αὐτῷ τῷ δήμῳ, καὶ φέροντος ἐκασίως. ὥς τε
 καὶ Ποπλικόλαν ἀνηγόρευσε αὐτὸν· σημαίνει δὲ
 τὸννομα Δημοκιδῆ· καὶ τῷτο μᾶλλον ἰσχυσε
 τῶν

τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων, ὧ καὶ ἡμεῖς χρησόμεθα τὸν λοιπὸν βίον τῷ ἀνδρὶ ἰσορῆτες.

ια. Ὑπαλείαν μὲν γὰρ ἔδωκε μελῖεναι καὶ παραγγέλλειν τοῖς βελομένοις· πρὸ δὲ τῆς κατασάσεως τῷ συνάρχοντι, ἔκ εἰδώς τὸ γενησόμενον, ἀλλὰ δεδιώς ἀντίπραξιν ὑπὸ φθόνου τινὸς ἢ ἀγνοίας, ἐχρήσατο τῇ μοναρχίᾳ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν πολέμιατων. πρῶτον μὲν γὰρ ἀνεπλήρωσε τὴν βελὴν ὀλιγανδρῶσαν. ἐτεθνήκεσαν γὰρ οἱ μὲν ὑπὸ Ταρκυνίων πρότερον, οἱ δ' ἐναγχος ἐν τῇ μάχῃ. τὰς δ' ἐγγραφένιας ὑπ' αὐτῶν λέγουσιν ἑκατὸν ἐξήκοντα καὶ τέσσαρας γεγενῆσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα νόμους ἔγραψεν, ὧν μάλιστα μὲν ἰσχυρὰς ἐποίησε τὰς πολλὰς, ὁ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ὑπάτων τῷ φεύγοντι δίκην ἐπικαλεῖσθαι διδύς· δεύτερος, ὁ τὰς ἀρχὴν λαβόντας ἦν ὁ δῆμος ἔκ ἔδωκεν, ἀποθνήσκειν κελεύων· τρίτος δὲ μετὰ τούτους, ὃς ἐβόηθησε τοῖς πένησιν, ὧ τὰ τέλη τῶν πολλῶν ἀφείλε, καὶ προθυμότερον ἀπλεσθαι τῶν ἐργασιῶν ἐποίησεν ἀπανίας. ὁ δὲ γραφεὶς κατὰ τῶν ἀπειθῶν τοῖς ὑπάτοις, ἔχ' ἥττον ἔδοξε δημοτικὸς εἶναι, καὶ πρὸς τῶν πολλῶν μᾶλλον ἢ δυνατῶν γεγράφθαι. ζημίαν γὰρ ἀπειθίας ἔταξε βοῶν πέντε καὶ δυοῖν προβάτων ἄξιαν. ἦν δὲ τιμὴ μὲν προβάτου ὀβολοὶ δέκα, βοὸς δὲ ἑκατὸν οὕτω νομίσματι χρωμένων πολλῶν τότε Ῥωμαίων, ἀλλὰ

ἀλλὰ προβαλείαις καὶ κληνοτροφίαις εὐθηνούντων. διὸ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων πεκούλια καλοῦσι, καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βῶν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. ἐτίθεντο δὲ καὶ πασὶν αὐλῶν, συίλλους, καὶ βουβούλκους, καὶ καπραρίους, ὀνόματα, καὶ πορκίους. κάπρας μὲν, τὰς αἰγας, πόρκους δὲ, τοὺς χοίρους ὀνομάζοντες.

ιβ'. Οὕτω δὲ περὶ ταῦτα δημοτικὸς γενόμενος νομοθέτης καὶ μέτριος, ἐν τῷ μέρει τὴν τιμωρίαν ὑπερέτεινεν. ἔγραψε γὰρ νόμον, ἄνευ κρίσεως κτείνειν διδόντα τὸν βουλόμενον τυραννεῖν· κτείναντα δὲ, φόνου καθαρὸν ἐποίησεν εἰ παράσχοιτο τοῦ ἀδικήματος τοὺς ἐλέγχους. ἐπεὶ γὰρ οὐ δυνατόν ἐπιχειροῦντα τηλικούτοις λαθεῖν ἁπαντας, οὐκ ἀδύνατον δὲ τὸ μὴ λαθόντα τοῦ κριθῆναι φθάσαι κρείττονα γενόμενον, ἣν ἀκαιρεῖ τὸ ἀδικημα κρίσιν, προλαβεῖν ἔδωκε τῷ δυναμένῳ κατὰ τοῦ ἀδικουῦντος. ἐπηνέσθη δὲ καὶ διὰ τὸν ταμειρικὸν νόμον. ἐπεὶ γὰρ ἔδει χρήματα εἰς τὸν πόλεμον εἰσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν οὐσιῶν τοὺς πολίτας, οὐτ' αὐτοὺς ἀφασθαι τῆς οἰκονομίας, οὔτε φίλους ἔασαι βουλόμενος, οὐδ' ὅλως εἰς οἶκον ἰδιώτου παρελθεῖν δημόσια χρήματα, ταμειρὸν μὲν ἀπέδειξε τὸν τοῦ Κρόνου καὶ, ὃ καὶ μέχρι νῦν χρώμενοι διατελοῦσι· ταμίαν δὲ τῷ δήμῳ δύο τῶν νέων ἔδωκεν ἀποδείξαι, καὶ ἀπεδείχθησαν οἱ πρῶτοι,

Πλούπλιος

Πούπλιος Ουέλούριος καὶ Μινούκιος Μάρκος, καὶ χρήματα συνήχθη πολλά· τρισκαίδεκα γὰρ ἀπεγράψαντο μυριάδας, ὀρφανοῖς παισὶ καὶ χήραις γυναῖξιν ἀνθείσης τῆς εἰσφορᾶς. ταῦτα δὲ διακῆσας, ἀπέδειξεν ἐαυτῷ συνάρχοντα τὸν Λευκρήϊας πατέρα, Λευκρήτιον· ὃ τῆς ἡγεμονικωτέρας ἐξιστάμενος ὄντι πρεσβυτέρῳ τάξεως, παρέδωκε τοὺς καλουμένους φάσκης, καὶ τοῦτο διέμενεν εἰς ἡμᾶς τὸ πρεσβυῖον ἀπ' ἐκείνου τοῖς γεραιέροις φυλαϊτόμενον. ἐπεὶ δ' ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον ἐτελεύτησεν ὁ Λευκρήτιος, πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ἡρέθη Μάρκος Ὠράτιος, καὶ συνῆρχε τῷ Παπλικόλῳ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ.

γ'. Ταρκυνίου δὲ Ῥωμαίοις δεύτερον πόλεμον ἐν Τυρρήνιᾳ κινουῖντος, μέγα σημεῖον λέγεται γενέσθαι· βασιλεύων γὰρ ἔτι καὶ τὸν νεὼν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἔχων ὁ Ταρκύνιος, ὅσον οὐπω συντελεσμένον, εἴτε μανθείας γενομένης, εἴτ' αὐτῷ δόξαν ἄλλως ἄρμα κατὰ κορυφὴν ἐπιστῆσαι κεραμεῶν, ἐξέδωκε Τυρρήνοῖς τισὶν ἐξ Οὐηίων ἐημιουργαῖς, εἴτ' ὀλίγον ὕστερον ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς. τῶν δὲ Τυρρήνων διαπεπλασμένον τὸ τέθριππον ἐμβαλλόντων εἰς κάμνον, οὐκ ἔπαθεν ἃ προσῆκε πᾶσχειν πηλὸν ἐν πυρὶ, πυκνοῦσθαι καὶ συνίζανειν, ἐκληκαμένης τῆς ὑγρότητος, ἀλλ' ἐξέστη καὶ ᾤδησε· καὶ μέγεθος ἔσχευ ἅμα ῥώμῃ καὶ σκληρότητι

σκληρότητι τοσούτον, ὥστε μόλις ἐξαιρεθῆναι, τὴν ὀροφὴν ἀποσκευασαμένων τῆς καμίνου, καὶ τῶν τοίχων περιαιρεθέντων. ὥς οὖν ἐδόκει τοῖς μάντεσι θεῖον εἶναι σημεῖον εὐτυχίας καὶ δυνάμεως παρ' οἷς ἔσοιτο τὸ τέθριππον, ἔγνωσαν οἱ Οὐήιοι μὴ προέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαίλουσι, καὶ ἀπεκρίναντο, τοῦτο Ταρκυνίῳ, οὐ τοῖς Ταρκύνιον ἐκβαλοῦσι, προσήκειν. ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις ἦσαν ἵππων ἀγῶνες αὐλοῖς, καὶ τὰ μὲν ἄλλα θέαν καὶ σπουδὴν εἰωθυῖαν παρεῖχε. τὸ δὲ νικῆσαν τέθριππον ὁ μὲν ἡνίοχος ἐξήλαυνε τοῦ ἵπποδρόμου σχέδην ἐσφαναμένος, οἱ δ' ἵπποι πῶσι-θενες ἀπ' οὐδεμιᾶς ἐμφανοῦς προφάσεως, ἀλλὰ κατὰ τι δαιμόνιον ἢ τύχην, ἱέντο παντὶ τάχει πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἔχοντες τὸν ἡνίοχον. ὥς δ' οὐδὲν ἦν ἔργον αὐλοῦ καταλείνοντος, οὐδὲ παρηγοροῦντος, ἀλλ' ἥρπασο, δόνησά τῃ ῥύμῃ, καὶ φερόμενον, ἄχρις οὗ τῷ Καπίωλίῳ προσμίσαντες, ἐξέβαλον αὐτὸν ἐνλαῦθα περὶ τὴν πύλιν ἣν νῦν Ῥατουμέναν καλοῦσι. γενομένου δὲ τούτου, θαυμάσαντες οἱ Οὐήιοι καὶ φοβηθέντες, ἐπετρέψαν τὸ ἄρμα ἀποδοῦναι τοῖς τεχνίταις.

ιδ'. Τὸν δὲ νεὼν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εὐξαίῳ μὲν ἀναθήσειν Ταρκύνιος ὁ Δημαράτου πολεμῶν Σαβίνοις, ὠκοδόμησε δὲ Ταρκύνιος ὁ Σαύπερβος, υἱὸς ὧν ἢ υἱωνὸς τοῦ εὐξαμένου. καθιερωσάι

καθιερωσαι δὲ οὐκ ἔφθασεν, ἀλλὰ μικρὸν ἀπελεί-
πετο τοῦ τέλος ἔχειν ὅτε Ταρκύνιος ἐξέπιπεν.
ὥς οὖν ἀπείργαστο τελέως, καὶ τὸν προσήκοντα
κόσμον ἀπεῖχεν, ἦν τῷ Ποπλικόλᾳ φιλοτιμία
πρὸς τὴν καθιέρωσιν. ἐφθόουν δὲ πολλοὶ τῶν
δυνατῶν, καὶ ἤχθοντο ταῖς μὲν ἄλλαις τιμαῖς
ἥτιον, ἅς νομοθετῶν καὶ στρατηγῶν ἐκ προσηκόντων
ἔσχε· ταύτην δ' οὕσαν ἀλλοτρίαν οὐκ ὥνιλο δεῖν
αὐτῷ προσγενέσθαι, καὶ τὸν Ὠράτιον προεῖρέποντο
καὶ παρῳξύνον ἀντιποιεῖσθαι τῆς καθιερώσεως. γε-
νομένης οὖν τῷ Ποπλικόλᾳ στρατείας ἀναγκαίας,
ψηφισάμενοι τὸν Ὠράτιον καθιεροῦν, ἀνῆγον εἰς
τὸ Καπίώλιον, ὥς οὐκ ἂν ἐκείνου περιγενόμενοι
παρόντος. ἔνιοι δὲ φασιν, κλήρω τῶν ὑπάτων
λαχεῖν ἐκεῖνον ἐπὶ τὴν στρατείαν ἀκούσα, τοῦτον
δ' ἐπὶ τὴν καθιέρωσιν. ἔξεσι δὲ περὶ τούτων ὥς
ἔσχε· εἰκάζειν τοῖς πρᾶχθεῖσι περὶ τὴν καθιέρωσιν.
εἰδοῖς οὖν Σεπτιμβρίας, ὃ συνίσχάνει περὶ τὴν
πανσέληνον, μάλιστα τοῦ μεταγείνιωνος, ἡθροισ-
μένων ἀπάντων εἰς τὸ Καπίώλιον, ὁ μὲν Ὠρά-
τιος, σιωπῆς γενομένης, τά τ' ἄλλα δράσας, καὶ
τῶν θυρῶν ἀφάμενος, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἐπεφ-
θέγγετο τὰς νενομισμένας ἐπὶ τῇ καθιερώσει φω-
νάς. ὁ δ' ἀδελφὸς τοῦ Ποπλικόλα Μάρκος, ἐκ
πολλοῦ παρὰ τὰς θύρας ὑφεςὼς, καὶ παραφυ-
λάττων τὸν καιρὸν, ὦ ὑπάτε (εἶπεν) ὁ υἱός
σου τέθνηκεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ νοσήσας. τοῦτο

πάντας ἠνίασε τὰς ἀκρόσας· ὁ δ' Ὀράτιος
 ἔδεν διαλαραχθεὶς, ἀλλ' ἢ τοσούτον μόνον εἰπὼν,
 ῥίψατε τοίνυν τὸν νεκρὸν ὅποι βέλεσθε, ἐγὼ
 γὰρ ἔωροσίεμαι τὸ πένθος, ἐπέβαινε τὴν λοιπὴν
 καθιέρωσιν. ἦν δὲ τὸ προσηγγελμένον ἔκ ἀληθές,
 ἀλλ' ὁ Μάρκος, ὡς ἀποσήσων τὸν Ὀράτιον,
 ἐφύσατο. θαυμαστὸς ἦν ὁ ἀνὴρ τῆς εὐσταθείας,
 εἴτε τὴν ἀπάτην ἐν καιρῷ βραχεῖ συνείδεν, εἴτε
 πεισθεὶς ὁ λόγος ἔκ ἐκίνησεν αὐτόν.

ιέ. Ἔοικε δὲ καὶ περὶ τὸν δεύτερον ναὸν ὁμοία
 τύχη γενέσθαι τῆς καθιερώσεως. τὸν μὲν γὰρ
 πρῶτον (ὡς εἶρηται) Ταρκυνίᾳ καλῶσκειάσαντος,
 Ὀραλίου δὲ καθιερώσαντος, ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πο-
 λέμοις πῶρ ἀπώλεσε· τὸν δὲ δεύτερον ἀνέστησε μὲν
 Σύλλας, ἐπεγράφη δὲ τῇ καθιερώσει Κάτουλος,
 Σύλλα προαποθανόντος. τότε δὲ πάλιν ἐν ταῖς
 κατὰ Οὐιέλλιον στάσεσι διαφθαρέντος τρίτον, τῇ
 πρὸς τὰλλα, καὶ τότε χρησάμενος εὐποτμῖα
 Οὐεσπεσιανὸς, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναγαγὼν
 ἐπεῖθε γινόμενον, καὶ φθειρόμενον μετ' ὀλίγον ἔκ
 ἐπείδεν, ἀλλὰ τοσούτον εὐτυχία Σύλλαν παρ-
 ἦλθεν, ὅσον ἐκείνον μὲν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ ἔρ-
 γου, τοῦτον δὲ τῆς ἀναιρέσεως προαποθανεῖν.
 ἅμα γὰρ τῷ τελευτῆσαι Οὐεσπεσιανόν, ἐνεπρήσθη
 τὸ Καπίώλιον. ὁ δὲ τέταρτος οὗτος ὑπὸ Δο-
 μελιανοῦ καὶ συνέλεξθε καὶ καθιερώθη. λέγεται δὲ
 Ταρκύνιον εἰς τοὺς Σεμελίους ἀναλῶσαι λίτρας
 ἀργυρίου

ἀργυρίου τετρακισμυρίας· τούτου δὲ τοῦ κατ' ἡμᾶς τὸν μέγιστον ἐν Ῥώμῃ τῶν ἰδιωτικῶν πλοῦτον ἐκλογισθέντα, τὸ τῆς χρυσώσεως μὴ τελέσαι ἀνάλωμα, πλεόν ἢ δισχιλίων καὶ μυρίων ταλάντων γενόμενον. οἱ δὲ κίονες ἐκ τοῦ Πενίελλησιν ἐτμήθησαν λίθου, κάλλιπα τῷ πάχει πρὸς τὸ μῆκος ἔχοντες· εἶδομεν γὰρ αὐτοὺς Ἀθήνησιν. ἐν δὲ Ῥώμῃ πωληγένης αὐτῶν καὶ ἀναξυσθένες, οὐ τοσοῦτον ἔσχον γλαφυρίας, ὅσον ἀπώλεσαν συμμέτρίας, τοῦ καλοῦ διάκενοι καὶ λαγαροὶ φανέντες. ὁ μέντοι Θαυμάσας τοῦ Καπίτωλίου τὴν πολυτέλειαν, εἰ μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ Δομέτιανου σοάν, ἢ βασιλικήν, ἢ βαλανεῖον, ἢ παλλακίδων διαίταν, οἷον ἐστὶ τὸ λεγόμενον Ἐπιχάρμου πρὸς τὸν ἄσωτον,

Οὐ φιλόανθρωπος τὺ γ' ἐσσί· ἔχεις νόσον,
χαίρεις διδούς·

τοιοῦτον ἂν τι πρὸς Δομέτιανὸν εἰπεῖν προήχθη, Οὐκ εὐσεβὴς οὐδὲ φιλότιμος τὺ γ' ἐσσί· ἔχεις νόσον, χαίρεις καλοικοδομῶν ὥσπερ ὁ Μίδα· ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

Ις'. Ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τὴν μεγάλην μάχην ἐν ἣ καὶ τὸν υἱὸν ἀπώλεσε μονομαχήσαντα Βρούτῳ, καλαφυγὼν εἰς τὸ Κλούσιον, ἰκέτευσε Κλάραν Πορσήναν, ἄνδρα καὶ δύναμιν μεγίστην ἔχοντα τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων, καὶ δοκοῦντα

χρηστὸν εἶναι καὶ φιλότιμον. ὁ δ' ὑπέσχετο βοηθή-
 σειν, καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην, κε-
 λεύων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον· ὥς δ' οὐχ ὑπή-
 κουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καλασγείλας αὐτοῖς πόλεμον,
 καὶ χρόνον ἐν ᾧ, καὶ τόπον εἰς ὃν ἔμελλεν ἐμβαλεῖν,
 ἀφίκετο μὲν πολλῆς δυνάμεως. Ποπλικόλας δ'
 ἡρέθη μὲν ἀπὼν ὑπαῖος τὸ δεύτερον, καὶ σὺν αὐτῷ
 Τίτος Λουκρήτιος· ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην, καὶ
 βουλόμενος τῷ φρονήματι πρῶτον ὑπερβαλέσθαι
 τὸν Πορσήναν, ἐκίριζε πόλιν Σιγλιουρίαν, ἥδη
 πηλοῖον αὐτοῦ ὄντος. καὶ τειχίσας μεγάλοις ἀνα-
 λώμασιν ἐπλακοσίους ἀποίκους ἀπέστειλεν, ὥς
 ῥαδίως φέρων καὶ ἀδεῶς τὸν πόλεμον. οὐ μὲν ἀλλὰ
 προσβολῆς ὀξείας τῷ τείχει γενομένης, ἐξεώθησαν
 οἱ φύλακες ὑπὸ τοῦ Πορσήνα, καὶ φεύγοντες, ὀλί-
 γου συνεσπασάντο τοὺς πολεμίους εἰς τὴν πόλιν.
 ἔφθη δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐκβοηθήσας ὁ Ποπλι-
 κόλας, καὶ μάχην συνάψας παρὰ τὸν πόταμον,
 ἀντίειχε πλῆθει βιαζομένοις τοῖς πολεμίοις· ἄχρῃς
 οὐ τραύμασι νεανικοῖς περιπεσὼν, ἀπεκομίσθη
 φοράδην ἐκ τῆς μάχης. τὸ δ' αὐτὸ καὶ Λακρηλῖς
 τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ παθόντος, ἀδυμία τοῖς
 Ῥωμαίοις ἐνέπεσε, καὶ φυγῇ πρὸς τὴν πόλιν
 ἔσωζον ἐαυτοὺς. ὠθουμένων δὲ τῶν πολεμίων διὰ
 τῆς ξυλίνης γεφύρας, ἐκινδύνευσεν ἡ Ῥώμη κατὰ
 κράτος ἀλῶναι. πρῶτος δὲ Κόκλιος Ὠράτιος, καὶ
 σὺν αὐτῷ δύο τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, Ἑρμῆνιος

καὶ

καὶ Λουκρήτιος, ἀνέστησαν περὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν. ὁ δὲ Ὠράτιος ὁ Κόκλιος ἐπωνυμίαν ἔσχεν, ἐν πολέμῳ τῶν ὀμμάτων θάτερον ἐκκοπεῖς· ὥς δ' ἐνιοὶ λέγουσι, διὰ σιμότηλα τῆς ῥινὸς ἐνδεδυκίας, ὥστε μὴ εἶναι τὸ διορίζον τὰ ὄμματα, καὶ τὰς ὀφρῦς συγκεχύσθαι, Κύκλωπα βουλόμενοι καλεῖν αὐτὸν οἱ πολλοὶ, τῆς γλώττης ὀλισθαίνουσης, ἐκράτησαν ὑπὸ πλῆθους Κόκλιον καλεῖσθαι. οὗτος ἔσως πρὸ τῆς γεφύρας ἡμύνει τοὺς πολεμίους, ἄχρις οὗ διέκοψαν οἱ σὺν αὐτῷ καλὸπιν τὴν γέφυραν. οὕτω δὲ μεία τῶν ὀπλων ἀφείς αὐτὸν εἰς τὸν ποταμὸν ἀπενήξατο, καὶ προσέμιξε τῇ πέραν ὄχθῃ, δόρατι Τυρρηνικῷ βεβλημένος τὸν γλαυλόν. ὁ δὲ Ποπλικόλας τὴν ἀρετὴν θαυμάσας, αὐτίκα μὲν εἰσηγήσατο Ῥωμαίους ἀπαντας ὅσῃν ἕκαστος ἐν ἡμέρᾳ τροφήν ἀνήλiske, δοῦναι συνεισενεγκόντας, ἔπειτα τῆς χώρας ἦν αὐτὸς περιαρόσειεν ἐν ἡμέρᾳ. πρὸς δὲ τούτοις, εἰκόνα χαλκῇν ἔστησαν αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, τὴν γενομένην ἐκ τοῦ τραύματος τῷ ἀνδρὶ χολότηλα, μεία τιμῆς παρηγοροῦντες.

ιζ'. Ἐπικειμένου δὲ τοῦ Πορσήνα τῇ πόλει, καὶ λιμὸς ἤπλετο τῶν Ῥωμαίων, καὶ Τυρρηνῶν ἕτερος στρατὸς αὐτὸς καθ' αὐτὸν εἰς τὴν χώραν ἐνέβαλε. Ποπλικόλας δὲ τὸ τρίτον ὑπαλεύων, Πορσήνα μὲν, ἀτρεμῶν καὶ φυλάττων τὴν πόλιν, ὥλετο

ὤλεο δεῖν ἀνέχεσθαι τοῖς δὲ Τυρρῆνοῖς ὑπεξῆλθε,
 καὶ συμβαλὼν ἐτρέψατο, καὶ πεντακισχιλίους αὐ-
 τῶν ἀνείλε. τὸ δὲ περὶ Μυκίων εἶρηται μὲν
 ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρως· λεκτέον δὲ ἡ μάλιστα
 πιστεύεται, καὶ ἡμῖν. ἦν ἀνὴρ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν
 ἀγαθός, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος· ἐπιβε-
 λεύων δὲ τὸν Πορσῆναν ἀνελεῖν, παρεποῆλθεν
 εἰς τὸ στρατόπεδον Τυρρηνίδα φορῶν ἐσθῆτα, καὶ
 φωνῇ χρώμενος ὁμοίᾳ. περιελθὼν δὲ τὸ βῆμα
 τοῦ βασιλέως καθεζομένου, καὶ σαφῶς μὲν αὐτὸν
 εἶδώς, ἐρέσθαι δὲ περὶ αὐτοῦ δεδιώς, ὃν ὠήθη
 μάλιστα τῶν συγκαθεζομένων ἐκείνον εἶναι, σπα-
 σάμενος τὸ ξίφος ἀπέκλειεν. ἐπὶ τῷ δὲ συλ-
 ληφθεὶς ἀνεκρίνετο· καὶ τινος ἐσχαρίδος πῦρ ἐ-
 χέσης, μέλλοντι τῷ Πορσῆνᾳ θύειν κεκοιμη-
 μένης, ὑπερσχὼν τὴν δεξιὰν χεῖρα, καιομένης τῆς
 σαρκὸς εἰσῆκει πρὸς τὸν Πορσῆναν ἀποβλέπων
 ἰταμῶ καὶ ἀτρέπῳ τῷ προσώπῳ, μέχρις οὗ
 θαυμάσας ἀφῆκεν αὐτὸν, καὶ τὸ ξίφος ἀποδιδούς,
 ὥρεξεν ἀπὸ τοῦ βήματος· ὁ δὲ τὴν εὐώνυμον προ-
 τεῖνας ἐδέξατο· καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτῷ γενέσθαι
 τὸ Σκαιόλαν ἐπὶ κλησιν, ὅπερ ἐστὶ Λαίον. ἔφη
 δὲ τὸν φόβον τοῦ Πορσῆνα νενικηκώς, ἠτλήσθαι
 τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μηνύειν ἅ πρὸς ἀνάγκην εἶναι
 ἂν ἐξηγόρευσε. Τριακόσιοι γὰρ Ῥωμαίων (ἔφη)
 τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 σου πλανῶνται καιρὸν ἐπιήρπηντες· ἐγὼ δὲ κλήρω
 λαχὼν

λαχῶν καὶ προεπιχειρήσας, ἐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ
 διαμαρτῶν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, καὶ φίλος μᾶλλον ἢ
 πολεμὶς Ῥωμαίοις εἶναι πρέποντος. ταῦθ' ὁ
 Πορσήνας ἀκῶσας ἐπίστευσε, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις
 ἡδίων ἔσχεν, ἔ' τοσῶτο (μοὶ δοκεῖ) φόβῳ τῶν
 τριακοσίων, ὅσον ἀγασθεῖς καὶ θαυμάσας τὸ
 φρόνημα καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν Ῥωμαίων. τῷτον
 τὸν ἄνδρα Μύκιον ὁμῶς τι πάντων καὶ Σκαιόλαν
 καλέσων, Ἀθηνόδωρος ὁ Σάνδων ἐν τῷ πρὸς
 Ὀκλασίαν τὴν Καίσαρος ἀδελφὴν, καὶ Ὀψίγονον
 ὠνομάσθαι φησὶν.

μή. Ὁ μὲντοι Ποπλικόλας αὐτὸς ἔχ' ἔτω
 πολέμιον ὄντα τὸν Πορσήναν βαρὺν ἡγούμενος,
 ὡς ἄξιον πολλῷ τῇ πόλει φίλον γενέσθαι, καὶ
 σύμμαχον, ἐκ ἔφευγεν ἐπ' αὐτῷ δίκῃ κριθῆναι
 πρὸς Ταρκύνιον, ἀλλ' ἐδάρρει, καὶ προῦκαλεῖτο
 πολλάκις ὡς ἐξελέγξων κάκιστον ἀνδρῶν, καὶ δι-
 καίως ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀρχὴν. ἀποκρημαμένῳ δὲ
 τῷ Ταρκυνίῳ τραχύτερον, οὐδένα ποιεῖσθαι
 δικαστὴν, ἥκιστα δὲ Πορσήναν, εἰ σύμμαχος ὢν
 μελαβάλλεται, δυσχεράνας καὶ καταγνῆς ὁ Πορ-
 σήνας, ἅμα δὲ τῷ παιδὸς Ἀρονίος δεομένῳ καὶ
 σπυδάζοντι ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, κατελύσατο τὸν
 πόλεμον, ἐξιγαμένοις ἥς ἀπετέμοντο τῆς Τυρ-
 ρηνίδος χώρας, καὶ τὰς αἰχμαλώτους ἀποπέμ-
 πον, κομιζομένοις δὲ τὰς αὐτομόλους. ἐπὶ τούτοις
 ὁμήρους ἔδωκαν ἐξ εὐπαίδων περιπορφύρας δέκα,
 καὶ

καὶ παρθέτους τοσαύτας. ὧν ἦν Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία.

ΙΖ'. Πρατιομένων δὲ τούτων, τοῦτε Πορσήνα πᾶσαν ἤδη τὴν πολεμικὴν ἀνεικότος παρασκευὴν, διὰ τῶν, αἱ παρθένοι τῶν Ῥωμαίων κατήλθον ἐπὶ λουῖρον, ἔνθα δὴ μνηοειδὴς τις ὄχθη περιβάλλουσα τὸν ποταμὸν, ἡσυχίαν μάλιστ' αὖ καὶ γαλήνην τοῦ κύματος παρεῖχεν. ὥς δ' οὔτε τινα φυλακὴν ἐώρων, οὔτε παρίοντας ἄλλως ἢ διαπλέοντας, ὁρμὴν ἔσχον ἀπονήξασθαι πρὸς ῥεῦμα πολὺ καὶ δῖνας βαθείας. ἔνιοι δὲ φασιν αὐτῶν μίαν ὄνομα Κλοιλίαν, ἵππῳ διεξέλασαι τὸν ποταμὸν, ἐγκελευσαμένην ταῖς ἄλλαις νεούσαις καὶ παραθαρρύνουσιν. ἐπεὶ δὲ σωθεῖσαι πρὸς τὸν Ποπλικόλαν ἦκον, οὐκ ἐθαύμασεν, οὐδὲ ἠγάπησεν, ἀλλ' ἠνιάθη ὅτι Πορσήνα κακίων ἐν τῶν φανεῖται, καὶ τὸ τόλμημα τῶν παρθένων αἰτίαν ἔξει κακούργημα Ῥωμαίων γεγονέναι. διὸ συλλαβὼν αὐτὰς, πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορσήναν. ταῦτα δ' οἱ περὶ τὸν Ταρχύνιον προαισθόμενοι, καὶ καθίσαντες ἐνέδραν τοῖς ἄγουσι τὰς παῖδας, ἐν τῷ περὶ ἐπέθεντο πλείονες ὄντες. ἐκείνων δ' ὅμως ἀμυνομένων, ἡ Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία διὰ μέσων ὁρμήσασα τῶν μαχομένων ἔφυγε, καὶ τρεῖς τινες οἰκέται συνδιεκπεσόντες ἔσωζον αὐτήν. τῶν δ' ἄλλων οὐκ ἀκινδύνως ἀναμεμιγμένων τοῖς μαχομένοις, αἰσθόμενος

θόμενος Ἀρρῶν ὁ Πορσήνα υἱὸς, ὁξέως προσε-
 βοήθησε, καὶ φυγῆς γενομένης τῶν πολεμίων,
 περιεποίησε τοὺς Ῥωμαίους. ὡς δὲ τὰς παρ-
 θένους κομισθείσας ὁ Πορσήνας εἶδε, τὴν κα-
 ταρξαμένην τῆς πράξεως, καὶ παρακελευσαμένην
 ταῖς ἄλλαις, ἐζήτηι. ἀκούσας δὲ τὸ ὄνομα τῆς
 Κλοιλίας, προσέβλεψεν αὐτὴν. ἴλεω καὶ φαιδρῶ
 τῷ προσώπῳ, καὶ κελεύσας ἵππον ἀχθῆναι τῶν
 βασιλικῶν κεκοσμημένον εὐπρεπῶς, ἐδωρήσατο.
 τοῦτο ποιοῦνται μαρτύριον οἱ μόνην τὴν Κλοιλίαν
 λέγοντες ἵππῳ διεξέλασαι τὸν ποταμόν. οἱ δ' οὐ
 φασιν, ἀλλὰ τιμῆσαι τὸ ἀνδρῶδες αὐτῆς τὸν
 Τυρρήνόν. ἀνάκειναι δὲ τὴν ἱερὰν ὁδὸν πορευομένοις
 εἰς Παλάτιον ἀνδρίας αὐτῆς ἔφιππος, ὃν τινες
 οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς Οὐαλερίας εἶναι
 λέγουσιν. ὁ δὲ Πορσήνας διαλλαγεὶς τοῖς Ῥω-
 μαίοις, ἄλλην τε ἑαυτοῦ πολλὴν μεγαλοφροσύνην
 ἐπεδείξατο τῇ πόλει, καὶ τὰ ὄπλα τοὺς Τυρ-
 ρήνους ἀναλαβεῖν κελεύσας, ἄλλο δ' οὐδὲν, ἀλλ'
 ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα σίτου τε πολλοῦ καὶ χρη-
 μάτων γέμοντα πανόδοπῶν, παρέδωκε τοῖς
 Ῥωμαίοις. διὸ καὶ κατ' ἡμᾶς ἔτι, πωλοῦντες τὰ
 δημόσια, πρῶτα κηρύττουσι τὰ Πορσήνα χρή-
 ματα, τιμὴν τῷ ἀνδρὶ τῆς χάριτος αἰδῖον ἐν τῇ
 μνήμῃ διαφυλάττοντες. εἰσφέρει δὲ χαλκοῦς ἀν-
 δρίας αὐτοῦ παρὰ τὸ βουλευτήριον, ἀπλοῦς καὶ
 ἀρχαϊκὸς τῇ ἐργασίᾳ.

κ'. Μείλ' δὲ ταῦτα Σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν, ὕπατος μὲν ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος, ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποσούμιος Τούβεριος. πρᾶττομένων δὲ τῶν μεγίστων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ Ποπλικόλα, δυσὶ μάχαις μεγάλαις ὁ Μάρκος ἐνίκησεν. ὦν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀποβαλὼν, τρισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνείλε. καὶ γέρας ἔσχεν ἐπὶ τοῖς θριάμβοις, οἰκίαν αὐτῷ γενέσθαι δημοσίοις ἀναλώμασιν ἐν Παλατίῳ. τῶν δ' ἄλλων τότε θυρῶν εἴσω τῆς οἰκίας εἰς τὸ κλεισίον ἀνογομένων, ἐκείνης μόνης τῆς οἰκίας ἐποίησαν ἐκλὸς ἀπάγεσθαι τὴν αὐλειον, ὡς δὴ κατὰ τὸ συγχώρημα τῆς τιμῆς αἰεὶ τοῦ δημοσίου προσεπιλαμβανομένου. τὰς δ' Ἑλληνικὰς πρότερον οὕτως ἔχειν ἀπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῶδων λαμβάνουτες, ὅτι κόπλουσι καὶ φοφοῦσι τὰς αὐτῶν θύρας ἔσωθεν οἱ προΐεναι μέλλουτες, ὅπως αἰσθησὶς ἔξω γένοιτο τοῖς προερχομένοις ἢ προεσῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοντο προΐούσαις ταῖς κλεισίαις εἰς τὸν στενωπὸν.

κα'. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει πάλιν ὑπάτευσεν Ποπλικόλας τὸ τέταρτον, ἣν δὲ προσδοκία πολέμου, Σαβίνων καὶ Λατίνων συνισταμένων. καὶ τις αἶμα δεισιδαιμονία τῆς πόλεως ἤφατο· πᾶσαι γὰρ αἱ κυοῦσαι τότε γυναῖκες ἐξέβαλλον ἀνάπηρα, καὶ τέλος οὐδεμία γένεσις ἔσχεν. ὅθεν ἐκ τῶν Συλλείων

συλλείων ὁ Ποπλικόλας ἱλασάμενος τῷ Ἄδῃ,
 καὶ τινὰς ἀγῶνας πυθοχρήστους ἀναλαβὼν, καὶ
 ταῖς ἐλπίσι πρὸς τὸ θεῖον ἠδίονα καλασθήσας
 τὴν πόλιν, ἥδη τοῖς ἀπ' ἀνδρώπων φοβεροῖς
 προσεῖχε. μεγάλη γὰρ ἐφαίνετο καλασκευὴ τῶν
 πολεμίων καὶ σύσσει. ἦν οὖν Ἀππίος Κλαῦσας
 ἐκ Σαβίνοις, ἀνὴρ χρήμασί τε δυνατός, καὶ σώ-
 ματος ῥώμῃ πρὸς ἀλκὴν ἐπιφανής, ἀρετῆς δὲ δόξῃ
 μάλιστα καὶ λόγου δεινότητι πρωτεύων. ὁ δὲ πᾶσι
 συμβαίνει τοῖς μεγάλοις, αὐτὸς διέφυγε παθεῖν,
 ἀλλ' ἐφθονεῖτο καὶ τοῖς φθονοῦσιν αἰτίαν παρ-
 ἔσχε, καλαπαύων τὸν πόλεμον, αὐξάνων τὰ Ῥω-
 μαίων, ἐπὶ τυραννίδι καὶ δουλώσει τῆς πατρίδος.
 αἰσθόμενος δὲ τοὺς λόγους τούτους βουλομένῳ
 τῷ πλήθει λεγομένῳ, καὶ προσκρούουσας ταῖς
 πολεμοποιοῖς καὶ στρατικαῖς, ἐφοβεῖτο τὴν κρί-
 σιν· ἑταιρείαν δὲ καὶ δύναμιν φίλων καὶ οἰκείων
 ἔχων ἀμύνεσθαι περὶ αὐτὸν, ἐσασίαζε. καὶ τὰτ' ἦν
 τοῦ πολέμου διάρρηξίς καὶ μέλλουσι ταῖς Σαβίνοις.
 ταῦτ' οὖν ὁ Ποπλικόλας οὐ μόνον εἰδέναι ποιού-
 μενος ἔργον, ἀλλὰ καὶ κινεῖν καὶ συνεξαρμᾶν τὴν
 πόλιν, εἶχεν ἄνδρας ἐπιηδέιους οἱ τῷ Κλαύσῳ
 διέλεγαντο παρ' αὐτοῦ ταῦτα, ὡς ὁ Ποπλικόλας
 ἄνδρα σὲ χρηστὸν ὄντα καὶ δίκαιον οὐδενὶ κακῷ δεῖν
 οἶεσθαι τοὺς σεαυτοῦ πολίτας ἀμύνασθαι, καίπερ
 ἀδικούμενον· εἰ δὲ βούλοιο σώζων ἑαυτὸν μεταστῆναι,
 καὶ

καὶ φυγεῖν τοὺς μισοῦντας, ὑποδέξειαί σε δημοσίᾳ
 καὶ ἰδίᾳ, τῆς τε σῆς ἀρετῆς ἀξίως, καὶ τῆς Ῥω-
 μαίων λαμπρότητος. ταῦτα πολλάκις ἀνασκο-
 πῶν τῷ Κλαύσῳ βέλτιστα τῶν ἀναγκαίων ἐ-
 φαίνετο, καὶ τὰς φίλους συμπαρακαλῶν, ἐκείνων
 τε πολλὰς ὁμοίως συναναπειθόντων, πέντακισ-
 χιλίους οἴκους ἀναστήσας μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν,
 ὅπερ ἦν ἐν Σαβίνοις ἀθόρυβον μάλιστα, καὶ βίᾳ
 πρᾶξ καὶ καθεστῶτος οἰκεῖον, εἰς Ῥώμην ἤγε, προ-
 εδότος τῷ Ποπλικόλῳ, καὶ δεχομένῳ φιλοφρόνως
 καὶ προθύμως ἐπὶ πᾶσι δικαίοις. τὰς μὲν γὰρ
 οἴκους εὐθὺς ἀνέμιξε τῷ πολιτεύματι, καὶ χώραν
 ἀπένειμεν ἐκάστῳ δυοῖν πλέθρων, παρὰ τὸν Ἀνίηνα
 ποταμόν· τῷ δὲ Κλαύσῳ πλέθρα πέντε καὶ εἰ-
 κοσι γῆς ἔδωκεν. αὐτὸν δὲ τῇ βελῇ προσέγραψεν,
 ἀρχὴν πολιτείας λαβόντα ταύτην, ἣ χρώμενος
 ἐμφρόνως, ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ
 δύναμιν ἔσχε μεγάλην, καὶ γένος ἑδενὸς ἀμαυρό-
 τερον ἐν Ῥώμῃ τὸ Κλαυδίον ἀφ' αὐτοῦ κατέ-
 λιπε.

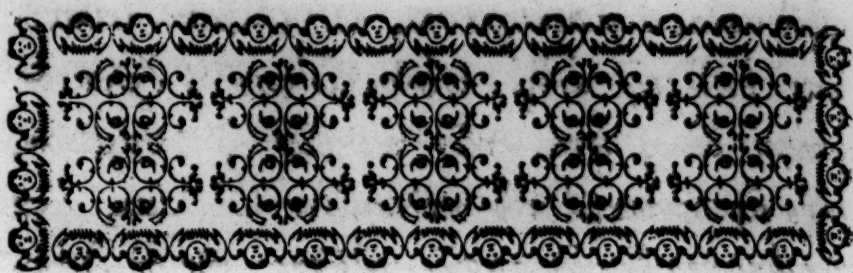
κβ'. Ταῖς δὲ Σαβίνων ἔτῳ διακριθέντι τῷ
 μετοικισμῷ τῶν ἀνδρῶν, ἔκ εἶασαν οἱ δημαγω-
 γῶντες ἀτρεμῆσαι καὶ καλῶσαι, σχετλιάζοντες
 εἰ Κλαῦσος ἂν παρὼν ἔκ ἐπεισε, διαπράττεται
 φυγὰς γενόμενος καὶ πολέμιος, μὴ δῆναι δίκην
 Ῥωμαίοις ὧν ὑβρίζουσιν. ἄρα τὴν ἐν στρατῷ μεγά-
 λῳ,

λω, περὶ Φιδήνας κατηυλίσαντο, καὶ τινα λόχον
 δέμενοι πρὸ τῆς Ῥώμης ἐν χωρίοις συνηρέσει καὶ
 κοίλοις, δισχιλίαις ὀπλίταις, ἐμελλον ἅμ' ἡμέρᾳ
 φανερώς ὀλίγοις ἱππέυσι λείαν ἐλαύνειν. εἰρήη δ'
 αὐτοῖς ὅταν τῇ πόλει προσελάσωσιν, ὑποφεύγειν,
 ἕως ἐμβάλωσιν εἰς τὴν ἐνέδραν τὰς πολεμίους.
 ταῦθ' ὁ Ποπλικόλας αὐθιμερὸν πυθόμενος
 παρ' αὐτομόλων, ταχὺ διηρμόσατο πρὸς πάντα
 καὶ διένειμε τὴν δύναμιν. Ποσέμιος μὲν γὰρ
 Βάλλος ὁ γαμβρὸς αὐτῷ τρισχιλίοις ὀπλίταις
 ἐσπέρας ἔτι προελθὼν, καὶ καλαλαβῶν τὰς ἀκρο-
 λόφους ὑφ' οἷς ἐνήδρευον Σαβῖνοι, παρεφύλαττεν·
 ὁ δὲ συνάρχων Λακρήτιος, ἔχων τὸ κεφόταλον ἐν
 τῇ πόλει καὶ γεναιότατον, ἐτάχθη τοῖς ἐλαύνουσι
 τὴν λείαν ἱππέυσιν ἐπιχειρεῖν. αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην
 ἀναλαβὼν στρατιάν, κύκλῳ περιῆλθε τὰς πολεμίους,
 καὶ κατὰ τύχην ὁμίχλης βαθείας ἐπιπεσέσης, περὶ
 ὄρεθρον ἅμα Ποσέμιός τε τὰς ἐνεδρεύοντας ἐμβοήσας
 ἔβαλεν ἀπὸ τῶν ἄκρων, καὶ τοῖς προῖππευσα-
 μένοις ἀφῆκε τὰς περὶ αὐτὸν ὁ Λακρήτιος, καὶ
 Ποπλικόλας προσέβαλε τοῖς στρατοπέδοις τῶν
 πολεμίων. πάντῃ μὲν ἔν ἐκακῷ τὰ Σα-
 βίνων καὶ διεφθείραντο. τὰς δ' ἐνλαῶσα μηδ' ἀμυ-
 νομένους, ἀλλὰ φεύγοντας, εὐθὺς ἔκλεινον οἱ Ῥω-
 μαῖοι, τῆς ἐλπίδος αὐτοῖς ὀλεθριωτάτης γενομένης.
 σώζεσθαι γὰρ οἰόμενοι τὰς ἐτέρας οἱ ἕτεροι, τῷ
 μάχεσθαι καὶ μένειν ἔ' προσεῖχον· ἀλλ' οἱ μὲν

ἐκ τῶν ἐρυμάτων πρὸς τὰς ἐνεδρεύνοντας, οἱ δὲ
 πάλιν ὡς ἐκείνους εἰς τὸ στρατόπεδον θέοντες,
 ἐναντίοι φεύγουσιν ἐνέπιπτον πρὸς ἑς ἔφευγον, καὶ
 βοηθείας δεομένοις ἑς ἡλπιζον αὐτοῖς βοηθήσειν.
 τὸ δὲ μὴ πάντας ἀπολέσθαι τὰς Σαβίνους, ἀλλὰ
 καὶ περιγενέσθαι τινάς, ἡ Φιδηναίων πόλις ἐγγὺς
 ἕσα παρέσχε, καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τῶν στρατο-
 πέδων, ὅθ' ἡλίσκετο, διεκπίπτεσιν. ὅσοι δὲ Φι-
 δενῶν διήμαρτον, διεφθάρησαν, ἢ ζῶντες ἀπήχθησαν
 ὑπὸ τῶν λαβόντων.

κγ'. Τῷτο τὸ καλὸρθωμα Ῥωμαῖοι, καίπερ
 εἰωθότες ἅπασιν τοῖς μεγάλοις ἐπιφημεῖζεν τὸ
 δαιμόνιον, ἐνὸς ἔργον ἡγᾶντο τῷ στρατηγῷ γεγο-
 νέναι. καὶ τῶν μεμαχημένων πρῶτον ἦν ἀκρίειν,
 ὅτι χολὰς καὶ τυφλὰς αὐτοῖς καὶ μόνον οὐ καθ-
 εῖρας τὰς πολεμίας Ποπλικόλας παρέδωκε
 χρῆσθαι ταῖς ξίφεσιν. ἐρρώσθη δὲ καὶ χρήμασιν
 ὁ δῆμος, ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων.
 ὁ δὲ Ποπλικόλας, τὸν τε θρίαμβον ἀγαγὼν,
 καὶ τοῖς μὲν αὐτὸν ἀποδεχθεῖσιν ὑπάτοις παρα-
 δὲς τὴν πόλιν, εὐθέως ἐτελεύτησεν, ὡς ἐφικλόν
 ἐσιν ἀνθρώποις, μάλιστα τοῖς νενομισμένοις καλοῖς
 καὶ ἀγαθοῖς τὸν ἐαυτοῦ βίον ἐκτελειώσας. ὁ δὲ δῆ-
 μος ὥσπερ ἔδεν εἰς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκώς,
 ἀλλὰ πᾶσαν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσαντο δημο-
 σία ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τελαρήμωρον ἕκαστος
 ἐπὶ

ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν· αἱ δὲ γυναῖκες, ἰδίᾳ
 πρὸς αὐτὰς συμφρονήσασαι, διεπένθησαν ἐνιαυτὸν
 ὅλον ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ πένθος ἐνλίμον καὶ ζηλωτόν.
 ἐτάφη δὲ καὶ ἔτος τῶν πολίων ψηφισαμένων,
 ἐνὸς ἄσπετος παρὰ τὴν καλεσμένην Οὐελίαν, ὥστε
 καὶ γένει παντὶ τῆς ταφῆς μελεῖναι. νῦν δὲ θάπ-
 τεilai μὲν ἔδεις τῶν ἀπὸ γένους, κομίσαντες δὲ
 τὸν νεκρὸν ἐκεῖ κατατίθενται, καὶ δᾶδᾶ τις ἡμ-
 μένην λαβὼν ὅσον ὑπήνεγκεν, εἶτα ἀναιρεῖται·
 μαρτυρόμενος ἔργῳ τὸ ἐξεῖναι, φεῖδῃσθαι δὲ τῆς
 τιμῆς, καὶ τὸν νεκρὸν ἔτις ἀποκομίζουσιν.

α. **Α**Ρ' οὖν ἴδιόν τι περὶ ταύτην σύγ-
 κρισιν ὑπάρχει, καὶ μὴ πάνυ συμβε-
 βηκὸς ἑτέρα τῶν ἀναγεγραμμένων, τὸν ἕτερον
 γεγονέναι μιμητὴν τοῦ ἑτέρου, τὸν ἕτερον δὲ,
 μάρτυρ. ὅρα γὰρ ἦν ὁ Σόλων ἐξήνεγκε περὶ εὐ-
 δαιμονίας ἀπόφασιν πρὸς Κροῖσον, ὡς Ποπλικόλα
 μᾶλλον ἢ Τέλλῳ προσήκει. Τέλλου μὲν γὰρ
 (ὃν εἶπε γεγονέναι μακαρώτατον δι' εὐπορίαν καὶ
 ἀρετήν καὶ εὐτεκνίαν) οὐτ' αὐτὸς ἐν τοῖς ποιήμασιν
 ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον ἔσχεν, οὔτε παῖδες,
 οὐτ' ἀρχὴ τις εἰς δόξαν ἦλθεν. Ποπλικόλας δὲ,
 καὶ ζῶν ἐπρώτευσεν δυνάμει καὶ δόξῃ δι' ἀρετήν, Ῥω-
 μαίων, καὶ τετυνηκός, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις
 γένεσι καὶ σέμμασιν ἔτι καθ' ἡμᾶς Ποπλικόλαι,
 καὶ Μεσάλαι, καὶ Οὐαλέριοι, δι' ἐτῶν ἑξακοσίων
 τῆς εὐγενείας τὴν δόξαν ἀναφέρουσι. καὶ Τέλλος
 μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν
 τάξει μένων καὶ μαχόμενος, κατέσρεψε. Ποπλι-
 κόλας δὲ, τοὺς μὲν πολεμίους κτείνας, ὃ τοῦ
 πεσεῖν

πρῶτον εὐτυχέστερόν ἐστι, τὴν δὲ πατρίδα νικῶσαν
ἐπιδῶν, δι' ἑαυτὸν ἄρχοντα καὶ στρατηγοῦντα, τι-
μηθεὶς δὲ καὶ θριαμβεύσας, ἔτυχε τῆς ζηλουμένης
ὑπὸ Σόλωνος καὶ μακαριζομένης τελευτῆς. ἔτι
τοίνυν, ἃ τοῖς περὶ Μίμνερμον ἀνλείπων περὶ
χρόνου ζωῆς ἐπιπεφώνηκε,

Μηδὲ μοι ἄκλαυτος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ
φίλοισι

Ποίησαιμι θανὼν ἄλγεα καὶ σوناχὰς,
εὐδαίμονα τὸν Ποπλικόλαν ποιεῖ. τελευτήσας γὰρ,
καὶ φίλοις καὶ οἰκείοις μόνον, ἀλλὰ τῇ πόλει πάση,
μυριάσι πολλαῖς, δάκρυα καὶ πόθον καὶ καλήφειαν
ἐφ' αὐτῷ παρέσχευ. αἱ γὰρ Ῥωμαίων γυναῖκες
ἐπένθησαν αὐτὸν, ὥσπερ υἱὸν, ἢ ἀδελφόν, ἢ
πατέρα κοινὸν ἀποβαλοῦσαι.

Χρήματα δ' ἱμεῖρεν μὲν ἔχειν, (φησὶν ὁ Σό-
λων) ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι

Οὐκ ἐθέλειν,

ὥς δίκης ἐπούσης Ποπλικόλα δ' ὑπῆρχεν οὐ
μόνον μὴ κακῶς πλουεῖν, ἀλλὰ καὶ καλῶς ἀνα-
λίσκειν, εὖ ποιοῦντι τοὺς δεομένους. ὥς' εἰ σο-
φώτατος ἀπάντων ὁ Σόλων, εὐδαιμονέστατος ὁ
Ποπλικόλας. ἃ γὰρ εὖξαι τῶν ἀγαθῶν ἐ-
κείνος, ὥς μέγιστα καὶ κάλλιστα, ταῦτα καὶ κτή-
σασθαι Ποπλικόλα καὶ φυλάττειν χρωμένῳ μέχρι
τέλους ὑπῆρξεν.

β'. Οὕτω μὲν ὁ Σόλων κεκόσμηκε τὸν Ποπ-
 λικόλαν, τὸν Σόλωνα δ' αὖ πάλιν ἐκεῖνος, ἐν
 τῇ πολίτειά παραδειγμάτων κάλλιστον ἀνδρὶ
 κοσμοῦντι δημοκρασίαν δέμενος, τῆς μὲν ἀρχῆς
 τὸν ὄγκον ἀφελὼν, εὐμενῇ πᾶσι καὶ ἄλυπον κα-
 τέστησε, νόμοις δὲ πολλοῖς ἐχρήσατο τῶν ἐκείνου.
 καὶ γὰρ ἀρχόντων καλᾶσάσεως κυρίους ἐποίησε
 τοὺς πολλοὺς, καὶ τοῖς φεύγουσι δίκην, ἐπικα-
 λεῖσθαι τὸν δῆμον, ὥσπερ ὁ Σόλων τοὺς δικαστὰς,
 ἔδωκε. καὶ βουλὴν μὲν ἑτέραν οὐκ ἐποίησεν, ὥσπερ
 ὁ Σόλων, τὴν δ' οὖσαν ἠΐξησεν, ἀριθμῶ μικρᾷ,
 διπλασιάσας. ἦτε τῶν ταμείων ἐπὶ τοῖς χρή-
 μασι καλᾶσας ἐκεῖθεν ἦλθεν, ὅπως ἀρχων,
 μήτ' εἰ χρησὸς ἐστίν, ἀσχολίαν ἔχη πρὸς τὰ
 μείζω, μήτ' εἰ φαῦλος, ἀφορμὰς τοῦ ἀδικεῖν
 μᾶλλον, καὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν χρημάτων κύ-
 ριος γενόμενος. τὸ δὲ μισοῦραννον ἐν τῷ Ποπλι-
 κόλῳ σφοδρότερον. εἰ γὰρ τις ἐπιχειροίη τυραν-
 νεῖν, ὁ μὲν ἀλόνῃ τὴν δίκην ἐπιτίθῃσιν, ὁ δὲ καὶ
 πρὸ τῆς κρίσεως ἀνελεῖν δίδωσι. σεμνυνομένου δὲ
 τοῦ Σόλωνος ὀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι καὶ τῶν πραι-
 μάτων αὐτῷ διδόντων τυραννεῖν, καὶ τῶν πολίων
 οὐκ ἀκουσίως δεχομένων, ἀπεῖπεν. οὐκ ἦτιον
 ὑπάρχει καλὸν τῷ Ποπλικόλῳ, τὸ, λαβόντα
 τυραννικὴν ἀρχὴν, ποιῆσαι δημοτικωτέραν, καὶ
 μηδ' οἷς ἐξὴν ἔχοντα χρῆσασθαι. καὶ τοῦτο δ'
 εἴοικε συνιδεῖν πρότερος ὁ Σόλων, ὅτι δῆμος

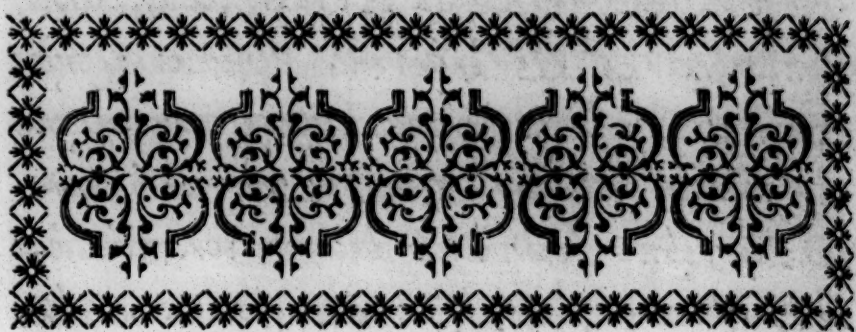
ὣδ' ἂν ἄριστα σὺν ἡγεμόνεσσιν ἔποιτο,
Μήτε λῖαν ἀνεθεῖς, μήτε πιεζόμενος.

γ'. Ἴδιον δὲ τοῦ Σόλωνος ἢ τῶν χρεῶν ἀνεσις,
ἢ μάλισα τὴν ἐλευθερίαν ἐβεβαίωσε τοῖς πολί-
ταις. οὐδὲν γὰρ ὄφελος νόμων ἰσότηρα παρεχόντων,
ἢν ἀφαιρεῖται τὰ χρεῖα τοὺς πένητας· ἀλλ'
ὅπου μάλισα χρῆσθαι τῇ ἐλευθερίᾳ δοκοῦσι,
δουλεύουσιν μάλισα τοῖς πλουσίοις, ἐν τῷ δικάζειν
καὶ ἀρχειν καὶ λέγειν, ἐπιταττόμενοι καὶ ὑπηρετῶντες.
τούτου δὲ μεῖζον, ὅτι πάση χρεῶν ἀποκοπῇ
σάσεως ἐπομένης, ἐκείνη μόνη καθάπερ φαρμάκῳ
παραβόλῳ μὲν, ἰσχυρῷ δὲ, χρησάμενος, εὐ-
καίρως καὶ τὴν οὔσαν σάσιν ἔλυσε, τῇ περὶ αὐ-
τὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ, τῆς τοῦ πράγματος ἀδοξίας
καὶ διαβολῆς περιγενόμενος. τῆς δ' ὅλης πολιτείας,
τῇ μὲν ἀρχῇ λαμπρότερος ὁ Σόλων· ἡγήσατο
γὰρ καὶ οὐκ ἡκολούθησε, καὶ καθ' αὐτὸν, οὐ μετ'
ἐτέρων, ἔπραξε τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κοι-
νῶν· τῷ τέλει δὲ ἄτερος εὐτυχῆς καὶ ζηλωτός.
τὴν μὲν γὰρ Σόλωνος πολιτείαν αὐτὸς ἐπεῖθε Σό-
λων καὶ ἀλυθεῖσαν· ἡ δὲ Ποπλικόλα, μέχρι
τῶν ἐμφυλίων πολέμων διεφύλαξεν ἐν κόσμῳ
τὴν πόλιν. ὁ μὲν γὰρ ἅμα τῷ θεῖσθαι τοὺς νό-
μους, ἀπολιπὼν ἐν ξύλοις καὶ γράμμασιν ἐρήμους
τοῦ βοηθοῦντος, ὥχεται ἀπὼν ἐκ τῶν Ἀθηναίων.
ὁ δὲ μένων καὶ ἀρχῶν καὶ πολίτευόμενος, ἰδρύσει καὶ
καλέσῃσιν εἰς ἀσφαλὲς τὴν πολιτείαν, ἔτι δ'

ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν μέλλοντι κωλύσαι προαισθομένῳ, Πεισίστρατος ὑπῆρξεν, ἀλλ' ἠτήληθη, τῆς τυραννίδος συνιςταμένης· οὗτος δὲ βασιλείαν ἰσχύουσιν ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων καὶ κρατοῦσαν ἐξέβαλε καὶ κατέλυσεν, ἀρετὴν μὲν ἴσῃν καὶ προαίρεσιν ὁμοίαν παρασχόμενος, τύχῃ δὲ καὶ δυνάμει τελεσιουργῶ πρὸς τὴν ἀρετὴν χρησάμενος.

δ'. Τῶν μέντοι πολεμικῶν Σόλωνι, μὲν οὐδὲ τὰ πρὸς Μεγαρεῖς Δαίμαχος ὁ Πλαταιεύς μεμαρτύρηκεν, ὥσπερ ἡμεῖς διεληλύθαμεν· Ποπλίολας δὲ τοὺς μεγίστους ἀγῶνας αὐτὸς καὶ μαχόμενος καὶ στρατηγῶν κατέσθωσε. καὶ μὴν καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, ὁ μὲν, ἐν παιδιᾷς τινὶ τρόπῳ, καὶ προσποίημα μανίας ἀναλαβὼν, ὑπὲρ Σαλαμῖνος ἔρῳν προῆλθεν· ὁ δ' αὐτόθεν ἀναρρίψας τὸν ἐπὶ μεγίστων κίνδυνον, ἐπανέστη Τаркυνίῳ, καὶ τὴν προδοσίαν ἐφώρασε. καὶ τοῦ κολασθῆναι καὶ μὴ διαφυγεῖν τοὺς πονηροὺς αἰτιώτατος γενόμενος, οὐ τὰ σώματα μόνον τῶν τυράννων ἐξέβαλε τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας ἐξέκοψεν. οὕτω δὲ καὶ τοῖς δεχομένοις πράγμασιν ἀγῶνα καὶ θυμὸν καὶ ἀντίταξιν ἐρρωμένως καὶ ἀτενῶς ἀπανήσας, ἔτι βέλτιον ἐχρήσατο τοῖς ὁμιλίαις ἀπολέμου καὶ πειθοῦς ὑπεικούσης δεομένοις, Πορσῆναν ἄμαχον ἄνδρα καὶ φοβερόν ἐμμελῶς προσαγαγόμενος καὶ μέλασθήσας εἰς Φιλίαν, καίτοι φήσει τις ἐνλαῦθα, τὸν μὲν Σόλωνα

λωνα προεμένοις ἀναλαβεῖν Ἀθηναίοις Σαλαμίνα,
 Ποπλικόλαν δ' ἧς ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι χώρας
 ἀποσῆναι. δεῖ δὲ πρὸς τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς
 τὰς πράξεις θεωρεῖν. ποικίλος γὰρ ὢν ὁ πολι-
 τικὸς ὧ τρόπῳ τῶν ὄντων ἕκαστον εὐληπίον ἐστὶ
 μέλαχειρίσασθαι, καὶ μέρους ἀφαιρέσει πολλάκις
 ἔσωσε τὸ πᾶν, καὶ μικρὸν ἀποσᾶς, μειζόνων ἔτυ-
 χεν. ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ τότε τῆς μὲν ἀλλο-
 τρίας χώρας ἀποσᾶς, ἔσωσε τὴν ἐαυτοῦ βεβαίως
 ἅπασαν· οἷς δ' ἦν μέγα τὴν πόλιν διαφυλάττειν,
 προσεκήσατο τὸ τῶν πολιτορχούντων στρατόπεδον.
 ἐπὶ ῥέφας δὲ τῷ πολεμίῳ δικαστῇ γενέσθαι, καὶ
 περιγενόμενος τῇ νίκῃ, προσέλαβεν ὅσα δόνητα
 ἀγαπήλῳ ἦν νικῆσαι. καὶ γὰρ τὸν πόλεμον διέλυσε
 καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου κατέλυσε αὐ-
 τοῖς, διὰ τῶν ἀρετῆς καὶ καλοκαγαθίας, ἣν ὁ
 ἄρχων ὑπὲρ ἀπάντων ἐνεποίησεν αὐτῷ.

Π Λ Ο Υ Τ Α Ρ Χ Ο Υ
ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΝΟΥΜΑΨ.

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ.

Α. ΠΕΡΙ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καθ-
όλου μὲν οὐδὲν ἔστιν εἰπεῖν ἀναμ-
φισβήτητον, οὐ γὰρ καὶ γένος καὶ ἀποδημία καὶ
τελευτή, καὶ πρὸς ἅπασιν ἢ περὶ τοὺς νόμους
αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτείαν πραγματεία διαφόρους
ἔσχεν ἰστορίας. ἤκιστα δὲ οἱ χρόνοι καθ' οὓς γέ-
γονεν ὁ ἀνὴρ ὁμολογοῦνται. οἱ μὲν γὰρ Ἰφίτω
συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν Ὀλυμπιακὴν
ἐκχειρίαν λέγουσιν αὐτόν· ὧν ἔστι καὶ Ἀριστοτέλης,
ὁ φιλόσοφος, τεκμήριον προφέρων τὸν Ὀλυμ-
πιάσι δίσκον, ἐν ᾧ τοῦνομα τοῦ Λυκούργου δια-
σώζεται καλὰ γεγραμμένον. οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς
τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν
χρόνον, (ὥσπερ Ἐραλυσθένης καὶ Ἀπολλόδωρος)
οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι πρεσβύτερον ἀποφαίνουσι τῆς
πρώτης

πρώτης ὀλυμπιάδος. Τίμαιος δὲ ὑπονοεῖ, δυοῖν ἐν Σπάρτῃ γεγονότων Λυκούργων οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τῷ ἑτέρῳ τὰς ἀμφοῖν πράξεις διὰ τὴν δόξαν ἀνακειῖσθαι· καὶ τὸν γε πρεσβύτερον οὐ πόρρω τῶν Ὀμήρου χρόνων γεγονέναι· ἐνιοὶ δὲ, καὶ κατ' ὄψιν ἐνλυχεῖν Ὀμήρῳ. δίδωσι δὲ καὶ Ξενοφῶν ὑπόνοιαν ἀρχαιότητος, ἐν οἷς τὸν ἄνδρα λέγει γεγονέναι κατὰ τοὺς Ἡρακλείδας. γένει μὲν γὰρ Ἡρακλεῖδαι δῆπουθεν ἦσαν καὶ οἱ νεώτατοι τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλέων. ὁ δὲ ἔοικε βουλομένῳ τοὺς πρώτους ἐκείνους καὶ συνέλγυς Ἡρακλέους, ὀνομάζειν Ἡρακλείδας, οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ οὕτω πεπλανημένης τῆς ἱστορίας, πειρασόμεθα τοῖς βραχυτάτας ἔχουσιν ἀντιλογίας, ἢ γνωριμιάτους μάρτυρας, ἐπόμενοι, τῶν γεγραμμένων περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδοῦναι τὴν διήγησιν.

β'. Ἐπεὶ καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς οὐκ Εὐνόμου λέγει τὸν Λυκοῦργον πατὴρ, ἀλλὰ Πρυτανίδος· καὶ τὸν Λυκοῦργον καὶ τὸν Εὐνομον οἱ πλεῖστοι σχεδὸν οὐχ οὕτω γενεαλογοῦσιν, ἀλλὰ Παίροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον· Σόου δὲ, Εὐρυλίωνα· τούτου δὲ, Πρύτανιν· ἐκ τούτου δὲ, Εὐνομον· Εὐνόμου δὲ, Πολυδέκην ἐκ προτέρας γυναικὸς, Λυκοῦργον δὲ, νεώτερον ἐκ Διανάσσης. ὥς δὲ Εὐτυχίδας ἰσόρηκεν. ἔκλον μὲν ἀπὸ Παίροκλέους, ἐνδέκατον δὲ ἀφ' Ἡρακλέους. τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ μάλιστα ἐθαιμάσθη

μάσθη Σόος, ἐφ' οὗ καὶ τοὺς εἰλωτας ἐποίησαντο
 δούλους οἱ Σπαρτιάται, καὶ χώραν προσεκήσαντο
 πολλήν, Ἀρκάδων ἀπολεμόμενοι. λέγειναι δὲ τὸν
 Σόον, ἐν χωρίῳ χαλεπῷ καὶ ἀνύδρῳ πολιτορχού-
 μενον ὑπὸ Κλίτοριων, ὁμολογῆσαι τὴν δορίκτητον
 γῆν αὐτοῖς ἀφήσειν, εἰ τίλοι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ'
 αὐτοῦ πάντες ἀπὸ τῆς πλεονείων πηγῆς. γενομένων
 δὲ τῶν ὀρκίων καὶ ὁμολογιῶν, συναβανόνηα τοὺς μετ'
 αὐτοῦ, δίδοναι τῷ μὴ πεινῶντι τὴν βασιλείαν·
 οὐδένος δὲ καρτερήσαντος, ἀλλὰ πάντων πεινῶντων,
 αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι καταβάντα, καὶ περιρανάμενον, ἔτι
 τῶν πολεμίων παρόντων, ἀπελθεῖν καὶ τὴν χώραν
 κατασχεῖν, ὥς μὴ πάντων πεινῶντων. ἀλλὰ καί περ
 ἐπὶ τούτοις θαυμάζοντες αὐτὸν, οὐκ ἀπὸ τούτου
 τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ προσηγόρευσαν
 Εὐρύλιωνίδας· ὅτι δοκεῖ πρῶτος Εὐρύλιων τὸ ἄγαν
 μοναρχικὸν ἀνεῖναι τῆς βασιλείας, δημαγωγῶν
 καὶ χαριζόμενος τοῖς πολλοῖς. ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης
 ἀνέσεως, τοῦ μὲν δήμου θρασυνομένου, τῶν δ'
 ὑπερον βασιλέων, τὰ μὲν, ἀπεχθανομένων τῷ
 βιάζεσθαι τοὺς πολλοὺς, τὰ δὲ, πρὸς χάριν ἢ
 δι' ἀσθένειαν ὑποφερομένων, ἀνομία καὶ ἀταξία
 κατέσχε τὴν Σπάρτην ἐπὶ πολὺν χρόνον· ὑφ'
 ἧς καὶ τὸν πατέρα τοῦ Λυκούργου βασιλεύοντα
 συνέβη τελευτῆσαι. διερχόμενον γὰρ ἀφ' ἡμαχίαν
 τινὰ, μαγειρικῇ κοπίδι πληγεὶς, ἀπέθανε, τῷ
 πρεσβυτέρῳ παιδί Πολυδέκῃ καταλιπὼν τὴν βα-
 σιλείαν.

γ'. Απο-

γ'. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετ' ὀλίγον χρόνον, ἔδει βασιλεύειν (ὡς πάντες ᾤοντο) τὸν Λυκούργον· καὶ πρὶν γέ τήν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ φανεράν ἔσεσθαι κρύουσαν, ἐβασίλευεν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο τάχιστα ἤσθελο, τὴν μὲν βασιλείαν ἀπέφηνε τοῦ παιδὸς οὖσαν, ἅνπερ ἄρρην γένηται, τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτὸς ὡς ἐπίτροπος διεῖπε· τοὺς δὲ τῶν ὀρφανῶν βασιλέων ἐπίτροπους Λακεδαιμόνιοι προδίκως ὠνόμαζον. ὡς δὲ ἡ γυνὴ προσέπεμπε κρύφα, καὶ λόγους ἐποιεῖτο, βουλομένη διαφθεῖραι τὸ βρέφος, ἐπὶ τῷ συνοικεῖν ἐκείνης βασιλεύοντι τῆς Σπάρτης, τὸ μὲν ἦθος αὐτῆς ἐμίσησε, πρὸς δὲ τὸν λόγον αὐτὸν οὐκ ἀνείπεν· ἀλλ' ἐπαινεῖν καὶ δέχεσθαι προσποιούμενος, ἔκ ἔφη δεῖν ἀμβλίσκουσαν αὐτὴν καὶ φαρμακευομένην διαλυμαίνεσθαι τὸ σῶμα καὶ κινδυνεύειν· αὐτῷ γὰρ μελήσειν ὅπως εὐθὺς ἐκποδὼν ἔσται τὸ γεννηθέν. οὕτω δὲ παραγαγὼν ἄχρι τῆς τόκῃ τὴν ἄνθρωπον, ὡς ἤσθελο τίκλουσιν, εἰσέπεμψε παρῆδρες ταῖς ὠδίσιν αὐτῆς καὶ φύλακας, οἷς ἦν προσελαγμένον, ἐὰν μὲν θῆλυ τεχθῇ, παραδοῦναι ταῖς γυναῖξιν· ἐὰν δὲ ἄρρην, κομίσαι πρὸς αὐτὸν ὃ, τι ἂν τύχη πρᾶττων. ἔτυχε δὲ δειπνῆντος αὐτῷ μετὰ τῶν ἀρχόντων ἀποκυηθὲν ἄρρην καὶ παρῆσαν οἱ ὑπάρχει τὸ παιδάριον αὐτῷ κομίζοντες. ὁ δὲ, δεξάμενος λέγεται καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, Βασιλεὺς ὑμῖν γέγονεν, ὃ Σπαρτιάται, κατέκλινεν

ἐν τῇ βασιλικῇ χώρᾳ, καὶ Χαρίλαον ὠνόμασε, διὰ τὸ τοὺς πάντας εἶναι περιχαρεῖς, ἀγαμένους αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὴν δικαιοσύνην. ἔβασίλευσε δὲ μῆνας ὀκτώ τὸ σύμπαν. ἦν δὲ καὶ τὰλλα περιβλεπτός ὑπὸ τῶν πολίων, καὶ πλείονες ἐγένοντο τῶν ὡς ἐπὶ ῥόπῳ βασιλέως, καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔχοντι πειθομένων, οἱ δὲ ἀρετὴν προσέχοντες αὐτῷ καὶ ποιεῖν ἐθέλοντες ἐτοίμως τὸ προσταττόμενον. ἦν δὲ τι καὶ τὸ φθονοῦν, καὶ πρὸς τὴν αὕξησιν ὄντι νέῳ πειρώμενοι ἐνίστασθαι· μάλιστα μὲν οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς ὑβρίσθαι δοκούσης· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Λεωνίδας καὶ θρασύτερόν ποτε τῷ Λυκούργῳ λοιδορηθεὶς, ὑπεῖπεν ὡς εἰδείη σαφῶς μέλλοντα βασιλεύειν αὐτόν· ὑπόνοιαν δίδους καὶ προκαταλαμβάνων διαβολῇ τὸν Λυκούργον, εἴ τι συμβαίῃ τῷ βασιλεῖ παθεῖν, ὡς ἐπιβεβλευκότα. τοιοῦτοι δὲ τινες λόγοι καὶ παρὰ τῆς γυναικὸς ἐξεφοίτων· ἐφ' οἷς βαρέως φέρων, καὶ δεδοικώς τὸ ἄδηλον, ἔγνω φυγεῖν ἀποδημία τὴν ὑπόνοιαν, καὶ πλανηθεῖναι μέχρις ἂν ὁ ἀδελφιδεὺς ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τεκνώσῃ διάδοχον τῆς βασιλείας.

δ'. Οὕτως ἀπάρας, πρῶτον μὲν εἰς Κρήτην ἀφίκετο, καὶ τὰς αὐτόθι πολιτείας καίανούσας, καὶ συγγερόμενος τοῖς πρῶτεύουσι κατὰ δόξαν ἀνδράσι, τὰ μὲν ἐζήλωσε καὶ παρέλαβε τῶν νόμων, ὡς οἴκαδε μελοίσων καὶ χρησόμενος, ἔστι δ' ὧν κατεφρόνησεν.

φρόνησεν. ἓνα δὲ τῶν νομιζομένων ἐκεῖ σοφῶν καὶ πολίτικῶν, χάριτι καὶ φιλία πείσας, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην, Θάληα, ποιήτην μὲν δοκῶντα λυρικῶν μελῶν, καὶ πρόσχημα τὴν τέχνην ταύτην πεποιημένον, ἔργῳ δὲ, ἅπερ οἱ κράτιστοι τῶν νομοθετῶν διαπραττόμενον. λόγοι γὰρ ἦσαν αἱ ᾠδαὶ πρὸς εὐπείθειαν καὶ ὁμόνοιαν ἀνακλητικοὶ διὰ μελῶν ἅμα καὶ ῥυθμῶν, πολὺ τὸ κόσμιον ἐχόντων καὶ καίσαυκόν. ὧν ἀκροώμενοι κατεπραῦνοντο λεληθότως τὰ ἥθη, καὶ συνωκειοῦντο τῷ ζήλῳ τῶν καλῶν, ἐκ τῆς ἐπιχωριαζούσης τότε πρὸς ἀλλήλους κακοθυμίας. ὥς τε τρόπον τινὰ τῷ Λυκούργῳ προοδοποιεῖν τὴν παιδείαν αὐτῶν ἐκείνων. ἀπὸ δὲ τῆς Κρήτης ὁ Λυκούργος ἐπὶ Ἀσίαν ἐπλευσεν, βεβλόμενος (ὥς λέγεται) ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, εὐτελέσιν οὔσαις καὶ αὐστηραῖς, τὰς Ἰωνικὰς πολυελείας καὶ τρυφὰς (ὥσπερ ἰατρὸς σώμασιν ὑγιεινοῖς ὑπελα καὶ νοσώδῃ) παραβαλὼν, ἀποθεωρῆσαι τὴν διαφορὰν τῶν βίων καὶ τῶν πολιτείων. ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὀμήρῳ ποιήμασιν ἐνλυχὼν πρῶτον, ὥς ἔοικε, παρὰ τοῖς ἐκγόνοις τοῖς Κλεοφύλῃ διαλεχθεμένοις, καὶ καλῶν ἐν αὐτοῖς τῆς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκρασίαν διατριβῆς τὸ πολίτικόν καὶ παιδευτικόν οὐκ ἐλάττωτος ἄξιον σποῦδῆς ἀναμειγμένον, ἐγράψατο προθύμως, καὶ συνήγαγεν ὥς δεῦρο κομῶν. ἦν γάρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν.

Ἑλλησιν· ἐκέκτηντο δὲ οὐ πολλοὶ μέρη τινα σποράδην τῆς ποιήσεως ὥς ἔτυχε διαφερομένης· γνωρίμην δὲ αὐτὴν καὶ μάλιστα πρῶτος ἐποίησε Λυκοῦργος. Αἰγύπτιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικέσθαι τὸν Λυκοῦργον οἴονται, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων γενῶν τοῦ μαχίμου διάκρισιν μάλιστα θαυμάσαντα μελενεγκεῖν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ χωρίσαντα τοὺς βαναύσους καὶ χειροτέχνους, ἀστειὸν ὡς ἀληθῶς τὸ πολίτευμα καὶ καθαρόν ἀποδείξαι. ταῦτα μὲν οὖν Αἰγυπτίοις ἔνιοι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων μαρτυροῦσιν. ὅτι δὲ καὶ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν ἐπῆλθεν ὁ Λυκοῦργος, καὶ περὶ τὴν Ἰνδικὴν πλανηθεὶς τοῖς γυμνοσοφισταῖς ὡμίλησεν, οὐδένα πλὴν Ἀριστοκράτη τὸν Ἰππάρχου Σπαρτιάτην εἰρηκότα γινώσκωμεν.

εἰ. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸν Λυκοῦργον ἐπῶσαν ἀπόντα, καὶ μελεπέμποντο πολλάκις, ὥς τοὺς μὲν βασιλεῖς ὄνομα καὶ τιμὴν, ἄλλο δὲ μηδὲν ὧ διαφέρουσι τῶν πολλῶν, ἔχοντας· ἐν ἐκείνῳ δὲ φύσιν ἡγεμονικὴν καὶ δυνάμιν ἀνθρώπων ἀγωγὴν οὔσαν. οὐ μὲν οὐδὲ τοῖς βασιλεῦσιν ἦν ἀβούλητος ἡ παρουσία τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἠλπιζον ἐκείνου συμπρόντος, ἥτιον ὑβρίζουσι χρῆσθαι τοῖς πολλοῖς. ἐπανελθὼν οὖν πρὸς οὕτω διακειμένους, εὐθὺς ἐπεχείρει τὰ πρόντα κινεῖν, καὶ μεδιστάναι τὴν πολιτείαν, ὥς τῶν κατὰ μέρος νόμων οὐδὲν ἔργον οὐδὲ ὄφελος, εἰ μὴ τις ὥσπερ σώματι πονηρῶ

πονηρῶ καὶ γέμονι παντοδαπῶν νοσημάτων τὴν
 ὑπάρχουσαν ἐκλήξας καὶ μέλαβαλὼν κράσιν ὑπὸ
 φαρμάκων καὶ καθαρμῶν, ἐτέρας ἄρξῃαι καὶνῆς
 διαίτης. διανοηθεὶς δὲ ταῦτα, πρῶτον μὲν ἀπέ-
 δήμησεν εἰς Δελφοὺς, καὶ τῷ Θεῷ χρησάμενος
 καὶ θύσας ἐπανῆλθε, τὸν διαβόητον ἐκείνον
 χρησμόν κομίζων, ὃ Διοφίλῃ μὲν αὐτὸν ἢ Πυ-
 ρρία προσεῖπε, καὶ Θεὸν μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον·
 εὐνομίας δὲ χρῆζοντι, δίδοναι καὶ καίαινεῖν ἔφη τὸν
 Θεόν, ἢ πολὺ κράλισσιν τῶν ἄλλων ἔσαι πολίλειων.
 ἐπαρθεὶς δὲ τούτοις, προσῆγε τοὺς ἄριςτους, καὶ
 συνεφάπτεσθαι παρεκάλει, κρύφα διαλεγόμενος
 τοῖς φίλοις πρῶτον, εἶτα οὕτως κατὰ μικρὸν
 ἀπλόμενος πλειόνων, καὶ συνιστὰς ἐπὶ τὴν πρᾶξιν,
 ὡς δ' ὁ καιρὸς ἦκε, τριάκοντα τοὺς πρῶτους
 ἐκέλευσε μέλα τῶν ὅπλων ἔωθεν εἰς ἀγορὰν προ-
 ελθεῖν, ἐκπλήξεως ἕνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀν-
 τιπράττοντας. ὧν εἴκοσι τοὺς ἐπιφανεστάτους Ἑρ-
 μιππος ἀνέγραψε· τὸν δὲ μάλιστα τῶν Λυκέρων
 ἔργων κοινωνήσαντα πάντων καὶ συμπραγματεύ-
 σάμενον τὰ περὶ τοὺς νόμους, Ἀριθμιάδαν ὀνο-
 μάζουσι. ἀρχομένης δὲ τῆς ταραχῆς, ὁ βασιλεὺς
 Χαρίλαος φοβηθεὶς, ὡς ἐπ' αὐτὸν ὅλης τῆς πράξεως
 συνισαμένης, κατέφυγε πρὸς τὴν Χαλκίοικον·
 εἶτα πεισθεὶς καὶ λαβὼν ὄρκους, ἀνέστη, καὶ
 μελείχε τῶν πραττομένων, φύσει πρᾶος ὢν· ὡς
 που καὶ λέγεται συμβασιλεύοντα τὸν Ἀρχέλαον

αὐτῷ, πρὸς τοὺς ἐγκωμιάζοντας τὸν νεανίσκον
 εἰπεῖν, Πῶς δ' ἂν οὐκ εἴη Χαρίλαος ἀνὴρ ἀγα-
 θός, ὃς οὐδὲ τοῖς πονηροῖς χαλεπός ἐστι; πλει-
 όνων δὲ καινοπορευμένων ὑπὸ τοῦ Λυκούργου,
 πρῶτον ἦν καὶ μέγιστον ἡ καλίσσασις τῶν γερόνων
 ἦν φησιν ὁ Πλάτων τῇ τῶν βασιλέων ἀρχῇ
 φλεγμαινούσῃ μιχθεῖσαν, καὶ γενομένην ἰσόψηφον,
 εἰς τὰ μέγιστα σῶληριαν ἅμα καὶ σωφροσύνην
 παρασχεῖν. αἰωρουμένη γὰρ ἡ πολίτεια καὶ
 ἀποκλίνουσα νῦν μὲν ὡς τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ τυ-
 ραννίδα, νῦν δὲ ὡς τὸ πλῆθος ἐπὶ δημοκρατίαν,
 οἷον ἔρυμα τὴν τῶν γερόνων ἀρχὴν ἐν μέσῳ
 δεμένη καὶ ἰσορροπήσασα, τὴν ἀσφαλεστέην
 τάξιν ἔσχε καὶ καλίσσασιν· αἰεὶ τῶν ὀκτώ καὶ εἴ-
 κοσι γερόνων τοῖς μὲν βασιλεῦσι προσιδεμένων,
 ὅσον ἀνίστηναι πρὸς δημοκρατίαν, αὐτὸς δὲ ὑπὲρ
 τοῦ μὴ γενέσθαι τυραννίδα, τὸν δῆμον ἀναρρῶν-
 νύων. τοσούτους δὲ καλισταθῆναί φησι τοὺς γέ-
 ροντας Ἀριστοτέλης, ὅτι τριάκοντα τῶν πρώτων
 μετὰ Λυκούργου γενομένων, δύο τὴν πρᾶξιν ἐγ-
 κατέλιπον ἀποδειλιάσαντες. ὁ δὲ Σφαῖρος ἐξ ἀρ-
 χῆς φησι τοσούτους γενέσθαι τοὺς τῆς γνώμης
 μέλασχόντας. εἴη δ' ἂν τι καὶ τὸ τοῦ ἀριθμοῦ δι-
 ἐβδομάδος τετράδι πολλαπλασιασθείσης ἀποτε-
 λούμενον, καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἴσος ὢν μετὰ
 τὴν ἐξάδα, τέλειός ἐστιν. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μάλιστα
 τοσούτους ἀποδείξαι τοὺς γέροντας, ὅπως οἱ
 πάντες

πάντες εἶεν τριάκοντα, τοῖς ὀκτώ κ' εἴκοσι τοῖν
δυοῖν βασιλέοιν προσιδεμένοιιν.

ς'. Οὕτω δὲ περὶ ταύτην ἐσπούδασε τὴν
ἀρχὴν ὁ Λυκούργος, ὥστε μανίειαν ἐκ Δελφῶν
κομίσαι περὶ αὐτῆς ἣν ῥήτραν καλοῦσιν. ἔχει
δὲ οὕτως, Διὸς Συλλανίου κ' Ἀθηναῖς Συλλα-
νίας ἱερὸν ἰδρυσάμενος, φυλὰς φυλάτταντα, καὶ
ῥαὰς ῥαάτταντα τριάκοντα γερουσίαν σὺν ἀρχα-
γέταις καλᾶσθῆσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελ-
λάττειν μέλαζὺ Βαβύκας τε κ' Κνακίωνος, οὕτως
εἰσφέρειν τε κ' ἀφίστασθαι γαμωδᾶν γοριᾶν ἢ μὴν
κ' κράτος. ἐν τούτοις, τό μὲν φυλὰς φυλάττει
κ' ῥαὰς ῥαάττει, διέχειν ἐς κ' καλανεῖται τὸ
πλήθος εἰς μερίδας· ὧν τὰς μὲν, φυλὰς, τὰς
δὲ, ῥαὰς προσηγόρευκεν. ἀρχαγέται δὲ οἱ βα-
σιλεῖς λέγονται. τὸ δὲ ἀπελλάττειν, ἐκκλησιάζειν·
ὅτι τὴν ἀρχὴν κ' τὴν αἰτίαν τῆς πολιτείας εἰς
τὸν Πύθειον ἀνῆλθε. τὴν δὲ Βαβύκαν, καὶ τὸν
Κνακίωνα, νῦν Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν. Ἀ-
ριστοτέλης δὲ τὸν μὲν Κνακίωνα, ποταμὸν, τὴν
δὲ Βαβύκαν, γέφυραν. ἐν μέσῳ δὲ τούτων τὰς
ἐκκλησίας ἤγον, οὔτε πασάδων οὐσῶν, οὔτε
ἄλλης τινὸς καλᾶσκευῆς. οὐδὲν γὰρ ὥριον ταῦτα
πρὸς εὐβουλίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ βλάπτειν,
φλυαρώδεις ἀπεργαζόμενα κ' χαίνους φρονήματι
κενῶ τὰς διανοίας τῶν συμπορευομένων, ὅταν εἰς
ἀγάλματα κ' γραφάς, ἢ προσκῆνια θεάτρων, ἢ

ζέγας βουλευηρίων ἡσκημένας περικτῶς ἐκκλη-
 σιάζοντες ἀποβλέπωσι. τοῦ δὲ πλήθους ἀδραιο-
 δένιος εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ὑφείτο,
 τὴν δ' ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προ-
 τεθεῖσαν ἐπικρῖναι κύριος ἦν ὁ δῆμος. ὕφερον
 μέντοι τῶν πολλῶν ἀφαιρέσει καὶ προσθήσει τὰς
 γνώμας διασφραδίζων, καὶ παραβιάζομένων, Πο-
 λύδωρος καὶ Θεόπομπος οἱ βασιλεῖς τὰδε τῇ ῥή-
 τρᾳ παρενέγραψαν. αἱ δὲ σκολιὰν ὁ δᾶμος ἔροίτο,
 τοὺς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποσαΐηρας
 εἶμεν. τοῦτ' ἔστι, μὴ κυροῦν, ἀλλ' ὅλως ἀφίσ-
 τασθαι καὶ διαλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐκτρέποντα καὶ
 μεταποιουῖντα τὴν γνώμην παρὰ τὸ βέλτιστον.
 ἔπεισαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν πόλιν ὡς τοῦ Θεοῦ
 ταῦτα προσάσσοντος ὡς πού Τυρραιοῦ ἐπιμέμ-
 νηται διὰ τούτων,

Φοίβου ἀκούσαντες Πυθωνόθεν, οἱ τὰδε
 νικᾶν

Μανλείας τε Θεοῦ καὶ τελέεν τ' ἔπεα.

Ἄρχειν μὲν βουλῆς θεομιμήτους βασιλῆας,

Οἷσι μέλει Σπάρτας ἡμερόεσσα πόλις,

Πρεσβύτας τε γερόντας, ἔπειτα δὲ δημότας
 ἄνδρας,

Εὐθείαις ῥήτραις ἀνταπαμειβομένους.

Ζ. Οὕτω τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου
 μίξαντος, ὅμως ἄκρατον ἔτι τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ
 ἰσχυρὰν οἱ μετ' αὐτὸν ὀργῶνες σπαργῶσαν καὶ
 θυμου-

θυμουμένην, (ὡς φησιν ὁ Πλάτων) οἷον ψάλιον ἐμβάλλουσιν αὐτῇ, τὴν τῶν ἐφόρων δύναμιν, ἔτεσί που μάλισα τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μεία Λυκούργον, πρῶτον τῶν περὶ Ἑλλάδα ἐφόρων καλίσταθένων ἐπὶ Θεοπόμπου βασιλεύοντος· ὃν καὶ φασιν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ὀνειδιζόμενον ὡς ἐλάττω παραδῶσθαι τοῖς πασι τὴν βασιλείαν ἢ παρέλαβε, Μείζω μὲν οὖν (εἰπεῖν) ὅσω χρονιέραν. τῷ γὰρ ὄντι τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσα, μεία τοῦ φθόγου διέφυγε τὸν κίνδυνον· ὥστε μὴ παθεῖν ἂν Μεσσήνιοι καὶ Ἀργεῖοι τοὺς παρ' αὐτοῖς βασιλεῖς ἔδρασαν, μηδὲν ἐνδοῦναι μηδὲ χαλάσαι τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ δημόσιον ἐφελήσαντας. ὃ καὶ μάλισα τὴν Λυκούργου σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἐποίησε φανεράν εἰς τὰς Μεσσηνίων καὶ Ἀργείων (συγγενῶν καὶ γειτόνων δήμων) καὶ βασιλέων στάσεις καὶ κακοπολίλειας ἀφορῶσιν· οἱ τῶν ἴσων ἀπ' ἀρχῆς τετυχηκότες, ἐν δὲ τῷ κλήρῳ καὶ πλέον ἔχειν ἐκείνων δόξαντες, οὐκ ἐπὶ πολλὸν χρόνον εὐδαιμόνησαν, ἀλλ' ὕβρει μὲν τῶν βασιλέω, οὐκ εὐπειθία δὲ τῶν ὅχλων τὰ καθεστῶτα συνταράξαντες, ἔδειξαν ὅτι θεῖον ἦν ὡς ἀληθεῶς εὐτύχημα τοῖς Σπαρτιάταις ὃ τὴν πολιτείαν ἀρμοσάμενος καὶ κεράσας παρ' αὐτοῖς. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

ή. Δεύτερον δὲ τῶν Λυκούργου πολιευμάτων καὶ νεανικώτατον, ὃ τῆς γῆς ἀναδασμός ἐστι. δεινῆς

γὰρ οὕσης ἀνωμαλίας, καὶ πολλῶν ἀκλήμωνων καὶ
 ἀπόρων ἐπιφερομένων τῇ πόλει, τοῦ δὲ πλούτου
 παντάπασιν εἰς ὀλίγους συνεῖρηκότος, ὕβριν καὶ
 φθόρον καὶ κακουργίαν καὶ τρυφήν, καὶ τὰ τούτων
 ἔτι πρესβύτερα καὶ μείζω νοσήματα πολυλείας,
 πλοῦτον καὶ πεινίαν ἐξελαύνων, συνέπεισε, τὴν
 χώραν ἅπασαν εἰς μέσον θέντας, ἐξ ἀρχῆς ἀνα-
 δάσασθαι, καὶ ζῆν μὲν ἀλλήλων ἅπαντας, ὁμαλεῖς
 καὶ ἰσοκλήρους τοῖς βίοις γενομένους· τὸ δὲ πρω-
 τεῖον ἀρετῇ μελιόντας, ὥς ἄλλης ἐτέρῳ πρὸς ἑτε-
 ρον οὐκ οὕσης διαφορᾶς οὐδὲ ἀνισότητος, πλὴν
 ὅσῃν καὶ αἰσχυρῶν φόβος ὀρίζει καὶ καλῶν ἔπαινος.
 ἐπάγων δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον, διένειμε τὴν μὲν
 ἄλλην τοῖς περὶ τοὺς Λακωνικὴν, τρισμυρίους
 κλήρους, τὴν δὲ εἰς τὸ ἄστυ τὴν Σπάρτην συν-
 τελοῦσαν, ἑνακισχιλίου· τοσοῦτοι γὰρ ἐγένοντο
 κληροὶ Σπαρτιαίων. ἔνιοι δὲ φασὶ τὸν μὲν Λυ-
 κοῦργον ἑξακισχιλίου νεῖμαι, τρισχιλίου δὲ
 μετὰ ταῦτα προσθεῖναι Πολύδωρον· οἱ δὲ, τοὺς
 μὲν ἡμίσεις τῶν ἑνακισχιλίων ταῦτον, τοὺς δὲ
 ἡμίσεις, Λυκοῦργον. ὁ δὲ κληρὸς ἦν ἐκάστου το-
 σοῦτος, ὥστε ἀποφορὰν φέρειν, ἀνδρὶ μὲν, ἑβδο-
 μήκοντα κριθῶν μεδίμνους, γυναικὶ δὲ δώδεκα, καὶ
 τῶν ὑγρῶν καρπῶν ἀναλόγως τὸ πλῆθος. ἀρ-
 κέσειν γὰρ ὥντο τοσοῦτον αὐτοῖς τῆς τροφῆς,
 πρὸς εὐεξίαν καὶ ὑγείαν ἱκανῆς, ἄλλου μηδενὸς
 δεησομένοις. λέγεται δ' αὖτὸν ὑπερόν ποτε χρόνῳ
 τὴν

τὴν χώραν διεξερχόμενον ἐξ ἀποδημίας ἄρτι τε-
 ϑερισμένην, ὁρῶντα τοὺς σωροὺς παραλλήλους
 καὶ ὁμαλεῖς, μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρ-
 ὄντας, ὥς ἡ Λακωνικὴ φαίνεται πᾶσα πολλῶν
 ἀδελφῶν εἶναι νεωστὶ νεμεμημένων.

Δ'. Ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἐπιπλα διαρεῖν,
 ὅπως παντάπασιν ἐξέλαι τὸ ἄνισον καὶ ἀνώμαλον,
 ἐπεὶ χαλεπῶς ἑώρα πρὸςδεχομένους τὴν ἀνι-
 κρὺς ἀφαίρεσιν, ἐτέρᾳ προῆλθεν ὁδῷ, καὶ κατε-
 πολιεύσατο τὴν ἐν τούτοις πλεονεξίαν. πρῶτον
 μὲν ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν,
 μόνῳ χρῆσθαι τῷ σιδήρῳ προσέταξεν, καὶ τούτῳ
 δὲ ἀπὸ πολλοῦ σαθμοῦ καὶ ὄγκου, δύναμιν ὀλίγην
 ἔδωκεν, ὥς τε δέκα μνῶν ἀμοιβήν, ἀποθήκης τε
 μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος.
 τούτου δ' ἐπιχυθέντος, ἐξέπεσεν ἀδικημάτων γέννη
 πολλὰ τῆς Λακεδαιμόνου. τίς γάρ ἢ κλέπτειν
 ἔμελλεν, ἢ δωροδοκεῖν, ἢ ἀποσφραῖν, ἢ ἀρπάζειν,
 ὃ μήτε κατὰκρύψαι δυνατόν ἦν μήτε κεκλήσθαι
 ζηλώδον, ἀλλὰ μηδὲ κατὰκόψαι λυσίτελες; ὅξει
 γὰρ (ὥς λέγεται) διαπύρου σιδήρου τὸ σόμωμα
 κατὰσβέσας, ἀφείλετο τὴν εἰς τὰλλα χρείαν καὶ
 δύναμιν, ἀδρανοῦς καὶ δυσέργου γενομένου. μετὰ
 δὲ τοῦτο, τῶν ἀχρήστων καὶ περισσῶν ἐποιεῖτο
 τεχνῶν ξενηλασίαν. ἔμελλον δὲ πού καὶ μηδενὸς
 ἐξελαύνοντος αἱ πολλαὶ τῷ καινῷ νομίσματι συν-
 εκπεσεῖσθαι, διάθεσιν τῶν ἔργων οὐκ ἐχόντων.

τὸ γὰρ σιδηροῦν, ἀγώγιμον οὐκ ἦν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οὐδ' εἶχε τιμὴν, καλαγελῶμενον· ὥστε οὐδὲ πρίασθαι τι τῶν ξενικῶν καὶ ῥωπικῶν ὑπῆρχεν· οὐδ' εἰσέπλει φόρτος ἐμπορικὸς εἰς τοὺς λιμένας· οὐδὲ ἐπέβαινε τῆς Λακωνικῆς οὐ σοφιστῆς λόγων, οὐ μάντις ἀγυρῆκος, οὐχ ἑταίρων τροφεὺς, ἔχρυσῶν τις, ἔκ ἀργυρῶν καλλωπισμάτων δημιουργὸς, ἅτε δὴ νομισμαῖος οὐκ ὄντος· ἀλλὰ οὕτως ἀπερημωθείσα κατὰ μικρὸν ἢ τρυφή τῶν ζωπυροῦντων καὶ τρεφόντων αὐτήν, δι' αὐτῆς ἐμαραίνειτο· καὶ πλεῖον οὐδὲν ἦν τοῖς τὰ πολλὰ κεκλιμένοις, ὁδὸν οὐκ ἐχούσης εἰς μέσον τῆς εὐπορίας, ἀλλ' ἐγκαλῶκοδομημένης καὶ ἀργύσης· δι' ὃ καὶ τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλινῆρες καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώδων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς σφαλείας, ὡς φησὶ Κρίτίας· τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσωποῦντα τὴν ὄψιν, ἀπεκρύντετο τῇ χροᾷ, καὶ τοῦ θολεροῦ προσκόπλοντος ἐνὶ τοῖς καὶ προῖσχομένου τοῖς ἄμβωσι, καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῷ σόματι τὸ πινόμενον· αἴτιος δὲ καὶ τούτων ὁ νομοθέτης· ἀπηλλαγμένοι γὰρ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀχρήστων, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπεδείκνυντο τὴν καλλιέχνειαν.

ί. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἐπιθέσθαι τῇ τρυφῇ καὶ τὸν ζῆλον ἀφελέσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεῖς, καὶ
τὸ

τὸ τρίτον πολίτευμα καὶ κάλλιστον ἐπῆγε, τὴν
 τῶν συσσίλιων καλασκευὴν, ὥς τε δειπνεῖν μετ' ἀλ-
 λήλων συνιόντας, ἐπὶ κοινοῖς καὶ τεταγμένοις ὄψοις
 καὶ σιτίοις, οἵκοι δὲ μὴ διαίῃσθαι, ἢ στρωμαὶς
 πολυελεῖς καὶ τραπέζας, ἐν χερσὶ δημιουργῶν καὶ
 μαγείρων, ὑπὸ σκότος, ὥς περ ἀδηφάγα ζῶα,
 πωainομένους, καὶ διαφθείροντας ἅμα τοῖς ἡδέσι
 τὰ σώματα, πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνειμένα
 καὶ πλησμονὴν, μακρῶν μὲν ὕπνων, θερμῶν δὲ
 λουτρῶν, πολλῆς δὲ ἡσυχίας, καὶ τρόπον τινὰ
 νοσηλείας καθημερινῆς δεομένων. μέγα μὲν οὖν καὶ
 τοῦτο ἦν, μείζον δὲ τὸ τὸν πλοῦτον ἄσυχον,
 μᾶλλον δὲ ἄζηλον (ὥς φησὶ Θεόφραστος) καὶ
 ἄπλοον ἀπεργάσασθαι τῇ κοινότητι τῶν δειπνῶν,
 καὶ τῇ περὶ τὴν διαίταν εὐτελείᾳ. χρησταὶ γὰρ ἔκ-
 ἦν, οὐδὲ ἀπόλαυσις, οὐδὲ ὄψις ὅλως ἢ ἐπίδειξις
 τῆς πολλῆς παρασκευῆς, ἐπὶ ταυτὸ δειπνον τῷ
 πένθει τοῦ πλουτοῦ βαδίζοντος· ὥς τε δὴ τοῦτο τὸ
 θρυλούμενον, ἐν μόνῃ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον πό-
 λεων τῇ Σπάρτῃ, σώζεσθαι τυφλὸν ὄντα τὸν
 πλοῦτον, καὶ κείμενον, ὥς περ γραφὴν, ἄψυχον
 καὶ ἀκίνητον. οὐδὲ γὰρ οἵκοι προδειπνήσαντας ἐξῆν
 βαδίζειν ἐπὶ τὰ συσσίτια πεπληρωμένους, ἀλλ'
 ἐπιμελῶς οἱ λοιποὶ παραφυλάττοντες τὸν μὴ πί-
 νοντα μηδὲ ἐσθιοντα μετ' αὐτῶν, ἐκάκιστον ὡς ἀκρατῆ
 καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀπομαλακίζομενον διαίταν.

ιδ'. Διὸ

ιά. Διὸ καὶ μάλιτα φασὶ τῷ Λυκούργῳ πρὸς
 τοῦτο τὸ πολίτευμα χαλεπῶς γενέσθαι τοὺς
 εὐπόρους, καὶ συσάντας ἐπ' αὐτὸν ἀδρόους καλα-
 βοᾶν καὶ ἀγανακτεῖν, τέλος δὲ βαλλόμενος ὑπὸ
 πολλῶν, ἐξέπεσε τῆς ἀγορᾶς δρόμῳ· καὶ τοὺς μὲν
 ἄλλους ἔφθασεν εἰς ἱερὸν καλαφυγῶν· εἰς δὲ τις
 νεανίσκος ἄλλως μὲν οὐκ ἀφυῆς, ὅζυς δὲ καὶ
 θυμοειδής, Ἄλκανδρος, ἐπικείμενος καὶ διώκων,
 ἐπιστραφέντος αὐτοῦ τῇ βακχηρίᾳ παλάσας τὸν
 ὀφθαλμὸν ἀπέκοψεν. ὁ μὲν οὖν Λυκοῦργος, οὐ-
 δὲν ἐνδοὺς πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ γὰρ ἐναντίος,
 ἔδειξε τοῖς πολίταις τὸ πρόσωπον ἡμαγμένον, καὶ
 διεφθαρμένην τὴν ὄψιν. αἰδῶς δὲ πολλή καὶ
 καλήφεια τοὺς ἰδόντας ἔσχεν, ὥς παραδοῦναι
 τὸν Ἄλκανδρον αὐτῷ, καὶ προπέμψαι μέχρι τῆς
 οἰκίας συναγανακτιούσας. ὁ δὲ Λυκοῦργος ἐκείνῃς
 μὲν ἐπαινέσας ἀφῆκε, τὸν δὲ Ἄλκανδρον εἰσα-
 γαγὼν οἶκαδε, κακὸν μὲν οὐδὲν οὔτε ἐποίησεν,
 οὔτε εἶπεν, ἀπαλλάσας δὲ τοὺς συνήθεις καὶ
 θεραπευτῆρας ὑπηρέτας, ἐκείνους ἐκέλευσεν ὑπηρε-
 τεῖν. ὁ δὲ, οὐκ ὢν ἀγεννής, ἐποίει τὸ προσασ-
 σόμενον σιωπῇ, καὶ παραμένων ἅμα τῷ Λυκούργῳ
 καὶ συνδιαλιώμενος, ἐν τῷ καίανοεῖν τὴν πρᾶοτητα
 καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ περὶ τὴν
 διαίταν αὐστηρὸν, καὶ τὸ πρὸς τοὺς πότους ἀ-
 καμπτον, αὐτὸς τε δεινῶς διελέθη περὶ τὸν ἄνδρα,
 καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ φίλους ἔλεγεν, ὥς
 οὐ

οὐ σκληρὸς ἔδὲ αὐθάδης ὁ Λυκοῦργος, ἀλλὰ μόνος ἐκεῖνος ἡμέρος καὶ πρᾶός ἐστι τοῖς ἄλλοις. οὕτω μὲν οὖν οὗτος ἐκεκόλασο, καὶ τοιαύτην ὑπέσχηκε δίκην, ἐκ πονηροῦ νέου καὶ αὐθάδους ἐμμελέστατος ἀνὴρ καὶ σωφρονικώτατος γενόμενος. τοῦ δὲ πάθους ὑπόμνημα Λυκοῦργος ἰδρύσατο, τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν, ἣν Ὀπίλιέτιν προσηγόρευσε· τοὺς γὰρ ὀφθαλμοὺς, ὀπίλους οἱ τῇδε Δωριεῖς καλοῦσιν. ἔνιοι μὲντοι τὸν Λυκοῦργον (ὦν καὶ Διοσκορίδης ἐστὶν ὁ συντέλαγμένος τὴν Λακωνικὴν πολίλειαν) πληγῆναι μὲν φασιν, οὐ τυφλωθῆναι δὲ τὸν ὀφθαλμόν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἱερὸν τῇ Θεῷ τῆς ἀκέσεως χαριστήριον ἰδρύσασθαι. τὸ μὲντοι φέρειν βακίηριαν ἐκκλησιάζοντες, οἱ Σπαρτιάται μὲν τὴν συμφορὰν ἐκείνην ἀπέμαθον.

Β'. Τὰ δὲ συσσίτια, Κρήτες μὲν ἀνδρία, οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲ φιδίτια προσαγορεύουσιν, εἴτε ὡς φιλίας καὶ φιλοφροσύνης ὑπαρχόντων, ἀντὶ τῆς ἧς τὸ δὲ λαμβάνοντες· εἴτε ὡς πρὸς εὐτέλειαν καὶ φειδῶ συνεθιζόντων. οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ τὸν πρῶτον ἔξωθεν ἐπικεῖσθαι φθόγον, ὥσπερ ἔνιοι φασιν, ἐδίλιον παρὰ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐδωδὴν λεγομένων. συνήρχοντο δὲ ἀνὰ πεντεκαίδεκα, καὶ βραχὺ τούτων ἐλάττους ἢ πλείους. ἔφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τῶν συσσίτιων, ἀλφίτων μέδιμνον, οἶνον χάας ὀκτώ, τυρὲς πέντε μνάς, σύκων ἡμίμνεα πέντε· πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὀψωνίαν, μικρόν

μικρόν τι κομιδῇ νομίσματος. ἄλλως δὲ καὶ Δύσας
 τίς ἀπαρχὴν, καὶ θηρεύσας, μέρος ἔπεμψεν εἰς
 τὸ συσσίτιον. ἐξῆν γὰρ οἶκοι δειπνεῖν ὅποτε Δύσας
 τίς ἢ κυνηγῶν ἐφήσειε, τὰς δὲ ἄλλας ἔδει παρ-
 εῖναι. καὶ μέχρι γε πολλὰ τὰς συσσιλήσεις ἀκριβῶς
 διεφύλαττον. Ἀγίδος γοῦν τοῦ βασιλέως, ὡς
 ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς στρατείας καταπεπολεμηκώς
 Ἀθηναίους, βελομένον παρὰ τῇ γυναικὶ δειπνεῖν,
 καὶ μέλαπεμπομένου τὰς μερίδας, ἔκ ἔπεμψαν οἱ
 πολέμαρχοι τοῦ δὲ μεθ' ἡμέραν ὑπ' ὀργῆς μὴ
 Δυσάνιος ἦν ἔδει Δυσίαν, ἐξημίωσαν αὐτόν. εἰς
 δὲ τὰ συσσίτια καὶ παῖδες ἐφοίτων, ὥσπερ εἰς
 διδασκαλεῖα σωφροσύνης ἀγόμενοι καὶ λόγων ἢ
 κροῶντο πολίτικῶν, καὶ παιδευτὰς ἐλευθερίως ἐώρων,
 αὐτοὶ τε παίζουσιν εἰδίζον, καὶ σκώπτειν ἄνευ βω-
 μολοχίας, καὶ σκωπτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν. σφό-
 δρα γὰρ ἐδόκει καὶ τοῦτο Λακωνικὸν εἶναι, σκώμ-
 ματος ἀνέχεσθαι μὴ φέροντα δὲ, ἐξῆν παραλείψ-
 θαι, καὶ ὁ σκώπτων πέπαυτο. τῶν δ' εἰσιόντων
 ἑκάστῳ δείξας ὁ πρεσβύτατος τὰς Δύρας, διὰ
 τούτων (φησὶν) ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται. δο-
 κιμάζεσθαι δὲ τὸν βελλόμενον τοῦ συσσίτιος μέλας-
 χεῖν, οὕτω φασί· λαβὼν τῶν συσσίτων ἕκαστος
 ἀπομαγδαλίαν εἰς τὴν χεῖρα, τοῦ διακόνου φέ-
 ροντος ἀλγείον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔβαλε σιωπῇ καθ-
 ἄπερ ψῆφον· ὁ μὲν δοκιμάζων ἀπλῶς, ὁ δὲ
 κρίνων, σφόδρα τῇ χειρὶ πιέσας. ἢ γὰρ πεπι-
 εσμένη

ισμένη τῆς τέλειμένης ἔχει δύναμιν. καὶ μίαν
 εὖρωσι τοιαύτην, οὐ προσδέχονται τὸν ἐπεισιόντα,
 βεβλόμενοι πάντας ἡδομένους ἀλλήλοις συνιέναι.
 τὸν δὲ οὕτως ἀποδοκιμασθέντα κεκαδδεῖσθαι λέ-
 γουσι· κάδδος γὰρ καλεῖται τὸ ἀλγεῖον εἰς ὃ τὰς
 ἀπομαγδαλίας ἐμβάλλουσι. τῶν δὲ ὄψων εὐδο-
 χίμει μάλισα παρ' αὐτοῖς ὁ μέλας ζωμός, ὥς τε
 μήτε κρεαδίου δεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ
 παραχωρεῖν τοῖς νεανίσκοις, αὐτοὺς δὲ τῷ ζωμῷ
 καλατέλαγμένους ἐσιᾶσθαι. λέγεται δὲ τινὰ τῶν
 Πονηκῶν βασιλέων, ἔνεκα τοῦ ζωμοῦ, καὶ πρίασ-
 θαι Λακωνικὸν μάγειρον· εἶτα γευσάμενον, δυσ-
 χερᾶναι· καὶ τὸν μάγειρον εἰπεῖν, ὦ βασιλεῦ,
 τῷτο δεῖ τὸν ζωμόν ἐν τῷ Εὐρώτῃ λελαμένους
 ἐποφᾶσθαι. πιώντες δὲ μέριως, ἀπίασι δίχα
 λαμπάδος. οὐ γὰρ ἔξεσι πρὸς φῶς βαδίζειν ἔτε
 ταύτην ἔτε ἄλλην ὁδόν, ὅπως ἐδίζωνται σκότους
 καὶ νυκτὸς εὐθαρσῶς καὶ ἀδεῶς ὁδεύειν. τὰ μὲν οὖν
 συσσιλία τοιαύτην ἔχει τάξιν.

ιγ'. Νόμους δὲ γεγραμμένους ὁ Λυκούργος
 οὐκ ἔθηκεν, ἀλλὰ μία τῶν καλεσμένων ρητῶν,
 ἔστιν αὐτή. τὰ μὲν οὖν κυριώτατα καὶ μέγιστα πρὸς
 εὐδαιμονίαν πόλεως καὶ ἀρετῆν, ἐν τοῖς ἡθεσιν ὦλο
 καὶ ταῖς ἀλωγαῖς τῶν πολλῶν ἐγκαλεσοιχειωμένα
 μένειν ἀκίνητα, καὶ βεβαίαν ἔχοντα τὴν προαίρεσιν,
 δεσμὸν ἰσχυρότατον τῆς ἀνάγκης, καὶ ἦν παῖδες
 ἐποιεῖτο τοῖς νέοις νομοθέτα διάθεσιν, ἀπεργα-
 ζομένη

ζομένη περὶ ἑκάστον αὐτῶν. τὰ δὲ μικρὰ καὶ χρηματικά συμβόλαια, καὶ μέλαπίπλοντα ταῖς χρεῖαις ἄλλοτε ἄλλως, βέλτιον ἦν μὴ καταλαμβάνειν ἐγγράφοις ἀνάγκαις, μηδὲ ἀκινήτοις ἔθουσιν, ἀλλ' ἔαν ἐπὶ τῶν καιρῶν, προσθέσεις λαμβάνοντα καὶ ἀφαιρέσεις, ἃς ἂν οἱ πεπαιδευμένοι δοκιμάσωσι. τὸ γὰρ ὅλον καὶ πάσης νομοθεσίας ἔργον εἰς τὴν παιδείαν ἀνήκει. μία μὲν οὖν τῶν ῥηρῶν ἦν (ὥσπερ εἶρηται) μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις· ἑτέρα δὲ πάλιν κατὰ τῆς πολυτελείας, ὅπως οἰκία πᾶσα τὴν μὲν ὀροφὴν ἀπὸ πελέκεως ἐργασμένην ἔχῃ, τὰς δὲ θύρας, ἀπὸ πρίονος μόνου, καὶ μηδενὸς τῶν ἄλλων ἐργαλείων. ὅπερ γὰρ ὕψερον Ἐπαμινώνδαν εἰπεῖν λέγουσιν ἐπὶ τῆς ἐαυτοῦ τραπέζης, ὡς πρὸ τοιοῦτον ἄριστον ἔχωρεῖ προδοσίαν, τῷτο πρῶτον ἐνόησε Λυκῆργος, ὡς οἰκία τοιαύτη τρυφὴν οὐ χωρεῖ καὶ πολυτέλειαν. οὐδ' ἔστιν οὐδεὶς οὕτως ἀπειρόκαλος καὶ ἀνόητος, ὥστε εἰς οἰκίαν ἀφελῇ καὶ δημοτικὴν εἰσφέρειν κλῖνας ἀργυρόποδας, καὶ σρωμένας αἰουργεῖς, καὶ χρυσᾶς κύλικας, καὶ τὴν τούτοις ἐπομένην πολυτέλειαν. ἀλλὰ ἀνάγκη ἴσῃ ἀρμόζεσθαι καὶ συνεξομοιοῦν τῇ μὲν οἰκίᾳ τὴν κλίνην, τῇ δὲ κλίνῃ τὴν ἐσθῆτα, ταύτῃ δὲ τὴν ἄλλην χορηγίαν καὶ κατασκευὴν. ἐκ δὲ ταύτης τῆς συνηθείας φασὶ καὶ Λεώλυχίδην τὸν πρεσβύτερον ἐν Κορίνθῳ δειπνοῦντα, καὶ θεασάμενον τῆς σέγγης

τῷ οἴκῳ τὴν καίασκευὴν πολυελεῖ καὶ φαίνω-
 μάτικῃν, ἐρωτῆσαι τὸν ξένον εἰ τέτραγωνα παρ'
 αὐτοῖς τὰ ξύλα φύεται. τρίτην δὲ ῥήτραν διαμ-
 νημονεύουσι τῷ Λυκούργῳ, τὴν κωλύουσιν ἐπὶ
 τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις
 ἀμύνεσθαι συνεδιζόμενοι, πολεμικοὶ γένωνται. καὶ
 τὸ γὰρ μάλιστ' ἀκηγοροῦσιν Ἀγησιλάου τοῦ
 βασιλέως ὕστερον, ὥς ταῖς συνεχέσι καὶ πυκναῖς
 εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβολαῖς καὶ στραταῖς τοὺς
 Θηβαίους ἀντιπάλους τοῖς Λακεδαιμονίοις καί-
 σκευάσαντος. διὸ καὶ τέτρωμένον αὐτὸν ἰδὼν Ἀν-
 αλκίδας, Καλὰ (ἔφη) τὰ διδασκάλια παρὰ
 Θηβαίων ἀπολαμβάνεις, μὴ βουλομένους αὐτὸς
 μηδὲ εἰδότες μάχεσθαι, διδάξας. τὰ μὲν οὖν
 τοιαῦτα νομοθεήματα ῥήτρας ὠνόμασεν, ὥς παρὰ
 τῷ Θεῷ νομιζόμενα καὶ χρησμούς ὄντα.

ιδ'. Τῆς δὲ παιδείας (ἣν μέγιστον ἡγεῖτο τῷ
 νομοθέτῃ καὶ κάλλιστον ἔργον εἶναι) πόρρωθεν
 ἀρχόμενος, εὐθύς ἐπεσκόπει τὰ περὶ τοὺς γάμους
 καὶ τὰς γενέσεις. οὐ γάρ (ὥς Ἀριστοτέλης φησὶν)
 ἐπιχειρήσας σωφρονίζειν τὰς γυναῖκας, ἐπαύσατο,
 μὴ κρατῶν τῆς πολλῆς ἀνέσεως καὶ γυ-
 ναικοκρατίας, διὰ τὰς πολλὰς στραταῖς τῶν
 ἀνδρῶν, ἐν αἷς ἡναγκάζοντο κυρίας ἀπολιπεῖν
 ἐκεῖνας, καὶ διὰ τὸ μᾶλλον τοῦ προσήκουτος
 αὐτὰς ἐδεράπευον, καὶ δεσποίνας προσηγόρευον·
 ἀλλὰ καὶ τούτων τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν
 ἐπαίσατο.

ἐποίησατο. τὰ μέντοι σώματα τῶν παρθένων
 δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων
 διεπόνησεν, ὥς ἢ τε τῶν γενομένων ῥίζωσις ἰσχυρὰν
 ἐν ἰσχυροῖς σώμασιν ἀρχὴν λαβοῦσα βλαστάνοι
 βέλτιον, αὐταὶ τε μετὰ ῥώμης τοὺς τόκους ὑπο-
 μένουσαι, καλῶς ἅμα καὶ ῥαδίως ἀγωνίζονται πρὸς
 τὰς ὠδῖνας. ἀφελὼν δὲ θρύψιν καὶ σκιαδροφίαν καὶ
 δηλύτητα πᾶσαν, οὐδὲν ἥττον εἴδισε τῶν κόρων
 τὰς κόρας γυμνάς τε πολιεύειν, καὶ πρὸς ἱεροῖς
 τισιν ὀρχεῖσθαι καὶ ᾄδειν τῶν νέων παρόντων καὶ
 θεωμένων. ἔστι δὲ ὅτε καὶ σκώμματα λέγουσαι
 πρὸς ἕκαστον εὐχρήτως, ἐπελαμβάνονται τῶν ἀ-
 μαρτανόμενων· καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀξιόους αὐτῶν
 ἐγκώμια μετ' ὠδῆς πεποιημένα διεξιῶσαι, φιλο-
 τιμίαν πολλὴν καὶ ζῆλον ἐνεποιοῦν τοῖς νεανίσκοις·
 ὁ γὰρ ἐγκωμιασθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθείαις, καὶ κλεινὸς
 ἐν ταῖς παρθένοις γεγονώς, ἀπῆι μεγαλυνόμενος
 ὑπὸ τῶν ἐπαίνων· αἱ δὲ μετὰ παιδιᾶς καὶ σκωμ-
 μάτων δῆξεις οὐδὲν ἀμβλύτεραι τῶν μετὰ σπυδαῖς
 νεκείημάτων ἦσαν· ἅτε δὴ πρὸς τὴν θεάν, ὁμῶς
 τοῖς ἄλλοις πολίταις, καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν
 γερόνων συμπορευομένων· ἡ δὲ γύμνωσις τῶν παρ-
 θένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν, αἰδοῦς μὲν παρθένης,
 ἀκρασίας δὲ ἀπέσσης· ἀλλ' ἐπισμὸν ἀφελῆ καὶ
 ζῆλον εὐεξίας ἐνεργάζετο, καὶ φρονήματος τὸ δηλὸν
 παρέγευεν οὐκ ἀγεννῆς, ὥς μηδὲν ἥττον αὐτῇ καὶ
 ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας μέγιστον οὔσαν. ὅθεν αὐταῖς
 καὶ

καὶ λέγειν ἐπῆει καὶ φρονεῖν, οἷα καὶ περὶ Γοργοῦς
 ἰσόρηται τῆς Λεωνίδος γυναικός. εἰπέσης γὰρ τινος
 (ὡς ἔοικε) ξένης πρὸς αὐτήν, ὡς μόναι τῶν
 ἀνδρῶν ἄρχεε ὑμεῖς αἱ Λάκαιναι· μόναι γὰρ
 (ἔφη) τίκτομεν ἄνδρας.

ιε'. Ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦτα παρορμητικὰ πρὸς
 γάμον· λέγω δὲ τὰς πομπὰς τῶν παρθένων,
 καὶ τὰς ἀποδύσεις, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν ᾧ τῶν
 νέων, ἀγομένων οὐ γεωμετρικαῖς, ἀλλ' ἐρωϊκαῖς
 (ὡς φησιν ὁ Πλάτων) ἀνάγκαις. οὐ μὲν ἀλλὰ
 καὶ ἀτιμίαν τινὰ προσέθηκε τοῖς ἀγάμοις· εἴρ-
 γοντο γὰρ ἐν ταῖς γυμνοπαιδαῖς τῆς θεάς. τοῦ
 δὲ χειμῶνος οἱ μὲν ἄρχοντες αὐτοὺς ἐκέλευον ἐν
 κύκλῳ γυμνοὺς περιιέναι τὴν ἀγορὰν, οἱ δὲ,
 περιιόντες ἦδον εἰς αὐτοὺς ᾧδὴν τινα πεποιημένην,
 ὡς δίκαια πᾶσχοιεν, ὅτι τοῖς νόμοις ἀπειθοῦσι.
 τιμῆς δὲ καὶ θεραπείας ἦν νέοι πρεσβυτέροις παρ-
 εῖχον, ἐσέροντο. ὅθεν καὶ τὸ πρὸς Δερκυλλίδαν
 ῥηθὲν οὐδεὶς ἐμέμφατο, καίπερ εὐδόκιμον ὄντα
 στρατηγόν. ἐπιόντι γὰρ αὐτῷ, τῶν νεωτέρων τις
 ἔδρας οὐχ ὑπεῖξεν αὐτῷ, εἰπὼν, Οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ
 σὺ τὸν ὑπεῖξοντα γεγέννηκας. ἐγάμουσιν δὲ δι'
 ἀρπαγῆς, οὐ μικρὰς οὐδὲ αἰώρους πρὸς γάμον,
 ἀλλὰ καὶ ἀκμαζούσας καὶ πεπείρους. τὴν δὲ
 ἀρπασθεῖσαν ἢ νυμφεύτρια καλεσμένη παραλα-
 βούσα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χερσὶ περιέχειεν,
 ἱμαλίῳ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνσκευάσασα,

κατέκλινεν ἐπὶ σιβάδα μόνην ἄνευ φωτός. ὁ δὲ
 νυμφίος οὐ μεθύων οὐδὲ θρυπλόμενος, ἀλλὰ νή-
 φων, ὥσπερ αἰεὶ δεδειπνηκώς ἐν τοῖς φιλοτίμοις,
 παρρησελθὼν, ἔλυε τὴν ζώνην, καὶ μέλινεσκεν
 ἀράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. συνδιαλρίψας δὲ χρόνον
 οὐ πολὺν ἀπήει κοσμίως οὐπερ εἰώθει τὸ πρότερον,
 καθευδήσων μεία τῶν ἄλλων νέων· καὶ τὸ λοιπὸν
 οὕτως ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδιημε-
 ρεύων καὶ συναναπαυόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμ-
 φην μετ' εὐλαθείας φοιτῶν, αἰσχυρόμενος καὶ δε-
 δοικώς μή τις αἰσθοίη τῶν ἐνδόν· ἅμα καὶ τῆς
 νύμφης ἐπιεχνωμένης καὶ συνευπορούσης ὅπως ἂν
 ἐν καιρῷ καὶ λανθάνουσαις ἀλλήλοις συμπορευοίη.
 καὶ τῷτο ἔπραττον οὐκ ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὥστε
 καὶ παῖδας γενέσθαι ἐνίοις πρὶν εἰς ἡμέραν δεῖ-
 σασθαι τὰς αὐτῶν γυναῖκας. ἡ δὲ τοιαύτη
 σύνοδος, οὐ μόνον ἐγκραλείας καὶ σωφροσύνης ἀσκήσις
 ἦν, ἀλλὰ τοῖς τε σώμασι γονίμους, καὶ τῷ φιλεῖν
 αἰεὶ καινοὺς καὶ προσφάτους ἤγεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν,
 οὐδὲ διακορεῖς οὐδ' ἐξήληλους ταῖς ἀνάδην κοινωνίαις,
 ἀλλ' αἰεὶ τι λείφανον καὶ ὑπέκκαυμα πόθου καὶ
 χάριτος ἐναπολείποντας ἀλλήλοις. τοσαύτην δὲ
 τοῖς γάμοις ἐπιστήσας αἰδῶ καὶ τάξιν, εἰδὲν ἥτιον
 ἐξέβαλε τὴν κενὴν καὶ γυναικώδη ζηλοτυπίαν, ἐν
 καλῷ κάτασθήσας, ὕβριν μὲν καὶ ἀταξίαν πᾶσαν
 εἴργειν ἀπὸ τοῦ γάμου, παίδων δὲ καὶ τεκνώσεως
 κοινωνίαν τοῖς ἀξίοις· κατὰ γελῶν τῶν ὡς ἀμικτα

καὶ ἀκοινώνηλα ταῦτα μεθόνων σφαγαῖς καὶ πολέ-
 μοις. ἔξῃν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυναῖκας,
 εἰ δὴ τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπάσαιο νέων
 καὶ δοκιμάσειεν, εἰσαλαγεῖν παρ' αὐτήν, καὶ πλήσαντα
 γενναίου σπέρματος, ἴδιον αὐτῆς ποιήσασθαι τὸ
 γεννηθέν. ἔξῃν δὲ πάλιν ἀνδρὶ χρηστῷ, τῶν
 εὐτέκνων τινὰ σωφρόνων θαυμάσαντι γυναικῶν
 ἐτέρῳ γεγαμημένην, πείσαι τὸν ἄνδρα συνελθεῖν,
 ὥσπερ ἐν χώρα καλλικάρπῳ φυτεύοντα καὶ
 ποιούμενον παῖδας ἀγαθοὺς, ἀγαθῶν ὁμαίμους
 καὶ συγγενεῖς ἐσομένους. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ ἰδίας
 ἡγεῖτο τῶν πατέρων τοὺς παῖδας, ἀλλὰ κοινούς
 τῆς πόλεως ὁ Λυκοῦργος. ὅθεν οὐκ ἐκ τῶν
 τυχόνων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἐβούλετο γεγο-
 νότας εἶναι τοὺς πολίτας. ἔπειτα πολλὴν ἀβελ-
 τηρίαν καὶ τύφον ἐνεώρα τοῖς περὶ ταῦτα τῶν
 ἄλλων νομοθετήμασιν· οἱ κύνες μὲν καὶ ἵππους
 ὑπὸ τοῖς κρατίστοις τῶν ὀχείων βιβάζουσι, χάριτι
 πείθονται ἢ μισθῷ τοὺς κυρίους· τὰς δὲ γυναῖκας
 ἐκλεισάμενοι φρουροῦσιν, ἐξ αὐτῶν μόνων τίχλειν
 ἀξιούνης, καὶ ἄφρονες ὦσι, καὶ παρήλικες, καὶ
 νοσῶδεις· ὡς ἐχὶ πρῶτοις τοῖς κεκλήμενοις καὶ
 τρέφουσι τῶν παίδων γινομένων πονηρῶν, εἴαν
 ἐκ πονηρῶν γένωνται, καὶ τοῦναντίον χρηστῶν, ἂν
 τοιαύτης τύχῃσι γενέσεως. ταῦτα δὲ οὕτως
 πραττόμενα φυσικῶς καὶ πολιτικῶς τότε, τοσούτον
 ἀπεῖχε τῆς ὑπερον λεγομένης γενέσθαι περὶ τὰς

γυναῖκας εὐχερείας, ὥς τε ὅλως ἄπιστον εἶναι τὸ
τῆς μοιχείας παρ' αὐλοῖς. καὶ λόγος ἀπομνημο-
νεύεται Γεράδα τινὸς Σπαρτιάτου τῶν σφόδρα
παλαιῶν, ὃς ἐρωήθηδεις ὑπὸ ξένου τί πάσχουσιν
οἱ μοιχοὶ παρ' αὐλοῖς, εἶπεν, Ω ξέने, οὐδεὶς
γίνεται μοιχὸς παρ' ἡμῖν. ἐκείνους δὲ ὑπολαβόντος,
'Εὰν δὲ γένηται; Ταῦρον (εἶπε ὁ Γεράδας) ἐκλίνει
μέλαν, ὃς ὑπερκύψας τὸ Ταῦγέλον ἀπὸ τῆς Εὐρώτα
πίπτει. Θαυμάσαντος δὲ ἐκείνου καὶ φήσαντος, Πῶς
δ' ἂν γένοιτο βοῦς τηλικούτος; γελάσας ὁ Γε-
ράδας, Πῶς δ' ἂν (εἶπε) ἐν Σπάρτῃ μοιχὸς
γένοιτο; ταῦτα μὲν οὖν ἰσόρηται περὶ τῶν
γάμων.

ΙΣ'. Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας
τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβὼν εἰς τόπον τινα ἄεσχην
καλούμενον, ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν αἱ
πρεσβύτατοι, καταμαθόντες τὸ παιδάριον, εἰ μὲν
εὐπαγὲς εἴη καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον,
κλῆρον αὐτῷ τῶν ἐννακισχιλίων προσνεύσαντες.
εἰ δὲ ἀγεννὲς καὶ ἄμορφον, ἀπέπεμπον εἰς τὰς
λεγομένας ἀποθέτας, παρὰ Ταύγετον, τὸν
βαραθρώδη τόπον. ὥς οὔτε αὐτῷ ζῆν ἄμεινον,
οὔτε τῇ πόλει, τὸ μὴ καλῶς εὐδὺς ἐξ ἀρχῆς
πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην πεφυκός. ὁθεν οὐδὲ ὑδαὶ
τὰ βρέφη ἀλλ' οἶνω περιέλουον αἱ γυναῖκες,
βάσανόν τινα ποιούμεναι τῆς κράσεως αὐτῶν.
λέγεται γὰρ ἐξίσασθαι τὰ ἐπιληπτικά καὶ νοσῶδη
πρὸς

πρὸς τὸν ἄκρατον ἀποσφακελίζοντα· τὰ δ' ὑγιεινὰ,
μᾶλλον φοβοῦσθαι καὶ κραλύνεσθαι τὴν ἕξιν. ἦν
δὲ περὶ τὰς τροφὰς ἐπιμέλειά τις μεία τέχνης,
ὥστε ἄνευ σπαργάνων ἐκτρέφουσας τὰ βρέφη, τοῖς
μέλεσι καὶ τοῖς εἶδεσιν ἐλευθέρια ποιεῖν, ἔτι δὲ
εὐκόλα ταῖς διαίταις, καὶ ἄσκησιν, καὶ ἀθροισμῶ
σκότου, καὶ πρὸς ἐρημίαν ἀφοβα, καὶ ἀπειρα
δυσκολίας ἀγεννοῦς καὶ κλαυθμυρισμῶν. διὸ καὶ
τῶν ἔξωθεν ἔνιοι τοῖς τέκνοις Λακωνικὰς ἐωνῶντο
τίθας· καὶ τὴν γε τὸν Ἀθηναῖον Ἀλκιβιάδην
τιθεύσασαν Ἀμύκλαν ἰσοροῦσι γεγονέναι Λά-
καιναν. ἀλλὰ τούτῳ μὲν (ὡς Πλάτων φησὶ)
Ζώπυρον ἐπέστησε παιδαγωγὸν Περικλῆς, οὐδέν
τι τῶν ἄλλων διαφέρειν δούλων· τῶν δὲ Σπαρ-
τιατῶν παῖδας οὐκ ἐπὶ ὠνήοις οὐδὲ μισθίοις
ἐποίησαν παιδαγωγοῖς ὁ Λυκούργος, οὐδὲ ἔξῃ
ἐκάσῳ τρέφειν οὐδὲ παιδεύειν ὡς ἐβούλετο τὸν
υἱὸν, ἀλλὰ πάντας εὐθύς ἐπὶ αἰετῆς γενομένους
παραλαμβάνων αὐτοὺς, εἰς ἀγέλας κατελόχιζε,
καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συνήροφους, μετ' ἀλ-
λήλων εἰδίξει συμπαίξαι καὶ συσχολάξαι. ἄρ-
χοντα δὲ αὐτοῖς παριστάτο τῆς ἀγέλης, τὸν τῷ
φρονεῖν διαφέροντα, καὶ θυμοειδέστατον ἐν τῷ
μάχεσθαι· καὶ πρὸς τοῦτον ἀφώρων, καὶ προσ-
τάττοντος ἡκροῶντο, καὶ κολάζοντος ἐκαρτέρουν,
ὥστε τὴν παιδείαν εἶναι μελέτην εὐπειθείας.

ἐπεσκόπουν δὲ οἱ πρεσβύτεροι παίζοντας αὐτοὺς, καὶ τὰ πολλὰ μάχας τινὰς ἐμβαλόντες αἰεὶ καὶ φιλονεικίας, οὐ παρέργως καλεμάνθανον ὁποῖός ἐστι τὴν φύσιν ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τὸ ταλμᾶν, καὶ μὴ φυγομαχεῖν ἐν ταῖς ἀμίλλαις. γράμματα μὲν οὖν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον· ἡ δὲ ἄλλη πᾶσα παιδεία, πρὸς τὸ ἀρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον. δι' ὃ καὶ τῆς ἡλικίας πρσσερχομένης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἀσκησιν, ἐν χρῶ τε κείροντες, καὶ βαδίζειν ἀνυποδήτους, παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ συνεδίζοντες. γεγόμενοι δὲ δωδεκαεῖς, ἄνευ χιτῶνος ἤδη διετέλουν, ἐν ἱμάτιον εἰς τὸν ἐνιαυτὸν λαμβάνοντες, αὐχμηροὶ τὰ σώματα, καὶ λείρων καὶ αἰμυμάτων ἀπειροὶ πλὴν ὀλίγας ἡμέρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῆς τοιαύτης φιλικῆς μετεΐχον. ἐκάθευδον δὲ ὁμοῦ καὶ ἴλην καὶ ἀγέλην, ἐπὶ σιβάδων, ἃς αὐτοὶ συνεφόρουν, τοῦ παρὰ τὸν Εὐρώταν πεφυκότος καλάμῃ τὰ ἄκρα ταῖς χερσὶν ἄνευ σιδήρου κατακλάσαντες. ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοὺς λεγομένους λυκόφοντας ὑπεβάλλοντο, καὶ κατεμίγνυσαν ταῖς σιβάσι, δερμανίχον ἔχειν τι τῆς ὕλης δοκούσης.

ιζ' Ἦδη δὲ τοῖς τηλικούτοις ἐρασαὶ τῶν εὐδοκίμων νέων συνανεσρέφοντο καὶ προσεΐχον οἱ πρεσβύτεροι, μᾶλλον ἐπιφοιτῶντες εἰς τὰ γυμνάσια,

νάσια, καὶ μαχομένοις καὶ σκώπτουσιν ἀλλήλους·
 παρατυγχάνοντες, οὐ παρέργως, ἀλλὰ τρόπον
 τινα, πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ
 παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες· ὥς μὴτε καιρὸν ἀπο-
 λείπεσθαι, μὴτε χωρίον ἔρημον τοῦ νομοθετοῦ
 τὸν ἀμαρτάνοντα, καὶ κολάζοντος. οὐ μὲν ἀλλὰ
 καὶ παιδονόμος ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν
 ἐτάττετο· καὶ κατὰ ἀγέλας αὐτοὶ προΐσαντο τῶν
 λεγομένων εἰρένων ἀεὶ τὸν σωφρονέσαντα καὶ μα-
 χιμώτατον. εἰρένας δὲ καλοῦσί, τοὺς ἔτος ἤδη
 δεύτερον ἐκ παίδων γεγονότας· μελλείρενας δὲ,
 τῶν παίδων τοὺς πρεσβυτάτους. οὗτος οὖν ὁ
 εἶρην, εἰκοσὶν ἔτη γεγονώς, ἄρχει τε τῶν ὑπο-
 τεταγμένων ἐν ταῖς μάχαις, καὶ κατ' οἶκον ὑπη-
 ρέταις χρηταὶ πρὸς τὸ δεῖπνον. ἐπιτάσσει δὲ
 τοῖς μὲν ἀδροῖς, ξύλα φέρειν, τοῖς δὲ μικροτέροις,
 λάχανα. καὶ φέρουσι κλέπτοντες, οἱ μὲν, ἐπὶ τῶν
 κήπους βαδίζοντες, οἱ δὲ, εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν
 συσσίτια παρεισρέοντες εὖ μάλα πανούργως καὶ
 πεφυλαγμένως· ἂν δ' ἄλλῳ, πολλὰς λαμβάνει
 πληγὰς τῇ μάστιγι, ῥαθύμως δοκῶν κλέπειν καὶ
 ἀτέχνως. κλέπτουσι δὲ καὶ τῶν σιτίων ὅ, τι ἂν
 δύνωνται, μανθάνοντες εὐφυῶς ἐπιτίθεσθαι τοῖς
 καθεύδουσιν, ἢ ῥαθύμως φυλάσσειν. τῷ δὲ ἀλόνῃ
 ζημία πληγαὶ καὶ τὸ πεινῆν. γλίσχρον γὰρ αὐτοῖς
 ἐστὶ δεῖπνον, ὅπως αἱ αὐτῶν ἀμυνόμενοι τὴν ἐν-
 δειαν, ἀναγκάζονται τολμᾶν καὶ πανουργεῖν. καὶ

τῷτο μὲν, ἔργον τῆς ὀλιγοσιτίας· πάρεργον δὲ φασὶ τὴν τῶν σωμάτων αὕξησιν. φέρεται γὰρ εἰς μῆκος, ὅταν τὸ πνεῦμα μὴ πολλὴν σχῆ διαίτησιν καὶ ἀσχολίαν, ὑπὸ πλήθους τροφῆς εἰς βάθος καὶ πλάτος πιεζόμενον, ἀλλ' ἄνω βαδίζῃ διὰ κουφότητα, τοῦ σώματος ἐκλύτως καὶ ῥαδίως ἐπιδιδόντος. τὸ δ' αὖτὸ καλῶς δοκεῖ ποιεῖν· αἱ γὰρ ἰσχναὶ καὶ διάκενοι μᾶλλον ἔξεις ὑπακούουσι πρὸς τὴν διάρθρωσιν· αἱ δὲ ὀγκώδεις καὶ πολύτροφοι, διὰ βάρους ἀνίσχουσιν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τῶν ἐν τῷ κύειν καθαυρομένων γυναικῶν ἰσχνὰ μὲν, εὐεῖδῃ δὲ καὶ γλαφυρὰ γίνεσθαι τὰ βρέφη, διὰ τὴν ἐλαφρότητα τῆς ὕλης κραυζόμενης μᾶλλον ὑπὸ τῷ τυποῦντος. ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν αἰτία τοῦ συμβαίνοντος, ἐν μέσῳ προκείσθω σκοπεῖν.

ἢ. Οὕτω δὲ κλέπτουσι πεφρονισμένως οἱ παῖδες, ὥς ἐλέγεται τις ἤδη σκύμνον ἀλώπεκος κεκλοφώς, καὶ τῷ τριβωνίῳ περιτέλλων, σπαρασσόμενος ὑπὸ τοῦ θηρίου τὴν γαστέρα τοῖς ὄνυξι καὶ τοῖς ὀδοῦσιν, ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν ἐγκαρτερῶν ἀποθανεῖν. καὶ τοῦτο μὲν οὐδὲ ἀπὸ τῶν νῦν ἐφήβων ἀπιστόν ἐστιν, ὧν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρνιθείας ἐωράκαμεν ἀποθνήσκοντας ταῖς πλεγαῖς. δειπνήσας δὲ ὁ εἶρην κατακείμενος, τῷ μὲν ἄσαι προσέταξε τῶν παιδων, τῷ δὲ ἐρώτημά τι προὔβαλε, πεφρονισμένης δεόμενον ἀποκρίσεως. οἷον, ὅστις ἄριστος ἐν τοῖς

τοῖς ἀνδράσιν, ἢ ποῖα τις ἢ τοῦδε πρᾶξις. ἐκ
τούτου δὲ καὶ κρίνειν τὰ καλὰ καὶ πολυπραγμονεῖν
εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰδίζοντο περὶ τῶν πολιῶν. τὸ
γὰρ, ἐρωτηθέντα τίς πολιτὴς ἀγαθός, ἢ τίς
οὐκ εὐδόκιμος, ἀπορεῖν τοῦ ἀποκρίνασθαι, νωθρᾶς
ἐποιοῦντο καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀφιλοίμια ψυχῆς ση-
μεῖον. ἔδει δὲ τὴν ἀπόκρισιν καὶ μὲν αἰτίας εἶναι,
καὶ ἀποδείξεως εἰς βραχὺν τινα συνηγμένης λόγον
καὶ σύντομον· ὁ δὲ πλημμελῶς ἀποκρινάμενος ἐκο-
λάζετο, δῆγμα λαμβάνων ὑπὸ τοῦ εἵρενος εἰς
τὸν ἀντίχειρα. πολλαῖς δὲ καὶ πρεσβυτέρων
παρόντων καὶ ἀρχόντων, ὁ εἶρην ἐκόλαζε τοὺς
παῖδας, ἀπόδειξιν διδοὺς εἰ μὲν λόγου καὶ ὡς
δεῖ κολάζει. καὶ κολάζων μὲν, οὐκ ἐκωλύετο·
τῶν δὲ παίδων ἀπελθόντων, εὐθύνας ὑπεῖχεν
εἰ τραχύτερον τοῦ δέοντος ἐπερίμνησεν, ἢ τῶν ἀνλίων
ἐκλελυμένως καὶ ἀτόνως. ἐκοινώνουν δὲ οἱ ἐρασαὶ
τοῖς πασι τῆς δόξης ἐπ' ἀμφοτέρας· καὶ λέγεται
πολλοὶ παῖδες ἐν τῷ μάχεσθαι φωνὴν ἀγενῆ προε-
μένου, ζημιωθῆναι τὸν ἐραστὴν ὑπὸ τῶν ἀρ-
χόντων. οὕτω δὲ τοῦ ἐρᾶν ἐγκεκριμένου παρ'
αὐτοῖς, ὥστε καὶ τῶν παρθένων ἐρᾶν τὰς καλὰς
καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας, τὸ ἀνερᾶν οὐκ ἦν· ἀλλὰ
μᾶλλον ἀρχὴν ἐποιοῦντο φιλίας πρὸς ἀλλήλους
οἱ τῶν αὐτῶν ἐρασθέντες, καὶ διελέλουν κοινῇ σπου-
δάζοντες ὅπως ἄριστον ἀπεργάσαιντο τὸν ἐρώμενον.

ιδ'. Ἐδί-

19. Ἐδίδασκον δὲ τοὺς παῖδας καὶ λόγῳ
 χρῆσθαι μικρίαν ἔχοντι μεμιγμένην χάριτι, καὶ
 πολλὴν ἀπὸ βραχείας λέξεως ἀναθεώρησιν. τὸ
 μὲν γὰρ σιδηροῦν νόμισμα, μικρὰν ἔχειν ἐποίησεν
 ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ δύναμιν ὁ Λυκοῦργος, ὡς
 εἶρηται· τὸ δὲ τοῦ λόγου νόμισμα τουναντίον,
 ἀπὸ εὐτελοῦς καὶ ὀλίγης λέξεως, εἰς πολλὴν καὶ
 περὶ τὴν καλεσκέυασε διάνοιαν, τῇ πολλῇ σιωπῇ
 τοὺς παῖδας ἀποφθεγματικούς καὶ πεπαιδευμένους
 πρὸς τὰς ἀπακρίσεις μηχανώμενος. ὡς γὰρ τὸ
 σπέρμα τῶν πρὸς τὰς συνουσίας ἀκολάσων
 ἄγονον ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀκαρπὸν ἐστίν, οὕτως ἡ
 πρὸς τὸ λαλεῖν ἀκρασία κενὸν τὸν λόγον ποιεῖ
 καὶ ἀνόητον. Ἄγεις μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, σκώπλοντας
 Ἀττικοῦ τινος τὰς Λακωνικὰς μαχαίρας εἰς τὴν
 μικρότητά, καὶ λέγοντος ὅτι ῥαδίως αὐτὰς οἱ Δαυ-
 μαλοποιοὶ καταπίνουσιν ἐν τοῖς θεάτραις, Καὶ
 μὴν μόλις (εἶπεν) ἡμεῖς ἐφικνούμεθα τοῖς ἐγ-
 χειρῶδις τῶν πολεμίων. ἐγὼ δὲ καὶ τὸν λόγον
 ὁρῶ τὸν Λακωνικόν, βραχὺν μὲν εἶναι δοκεῖν,
 μάλιστα δὲ τῶν πραγμάτων ἐφικνούμενον, καὶ τῆς
 διανοίας ἀπλόμενον τῶν ἀκροωμένων. καὶ γὰρ αὐτὸς
 ὁ Λυκοῦργος βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι καὶ
 ἀποφθεγματικός· εἰ δὲ τεκμαίρεσθαι τοῖς ἀπομ-
 νημονεύμασιν, οἷόν ἐστι τὸ παρὰ τὰς πολιτείας,
 πρὸς τὸν ἀξιοῦντα ποιεῖν δημοκρατίαν ἐν τῇ πό-
 λει, Σὺ γὰρ (εἶφη) πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου
 ποιήσων

ποιήσον δημοκρατίαν. καὶ τὸ περὶ τῶν θυσιῶν, πρὸς τὸν πυθόμενον διὰ τί μικρὰς οὕτω καὶ εὐτελεῖς ἔταξεν, Ἵνα μὴ πώτε (ἔφη) τιμῶντες τὸ θεῖον διαλίπωμεν. καὶ τὸ περὶ τῶν ἀθλημάτων, ταῦτα μόνον μὴ κωλύσαντα ἀγωνίζεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεὶρ οὐκ ἀνατείνεται. φέρονται δὲ αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀποκρίσεις τοιαῦται πρὸς τοὺς πολίτας, Πῶς ἂν πολεμίων ἔφοδον ἀλεξοίμεθα; Ἄν πῶχοι μένητε, καὶ μὴ μέσσω ἄτερος θαλίῳ ἐραλένμεν. καὶ πάλιν περὶ τῶν τειχῶν, Οὐχ ἂν εἴη ἀτείχιος πόλις ἅ τις ἀνδρείοις καὶ οὐ πλίνθοις ἐξεφάνωται. περὶ οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν οὔτε ἀπιστῆσαι ῥάδιον, οὔτε πειθεῖσθαι.

κ'. Τῆς δὲ πρὸς τὰ μήκη τῶν λόγων διαβολῆς, δείγματα τοιαῦτα τῶν ἀποφθεγμάτων ἐστὶ. Λεωνίδας ὁ βασιλεὺς, ἀκαίρως τινὸς περὶ πραγμάτων οὐκ ἀχρήτων διαλεχθέντος, Ω ξένε (εἶπεν) οὐκ ἐν δέοντι χρέη τῷ δέοντι. Χαρίλαος δὲ ὁ ἀδελφιδοῦς τοῦ Λυκούργου, περὶ τῆς ὀλιγότητος αὐτοῦ τῶν νόμων ἐρωτηθεὶς, εἶπεν ὥς οἱ λόγοις μὴ χρώμενοι πολλοῖς, οὐδὲ νόμων δέονται πολλῶν. Ἀρχίδαμίδας δὲ, μεμφομένων τινῶν Ἐκαλαῖον τὸν σοφιστὴν, ὅτι παραληφθεὶς εἰς τὸ συσσίτιον οὐδὲν ἔλεγεν, Ὁ εἰδὼς (ἔφη) λόγον, καὶ καιρὸν οἶδεν. ἃ δὲ τῶν πικρῶν ἔφην ἀπομνημονευμάτων

νευμάτων οὐκ ἀμοιρεῖν χάρις, τοιαῦτ' ἐστὶ.
 Δημάρατος, ἀνδρώπῃς πονηρῶς σκώπλουτος αὐτὸν
 ἀκαίροις ἐρωλήμασι, καὶ δὴ τῷτο πολλακίς ἐρω-
 τῶντος, τίς ἄριστος Σπαρτιάτῶν, (ἔφη) Ὁ τὴν
 ἀνομοιότατος. Ἄγεις δὲ, ἐπαινεῖν τινῶν τοὺς
 Ἡλείους, ὡς καλῶς τὰ Ὀλύμπια καὶ δικαίως
 ἀγόντας, Καὶ τί μέγα (ἔφη) Ἡλεῖοι ποιῶσι,
 δι' ἐτῶν πέντε ἀμέρᾳ μιᾷ χρώμενοι τὰ δικαισύνα;
 Θεόπομπος δὲ, ξένου τινὸς εὐνοίαν ἐνδεικνυμένου,
 καὶ φάσκοντος ὡς παρὰ τοῖς αὐτῶς πολίταις φιλο-
 λάκων καλεῖται, Καλὸν ἦν τοι (εἶπεν) ὦ ξένε,
 φιλοπολίταν καλεῖσθαι. Πλεισώναξ δὲ ὁ Παι-
 σανίης, ῥήτορος Ἀθηναίου τοὺς Λακεδαιμονίους
 ἀμαθεῖς ἀποκαλοῦντος, Ὁρῶς (ἔφη) λέγεις·
 μόνοι γὰρ Ἑλλήνων ἄμμες οὐδὲν κακὸν μεμαθή-
 καμεν παρ' ὑμῶν. Ἀρχιδαμίδας δὲ πρὸς τὸν
 πυθόμενον πόσοι εἰσὶ Σπαρτιάται, Ἰκανοὶ (εἶπεν)
 ὦ ξένε, τὸς κακὰς ἀπερύκειν. ἔστι δὲ καὶ τοῖς
 μέγα παιδιᾶς εἰρημένοις ὑπ' αὐτῶν τεκμήρασθαι
 τὸν ἐδισμόν. εἰδίζοντο γὰρ μηδέποτε χρῆσθαι
 τῷ λόγῳ παρέργως, μηδὲ ἀφιέναι φωνὴν ἣτις
 ἐκ ἀμωσγέπως ἔχει τινὸς θεωρίας ἀξίαν διά-
 νοιαν. ὁ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι τοῦ μιμουμένου τὴν
 ἀηδὸνα παρακαλούμενος, Αὐτὸς (ἔφη) ἀκουκα
 τήνας· ὁ δὲ ἀναγνούς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο,

Σθεννύνας πολὲ τούσδε τυραννίδα, χάλκεος

"Αρης

Εἶλε· Σελινοῦνλος δ' ἀμφὶ πύλας ἔθανον.

Δικαίως (εἶπε) τεθνάκαντι τοὶ ἄνδρες· ἔδει γὰρ
ἀφέναι ὅταν αὐτὰν κατακαῖμεν. νεανίσκος δὲ
πρὸς τὸν ἐπαγγελλούμενον αὐτῷ δώσειν ἀλεχίρυνάς
θνήσκοντάς ἐν τῷ μάχεσθαι, Μὴ σύγε (εἶπεν)
ἀλλὰ δὸς μοι τῶν ἀποκλεινόντων ἐν τῷ μάχεσθαι.
ἕτερος δὲ τις ἰδὼν θακύνοντάς ἐν ἀποχωρήσει ἐπὶ
δίφρων ἀνθρώπους, Μὴ γένοιτο (εἶπεν) ἐνλαῦθα
καθίσαι ὅθεν οὐκ ἔστιν ὑπεξανασηῆναι πρεσβυτέρῳ.
τὸ μὲν οὖν τῶν ἀποφθεγμάτων εἶδος ἦν τοιοῦτον,
ὥς κ' λέγειν τινὰς ἐκ ἀτόπως, ὅτι μᾶλλον ἐστὶ
τὸ φιλοσοφεῖν, ἢ τὸ φιλογυμνασεῖν, λακωνίζειν.

κά. Ἡ δὲ περὶ τὰς ὥδας καὶ τὰ μέλη παί-
δευσις οὐχ ἥτιον ἐσπουδάξειο τῆς ἐν τοῖς λόγοις
εὐζηλίας καὶ καθαριότητος· ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη
κέντρον εἶχεν ἐγερτικὸν θυμῷ, καὶ παραστατικὸν
ὁρμῆς ἐνθουσιώδους καὶ πραγματικῆς. καὶ ἡ λέξις
ἦν ἀφελὴς καὶ ἄθρυπλος ἐπὶ πράγμασι σεμνοῖς
καὶ ἡθοποιοῖς. ἔπαινοι γὰρ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ
τῶν τεθνηκότων ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, εὐδαιμονι-
ζομένων· καὶ ψόγοι τῶν τρεσάντων, ὡς ἀλγεινὸν
καὶ κακοδαίμονα βιούντων βίον, ἐπαγγελία τε καὶ
μεγαλαυχία πρὸς ἀρετήν, πρέπουσα ταῖς ἡλι-
κίαις· ὧν (ἐνεκα δείγματος) οὐ χεῖρόν ἐστιν ἐν τι
προενέγκασθαι. τριῶν γὰρ χορῶν κατὰ τὰς τρεῖς
ἡλικίας

ἡλικίας συνισταμένων ἐν ταῖς ἐορταῖς, ὁ μὲν τῶν
γερόνων, ἀρχόμενος ἦδεν,

Ἄμμες πόκ' ἡμεῖς ἄλκιμοι νεανία·

ὁ δὲ τῶν ἀκμαζόντων ἀμειβόμενος ἔλεγεν,

Ἄμμες δέ γ' εἰμέν· αὐτὰρ δὲ λῆς, πείραν λάβε·

ὁ δὲ τρίτος, ὁ τῶν παίδων,

Ἄμμες δέ γ' ἐσόμεσθα πολλῶν κάρρονες.

ὅλως δέ ἂν τις ἐπισήσας τοῖς Λακωνικοῖς ποιή-
μασιν, ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἔνια διεσώζετο, καὶ τὰς
ἐμβαληρίους ῥυθμούς ἀναλαβὼν, οἷς ἐχρῶντο
πρὸς τὸν αὐλὸν ἐπάγοντες τοῖς πολεμίοις, οὐ
κακῶς ἠγήσαιτο καὶ τὸν Τέρπανδρον καὶ τὸν
Πίνδαρον τὴν ἀνδρείαν τῇ μουσικῇ συνάπλιν.
ὁ μὲν γὰρ οὕτως πεποίηκε περὶ τῶν Λακεδαι-
μονίων,

Ἐνθ' αἰχμὰ τε νέων θάλλει καὶ μοῦσα
λίγεια,

Καὶ δίκαια εὐρυάβυια.

Πίνδαρος δέ φησιν,

Ἐνθα βουλαὶ γερόνων, καὶ νέων ἀνδρῶν
ἀριστευόντων

Ἀιχμαὶ, καὶ χοροὶ καὶ μοῦσαι καὶ ἀγλαΐα.

Μουσικωτάτους γὰρ ἅμα καὶ πολεμικωτάτους ἀπο-
φαίνουσιν αὐτοὺς.

Ἐρπει γὰρ ἅντα τῷ σιδάρι τὸ καλῶς κίθα-
ρίσδεν,

ὥς ὁ Λακωνικὸς ποιητὴς εἶρηκε. καὶ γὰρ ἐν ταῖς μάχαις προεδύετο ταῖς μούσαις ὁ βασιλεὺς, ἀναμιμνήσκων (ὥς ἔοικε) τῆς παιδείας καὶ τῶν κρίσεων, ἵνα ὥς πρόχειροι παρὰ τὰ δεινὰ, καὶ λόγου τινὸς ἀξίας παρέχωσι τὰς πράξεις τῶν μαχομένων.

κβ'. Ποῦ δὲ καὶ τοῖς νέοις τὰ σκληρότατα τῆς ἀλγῆς ἐπανιέντες, οὐκ ἐκώλυον καλλωπίζεσθαι περὶ κόμην, καὶ κόσμον, ὅπλων καὶ ἱμαλίων, χαίροντες ὥσπερ ἵπποις γαυριῶσι καὶ φρυαττομένοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας. διὸ κομῶντες εὐδὺς ἐκ τῆς τῶν ἐφήβων ἡλικίας, μάλιστα περὶ τοὺς κινδύνους ἐδεράπευον τὴν κόμην, λιπαράν τε φαίνεσθαι καὶ διακεκριμένην. ἀπομνημονεύοντές τινα καὶ Λυκούργου λόγον περὶ τῆς κόμης, ὅτι τοὺς μὲν καλοὺς, εὐπρεπεσέφους ποιεῖ, τοὺς δὲ αἰσχροὺς, φοβερωτέρους. ἐχρῶντο δὲ καὶ γυμνασίους μαλακωτέροις παρὰ τὰς στρατείας καὶ τὴν ἄλλην διαίταν οὐχ οὕτω κεκολασμένην οὐδ' ὑπεύθυνον τοῖς νέοις παρεῖχον, ὥστε μόνοις ἀνδρώπων ἐκείνοις τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἀσκήσεως ἀνάπαυσιν εἶναι τὸν πόλεμον. ἤδη δὲ συντελειμένης ἅμα τῆς φάλαγγος αὐτῶν, καὶ τῶν πολεμίων παρόντων, ὁ βασιλεὺς ἅμα τὴν τε χιμαῖραν ἐσφαγιάζει, καὶ σεφανοῦσθαι παρήγγελλε πᾶσι, καὶ τοὺς αὐλητὰς αὐλεῖν ἐκέλευε τὸ Κασόρειον μέλος· ἅμα δ' ἐξῆρχεν ἐμβαλῆριον παιᾶνος. ὥστε σεμνὴν ἅμα καὶ

κατα-

καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, ῥυθμῶ τε πρὸς
τὸν αὐλὸν ἐπιβαινόντων, καὶ μήτε διάσπασμα
ποιοούντων ἐν τῇ φάλαγγι μήτε ταῖς ψυχαῖς
δορυβουμένων, ἀλλὰ πρᾶως καὶ ἰλαρῶς ὑπὸ τοῦ
μέλους ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον. οὔτε γὰρ
φόβον οὔτε θυμὸν ἐγγίνεσθαι πλεονάζοντα τοῖς
οὕτω διακειμένοις εἰκὸς εἶναι, ἀλλ' εὐσταθὲς φρό-
νημα μετ' ἐλπίδος καὶ θράσους, ὡς τοῦ Θεῶ συμ-
παρόντος. ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολε-
μίους, ἔχων μετ' ἐαυτοῦ σφαιρίτην ἀγῶνα νε-
νικηκότα. καὶ φασὶ γέ τινα, χρημάτων πολλῶν
ἐν Ὀλυμπίοις δεδομένων αὐτῷ, μὴ δεξάμενον,
ἀλλὰ πολλῷ πόνῳ καταπαλαίσαντα τὸν ἀντα-
γωνιστὴν, ὡς τις εἶπεν αὐτῷ, Τί σοι πλεόν, ὦ
Λάκων, γέγονεν ἀπὸ τῆς νίκης; φάναι μειδιά-
σαντα, Πρὸ τοῦ βασιλέως τελασμένους μαχεῖσθαι
τοῖς πολεμίοις. τρεφάμενοι δὲ καὶ νικήσαντες
ἐδίωκον, ὅσον ἐμβεβαιώσασθαι τὸ νίκημα τῇ
φυγῇ τῶν πολεμίων, εἶτα εὐθὺς ἀνεχώρουν,
οὔτε γενναῖον οὔτε Ἑλληνικὸν ἡγούμενοι, κόπτεν
καὶ φονεύειν ἀπολεγομένους καὶ παρακεχωρηκότας.
ἦν δὲ οὐ μόνον καλὸν τῷτο καὶ μεγαλόψυχον,
ἀλλὰ καὶ χρήσιμον. εἰδότες γὰρ οἱ μαχόμενοι
πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τοὺς ὑφισταμένους ἀναιροῦσι,
φείδονται δὲ τῶν ἐνδιδόντων, τοῦ μένειν τὸ φεύγειν
ἡγοῦντα λυσιτελέστερον.

καὶ. Αὐτὸν

κγ'. Αὐτὸν δὲ τὸν Λυκοῦργον Ἰππίας μὲν ὁ σοφιστὴς πολεμικώτατον φησὶ γενέσθαι, καὶ πολλῶν ἔμπειρον στρατιῶν. Φιλοστέφανος δὲ καὶ τὴν κατ' οὐλαμούς τῶν ἰππέων διανομήν Λυκοῦργῳ προσίθισιν· εἶναι δὲ τὸν οὐλαμόν (ὡς ἐκεῖνος συνέστησεν) ἰππέων πενήκοντα τὸ πλῆθος ἐν τετραγώνῳ σχήματι τεταγμένων· ὁ δὲ Φαληρεὺς Δημήτριος, ὑδεμιάς ἀφάμενον πολεμικῆς πράξεως, ἐν εἰρήνῃ καλασθήσασθαι τὴν πολίτειαν· ἔοικε δὲ καὶ τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκ χειρὸς ἢ ἐπὶ νοῖα, πράξαι καὶ πρὸς εἰρήνην ἔχοντος οἰκείως ἀνδρὸς εἶναι· καί τοι φασὶ τινες (ὡς Ἑρμιππος μνημονεύει) τὸν Λυκοῦργον οὐ προσέχειν οὐδὲ κοινωνεῖν ἐν ἀρχῇ τοῖς περὶ τὸν Ἰφίλον, ἀλλὰ τυγχάνειν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ θεώμενον· ἀκοῦσαι δὲ φωνὴν ὥσπερ ἀνθρώπου τινὸς ἐξόπισθεν ἐπιτιμῶντος αὐτῷ, καὶ θαυμάζοντος ὅτι τοὺς πολίτας οὐ προτρέπειαι κοινωνεῖν τῆς πανηγύρεως· ὡς δὲ μελαστροφένιος, οὐδαμοῦ φανερός ὁ φθεγγάμενός ἦν, θεῖον ἡγησάμενον, οὕτω πρὸς τὸν Ἰφίλον τραπεύσθαι, καὶ συνδιακοσμήσαντα τὴν ἐσρίην, ἐνδοξοτέραν καὶ βεβαιοτέραν καλασθῆσαι.

κδ'. Ἡ δὲ παιδεία μέχρι τῶν ἐνηλίκων διέτεινεν. ὕδεις γὰρ ἦν ἀφειμένος ὡς ἐβούλετο ζῆν, ἀλλ' οἷον ἐν στρατοπέδῳ τῇ πόλει καὶ διαίταν ἔχοντες ὠρισμένην, καὶ διαίτην περὶ τὰ κοινὰ, καὶ ὅλως νομίζοντες οὐχ αὐτῶν ἀλλὰ τῆς πατρίδος εἶναι,

εἶναι, διέέλουν· εἰ μή τι πράττειν εἴη ἕτερον
 προσελαβμένον, ἐπισκοποῦντες τοὺς παῖδας, καὶ
 διδάσκοντές τι τῶν χρησίμων, ἢ μανθάνοντες αὐτοὶ
 παρὰ τῶν πρεσβυτέρων. καὶ γὰρ ἐν τι τοῦτο τῶν
 καλῶν ἦν καὶ μακαρίων ἃ παρεσκεύακε τοῖς ἐαυτῶ
 πολίταις ὁ Λυκούργος, ἀφθονίαν σχολῆς, οἷς
 τέχνης μὲν ἀφασθαι βαναύσου τὸ παράπαν ἔκ
 ἐφίετο· χρηματισμοῦ δὲ συναγωγὴν ἔχοντος ἐργῶν
 καὶ πρᾶγματείας, οὐδ' ὅτι οὖν ἔδει, διὰ τὸ κομιδῇ
 τὸν πλοῦτον ἄζηλον γεγονέναι καὶ ἄτιμον. οἱ δὲ
 εἰλωτες αὐτοῖς εἰργάζοντο τὴν γῆν, ἀποφορὰν τὴν
 εἰρημένην τελοῦντες· ἐπιδημῶν δὲ τις Ἀθήνησι,
 δικαστηρίων ὄντων, καὶ πυθόμενός τινα δίκην ἀργίας
 ὠφληκότα, βαδίζεν ἀδυμοῦντα, καὶ προπεμπό-
 μενον ὑπὸ τῶν φίλων συναχθεμένων καὶ βαρέως
 φερόντων, ἔδειτο δεῖξαι τοὺς συμπαρόντας αὐτῷ,
 τίς ἐστιν ὁ τὴν ἐλευθερίαν ἐαλωκὼς δίκην. οὕτω
 δουλοπρεπὲς ἡγοῦντο τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ
 τὸν χρηματισμὸν ἀδολεσχίαν. δίκαι δὲ, ὥς εἰκός,
 ἐξέλιπον ἅμα τῷ νομίσματι, μήτε πλεονεξίας μήτε
 ἀπορίας αὐτοῖς παρούσης, ἰσότητος δὲ ἐν εὐπορίᾳ,
 καὶ ῥασώνης δι' εὐτέλειαν γεγεννημένης. χοροὶ δὲ
 καὶ θालίαι καὶ εὐωχίαι, καὶ διαλίσσασθαι περὶ τε
 θήρας καὶ γυμνάσια καὶ λίσσας, τὸν ἅπαντα
 χρόνον ἐπεχωρίαζον, ὅτε μὴ στραλειόμενοι τύ-
 χαιεν.

κέ. Οἱ

κέ. Οἱ μὲν γε νεώτεροι τριάκοντα ἔτων τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγορὰν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἐρασῶν ἐποιούνητο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας. τοῖς δὲ πρεσβυτέροις αἰσχρὸν ἦν, συνεχῶς ὁρᾶσθαι περὶ ταῦτα διατρίβουσιν, ἀλλὰ τὸ μὴ πλείψον τῆς ἡμέρας περὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς καλουμένας λέσχας ἀνασρέφεσθαι. καὶ γὰρ εἰς ταύτας συνιόντες ἐπεικῶς ἐσχόλαζον μετ' ἀλλήλων, οὐδενὸς μεμνημένοι τῶν πρὸς χρηματισμὸν ἢ χρεῖαν ἀγοραῖον συνελούνην· ἀλλὰ τὸ πλείψον ἦν τῆς τοιαύτης διατριβῆς ἔργον, ἐπαινεῖν τι τῶν καλῶν, ἢ τῶν αἰσχρῶν ψέγειν, μετὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος, ἐλαφρῶς ὑποφέροντος εἰς νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν. ἔδὲ γὰρ αὐτὸς ἦν ἀκράτῳς αὐστηρὸς ὁ Λυκούργος· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ γέλωτος ἀγαλμάτιον ἐκεῖνον ιδρύσασθαι Σωσίβιος ἰσореῖ, τὴν παιδίαν ὥσπερ ἥδυσμα τοῦ πόνου καὶ τῆς διαίτης, ἐμβαλόντα κατὰ καιρὸν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς τοιαύτας διατριβάς. τὸ δὲ ὅλον εἰδίξεν τοὺς πολίτας μὴ βούλεσθαι μήτε ἐπίσασθαι κατ' ἰδίαν ζῆν, ἀλλ' ὥσπερ τὰς μελίττας, τῷ κοινῷ συμφυεῖς ὄντας αἰεὶ, καὶ μετ' ἀλλήλων εἰλουμένους περὶ τὸν ἀρχοντα, μικροῦ δεῖν ἐξεσῶτας ἐαυτῶν ὑπ' ἐνδουσιασμοῦ καὶ φιλοψυχίας ὅλους εἶναι τῆς πατρίδος. ὥς ἔστι καὶ φωναῖς τισὶν αὐτῶν ἀποθεωρῆσαι τὴν διάνοιαν. ὁ μὲν γὰρ Παιδάργηλος, οὐκ ἐγκρίθεις εἰς τοὺς

τριακοσίους, ἀπῆει μάλα φαιδρῶς, ὥσπερ χαίρων ὅτι βελτίονας αὐτῷ τριακοσίους ἢ πόλις ἔχει. Πεισιπραΐδας δὲ ὁ πρεσβεύων πρὸς τοὺς βασιλέως στρατηγὸς μεθ' ἐτέρων, ἐρομένων αὐτῶν πότερον ἰδίᾳ πάρεισιν ἢ δημοσίᾳ πεμφθέντες, εἶπεν, Αἵκα τύχωμεν, δημοσίᾳ· αἵκα ἀπολύχωμεν, ἰδίᾳ. ἡ δὲ Βρασίδας μήτηρ Ἀργιλεωνίς, ὡς ἀφικόμενοι τινες εἰς Λακεδαίμονα τῶν ἐξ Ἀμφιπόλεως εἰσῆλθον πρὸς αὐτήν, ἠρώτησεν εἰ καλῶς ὁ Βρασίδας ἀπέθανε καὶ τὰς Σπάρτας ἀξίως· μεγαλυνόντων δὲ ἐκείνων τὸν ἄνδρα, καὶ λεγόντων ὡς ἔκ' ἔχει τοιοῦτον ἄλλον ἢ Σπάρτη, Μὴ λέγεις (εἶπεν) ὦ ξένοι· καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασίδας· πολλὰς δὲ ἄνδρας Λακεδαιμόνων ἔχει τήνδε κάρρυνας.

κς'. Τὸς δὲ γέροντας αὐτὸς μὲν, (ὡς εἴρηται) καλῆσθαι τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μελασχόνων τοῦ βλαρύματος· ὕστερον δὲ, ἀντὶ τῆς τελευτῶντος, ἔταξε καθιστάναι τὸν ἄριστον ἀρετῇ κριθέντα τῶν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότων. καὶ μέγιστος ἐδόκει τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγώνων ἔστος εἶναι, καὶ περιμαχητότατος. οὐ γὰρ ἐν ταχέσι τάχιστον, οὐδὲ ἰσχυροῖς ἰσχυρότατον, ἀλλ' ἐν ἀγαθοῖς καὶ σώφροσιν ἄριστον καὶ σωφρονέστατον ἔδει κριθέντα, νικητήριον ἔχειν τῆς ἀρετῆς διὰ βίαν, τὸ σύμπαν (ὡς εἰπεῖν) κράτος ἐν τῇ πολιτείᾳ, κύριον ὄντα καὶ θανάτου καὶ ἀτιμίας, καὶ ὅλως τῶν μεγίστων. ἐγίνετο.

ἐγίνετο δὲ ἡ κρίσις τόνδε τὸν τρόπον· ἐκκλησίας
ἀθροισθείσης, ἄνδρες αἰρετοὶ καθείργοντο πλησίον
εἰς οἶκημα, τὴν ὄψιν μὲν οὐχ ὁρῶντες οὐδὲ ὁρῶ-
μενοι, τὴν δὲ κραυγὴν μόνον ἀκρόντες ἐκκλησια-
ζόντων. βοῇ γὰρ ὡς τᾶλλα, καὶ τὰς ἀμιλλωμένους
ἐκρίνον, οὐχ ὁμοῦ πάντων, ἀλλ' ἐκάστου κατὰ
κλῆρον εἰσαγομένους, καὶ σωπῇ διαπορευομένους τὴν
ἐκκλησίαν. ἔχοντες ἔν οἱ κατὰ κλειςτοὶ γραμματεῖα,
καθ' ἐκάστον ἐπεσημαίνοντο τῆς κραυγῆς τὸ μέ-
γεθος, οὐκ εἰδότες ὅτῳ γένοιτο, πλὴν ὅτι πρῶτος,
ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος, ἢ ὅποσοσούν εἴη τῶν
εἰσαγομένων. ὅτῳ δὲ πλείεσσιν γένοιτο καὶ μεγίστη,
τοῦτον ἀνηγόρευον. ὁ δὲ σεφανωσάμενος περιήει
τοὺς θεοὺς εἰπόντο δὲ πολλοὶ νέοι, ζηλοῦντες
τὸν ἄνδρα καὶ μεγαλύνοντες, πολλαὶ τε γυναῖκες
ἐγκωμιάζουσαι δι' ὧδης τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸν βίον
εὐδαιμονίζουσαι. τῶν δὲ ἐπιηδείων ἕκαστος αὐτῷ
δεῖπνον παραλείψας ἔλεγεν, ὅτι ταύτῃ ἡ πόλις
τιμᾷ τῇ τραπέζῃ. περιελθὼν δὲ εἰς τὸ συσσίτιον
ἀπῆει, καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐγίνετο συνήθως· δευτέρας
δὲ μερίδος αὐτῷ παραλείψας, ἐφύλαττεν ἀρά-
μενος· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὶ ταῖς θύραις τοῦ
φιδιτίου, τῶν οἰκείων παρσχῶν γυναικῶν ἦν μά-
λις τυγχάνοι τιμῶν, προσεκαλεῖτο· καὶ δίδους
τὴν μοῖραν ἔλεγεν, ὅτι ταύτην αὐτὸς λαβὼν
ἀριστεῖον, ἐκείνη δίδωσιν, ὥς κε κακείνην ζηλου-

μένην ὑπὸ τῶν ἄλλων προπέμπεσθαι γυναικῶν.

κζ'. Καὶ μὲν καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς ἄριστα διεκόσμησεν αὐτός. πρῶτον μὲν γὰρ ἀνελὼν δεισιδαιμονίαν ἅπασαν, ἐν τῇ πόλει θάπτειν τοὺς νεκροὺς, καὶ πλεσίον ἔχειν τὰ μνήματα τῶν ἱερῶν οὐκ ἐκώλυσε, συνήροφους ποιῶν ταῖς τοιαύταις ὄψεσι καὶ συνήθεις τοὺς νέους, ὥστε μὴ ταράττεσθαι, μηδ' ὀρρώδειν τὸν θάνατον, ὡς μιάνοντα τοὺς ἀφαιμένους νεκροῦ σώματος, ἢ διὰ τάφων διελθόντας. ἔπειτα συνθάπτειν οὐδὲν εἴασεν, ἀλλὰ ἐν φοινικίδι καὶ φύλλοις ἐλαίας θέντες τὸ σῶμα, περιέζελλον. ἐπιγράφαι δὲ τοῦνομα θάψαντας οὐκ ἔζην τοῦ νεκροῦ, πλὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ, καὶ γυναικὸς, ἱερῶς ἀποθανόντων. χρόνον δὲ πένθους ὀλίγον προσώρισεν, ἡμέρας ἑνδεκα· τῇ δὲ δωδεκάτῃ θύσαντας ἔδει Δήμητρι λύειν τὸ πένθος. οὐδὲν γὰρ ἦν ἀργὸν οὐδὲ ἀφειμένον, ἀλλὰ πᾶσι καλεμιγνύειο τοῖς ἀναγκαίοις ἀρετῆς τινα ζῆλον ἢ κακίας διαβολήν. καὶ καλεπύκνης παραδειγμάτων πλήθει τὴν πόλιν, οἷς ἀναγκαῖον ἦν ἐνλύχάνοντας αἰεὶ καὶ συνήρεφομένους, ἄγεσθαι καὶ καλασχημαλίζεσθαι ἰόντας πρὸς τὸ καλόν. ὅθεν οὐδ' ἀποδημεῖν ἔδωκε τοῖς βυλομένοις καὶ πλανᾶσθαι, ξενικὰ συνάγοντας ἥθη, καὶ μιμήματα βίων ἀπαιδευτῶν, καὶ πολιευμάτων διαφορὰν·
ἀλλὰ

ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθροιζομένους ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ,
καὶ παρεισρέοντας εἰς τὴν πόλιν, ἀπήλαυνεν, ἔχ' ὡς
Θακυδίδης φησὶ, δεδιὼς μὴ τῆς πολιτείας μιμηταὶ
γένωνται, καὶ πρὸς ἀρετὴν τι χρήσιμον ἐκμάθωσιν,
ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως μὴ διδάσκαλοι κακοῦ τινος
ὑπάρξωσιν. ἅμα γὰρ ξένοις σώμασιν ἀνάγκη λό-
γους ἐπεισιέναι ξένους· λόγοι δὲ καινοὶ κρίσεις
καινὰς ἐπιφέρουσιν· ἐξ ὧν ἀνάγκη πάθῃ πολλὰ
φύεσθαι, καὶ πρῶαιρέσεις ἀπαδούσας πρὸς τὴν
καθεστῶσαν πολιτείαν, ὥσπερ ἀρμονίαν. διὸ
μᾶλλον ὦρεο χρῆναι φυλάττειν τὴν πόλιν, ὅπως
ἡθῶν οὐκ ἀναπλησθήσεται πονηρῶν, ἢ σωμάτων
νοσηρῶν ἔξωθεν ἐπεισιδόντων.

καί. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐδέν ἐστιν ἀδικίας
ἵχνος οὐδὲ πλεονεξίας, ἣν ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι τοῖς
Λυκούργου νόμοις, ὡς ἱκανῶς ἔχουσιν πρὸς ἀν-
δρείαν, ἐνδεῶς δὲ πρὸς δικαιοσύνην. ἡ δὲ καλεσμένη
κρυπλία παρ' αὐτοῖς, εἴγε δὴ καὶ τοῦτο τῶν Λυ-
κούργου πολιτευμάτων ἐν ἑστίν, (ὡς Ἀριστοτέλης
ἰσόρηκε) ταύτην ἂν εἴη καὶ τῷ Πλάτῳ περὶ
τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀναιργασμένη δόξα.
ἦν δὲ τοιαύτη· τῶν νέων οἱ ἄρχοντες διὰ χρόνου
τοὺς μάλιστα νοῦν ἔχειν δοκοῦντας εἰς τὴν χώραν
ἄλλως ἐξέπεμπον, ἔχοντας ἐγχειρίδια καὶ τροφὴν
ἀναγκαίαν, ἄλλο δὲ οὐδέν· οἱ δὲ μεθ' ἡμέραν
μὲν εἰς ἀσυνδήλους διασπειρόμενοι τοποῦς, ἀπέ-
κρυπτον ἐαυτοὺς καὶ ἀνεπαύοντο, νύκτι δὲ καλίωντες

εἰς τὰς ὁδοὺς, τῶν εἰλώτων τὸν ἀλίσκόμενον
 ἀπέσφατον. πολλάκις δὲ καὶ τοῖς ἀγροῖς ἐπιπο-
 ρευόμενοι, τοὺς ῥωμαλεωιάτας καὶ κραλίστας αὐτῶν
 ἀνήρην. ὥσπερ καὶ Θεκυδίδης ἐν τοῖς Πελοπον-
 νησιακοῖς ἰστορεῖ, τοὺς ἐπ' ἀνδρεία προκριθέντας
 ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, σεφανώσασθαι μὲν ὡς
 ἐλευθέρους γεγονότας, καὶ περιελθεῖν τὰ τῶν Θεῶν
 ἱερὰ, μικρὸν δὲ ὕστερον ἀπάντας ἀφανεῖς γενέσθαι,
 πλείονας ἢ δισχιλίους ὄντας· ὥς μήτε παραχρῆμα,
 μήτε ὕστερον ἔχειν τινὰ λέγειν τῷ τρόπῳ διεφθάρ-
 ρησαν. Ἀριστοτέλης δὲ μάλιστ' ἀφιστάμενος καὶ τοὺς
 Ἐφόρους, ὅταν εἰς τὴν ἀρχὴν καλᾶσῳσι, πρῶτον
 τοῖς εἰλωσι καλᾶγγέλλειν πόλεμον, ὅπως εὐαγὲς
 ἢ τὸ ἀνελεῖν. καὶ τὰλλα δὲ τραχέως προσεφέροντο
 καὶ σκληρῶς αὐτοῖς· ὥς καὶ πίνειν ἀναγκάζοντες
 πολὺν ἄκρατον εἰς τὰ συσσίτια παρεισῆγον, ἐπι-
 δεικνύμενοι τὸ μεθύειν οἷόν ἐστι τοῖς νέοις. καὶ ὡδὰς
 ἐκέλευον ἄδειν, καὶ χορείας χορεύειν ἀγενεῖς καὶ
 καλαγελάστους, ἀπέχεσθαι δὲ τῶν ἐλευθέρων.
 διὸ καὶ φασιν ὕστερον ἐν τῇ Θηβαίων εἰς τὴν
 Λακωνικὴν στρατιᾷ τοὺς ἀλίσκόμενους εἰλώτας κε-
 λευομένους ἄδειν τὰ Τερπάνδρου καὶ Ἀλκμᾶνος
 καὶ Σπένδοντος τοῦ Λάκωνος, παραιεῖσθαι, φάσ-
 κοντας οὐκ ἐθέλειν τὰς δεσποσύνας. ὥς τοὺς
 λέγοντας, ἐν Λακεδαίμονι καὶ τὸν ἐλεύθερον, μά-
 λιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον, μάλιστ'
 δοῦλον, οὐ φαύλως τεθεωρηκέναι τὴν διαφορὰν.
 τὰς

τάς μὲν οὖν τοιαύτας χαλεπότητας ὕψερρον
 ἐβγενέσθαι τοῖς Σπαρτιάταις νομίζω, μάλισα
 μετὰ τὸν μέγαν σεισμόν, ὃ συνεπιδέσθαι τοὺς
 εἰλωτας μετὰ Μεσσηνίων ἰσοροῦσι, καὶ πλείω κακὰ
 τὴν χώραν εἰργάσθαι, καὶ μέγιστον τῇ πόλει
 περισῆσαι κίνδυνον. οὐ γὰρ ἔγωγε προσθείην
 Λυκούργῳ μιᾶρὸν οὕτω τῆς κρυπλίας ἔργον· ἀπὸ
 τῆς ἄλλης αὐτοῦ πρᾶότητος καὶ δικαιοσύνης τεκ-
 μαριζόμενος τὸν τρόπον, ὃ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπε-
 μαρτύρησε.

κθ'. Καλειλημμένων δὲ τοῖς ἐθισμοῖς ἤδη τῶν
 κυριώτατων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τῆς πολυλείας ἐκτε-
 τραμμένης ἱκανῶς, καὶ δυναμένης φέρειν ἑαυτήν καὶ
 σῶζειν δι' ἑαυτῆς, ὥσπερ ὁ Πλάτων φησὶν ἐπὶ
 τῷ κόσμῳ γενομένῳ καὶ κινηθέντι τὴν πρώτην κίνησιν
 εὐφρανθῆναι τὸν Θεόν, οὕτως ἀγασθεὶς καὶ ἀγα-
 πήσας τὸ τῆς νομοθεσίας κάλλος καὶ μέγεθος ἐν
 ἔργῳ γενομένης καὶ ὁδῷ βαδιζούσης, ἐπεθύμησεν,
 ὡς ἀνυσθὸν ἐξ ἀνδρωπίνης προνοίας, ἀθάνατον
 αὐτὴν ἀπολιπεῖν, καὶ ἀκίνητον εἰς τὸ μέλλον.
 συναγαγὼν οὖν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, τὰ μὲν
 ἄλλα μερίως ἔχειν ἔφη καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμο-
 νίαν καὶ ἀρετὴν τῆς πόλεως· ὃ δὲ κυριώτατόν ἐστι
 καὶ μέγιστον, οὐκ ἂν ἐξενεγκεῖν πρότερον πρὸς αὐ-
 τοὺς ἢ χρῆσασθαι τῷ Θεῷ. δεῖν οὖν ἐκείνους
 ἐμμένειν τοῖς καθεσῶσι νόμοις, καὶ μηδὲν ἀλλάσσειν,
 μήτε μετακινεῖν, ἕως ἐπάνευσιν ἐκ Δελφῶν αὐτός.
 ἐπαν-

ἐπανελθὼν γάρ, ὅ, τι ἂν τῷ Θεῷ δοκῇ ποιήσῃν, ὁμολογούνην δὲ πάντων καὶ κελευόντων βαδίζειν, ὄρκους λαβὼν παρὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντων, ἔπειτα παρὰ τῶν ἄλλων πολίων, ἐμμένειν καὶ χρῆσασθαι τῇ καθεσώσῃ πολιτείᾳ μέχρις ἂν ἐπανέλθῃ ὁ Λυκούργος, ἀπῆρεν εἰς Δελφούς, παραγενόμενος δὲ πρὸς τὸ μαντεῖον, καὶ τῷ Θεῷ θύσας, ἠρώτησεν εἰ καλῶς οἱ νόμοι καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν πόλεως κείμενοι τυγχάνουσιν. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς νόμους καλῶς κεῖσθαι καὶ τὴν πόλιν ἐνδοξολάτῃν διαμένειν τῇ Λυκούργου χρωμένην πολιτείᾳ, τὸ μάντευμα γραφάμενος, εἰς Σπάρτην ἀπέστειλεν. αὐτὸς δὲ τῷ Θεῷ πάλιν θύσας, καὶ τοὺς φίλους ἀσπασάμενος καὶ τὸν υἱόν, ἔγνω μηκέτι τοῖς πολίταις ἀφείναι τὸν ὄρκον, αὐτοῦ δὲ καταλῦσαι τὸν βίον ἐκουσίως, ἡλικίας γεγονῶς ἐν ᾗ καὶ βιοῦν ἔτι καὶ πεπαῦσθαι βουλομένοις ὥραϊόν ἐστι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν ἔχειν δοκούνην. ἐτελεύτησεν οὖν ἀποκαρτερήσας, ἡγούμενος χρῆναι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μηδὲ τὸν θάνατον ἀπολίτευτον εἶναι, μηδὲ ἄργον τὸ τοῦ βίου τέλος, ἀλλ' ἐν ἀρετῆς μερίδι καὶ πράξεως γενόμενον. αὐτῷ τε γὰρ ἐξεργασμένῳ τὰ κάλλιστα τὴν τελευτήν ὡς ἀληθῶς ἐπιτελείωσιν εἶναι τῆς εὐδαιμονίας, καὶ τοῖς πολίταις ὧν διὰ τοῦ βίου παρσκευάσσε καλῶν καὶ ἀγαθῶν, φύλακα τὸν θάνατον

θάνατον ἀπολείπειν, ὁμωμοκόσι χρῆσθαι τῇ πολιτεία μέχρις ἂν ἐκεῖνος ἐπανέλθῃ. καὶ οὐ διεφύσθη τῶν λογισμῶν. τοσοῦτον γὰρ ἐπρώ-
τευσεν ἢ πόλις τῆς Ἑλλάδος εὐνομία καὶ δόξη,
χρόνῳ ἐτῶν πεντακοσίων τοῖς Λυκούργου χρη-
σαμένη νόμοις, οὓς, δεκαεσσάρων βασιλέων μετ'
ἐκεῖνον εἰς Ἄγιν τὸν Ἀρχιδάμου γενομένων,
οὐδεὶς ἐκίνησεν. ἡ γὰρ τῶν Ἐφόρων καλίστασις,
οὐκ ἄνεσις ἦν, ἀλλ' ἐπίτασις τῆς πολιτείας, καὶ
δοκοῦσα πρὸς τοῦ δήμου γεγονέναι, σφοδρότεραν
ἐποίησε τὴν ἀριστοκρατίαν.

λ'. Ἄγιδος δὲ βασιλεύοντος, εἰσεῖρξεν νόμισμα
πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ μετὰ τοῦ νομίσματος,
πλεονεξία καὶ πλούτου ζῆλος ἐπέβη, δι' Ἀλέξ-
ανδρον, μᾶλλον δὲ διὰ Λύσανδρον· ὃς αὐτὸς ὢν
ἀνάλωτος ὑπὸ χρημάτων, ἐνέπλησε τὴν πατρίδα
φιλοπλουσίας, καὶ τρυφῆς, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον
ἐκ τοῦ πολέμου καταλαγών, καὶ τοὺς Λυκούργου
καταπολιευσάμενος νόμους. ὢν ἐπικρατούντων
πρῶτον, οὐ πόλεως ἡ Σπάρτη πολιτείαν, ἀλλ'
ἀνδρὸς ἀσκητοῦ καὶ σοφοῦ βίον ἔχουσα, μᾶλλον
δὲ, ὥσπερ οἱ ποιηταὶ τὸν Ἡρακλέα μυθολογοῦσι
δέρμα καὶ ξύλον ἔχοντα τὴν οἰκουμένην ἐπιπο-
ρεύεσθαι, κολάζοντα τοὺς παρὰ νόμους καὶ θηριώδεις
τυράννους, οὕτως ἡ πόλις ἀπὸ σκυιάλης μιᾶς καὶ
τρίβωνος, ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος ἐκλύσης καὶ
βουλομένης, κατέλυε τὰς ἀδίκους δυναστείας καὶ
τυραν-

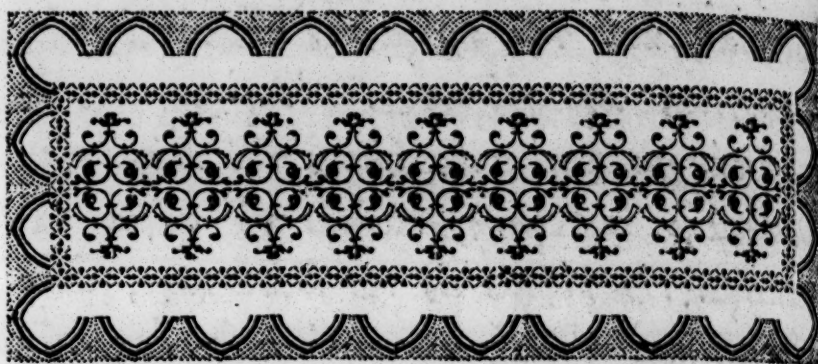
τυραννίδας ἐν τοῖς πολιεύμασι, καὶ πολέμους
 ἐβράβευε, καὶ σάσεις κατέπαυε, πολλάκις οὐδ'
 ἀσπίδα κινήσασα μίαν, ἀλλ' ἓνα πέμψασα
 πρεσβυλήν, ᾧ πάντες εὐθύς ἐποιοῦν τὸ πρὸς-
 τασσόμενον, ὥσπερ αἱ μέλισσαι φανέντος ἡγε-
 μόνος, συνιρέχοντες καὶ κατακοσμούμενοι. τοσοῦτον
 περὶ τὴν εὐνομίαν τῇ πόλει καὶ δικαιοσύνης. ὅθεν
 ἔγωγε θαυμάζω τῶν λεγόντων ὡς ἀρχεσθαι μὲν
 ἤδεσαν, ἀρχειν δὲ οὐκ ἠπίσαντο Λακεδαιμόνιοι.
 καὶ τὸν Θεοπόμπου τοῦ βασιλέως ἐπαινούντων
 λόγον, ὅς, εἰπόντος τινός, σῶζεσθαι τὴν Σπάρτην
 διὰ τοὺς βασιλεῖς ἀρχικοὺς γεγονότας, Μᾶλλον
 (εἶπε) διὰ τοὺς πολίτας πειθαρχικοὺς ὄντας.
 οὐ γὰρ ἀκούειν ὑπομένουσι τῶν πρὸς αἰεὶ μὴ
 δυναμένων· ἀλλ' ἡ πειθαρχία μάθημα μὲν
 ἐστὶν ἀρχόντος. ἐμποιεῖ γὰρ ὁ καλῶς ἄγων, τὸ
 καλῶς ἔπεσθαι. καὶ καθάπερ ἱππικῆς τέχνης
 ἀποτέλεσμα, πρᾶον ἵππον καὶ πειθήνιον παρὰ
 χεῖν, οὕτω βασιλικῆς ἐπιστήμης ἔργον, εὐπείθειαν
 ἐργάσασθαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ εὐπείθειαν,
 ἀλλ' ἐπιθυμίαν ἐνεργάζονται τοῖς ἄλλοις τοῦ
 ἀρχεσθαι καὶ ὑπακούειν αὐτοῖς. ἦσαν γὰρ καὶ ναῦς,
 οὔτε χρήματα παρ' αὐτῶν, οὐδὲ ὀπλίτας,
 πέμποντες, ἀλλὰ ἓνα Σπαρτιάτην ἡγεμόνα· καὶ
 λαβόντες ἐχρῶντο μὲν τιμῆς καὶ δέους· ὥσπερ
 Γυλίππῳ Σικελιῶται, καὶ Βρασίδῃ Χαλκιδεῖς,
 Λυσάνδρῳ δὲ, καὶ Καλλικρατίδῃ καὶ Ἀγησιλάῳ,
 πάντες

πάντες οἱ τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες· τοὺς μὲν ἄνδρας, ἄρμοςάς κ' σωφρονιστάς τῶν ἑκασταχοῦ δήμων κ' ἀρχόντων ὀνομάζοντες, πρὸς δὲ σύμπασαν τὴν τῶν Σπαρτιάτῶν πόλιν, ὥσπερ παιδαγωγὸν ἢ διδάσκαλον εὐσχήμονος βίᾳ κ' τέλει μένης πολιτείας, ἀποβλέποντες. εἰς ὃ κ' Στραλιόνικος ἐπισκῶψαι δοκεῖ μετὰ παιδιᾶς, νομοθετῶν κ' κελεύων Ἀθηναίους ἄγειν μυθήρια κ' πομπάς, Ἡλείους δὲ ἀγωνοθετεῖν, ὡς κάλλιστα τοῦτο ποιοῦντας· Λακεδαιμονίους δ', ἂν ἀμαρτάνωσιν οὗτοι, δέρεσθαι. κ' τοῦτο μὲν εἶρηλαι χάριν τῷ γελοῖῳ· Ἀλυσθένης δὲ ὁ Σωκρατικός ἀπὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης ὄρων τοὺς Θηβαίους μέγα φρονεῖντας, οὐδὲν αὐτοὺς ἔφη διαφέρειν παιδαρίων ἐπὶ τῷ συκλόφαι τὸν παιδαγωγὸν γαυριώνων.

λα. Οὐ μὲν τοῦτό γε τῷ Λυκούργῳ κεφάλαιον ἦν τότε πλείστων ἡγουμένην ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἑνὸς ἀνδρὸς βίῳ καὶ πόλεως ὅλης νομίζων εὐδαιμονίαν ἀπ' ἀρετῆς ἐγγίνεσθαι καὶ ὁμονοίας τῆς πρὸς αὐτήν, πρὸς τοῦτο συνέταξε κ' συνήρμωσεν, ὅπως ἐλευθέριοι κ' αὐτάρκεις γενόμενοι κ' σωφρονοῦντες ἐπὶ πλείστον χρόνον διατελῶσι. ταύτην κ' Πλάτων ἔλαβε τῆς πολιτείας ὑπόθεσιν, κ' Διογένης, κ' Ζήνων, καὶ πάντες ὅσοι τὶ περὶ τούτων ἐπιχειρήσαντες εἶπεν, ἐπαινοῦνται, γράμματα κ' λόγους ἀπολιπόντες

λιπόντες μόνον. ὁ δὲ οὐ γράμματα καὶ λόγους,
 ἀλλ' ἔργῳ πολυλείαν ἀμίμητον εἰς φῶς προσενε-
 κάμενος, καὶ τοῖς ἀνύπαρκτον εἶναι τὴν λεγομένην
 περὶ τὸν σοφὸν διάδεσιν ὑπολαμβάνουσιν, ἐπι-
 δείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσαν, εἰκότως
 ὑπερῆρε τῇ δόξῃ τοὺς πώποτε πολίτευσάμενους
 ἐν τοῖς Ἑλλησι. δι' ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐλάττωνας
 σχεῖν φησι τιμὰς ἢ προσῆκον ἦν αὐτὸν ἔχειν ἐν
 Λακεδαίμονι, καίπερ ἔχοντα τὰς μεγίστας. ἱερὸν
 τε γάρ ἐστιν αὐτοῦ, καὶ θύουσιν καθ' ἕκαστον ἐνι-
 αὐτὸν ὡς Θεῷ. λέγεται δὲ, καὶ τῶν λειψάνων
 αὐτοῦ κομισθέντων οἴκαδε, κεραυνὸν εἰς τὸν τάφον
 καλασκήψαι. τοῦτο δὲ οὐ ῥαδίως ἑτέρῳ τινὶ τῶν
 ἐπιφανῶν, πλὴν Εὐριπίδῃ συμπεσεῖν ὕστερον,
 τελευτήσαντι, καὶ ταφέντι τῆς Μακεδονίας περὶ
 Ἀρέθουσαν. ὥστε ἀπολόγημα καὶ μαρτύριον μέγα
 εἶναι ἀγαπῶσι τὸν Εὐριπίδην, τὸ μόνῳ συμ-
 πεσεῖν αὐτῷ μετὰ τελευτῇ, καὶ γενέσθαι ἅ τῳ
 Θεοφιλεσάτῳ καὶ ὀσιωιάτῳ πρότερον συνέπεσε.
 τελευτῆσαι δὲ τὸν Λυκοῦργον οἱ μὲν ἐν Κίρρᾳ
 λέγουσιν· Ἀπολλόδεμους δὲ, εἰς Ἥλιν κομισ-
 θέντα· Τίμαιος δὲ καὶ Ἀριστόξενος, ἐν Κρήτῃ
 καλαβιώσαντα· καὶ τάφον Ἀριστόξενος αὐτοῦ δείκ-
 νυσθαι φησὶν ὑπὸ Κρητῶν τῆς Περγαμίας περὶ
 τὴν ξενικὴν ὁδόν. υἱὸν δὲ λέγεται μονογενῆ καλα-
 λιπεῖν Ἀντίωρον· οὗ τελευτήσαντος ἀτέκνου, τὸ
 γένος

γένος ἐξέλιπεν. οἱ δ' ἐταῖροι καὶ οἰκεῖοι διαδοχὴν
 τινα καὶ σύνοδον ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμείναςαν
 κατέστησαν, καὶ τὰς ἡμέρας ἐν αἷς συνήρχοντο,
 Λυκουργίδας προσηγόρευσαν. Ἀριστοκράτης δὲ
 ὁ Ἰππάρχου φησὶ τοὺς ξένους τοῦ Λυκούργου
 τελευτήσαντος ἐν Κρήτῃ, καῦσαι τὸ σῶμα καὶ
 διασπεῖραι τὴν τέφραν εἰς τὴν θάλασσαν, αὐτῷ
 δευτέρως, καὶ φυλαξαμένου μή ποτε ἄρα τῶν
 λειψάνων εἰς Λακεδαίμονα κομισθέντων, ὥς ἐπαν-
 ἴκοντος αὐτοῦ, καὶ τῶν ὄρκων λελυμένων, μέλα-
 βάλλωσι τὴν πολιτείαν. ταῦτα μὲν οὖν περὶ
 τοῦ Λυκούργου.

Π Λ Ο Υ Τ Α Ξ Ρ Χ Ο Υ

Ν Ο Υ Μ Α Ξ Σ.

ΕΣΤΙ δὲ καὶ περὶ τῶν Νουμᾶ τῆ βασιλείας
 χρόνων, καθ' οὓς γέγονε, νεανική διαφορά,
 καίπερ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοῦτον καλᾶγεσθαι τῶν
 σεμμάτων ἀκριβῶς δοκούντων. ἀλλὰ καὶ Κλωδίου
 τις ἐν ἐλέγχῳ χρόνων (οὕτω γὰρ πῶς ἐπιγέ-
 γραπταὶ τὸ βιβλίον) ἰσχυρίζεται τὰς μὲν ἀρ-
 χαίας ἐκείνας ἀναγραφὰς ἐν τοῖς Κελτικοῖς
 πάθεσι τῆς πόλεως ἠφανίσθαι· τὰς δὲ νῦν
 φαινομένας, οὐκ ἀληθῶς συσχεῖσθαι, δι' ἀνδρῶν
 χαριζομένων τισιν, εἰς τὰ πρῶτα γένη καὶ τοὺς
 ἐπιφανεστάτους οἴκους ἐξ οὗ προσηκόντων εἰσβα-
 ζομένοις. λεγομένου δ' οὖν ὡς Νουμᾶς γενέσθαι
 Πυθαγόρου συνήθης, οἱ μὲν ὅλως ἀξιοῦσι μὴδὲν
 Ἑλλη-

Ἑλληνικῆς παιδείσεως Νουμᾶ μελεῖναι, καθάπερ ἢ φύσει δυνατὸν καὶ αὐτάρκη γενέσθαι πρὸς ἀρετὴν, ἢ βελτίονι Πυθαγόρου βαρβάρῳ τινὶ τὴν τοῦ βασιλείως ἀποδῶναι παίδευσιν· οἱ δὲ Πυθαγόραν μὲν ὅφει γενέσθαι, καὶ τῶν Νουμᾶ χρόνων ὁμοῦ τι πέντε γενεαῖς ἀπολειπόμενον· Πυθαγόραν δὲ τὸν Σπαρτιάτην, Ὀλύμπια νενικηκότα σάδιον ἐπὶ τῆς ἐκκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος, ἧς ἔτει τρίτῳ Νουμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν κατέστη, πλανήδενά περὶ τὴν Ἰταλίαν, συγγενέσθαι τῷ Νουμᾶ, καὶ συνδιακοσμήσαι τὴν βασιλείαν. ὁθεν οὐκ ὀλίγα τοῖς Ῥωμαῖκοῖς ἐπιηδύμασι τῶν Λακωνικῶν ἀναμεμίχθαι, Πυθαγόρου διδάξαντος. ἄλλως δὲ Νουμᾶς, γένος μὲν ἦν ἐκ Σαβίνων· Σαβῖνοι δὲ βούλοντο Λακεδαιμονίων ἐαυτοὺς ἀποίκους γεγονέναι. τοὺς μὲν οὖν χρόνους ἐξακριβῶσαι χαλεπὸν ἐστὶ, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Ὀλυμπιονίκων ἀναγομένους· ὧν τὴν ἀναγραφὴν ὅφει φασὶν Ἰππίαν ἐκδοῦναι τὸν Ἡλείον, ἀπ' οὐδενὸς ὀρμώμενον ἀναγκαίου πρὸς πίστιν· ἀδὲ παρειλήφμεν ἄξια λόγου ἡμεῖς περὶ Νουμᾶ, διέξιμεν, ἀρχὴν οἰκίαν λαβόντες.

β'. Ἐβδομον ἐνιαυτὸν ἢ Ῥώμη καὶ τριακὸς ὄν ἦδη, Ῥωμύλου βασιλεύοντος, ὤκειτο· πέμπτῃ δὲ ἰσαμένου μηνὸς (ἣν νῦν ἡμέραν νόνας καπρίνας καλοῦσι) θυσίαν τινα δημοτελεῖν πρὸ τῆς πόλεως ὁ Ῥωμύλος ἔθηκε, περὶ τὸ καλού-

μενον αἶγος ἔλος, καὶ παρῆν ἢ τε βουλὴ καὶ τοῦ
 δήμου τὸ πλείστον. ἑξαίφνης δὲ μεγάλης περὶ
 τὸν αἶρα τροπῆς γενομένης, καὶ νέφους ἐπὶ τὴν
 γῆν ἐρείσαντος, ἅμα πνεύματι καὶ ζῶῃ, τὸν μὲν
 ἄλλον ὄμιλον ἐκπλαγέλια συνέβη φυγεῖν καὶ
 σκεδασθῆναι, τὸν δὲ Ῥωμύλον, ἀφανῆ γενέσθαι,
 καὶ μήτε αὐτὸν ἔτι, μήτε σῶμα τεθνηκότος εὑρε-
 θῆναι. χαλεπὴν δὲ τὴν ὑπόνοιαν ἄφασθαι τῶν
 πατρικίων, καὶ ῥυῖναι λόγον ἐν τῷ δήμῳ κατ'
 αὐτῶν, ὡς πάλαι βαρυνόμενοι τῷ βασιλεύεσθαι,
 καὶ μεταστῆσαι τὸ κράτος εἰς εἰαυτοὺς θελοντες,
 ἀνέλοιεν τὸν βασιλέα. καὶ γὰρ ἔδοκει τραχύτερον
 ἢ δὴ προσφέρεσθαι καὶ μοναρχικώτερον αὐτοῖς. ἀλλὰ
 ταύτην μὲν τὴν ὑποψίαν ἐδεράπευον, εἰς θεῶν
 τιμὰς ἀνάγοντες ὡς οὐ τεθνηκότα τὸν Ῥωμύλον,
 ἀλλὰ κρείττονος ὄντα μοίρας. καὶ Περὶκλος, ἀνὴρ
 ἐπιφανής, διωμόσατο Ῥωμύλον ἰδεῖν εἰς οὐρανὸν
 σὺν τοῖς ὅπλοις ἀναφερόμενον, καὶ φωνῆς ἀκούσαν
 κελεύοντος αὐτὸν ὀνομάζεσθαι Κυρίων. ἑτέρα δὲ
 ταραχὴ καὶ στάσις κατελάμβανε τὴν πόλιν ὑπὲρ
 τοῦ μέλλοντος ἀποδειχθήσεσθαι βασιλέως, οὕτω
 τῶν ἐπηλύδων κοινῇ τοῖς πρώτοις συσκευραμένων
 πολίταις, ἀλλ' ἔτι τοῦ τε δήμου πολλὰ κυμαί-
 νοντος ἐν εἰαυτῷ, καὶ τῶν πατρικίων ἐν ὑποψίαις
 ἐκ τοῦ διαφόρου πρὸς ἀλλήλους ὄντων. οὐ μὲν
 ἀλλὰ βασιλεύεσθαι μὲν ἔδοκει πᾶσιν· ἤρισαν τε
 καὶ διέστησαν οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ
 γένους,

γένους, ὁπότερον παρέξει τὸν ἡγεμόνα. καὶ γὰρ οἱ μετὰ Ῥωμύλου πρῶτοι συνοικίσαντες τὴν πόλιν, οὐκ ἀνασχέδον ἐποιοῦντο πόλεως καὶ χώρας τοὺς Σαβίνους μετὰ λαβόντας, ἀρχεῖν βιάζεσθαι τῶν ἐπὶ ταῦτα δεξαμένων· καὶ τοῖς Σαβίνοις ἦν τις εὐγνώμων λόγος, ἐπεὶ Ταλίου τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἀποθανόντος οὐκ ἐφασίασαν πρὸς Ῥωμύλον, ἀλλ' εἶασαν ἀρχεῖν μόνον, αὐτοῖς ἀξιέντων τὸν ἀρχοῦν γενέσθαι παρ' αὐτῶν. οὔτε γὰρ ἐκ ταπεινότητος κρείττοσι προσγενέσθαι καὶ προσγενόμενοι, πλήθει τε ῥῶσαι καὶ προαγαγεῖν εἰς ἀξίωμα πόλεως ἐκείνους μετ' αὐτῶν. ὑπὲρ μὲν οὖν τούτων ἐφασίαζον. ὅπως δὲ μὴ σύλχυσιν ἐκ τῆς ἀναρχίας ἢ φάσις ἀπεργάσῃται, μέλει οὖν τοῦ πολιτεύματος ὄντος, ἔταξαν οἱ πατρίκιοι πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντων αὐτῶν, ἐν μέρει ἕκαστον τοῖς βασιλικαῖς παρὰ στήμοις κοσμούμενον, δύνειν τε τοῖς Θεοῖς τὰ νενομισμένα καὶ χρηματίζειν, ἕξ μὲν ὥρας τῆς νυκτός, ἕξ δὲ τῆς ἡμέρας Κυρίνῳ. καὶ γὰρ ἡ διανομὴ τῶν καερῶν ἑκατέρου πρὸς ἰσότητά καλῶς ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἀρχουσι, καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἢ μετὰβολὴ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρῆναι τὸν φόνον, ὁρῶντα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ νυκτός τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλείας γενόμενον, τὸ δὲ σχῆμα τῆτο τῆς ἀρχῆς μεσοβασιλείαν Ῥωμαῖοι καλεῖσιν.

γ'. Ἀλλὰ καίπερ οὕτως πολιτικῶς καὶ ἀνεπαχθῶς ἀφηγεῖσθαι δοκοῦντες, ὑπονοήσας καὶ δο-

ρύβοις περιέπιπτον, ὥς μεθισάντες εἰς ὀλιγαρχίαν
 τὰ πράγματα, καὶ διαπαιδαγωγούνης ἐν σφίσιν
 αὐτοῖς τὴν πολυτείαν, βασιλεύεσθαι δὲ οὐκ ἐθέ-
 λουεν. ἐκ τούτου συνέβησαν ἀμφοτέραι πρὸς ἀλ-
 λήλας αἰσάσεις, ὥστε τὴν ἑτέραν ἐκ τῆς ἑτέρας
 ἀποδείξαι βασιλέα. μάλιστα γὰρ ἂν οὕτως ἐν-
 τε τῷ παρόντι παύσασθαι τὴν φιλονεικίαν, καὶ
 τὸν ἀποδειχθέντα πρὸς ἀμφοτέρους ἴσον γενέσθαι,
 τοὺς μὲν, ὥς ἐλομένους ἀγαπῶντα, τοῖς δὲ εὖναι
 ὄντα διὰ συγγένειαν. ἐπίρρησάντων δὲ πρῶτότερος
 τοῖς Ῥωμαίοις τῶν Σαβίνων τὴν αἵρεσιν, ἔδοξε
 μᾶλλον ἐλέσθαι Σαβῖνον αὐτοὺς ἀποδείξαντας, ἢ
 παρασχεῖν Ῥωμαῖον ἐκείνων ἐλομένων. καὶ βου-
 λευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς, ἀποδεικνύουσιν ἐκ Σα-
 βίνων Νουμῶν Πομπήλιον, ἄνδρα πῶν μὲν εἰς
 Ῥώμην ἀπωρισμένων οὐ χενόμενον, γνώριμον δ'
 οὕτω δι' ἀρετὴν ὄντα πᾶσιν, ὥστε τῶν ἐλομένων
 προθυμότερον ὀνομασθέντος αὐτοῦ δέξασθαι τοὺς
 Σαβίνους. φράσαντες οὖν τῷ δήμῳ τὰ δεδομένα,
 πρέσβεις ἐκπέμπουσι πρὸς τὸν ἄνδρα κοινῇ τοὺς
 πρῶτεύοντας ἀπ' ἀμφοτέρων, ἡκεῖν δεησόμενους,
 καὶ παραλαβεῖν τὴν βασιλείαν. ἦν δὲ πόλεως
 μὲν ὁ Νεμῶς ἐπιφανοῦς ἐν Σαβίνοις τῆς Κυρίων,
 (ἀφ' ἧς Κυρίτας Ῥωμαῖοι σφᾶς αὐτὸς ἅμα τοῖς
 ἀνακηρυχθεῖσι Σαβίνοις προσηγόρευσαν) υἱὸς δὲ
 Πομπωνίου, ἀνδρὸς εὐδοκίμου, τεσσάρων ἀδελ-
 φῶν νεώτατος· ἡμέρα δὲ γεγονώς (κατὰ δὲ τινὰ

θεῖαν

Δείαν τύχην) ἐν ἣ τὴν Ῥώμην ἐκλίσαν οἱ περὶ
 Ῥωμύλον· αὕτη δὲ ἐστὶ πρὸ δεκαμιάς καλανδῶν
 Μαίων. φύσει δὲ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν εὖ κεκρα-
 μέιος τὸ ἦθος, ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξημέρωσε διὰ
 παιδείας καὶ κακοπαθείας καὶ φιλοσοφίας· οὐ μόνον
 τὰ λοιδορούμενα πάθη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ
 τὴν εὐδοκιμοῦσαν ἐν τοῖς βαρβάροις βίαν καὶ
 πλεονεξίαν ἐκπαδὼν ποιησάμενος, ἀνδρείαν δὲ
 ἀληθῆ, τὴν ὑπὸ λόγου τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν αὐτῷ
 κάθειρξεν ἡγούμενος. ἐκ δὲ τούτου, πᾶσαν οὐ-
 κοθεν ἅμα τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν ἐξελαύνων,
 παντὶ δὲ πολίτῃ καὶ ξένῳ χρῆσθαι παρέχων ἑαυ-
 τὸν ἀμεμπτον δικαστὴν καὶ σύμβουλον, αὐτὸς δ'
 ἑαυτῷ σχολάζοντι χρώμενος οὐδὲ πρὸς ἡδυπα-
 δείας καὶ πορισμούς, ἀλλὰ θεραπείαν Θεῶν καὶ
 θεωρίαν διὰ λόγου φύσεώς τε αὐτῶν καὶ δυνάμεως,
 ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὥστε καὶ Τάτιον τὸν
 ἐν Ῥώμῃ συμβασιλεύσαντα Ῥωμύλῳ, μίας αὐτῷ
 θυγατρὸς οὗσης Τατίας, ποιήσασθαι γαμβρὸν
 ἐκεῖνον. ὃ μὲν ἐπήρθη γε τῷ γάμῳ μετοικίσασθαι
 πρὸς τὸν πεινερὸν, ἀλλ' αὐτῷ περιέπων πατέρα
 γηραιὸν ἐν Σαβίνοις, ἐπέμενε, ἅμα καὶ τῆς Τατίας
 ἐλομένης τὴν τοῦ ἀνδρὸς ιδιώτου ὄντος ἡσυχίαν
 πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ διὰ τὸν πατέρα τιμῆς καὶ δόξης.
 αὕτη μὲν οὖν λέγεται τρίτῳ καὶ δεκάτῳ μετὰ τὸν
 γάμον ἔχει τελευτῆσαι.

δ'. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ᾧ διαβίβας, ἀγραιολεῖν τὰ πολλὰ καὶ πλανᾶσθαι μόνος ἤθελεν ἐν ἄλσεσι Θεῶν, καὶ λειμῶσιν ἱεροῖς, καὶ τόποις ἐρήμοις ποιούμενος τὴν διάλειαν. ὅθεν οὐχ ἥκιστα τὴν ἀρχὴν ὁ περὶ τῆς Θεᾶς ἔλαβε λόγος, ὡς ἄρα Νουμᾶς ἐκεῖνος οὐκ ἀδημονία τινὶ ψυχῆς καὶ πλάνῃ τὸν μετὰ ἀνδρώπων ἀπολέλοιπε βίον, ἀλλὰ σεμνολέρας γεγευμένος ὁμιλίας, καὶ γάμων θείων ἡζιωμένος, Ἡγερίᾳ δαίμονι συνὼν ἐρώσῃ καὶ συνδιαίώμενος, εὐδαίμων ἀνὴρ καὶ τὰ θεῖα πεπνυμένος γέγονεν. ὅτι μὲν οὖν ταῦτα πολλοῖς τῶν πάνυ παλαιῶν μύθων ἔοικεν, οὓς οἱ Φρύγες τε περὶ Ἀτλῆω, καὶ Βιδυνοὶ περὶ Ἡροδότου, καὶ περὶ Ἐνδυμίωνος Ἀρκαῶδες, ἄλλων τε πολλῶν εὐδαιμόνων δὴ τινων καὶ θεοφιλῶν γενέσθαι δοκούντων, παραλαβόντες ἠγάπησαν, οὐκ ἀδελὸν ἐστὶ. καὶ τοῦ λόγος ἔχει τὸν Θεόν, οὐ φίλιππον, οὐδὲ φίλορριν, ἀλλὰ φιλάνθρωπον ὄντα, τοῖς διαφερόντως ἀγαθοῖς ἐθέλειν συνεῖναι, καὶ μὴ δυσχεραίνειν μηδὲ ἀτιμάζειν ἀνδρὸς θεῖα καὶ σώφρονος ὁμιλίαν. ὡς δὲ καὶ σώματος ἀνθρωπίνου καὶ ὥρας ἐστὶ τις Θεῶ καὶ δαίμονι κοινωνία καὶ χάρις, ἔργον ἤδη καὶ τοῦτο πεισθῆναι. καίτοι δοκοῦσιν οὐκ ἀπιθάνως Αἰγύπτιοι διαιρεῖν, ὡς γυναικὶ μὲν οὐκ ἀδύνατον πνεῦμα πλεσιτάσαι Θεοῦ, καὶ τινὰς ἐνλεκεῖν ἀρχὰς γενέσεως,

πρὸς, ἀνδρὶ δὲ οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς Θεόν,
οὐδὲ ὁμιλία σώματος. ἀγνοῶσι δὲ ὅτι τὸ μινύ-
μενον, ὧ μίνυται, τὴν ἴσιν ἀναποδίδωσι κοινω-
νίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἀνθρώπων
εἶναι Θεῶν, καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα,
καὶ φυόμενον εἰς ἐπιμέλειαν ἡθους καὶ ἀρετῆς,
πρέπον ἂν εἴη. καὶ οὐ πλεημελοῦσιν οἱ τὸν
Φόρβαντα καὶ τὸν Ὑάκινθον καὶ τὸν Ἀδμητον
ἐρωμένους Ἀπόλλωνος γεγονέναι μυθολογοῦντες,
ὥσπερ αὖ καὶ τὸν Σικυῶνιον Ἰππόλυτον· οὐ δὲ
καὶ φασιν, ὅσάκις τύχοι διαπλέων εἰς Κίρραν
ἐκ Σικυῶνος, αὐτῷ χρᾶν τὴν Πυθίαν, οἷον
αἰσθανομένου τοῦ Θεοῦ καὶ χαίροντος, ἀποθεσ-
πίζειν τὸδε τὸ ἡρώον,

Καὶ δ' αὖθ' Ἰππολύτῳ φίλον κἄρα εἰς ἅλα
βαίνει.

Πινδάρου δὲ καὶ τῶν μελῶν ἐρασὴν γενέσθαι τὸν
Πᾶνα μυθολογοῦσιν. ἀπέδωκε δὲ τινα τιμὴν
καὶ Ἀρχιλόχῳ καὶ Ἡσιόδῳ τελευτήσασαι διὰ τὰς
μούσας τὸ δαμόνιον. Σοφοκλεῖ δὲ καὶ ζῶντι τὸν
Ἀσκληπιὸν ἐπιξενωθῆναι λόγος ἔστι, πολλὰ
μέχρι δεῦρο διασώζων τεκμήρια· καὶ τελευτήσαντι
τυχεῖν ταφῆς ἄλλος Θεὸς (ὡς λέγεται) παρ-
έσχεν. ἄρα οὖν ἄξιόν ἔστι, ταῦτα συλχωρῆναι
ἐπὶ τούτων, ἀπιστεῖν εἰ Ζαλεύκῳ, καὶ Μίνῳ, καὶ
Ζωροάστρῃ, καὶ Νουμᾷ, καὶ Λυκούργῳ, βασιλείας
κυβερνῶσι, καὶ πολιτείας διακοσμοῦσιν, εἰς τὸ

αὐτὸ ἐφοίτα τὸ δαιμόνιον; ἢ τούτοις μὲν εἰκὸς ἐσι καὶ σπουδάζοντας Θεοὺς ὁμιλεῖν, ἐπὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραινέσει τῶν βελτίστων· ποιηταῖς δὲ καὶ λυρικοῖς μινυρίζουσιν, εἴπερ ἄρα, χρῆσθαι παίζοντας; εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, κατὰ Βακχυλίδην, Πλατεῖα κέλευθος. οὐδὲ γὰρ ἄτερος λόγος ἔχει τι φαῦλον, ὃν περὶ Λυκούργου καὶ Νουμᾶ καὶ τοιούτων ἄλλων ἀνδρῶν λέγουσιν, ὡς δυσκάθεκτα καὶ δυσάρεστα πλήρη χειρούμενοι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντες ταῖς πολυλείαις καινόμοιαις, προσεποίησαντο τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δόξαν, αὐτοῖς ἐκείνοις πρὸς οὓς ἐσχηματίζοντο, σωτήριον οὔσαν.

Εἰ. Ἀλλὰ γὰρ ἔτος ἦδη διατελοῦντι τῷ Νουμᾶ τεσσαρακοσὸν, ἦκον ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν. τοὺς δὲ λόγους ἐποίησαν Πρόκλος καὶ Οὐέλεσος, ὧν πρότερον ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος αἰρήσεσθαι τὸν ἕτερον βασιλέα· Πρόκλῳ μὲν τῶν Ῥωμύλου λαῶν, Οὐελέσῳ δὲ τῶν Τατίων μάλις προσεχόντων. οὗτοι μὲν οὖν βραχέα διελέχθησαν, οἴομενοι τῷ Νουμᾶ τὴν συντυχίαν ἀσπαζομένῳ γεγονέναι· ἦν δ' οὐ μικρὸν (ὡς ἔοικεν) ἔργον, ἀλλὰ καὶ λόγων πολλῶν καὶ δεήσεως, τὸ πείσαι καὶ μεταστῆσαι γνώμην ἀνδρὸς ἡσυχία καὶ εἰρήνῃ βεβιωκότος εἰς ἀρχὴν πόλεως τρόπον τινὰ γεγενημένης πολέμῳ καὶ συνηυξημένης. ἔλεγεν οὖν τοῦ τε πατρὸς αὐτοῦ

αὐτοῦ παρόντος, καὶ Μαρκίου, τῶν συγγενῶν ἐνός,
ὡς Πᾶσα μὲν ἀνδρωπίνου βίου μέλαβολή, σφα-
λερόν· ὧ δὲ μηδὲ ἀπεσί τι τῶν ἱκανῶν, μήτε
μεμπλόν ἐστὶ τῶν παρόντων, τοῦτον οὐδὲν ἄλλο
πλήν ἀνοία μέλακοςμεῖ καὶ μεδίσησιν ἐκ τῶν
συνήθων· οἷς καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον προσεῖη, τῷ
βεβαιότερῳ διαφέρει τῶν ἀδήλων. ἀλλ' οὐδὲ
ἀδηλα τὰ τῆς βασιλείας τοῖς Ῥωμύλου τεκμαι-
ρομένῳ παθήμασιν, ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε
δόξαν, ἐπιβουλεύσαι τῷ συνάρχοντι Τατίῳ,
πονηρὰν δὲ τοῖς ὁμοίμοις περιποίησεν, ὡς ἀνη-
ρημένος ὑπ' αὐτῶν. καὶ Ῥωμύλον μὲν οὗτοι παῖδα
Θεῶν ὑμνοῦσι φήμας, καὶ τροφήν τινα δαιμόνιον
αὐτοῦ καὶ σωτήριαν ἀπῖκον ἔτι νηπίου λέγουσιν·
ἐμοὶ δὲ καὶ γένος θνητὸν ἐστὶ, καὶ τροφή καὶ παίδευσις
ὑπ' ἀνθρώπων ὧν οὐκ ἀγνοεῖτε, γεγενημένη. τὰ
δ' ἐπαινούμενα τοῦ τρόπου, βασιλεύειν πόρρω
μέλλοντος ἀνδρός, ἡσυχία τε πολλή καὶ διατριβή
περὶ λόγους ἀπράξιμονας. ὁ δὲ δεινὸς οὗτος καὶ
σύντροφος εἰρήνης ἔρως καὶ πρᾶξιμάτων ἀπολέμων,
καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τιμῇ Θεῶν καὶ φιλοφροσύναις
εἰς τὸ αὐτὸ συνιόντων, τὰ δὲ ἄλλα καθ' ἑαυτοὺς
γεωργούντων ἢ νεμόντων. ὑμῖν δὲ, ὦ Ῥωμαῖοι,
πολλοὺς μὲν ἴσως ἀβουλήτους ἀπολέλοιπε πο-
λέμους Ῥωμύλος, οἷς ἀντρεΐδοντος ἡ πόλις ἐμπύρρα
δεῖται βασιλέως καὶ ἀκμάζοντος· πολλή δὲ καὶ
συνήθεια καὶ προθυμία δι' εὐτοχίαν γέγονε τῷ
δήμῳ,

θήμῳ, καὶ οὐδένα λέληθεν αὖξασθαι καὶ κρατεῖν
 ἑτέρων βουλόμενος· ὥς κ' ἡ γέλως ἂν εἴη τᾶλλα,
 θεραπεύοντος Θεοῦς, κ' δίκην τιμᾶν, βίαν δὲ κ'
 πόλεμον ἐχθραίνειν διδάσκοντος πόλιν, στρατηλάτῃ
 μᾶλλον ἢ βασιλέως δεομένην.

ς'. Τοιούτοις λόγοις ἀφοσιωμένῃ τὴν βασιλείαν
 τοῦ ἀνδρός, οἱ τε Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιούντο
 σπουδὴν ἀντιβολουῦντες, κ' δεόμενοι μὴ σφὰς αὐτοῖς
 εἰς τᾶσιν ἐμβαλεῖν κ' πόλεμον ἐμφύλιον, οὐκ
 ὄντος ἑτέρου πρὸς ὃν ἀμφοτέραι συνκεύσουσιν αἱ
 τᾶσεις· ὃ, τε παλιῆρ κ' ὁ Μάρκιος, ἐκείνων μελα-
 τάνων, ἰδία προσκείμενοι τὸν Νουμᾶν ἔπειθον
 δεχέσθαι μέγα κ' θεῖον δῶρον. Εἰ δ' αὐτὸς οὔτε
 πλούτου δέη δι' αὐτάκριαν, οὔτε δόξαν ἀρχῆς
 κ' δυναστείας ἐζήλωκας κρείσσονα τὴν ἀπ' ἀρετῆς
 ἔχων, ἀλλ' ὑπηρεσίαν γε Θεοῦ τὸ βασιλεύειν
 ἠγούμενος, ὅς γε ἀνίστησι καὶ οὐκ ἐᾷ κεῖσθαι καὶ
 ἀργεῖν τὴν ἐν σοὶ τοσαύτην δικαιοσύνην, μὴ φεῦγε,
 μηδὲ ἀποδίδρασκε τὴν ἀρχήν, ἀνδρὶ φρονίμῳ
 πράξεων καλῶν κ' μεγάλων οὔσαν χώραν· ἐν ἣ
 κ' θεραπεῖται Θεῶν μεγαλοπρεπεῖς εἰσι, κ' πρὸς
 εὐσέβειαν ἀνθρώπων ἡμερώσεις, ῥᾶστα κ' τάχιστα
 μελακοσμουμένων ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος. οὗτοι καὶ
 Τάτιον ἔσερξαν ἑπὶ πῶλον ἡγεμόνα, κ' τὴν Ῥωμὴν
 μνήμην ἀποθεοῦσι ταῖς τιμαῖς. τίς δὲ οἶδεν εἰ
 κ' νικῶντι δῆμῳ πόλεμου κόρος ἔσται, καὶ μεσοὶ
 θριάμβων κ' λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα πρᾶον

κ'

καὶ δίκης ἑταῖρον ἐπ' εὐνομία καὶ εἰρήνῃ ποδῶσιν;
εἰ δὲ δὴ καὶ πάντα πασιν ἀκραίως ἔχουσι καὶ μακρῶς
πρὸς πόλεμον, ἅρ' οὐχὶ βέλτιον ἀλλαχόσε τὴν
ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν, διὰ χειρὸς ἔχοντας τὰς
ἡνίας, τῇ δὲ παλρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων ἔσθναι
σύνδεσμον εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀκμάζουσαν
καὶ δυνατὴν γενέσθαι; τούτοις προσῆν (ὡς λέ-
γεται) σημεία τε χρυσά, καὶ σπαρὰ τῶν πο-
λίτων, καὶ ζῆλος, ὡς ἐπύθοντο τὴν πρεσβείαν,
δεομένων βαδίζειν καὶ παραλαμβάνειν τὴν βασι-
λείαν, ἐπὶ κοινωνία καὶ συγκράσει τῶν πο-
λιτῶν.

Ζ'. Ὡς οὖν ἐδέδοκτο, θύσας τοῖς Θεοῖς
προῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην. ἀπήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ
ὁ δῆμος, ἔρωτι θαυμαστῷ τοῦ ἀνδρός, εὐφημία
τε πρέπουσαι γυναικῶν ἐγίνοντο καὶ θυσίαι πρὸς
ιεροῖς, καὶ χαρὰ πάντων, ὥσπερ οὐ βασιλέα
τῆς πόλεως, ἀλλὰ βασιλείαν δεχομένους. ἐπεὶ
δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν κατέστησαν, ὁ μὲν ταῖς ὥραις
ἐκείναις συνειληχῶς μεσοβασιλεὺς Σπόριος Οὐέτιος,
ψῆφον ἐπέδωκε τοῖς πολίταις, καὶ πάντες ἤνεγκαν
προσφερομένων δ' αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρα-
σῆμων, ἐπισχεῖν κελεύσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ Θεοῦ
τὴν βασιλείαν ἐμπεδοῦντος αὐτῷ. παραλαβὼν δὲ
μάντις καὶ ἱερεῖς, ἀνέβαινον εἰς τὸ Καπίώλιον.
Ταρπήϊον αὐτὸ λόφον οἱ τότε Ῥωμαῖοι προση-
γόρευον.

γόρευον. ἐνλαῦθα τῶν μάντεων ὁ πρῶτεύων, τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένος, αὐτὸς δὲ παραστὰς ἐξόπισθεν, καὶ τῇ δεξιᾷ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος αὐτοῦ, καλῆύζατο, καὶ περιεσκόπει τὰ παρὰ τῶν Θεῶν οἰωνοῖς ἢ συμβόλοις προφαινόμενα, πανταχόσε τὰς ὀφείας προσφέρων. σιγὴ δὲ ἄπιστος ἐν πλήθει τοσούτω τὴν ἀγορὰν καλεῖχε, καρδοκούνων καὶ συναϊωρουμένων τῷ μέλλοντι, μέχρις οὗ προῦφάνησαν ὄρνιθες ἀγαθοὶ καὶ δεξιοὶ ἐπέτρεψαν. οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα καλέβαινε Νημᾶς εἰς τὸ πλῆθος ἀπὸ τῆς ἄκρας. τότε δὲ καὶ φωναὶ καὶ δεξιώσεις ἦσαν ὡς εὐσεβέστατον καὶ θεοφιλέστατον δεχομένων. παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων δορυφόρων σύστημα διέλυσεν, οὓς Ῥωμύλος ἔχων αἰὲρ περὶ τὸ σῶμα, κέλερας προσηγόρευσεν, ὅπερ ἐστὶ ταχεῖς· οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν πιστεύσειν, οὔτε βασιλεύειν ἀπιστούντων ἤξιον. δεύτερον δὲ, τοῖς οὖσιν ἱερεῦσι Διὸς καὶ Ἄρεος τρίτον Ῥωμύλου προσκαλέσθησεν, ὃν Φλαμῖνα Κυρινάλιον ὠνόμασεν. ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς προγενεστέρους, Φλαμῖνας, ἀπὸ τῶν περικρανίων πύλων, οὓς περὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι, πηλαμένας τινὰς ὄντας, ὡς ἰσοροῦσι, τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων τότε μᾶλλον ἢ νῦν τοῖς Λατίνοις ἀνακεκραμένων. καὶ γὰρ

γὰρ ἅς ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς λαίνας, ὁ Ἰόβας
χλαίνας φησὶν εἶναι, καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ
ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιδαλῇ παῖδα, λέγεσθαι
Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν Ἑρμῆν οὕτως ἔνιοι τῶν
Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προση-
γόρευον.

ή. Ταῦτα δὲ ὁ Νούμας ἐπ' εὐνοίᾳ καὶ χάριτι
τοῦ δήμου πολίλευσάμενος, εὐθὺς ἐπεχείρει τὴν
πόλιν, ὥσπερ σίδηρον, ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς,
μαλακώεραν ποιεῖν καὶ δικαιοῦεραν. ἀτεχνῶς
γὰρ ἦν Πλάτων ἀποκαλεῖ φλεγμαίνουσαν πόλιν,
ἐκείνη τοῦτ' ἦν, συσάντων μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς
τόλμη τινὶ καὶ παραβόλῳ θρασύτητι τῶν
θρασύάτων καὶ μαχιμωιάτων ἐκεῖ πανταχόθεν
ῥαμένων, ταῖς δὲ πολλαῖς στρατείαις καὶ τοῖς
συνεχέσι πολέμοις, τροφῇ χρησαμένην καὶ αὐξήσει
τῆς δυνάμεως, καὶ (καθάπερ τὰ καλαπηγνύμενα,
τῷ σείεσθαι μᾶλλον ἐδράζεται) ῥώννυσθαι δοκῶσαν
διὰ τῶν κινδύνων. οὕτω δὲ μέεωρον καὶ τέτρα-
χυμένον δῆμον οὐ μικρὰς οὐδὲ φαύλης οἰόμενος
εἶναι πραγματείας μέλαχειρίσασθαι καὶ μελακοσ-
μῆσαι πρὸς εἰρήνην, ἠγάγετο τὴν ἀπὸ τῶν Θεῶν
βοήθειαν, τὰ μὲν πολλὰ θυσίαις καὶ πομπαῖς
καὶ χορείαις, ἃς αὐτὸς ὥργιασε καὶ καλέσῃσεν,
ἅμα σεμνότητι διαβωγὴν ἐπίχαριν καὶ φιλόανθρωπον
ἡδονὴν ἐχούσας, δημαγωγῶν καὶ τιθασσεύων τὸ
θυμοειδὲς καὶ φιλοπόλεμον· ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβους
τινάς

τινὰς ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ φάσματα
 δαιμόνων ἀλλόκοτα καὶ φωνὰς ἐκ εὐμενεῖς, ἐδέξατο,
 καὶ ταπεινὴν ἐποίει τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ δεισι-
 δαιμονίας. ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον ἔσχεν ἡ σοφία
 καὶ ἡ παιδεία τοῦ ἀνδρὸς ὡς Πυθαγόρα συλ-
 γονότος. μέγα γὰρ ἦν μέρος, ὡς ἐκείνῳ τῆς
 φιλοσοφίας, καὶ τούτῳ τῆς πολιτείας ἡ περὶ τὸ
 θεῖον ἀσχιστεία καὶ διατριβή. λέγεται δὲ καὶ τὸν
 ἔξωθεν ὄγκον καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς
 Πυθαγόρα διανοίας περὶβαλέσθαι. καὶ γὰρ
 ἐκεῖνος αἰὼν τε δοκεῖ τραῦναι φωναῖς τισιν ἐπισ-
 τήσας καὶ καλαῖα γὰρ ὑπεριπλάμενον, τὸν τε μηρὸν
 ἀποφῆναι χρυσοῦν Ὀλυμπιάσι διαπορευόμενος
 τὴν πανήγυριν. ἄλλας τε τερατώδεις μηχανὰς
 αὐτοῦ καὶ πράξεις ἀναγγέλλουσιν· ἐφ' αἷς καὶ Τίμων
 ὁ Φλιάσιος ἔγραψε,

Πυθαγόρην δὲ γόητα ἀποκλίνοντ' ἐπὶ
 δόξας,

Θήρη ἐπ' ἀνθρώπων, σεμνηγορίας ὀαριστήν.
 τῷ δὲ Νουμᾷ, δράμα θεᾶς τινος ἢ νύμφης ὀρείας
 ἔρως ἦν, καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόρρητος,
 (ὥσπερ εἴρηται) καὶ κοινὰ μὲν αὐτῶν διατριβαί.
 τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μαντευμάτων, εἰς μούσας
 ἀνῆγε, καὶ μίαν μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως
 ἐδίδαξε σέβασθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν
 πρὸς αὐτὸν ἀγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν ἢ νέαν· ὅπερ
 εἶναι δοκεῖ τὴν Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος
 ἔχεν.

ἔχεμυθίαν καὶ τιμῶντος. ἔστι δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν
ἀφιδρυμάτων νομοθετήματα παντάπασιν ἀδελφαί-
των Πυθαγόρου δογμαίων. οὔτε γὰρ ἐκεῖνος
αἰσθητὸν ἢ παθητὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον καὶ
νοητὸν ὑπελάμβανεν εἶναι τὸ πρῶτον. οὗτος δὲ
διεκάλυπεν ἀνδρωποειδῆ καὶ ζωομορφον εἰκόνα Θεῶ
Ῥωμαῖοις νομίζειν. οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε
γραπτόν, οὔτε πλαστὸν εἶδος Θεοῦ πρότερον,
ἀλλ' ἐκάλον ἐβδομήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι
ναοὺς μὲν οἰκοδομούμεναι διετέλουν, καὶ καλιάδας
ἱεράς ἰσῶντες, ἄγαλμα δὲ οὐδὲν ἑμμορφον
ποιοῦμενοι διετέλουν· ὥς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ
βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι Θεοῦ
δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει. κομιδῇ δὲ καὶ τὰ τῶν
δυσιῶν ἔχεται τῆς Πυθαγορικῆς ἀγιστείας·
ἀναίμακτοι γὰρ ἦσαν, αἱ τε πολλαὶ δι' ἀλφίτῃ
καὶ σπονδῆς καὶ τῶν εὐτελεσμάτων πεποιημέναι.
χωρὶς δὲ τούτων, ἐτέροις ἔξωθεν ἐπαγωνίζονται
τεκμηρίοις, τὸν ἄνδρα τῷ ἀνδρὶ συνοικειοῦντες.
ὧν ἐν μὲν ἔστιν, ὅτι Πυθαγόραν τῇ πολιτείᾳ
Ῥωμαῖοι προσέγραψαν, ὡς ἰσόρηκεν Ἐπίχαρμος
ὁ κωμικὸς ἐν τινι λόγῳ πρὸς Ἀντήνορα γεγραμ-
μένῳ, παλαιὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς δια-
τριβῆς μέτεσχηκώς. ἕτεροι δὲ, ὅτι τεσσάρων υἱῶν
βασιλεῖ Νουμᾶ γενομένων, ἕνα Μάρκελλον ἐπὶ
τῷ Πυθαγόρῃ παιδὶ προσηγόρευσεν. ἀπ' ἐκείνου
δὲ καὶ τὸν Αἰμυλίων οἶκον ἀναμειχθέντα τοῖς
πατρικίοις

τινὰς ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ φάσματ'
 δαιμόνων ἀλλόκοτα καὶ φωνὰς ἐκ εὐμενεῖς, ἐδέξατο,
 καὶ ταπεινὴν ἐποίει τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ δεισι-
 δαιμονίας. ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον ἔσχευεν ἡ σοφία
 καὶ ἡ παιδεία τοῦ ἀνδρὸς ὡς Πυθαγόρα συλ-
 γονότος. μέγα γὰρ ἦν μέρος, ὡς ἐκείνῳ τῆς
 φιλοσοφίας, καὶ τούτῳ τῆς πολυλείας ἡ περὶ τὸ
 θεῖον ἀσχιστεία καὶ διατριβή. λέγεται δὲ καὶ τὸν
 ἔξωθεν ὄγκον καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς
 Πυθαγόρα διανοίας περὶβαλέσθαι. καὶ γὰρ
 ἐκεῖνος ἀείδον τε δοκεῖ παρῶναι φωναῖς τισιν ἐπισ-
 τήσας καὶ καλαῖα γὰρ ὑπεριπλάμενον, τὸν τε μηρὸν
 ἀποφῆναι χρυσοῦν Ὀλυμπιάσι διαπορευόμενος
 τὴν πανήγυριν. ἄλλας τε τερατώδεις μηχανὰς
 αὐτοῦ καὶ πράξεις ἀναγγέλλουσιν· ἐφ' αἷς καὶ Τίμων
 ὁ Φλιάσιος ἔγραψε,

Πυθαγόρην δὲ γόητα ἀποκλίνοντ' ἐπὶ
 δόξας,

Θήρη ἐπ' ἀνθρώπων, σεμνηγορίας ὁαριστήν.
 τῷ δὲ Νουμᾷ, δράμα θεᾶς τινος ἢ νύμφης ὀρείας
 ἔρως ἦν, καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόρρητος,
 (ὥσπερ εἶρηται) καὶ κοινὰ μὲν μουσῶν διατριβαί.
 τὰ γὰρ πλείστα τῶν μανιευμάτων, εἰς μούσας
 ἀνήγε, καὶ μίαν μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως
 ἐδίδαξε σέβασθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν
 προσαγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν ἢ νέαν· ὅπερ
 εἶναι δοκεῖ τὴν Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος
 ἔχειν.

ἔχεμυθίαν καὶ τιμῶντος. ἔσι δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν
 ἀφιδρυμάτων νομοθετήματα παντάπασιν ἀδελφὰ
 τῶν Πυθαγόρου δογμάτων. οὔτε γὰρ ἐκεῖνος
 αἰσθητὸν ἢ παθητὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον καὶ
 κηλὸν ὑπελάμβανεν εἶναι τὸ πρῶτον. οὗτος δὲ
 διεκώλυσεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωομορφον εἰκόνα Θεῶ
 Ῥωμαίοις νομίζειν. οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε
 γραπτόν, οὔτε πλάσθον εἶδος Θεοῦ πρότερον,
 ἀλλ' ἐκάλον ἐξδομήκοινα τοῖς πρώτοις ἔτεσι
 ναοὺς μὲν οἰκοδομοῦμεναι διεέλουν, καὶ καλιάδας
 ἱεράς ἰσῶντες, ἀγαλμα δὲ οὐδὲν ἑμμορφον
 ποιούμενοι διεέλουν· ὥς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ
 βελτίονα τοῖς χειρόσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι Θεοῦ
 δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει. κομίδῃ δὲ καὶ τὰ τῶν
 θυσιῶν ἔχειται τῆς Πυθαγορικῆς ἀγιστείας·
 ἀναίμακτοι γὰρ ἦσαν, αἳ τε πολλαὶ δι' ἀλφίτης
 καὶ σπονδῆς καὶ τῶν εὐτελεσμάτων πεποιημέναι.
 χωρὶς δὲ τούτων, ἑτέροις ἔξωθεν ἐπαγωνίζονται
 τεκμηρίοις, τὸν ἄνδρα τῷ ἀνδρὶ συνοικειοῦντες.
 ὧν ἐν μὲν ἔστιν, ὅτι Πυθαγόραν τῇ πολιτείᾳ
 Ῥωμαῖοι προσέγραψαν, ὡς ἰσόρηκεν Ἐπίχαρμος
 ὁ κωμικὸς ἐν τινι λόγῳ πρὸς Ἀντήνορα γεγραμ-
 μένῳ, παλαιὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς δια-
 τριβῆς μέλεισχικῶς. ἕτεροι δὲ, ὅτι τεσσάρων υἱῶν
 βασιλεῖ Νουμᾷ γενομένων, ἕνα Μάρμερκον ἐπὶ
 τῷ Πυθαγῶρι παιδὶ προσηγόρευσεν. ἀπ' ἐκείνου
 δὲ καὶ τὸν Αἰμυλίαν οἶκον ἀναμειχθέντα τοῖς
 πατρικίοις

παλρικήοις ὀνομάσθῃναί φαοιν οὕτωο, ὑποκορίζο-
 μένου τοῦ βαοιλέωο τῇν ἐν τοῖο λόγοιο τοῦ ἀν-
 δρὸο αἰμυλίαν κῃ χάριν. αὐτοῖο δὲ ἀκηκόαμεν
 πολλῶν ἐν Ρώμῃ διεξιόντων, ὅτι Ῥωμαίοιο ποτε
 χρῆομοῦ γενομένου, τὸν φρονιμώτατον καὶ τὸν
 ἀνδρειότατον Ἑλλήνων ἰδρύοασθαι παρ' αὐτοῖοιο,
 ἔοηοαν ἐπὶ τῆο ἀγορᾶο εἰκόναο χαλκᾶο δύο,
 τῇν μὲν, Ἀλκιβιάδοο, τῇν δὲ, Πυθαγόροο.
 ταῦτα μὲν οὖν ἀμφιοβητήοειο ἔχοντα πολλὰο,
 κῃ τὸ κινεῖν διὰ μακροτέρων, κῃ τὸ πιοτεύοοθαι,
 μειρακιώδοο ἐοὶ φιλονεικίαο.

Ζ. Νουμᾶ δὲ κῃ τῇν τῶν ἀρχιερέων, οὓο
 ποντίφικαο καλοῦοιο, διάταξιν κῃ καλᾶοασιν ἀπο-
 διδόαοιο, καὶ φαοιν αὐτόν ἕνα τούτων τὸν πρῶτον
 γεγονέναι. κεκληῖσθαι δὲ τοῦο ποντίφικαο, οἱ
 μὲν ὅτι τοῦο Θεοῦο Δεραπεύοοοιο, δυνατοῦο καὶ
 κυρίουο ἀπάντων ὄνταο. ὁ γάρ δυνατόο, ὑπὸ
 Ῥωμαίων ὀνομάζοται ποτήνο. ἔτεροιο δὲ φαοι πρὸο
 ὑπεξαίρεοιν γεγονέναι τοῦνομα τῶν δυνατῶν, ὡο
 τοῦ νομοθέτου τὰο δυνατὰο ἐπιελεῖν ἱεουργίαο
 τοῦο ἱερεῖοο κελεύοντοο. ἂν δὲ ἤ τι κώλυμα μείζον,
 οὐ ουκοφανλοῦντοο. οἱ δὲ πλείοοι μάλιοτα κῃ τὸ
 γελώμενον τῶν ὀνομάτων δοκμαζοοοιο, ὡο οὐδὲν
 ἀλλ' ἢ γεφυροποιοῦο τοῦο ἀνδραο ἐπικληθένταο
 ἀπὸ τῶν ποιουμένων. ἐπὶ τῇν γέφυραν ἱερῶν,
 ἀγιοτάτων κῃ παλαμοτάτων ὄντων. ποντέμ γάρ
 οἱ Λατῖνοιο τῇν γέφυραν ὀνομάζοοιο. εἶναι μέντοι
 κῃ

καὶ τὴν τήρησιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπισκευήν, ὥσπερ
 ἄλλό τι τῶν ἀκινήτων καὶ παλρίων ἱερῶν, προσή-
 κουσαν τοῖς ἱερεῦσιν. οὐ γὰρ δεμιτὸν, ἀλλ'
 ἐπάρατον ἡγεῖσθαι Ῥωμαίους τὴν καλᾶλυσιν τῆς
 ξυλίνης γεφύρας. λέγεται δὲ καὶ τὸ πᾶμπαν ἄνευ
 σιδήρου καλὰ δὴ τι λόγιον συλγεγομφῶσθαι διὰ
 τῶν ξύλων. ἡ δὲ λιθίνη πολλοῖς ὕσερον ἐξειρ-
 γάσθη χρόνοις ὑπὸ Αἰμυλίου ταμιεύοντος. οὐ
 μὲν ἀλλὰ καὶ τὴν ξυλίνην, τῶν Νουμᾶ χρόνων
 ἀπολείπεσθαι λέγουσιν, ὑπὸ Μαρκίᾳ τῇ Νεμᾶ
 θυγατρίδου βασιλεύοντος ἀπόλεσθεῖσαν. ὁ δὲ
 μέγιστος τῶν πονηφίκων, οἷον ἐξηγήσῃ καὶ προ-
 φήτου, μᾶλλον δὲ ἱεροφάντου τάξιν ἐπέχει, οὐ
 μόνον τῶν δημοσίου δρωμένων ἐπιμελόμενος, ἀλλὰ
 καὶ τοὺς ἰδία θύνας ἐπισκοπῶν, καὶ κωλύων
 παρεκβαίνειν τὰ νενομισμένα, καὶ διδάσκων ὅτου
 τις δεοῖτο πρὸς Θεῶν τιμὴν ἢ παραίτησιν. ἦν
 δὲ καὶ τῶν ἱερῶν παρθένων ἐπίσκοπος, ἃς ἐσιάδας
 προσαγορεύουσιν. Νουμᾶ γὰρ δὴ καὶ τὴν τῶν
 ἐσιάδων παρθένων καθιέρωσιν, καὶ ὅλως τὴν περὶ
 τὸ πῦρ τὸ ἀθάνατον, ὃ φυλάττουσιν αὐταί,
 θεραπείαν τε καὶ τιμὴν ἀποδιδόασιν, εἴτε ὡς
 καθαρὰν καὶ ἁφθαρτὴν τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν
 ἀκηράτοις καὶ ἀμιάντοις παραλιθεμένους σώμασιν,
 εἴτε τὸ ἄκαρπον καὶ ἄγονον τῇ παρθενίᾳ συνοι-
 κειοῦντες. ἐπεὶ τοι τῆς Ἑλλάδος ὅπου πῦρ
 ἄσβεστόν ἐστιν, ὡς Πυθοῖ καὶ Ἀθήνησιν, οὐ παρ-

θένοι, γυναῖκες δὲ πεπαυμέναι γάμων ἔχουσι
 τὴν ἐπιμέλειαν. εἰ δὲ ὑπὸ τύχης τινος ἐκλίπη,
 καθάπερ Ἀθήνησι μὲν, ἐπὶ τῆς Ἀρισίωνος λέ-
 γεται τυραννίδος ἀποσβεσθῆναι τὸν ἱερὸν λύχνον,
 ἐν Δελφοῖς δὲ, τοῦ ναοῦ καταπρησθέντος ὑπὸ
 τῶν Μήδων, περὶ δὲ τὰ Μιθριδατικά· καὶ τὸν
 ἐμφύλιον Ῥωμαίων πόλεμον, ἅμα τῷ βωμῷ τὸ
 πῦρ ἠφανίσθη· ὃ φασὶ μὴ δεῖν ἀπὸ ἐτέρου πυρὸς
 ἐναύεσθαι, καινὸν δὲ ποιεῖν καὶ νέον, ἀνάπλοτα
 ἀπὸ τοῦ ἡλίου φλόγα καθαρὰν καὶ ἀμίαντον.
 ἐξάπλουσι δὲ μάλιστα τοῖς σκαφεῖσι, ἃ κατα-
 σκευάζεται μὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἰσοσκελῆς ὀρθογωνίᾳ
 τριγώνου κοιλαινόμενα, συννεύει δὲ εἰς ἓν ἐκ τῆς
 περιφερείας κέντρον. ὅταν οὖν θέσιν ἐναντίαν
 λάβῃ πρὸς τὸν ἥλιον, ὥστε τὰς αὐγὰς παντα-
 χόθεν ἀναπλομένας ἀθροίζεσθαι καὶ συμπλέκεσθαι
 πρὸς τὸ κέντρον, αὐτὸν τε διακρίνει τὸν αἶρα
 λεπυνόμενον, καὶ τὰ κουφότατα καὶ ξηρότατα τῶν
 προσιδεμένων ὁξέως ἀνάπλει κατὰ τὴν ἀνέρεσιν,
 σῶμα καὶ πληγὴν πυρώδῃ τῆς αὐγῆς λαμβανέσης.
 ἔνιοι μὲν οὖν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἱερῶν παρθένων
 ἀλλ' ἢ τὸ ἄσβεστον ἐκεῖνο φρουρεῖσθαι πῦρ νο-
 μίζουσιν· ἔνιοι δὲ εἶναί τινα φασὶν ἀθέατα τοῖς
 ἄλλοις ἱερά· κρυπτόμενα, περὶ ὧν ὅσα καὶ πυθέσθαι
 καὶ φράσαι θεμιτὸν, ἐν τῷ Καμίλλου βίῳ γέ-
 γραπταί.

ἰ. Πρώτων

Ι. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθῆναι
λέγουσιν Γεγανίαν καὶ Βερηνίαν, δεύτερον δὲ Κα-
νουληίαν καὶ Ταρπηίαν· ὕστερον δὲ Σερβίου δύο
προσθέντος ἄλλας τῷ ἀριθμῷ, διαίτησαι μέχρι
τῶν χρόνων τούτων τὸ πλῆθος· ὥρισθη δὲ ταῖς
ἱεραῖς παρθένοις ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀγνεία
τριακονταετίς, ἐν ἣ τὴν μὲν πρώτην δεκαετίαν,
ἃ χρὴ δρᾶν μανθάνουσι· τὴν δὲ μέσσην, ἃ με-
μαθήκασι δρῶσι· τὴν δὲ τρίτην, ἑτέρας αὐταὶ
διδάσκουσιν. εἴτα ἀνείτῃ τῇ βουλομένη μετὰ
τὸν χρόνον τοῦτον ἥδη καὶ γάμῳ μελαλαμβάνειν, καὶ
πρὸς ἕτερον τραπέσθαι βίον, ἀπαλλαγείσῃ τῆς
ἱερουργίας. λέγονται δὲ οὐ πολλὰ ταύτην ἀσ-
πάσασθαι τὴν ἄδειαν, οὐδὲ ἀσπασαμέναις χρηστὰ
πράγματα συνιυχεῖν, ἀλλὰ μελανοΐα καὶ κἀνηφεία
συνοῦσαι τὸν λοιπὸν βίον, ἐμβαλεῖν τὰς ἄλλας
εἰς δεισιδαιμονίαν, ὥς τε μέχρι γήρως καὶ θανάτου
διαλελεῖν ἐγκαρτερήσας καὶ παρθευομένας. τιμὰς
δὲ μεγάλας ἀπέδωκεν αὐταῖς, ὧν ἓς καὶ τὸ
διαθέσθαι ζῶντος ἐξεῖναι παῖρος, καὶ τᾶλλα πράτ-
τειν ἄνευ προσάτου διαγούσας, ὥσπερ αἱ τρι-
παιδες· ῥαβδωχοῦνται δὲ προῖοῦσαι καὶ ἀγομένῳ
τινὶ πρὸς θάνατον αὐτομάτως συνιύχωσιν, οὐκ
ἀναιρεῖται. δεῖ δὲ ἀπομόσαι τὴν παρθένον,
ἀκούσιον καὶ τυχαίαν γεγονέναι, καὶ ἔκ ἐξεπίτηδες
τὴν ἀπάντησιν· ὁ δὲ ὑπελθὼν κομιζομένων ὑπὸ
τὸ φορεῖον ἀποθνήσκει. κόλασις δὲ τῶν μὲν

ἄλλων ἀμαρτημάτων, πληγαὶ ταῖς παρθένοις,
 τοῦ μεγίστου πονήφικος κολάζοντος, ἔστιν ὅτε καὶ
 γυμνὴν τὴν πλημμελήσαν, ὁδόνῃς ἐν παλαιο-
 κίῳ παραλεινομένης. ἡ δὲ τὴν παρθενίαν κατ-
 αισχύνασα, ζῶσα καλορύττεται παρὰ τὴν
 Κολλίνην λεγομένην πύλην. ἐν ἣ ἔστι τις ἐντὸς
 τῆς πόλεως ὄφρυς γεώδης, παραλείνῃσα πόρρω
 καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκῳ τῇ Λατίνων· ἐν-
 ταῦθα καλᾶσκευάζει καλᾶγειος οἶκος οὐ μέγας,
 ἔχων ἄνωθεν καλᾶθασιν. κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ κλίνη
 τε ὑπερρωμένη, καὶ λύχνος καίόμενος, ἀπαρχαί-
 τε τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων βραχεῖαι τινες·
 οἶον ἄρτος, ὕδωρ, ἐν ἀλγείῳ γάλα, ἔλαιον·
 ὥσπερ ἀφοσιουμένων τὸ μὴ λιμῷ διαφθεῖραι
 σῶμα ταῖς μεγίσταις καθερωμένων ἀγχιταῖς. αὐ-
 τὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνδέμενοι, καὶ
 καλᾶσεγάσαντες ἔξωθεν καὶ καλᾶλαβόντες ἱμάσιν,
 ὥς μηδὲ φωνὴν ἐξάκουσον γενέσθαι, κομίζουσι δι'
 ἀγορᾶς. ἐξίσανται δὲ πάντες σιωπῇ, καὶ παρα-
 πέμπουσιν ἄφθογοι μεῖά τινος δεινῆς κληφείας·
 οὐδὲ ἔστιν ἕτερον θεῖον φρικτότερον, οὐδ' ἡμέραν
 ἢ πόλιν ἄλλην ἄγει στυγνοτέραν ἐκείνης. ὅταν
 δὲ πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν
 ὑπηρεταὶ τοὺς δεσμοὺς ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερῶν
 ἑταρχος εὐχὰς τινὰς ἀπορρήτους ποιησάμενος,
 καὶ χεῖρας ἀναλείνας Θεοῖς πρὸ τῆς ἀνάγκης,
 ἐξάγει συσκευαυμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλί-
 μακος

μακος εἰς τὸ οἶκημα κάτω φερούσης· εἶτα αὐτὸς μὲν ἀποδρέπειαι μετὰ τῶν ἄλλων ἱερέων, τῆς δὲ καλαβάσης, ἣ τε κλίμαξ ἀναρεῖται, καὶ καλακρύπτεται τὸ οἶκημα, γῆς πολλῆς ἄνωθεν ἐπιφορουμένης, ὥς ἐῖς ἰσόπεδον τῷ λοιπῷ χώματι γενέσθαι τὸν τόπον. οὕτω μὲν αἱ προέμεναι τὴν ἱερὰν παρθενίαν κολάζονται.

ιά. Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέσῳ πυρὶ φρουράν· ἀπομιμούμενος οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς Ἑστίας οὔσης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, οὗ μέσον οἱ Πυθαγορικοὶ τὸ πῦρ ἵδρυσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦτο Ἑστίαν καλοῦσιν καὶ μονάδα· τὴν δὲ γῆν, οὔτε ἀκίνητον, οὔτε ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὔσαν, ἀλλὰ κύκλῳ περὶ τὸ πῦρ αἰωρουμένην, οὔτε τῶν τιμιωτάτων, οὐδὲ τῶν πρώτων τοῦ κόσμου μορίων ὑπάρχειν. ταῦτα δὲ καὶ Πλάτωνα φασὶ πρεσβύτην γενόμενον διανοῆσθαι περὶ τῆς γῆς ὡς ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ καθεσώσης, τὴν δὲ μέσην καὶ κυριωτάτην ἑτέρῳ τινὶ κρείττονι προσήκουσαν.

ιβ'. Οἱ δὲ πονίφικες καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς πάτρια τοῖς χρήζουσιν ἀφηγοῦνται, Νουμᾶ δαξάνιος μηδὲν ἡγεῖσθαι μίasma τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκεῖ Θεοὺς σέβασθαι τοῖς κενομισμένοις, ὡς τὰ κυριώτατα τῶν ἡμετέρων ὑποδε-

χομένους· ἑξαρέτως δὲ τὴν προσαγορευομένην
 Λιβίτιναν, ἐπίσκοπον τῶν περὶ τοὺς Διήσκοιλας
 ὁσίων Θεὸν οὔσαν, εἴτε Περσεφόνην, εἴτε μάλ-
 λον, ὡς οἱ λογκῶταλοι Ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσιν,
 Ἀφροδίτην· οὐ κακῶς εἰς μίαν δύναμιν Θεοῦ τὰ
 περὶ τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευταῖς ἀνάπλιοντες.
 αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένδη καθ' ἡλικίας καὶ χρόνους
 ἔταξεν· οἷον, παῖδα μὴ πένδεῖν νεώτερον τριείδης,
 μηδὲ πρεσβύτερον, πλείονας μῆνας ὧν ἐβίωσεν
 ἐνιαυτῶν, μέχρι τῶν δώδεκα, καὶ περαιτέρῳ
 μηδεμίαν ἡλικίαν. ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πέν-
 δους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον, ἐφ' ὅσον καὶ
 χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. ἡ δὲ
 πρότερον γαμηθεῖσα, βῶν ἐγκύμονα κατέδυσε,
 ἐκείνου νομοθετήσαντος. πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας
 Νουμᾶ διδάξαντος ἱερωσύνας, ἔτι δυοῖν μνησθή-
 σομαι, τῆς τε Σαλίων, καὶ τῆς τῶν Φιτιαλίων,
 αἱ μάλιστα τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσιν.
 οἱ μὲν γὰρ Φιτιάλιοι, εἰρηνοφύλακές τινες ὄντες,
 ὡς δ' ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ τοῦνομα λαβόντες ἀπὸ τῆς
 πράξεως, λόγῳ τὰ νείκη κατέπαυον, οὐκ ἐὼντες
 στρατεύειν πρότερον ἢ παῖσαν ἐλπίδα δίκης ἀπο-
 κοπῆναι. καὶ γὰρ εἰρήνην Ἕλληνες καλοῦσιν, ὅταν
 λόγῳ μὴ βίᾳ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι, λύσωσι
 τὰς διαφοράς. οἱ δὲ Ῥωμαίων Φιτιαλεῖς πολ-
 λάκις μὲν ἐβάδιζον ὡς τοὺς ἀδικουήλας αὐτοὶ πεί-

δοντες

Θούες εὐγνωμονεῖν· ἀγνωμονούνην δὲ, μαρτυρό-
 μενοι Θεοὺς καὶ καλευζόμενοι πολλὰ καὶ δεινὰ καθ'
 αὐτῶν αὐτοὶ καὶ τῆς πατρίδος, εἰ μὴ δικαίως
 ἐπέξιασιν, οὕτω καλὴγγελον αὐτοῖς τὸν πόλε-
 μον. κωλυόντων δὲ τούτων, ἢ μὴ συναινούντων,
 οὔτε στρατιᾷ Σεμιτῶν, οὔτε βασιλεῖ Ῥωμαίων
 ὅπλα κινεῖν· ἀλλὰ παρὰ τούτων ἔδει τὴν ἀρ-
 χὴν τοῦ πολέμου δεξάμενον, ὡς δίκαιον, τὸν
 ἀρχοντα, τότε σκοπεῖν περὶ τοῦ συμφέροντος.
 λέγεται δὲ καὶ τὸ Κελτικὸν ἐκεῖνο πάθος τῇ πό-
 λει γενέσθαι τούτων τῶν ἱερῶν παρανομηθέντων.
 ἔτυχον μὲν γὰρ οἱ βάρβαροι Κλουσίνους πολιορ-
 κοῦντες· ἐπέμφθη δὲ πρεσβεύτης Φάβιος Ἀμβαςτος
 εἰς τὸ στρατόπεδον, διαλύσεις πράττων ὑπὲρ τῶν
 πολιορκημένων. λαβὼν δὲ ἀποκρίσεις ἐκ ἐπιεικείας,
 καὶ πέρας σχεῖν αὐτῷ τὴν πρεσβείαν οἰόμενος,
 ἐνεανιεύσατο, ὑπὲρ τῶν Κλουσίνων ὅπλα λαβὼν,
 προκαλέσασθαι τὸν ἀριστεύοντα τῶν βαρβάρων·
 τὰ μὲν οὖν τῆς μάχης εὐτυχεῖτο, καὶ καταβαλὼν
 ἐσκόλευσε τὸν ἄνδρα· γνωρίσαντες δὲ οἱ Κελτοί,
 πέμπουσιν εἰς Ῥώμην κήρυκα, τοῦ Φαβίου κατή-
 γοροῦντες ὡς ἔκσπονδον καὶ ἄπιστον καὶ ἀκατάγγελτον
 ἐξηγηνοχότος πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. ἐνταῦθα
 τὴν μὲν σύγκλητον οἱ Φητιαλεῖς ἐπειθον ἐκδιδόναι
 τὸν ἄνδρα τοῖς Κελτοῖς· καταφυγὼν δὲ ἐκεῖνος
 εἰς τοὺς πολλοὺς, καὶ τῷ δήμῳ σπουδάζοντι
 χρησάμενος, διεκρούσατο τὴν δίκην. μετ' ὀλίγον

δὲ ἐπελθόντες οἱ Κελτοὶ τὴν Ῥώμην πλὴν τοῦ Καπιτωλίου διεπόρθησαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ Καμίλλου μᾶλλον ἀκριβοῦνται.

ιγ'. Τοὺς δὲ Σαλίους ἱερεῖς ἐκ τῆς τοιαύτης λέγεται συστήσασθαι προφάσεως· ἔτος ὄγδοον αὐτοῦ βασιλεύοντος, λοιμώδης νόσος περιϊούσα τὴν Ἰταλίαν ἐσρόβησε καὶ τὴν Ῥώμην· ἀδυμούνων δὲ τῶν ἀνθρώπων, ἰσορεῖται χαλκὴν πέλτην ἐξ οὐρανοῦ καταφερομένην εἰς τὰς Νεμᾶ πεσεῖν χεῖρας· ἐπὶ δ' αὐτῇ θαυμάσιόν τινα λόγον λέγεσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὃν Ἡγερίας τε καὶ τῶν μουσῶν πυθέσθαι· τὸ μὲν γὰρ ὄπλον ἦκειν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, καὶ δεῖν αὐτὸ φρενέσθαι, γενομένων ἄλλων ἑνδεκα καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ μορφήν ἐκείνῳ παραπλησίον, ὅπως ἄπορον εἴη τῷ κλέπῃ δι' ὁμοιότητά τοῦ διοπετοῦς ἐπιτυχεῖν· ἔτι δὲ χρῆναι μουσαῖς καθιερωσαὶ τὸ χωρίον ἐκεῖνο, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸ λειμῶνας, ὅπως τὰ πολλὰ φοιτῶσαι συνδιαλρίβουσιν αὐτῷ· τὴν δὲ πηγὴν ἢ καλάρδει τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδεῖξαι ταῖς ἐξίασι παρθένοις, ὅπως λαμβάνεσθαι κατ' ἡμέραν, ἀγνίζωσι καὶ ραίνωσι τὸ ἀνάκτορον. τούτοις μὲν οὖν μαρτυρῆσαι λέγουσι καὶ τὰ τῆς νόσου, παραχρῆμα παυσάμενα. τὴν δὲ πέλτην προθέντος αὐτοῦ, καὶ κελεύσαντος ἀμιλλαῖσθαι τὰς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν, Βελοῦριον δὲ Μαμούριον, ἓνα τῶν

ἄκρων

ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας,
 καὶ καλῶς κευῶσαι πάσας ὁμοίας, ὥς μὴδ' αὐτὸν
 ἔτι τὸν Νουμῶν διαγινώσκειν. τούτων οὖν φύ-
 λακας καὶ ἀμφιπόλεις ἀπέδειξε τὰς Σαλίους ἱερεῖς.
 Σάλιοι δὲ ἐκλήθησαν, οὐχ ὥς ἐνιοι μυθολογοῦσι,
 Σαμόθρακος ἀνδρὸς ἢ Μανλινέως ὄνομα Σαλίου,
 τὴν ἐνόπλιον ἐκδιδάξαντος ὀρχησιν, ἀλλὰ μάλ-
 λον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως αὐτῆς ἀλτικῆς οὔσης, ἣν
 ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς
 ἱεράς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί,
 φοινικοῦς μὲν ἐνδεδυμένοι χιτωνίσκους, μίτραις
 δὲ χαλκαῖς ὑπεζωσμένοι πλαισίαις, καὶ κράνη
 χαλκᾶ φοροῦντες, ἐγχειρίδιοις δὲ μικροῖς τὰ ὅπλα
 κρούοντες. ἡ δὲ ἄλλη τῆς ὀρχήσεως, ποδῶν ἔρ-
 γον ἐστίν. κινεῖσθαι γὰρ ἐπιτερπῶς, ἐλίσμεις τινὰς
 καὶ μεταβολὰς ἐν ῥυθμῷ τάχος ἔχοντι καὶ πυκνό-
 τηλα μετὰ ῥώμης καὶ κουφότητος ἀποδιδόντες. αὐτὰς
 δὲ τὰς πέλτας ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα.
 κύκλος γὰρ ἔστιν, ὃ δὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη,
 τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς
 ἐλικοειδοῦς, ἥς αἱ κεραῖαι καμπὰς ἔχουσιν, καὶ
 συνεπιγρέφουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας,
 ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν. ἢ διὰ τὸν ἀγκῶνα
 περὶ ὃν περιφέρονται. ταῦτα γὰρ ὁ Ἰόβας εἶρηκε,
 γλιχόμενος ἐξελληνίσαι τοῦνομα. δύναμις δ' ἂν
 τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς πρῶτον ἐπώνυμον γεγονέναι,
 καὶ τῆς ἀκέσεως τῶν νοσούντων, καὶ τῆς τῶν αὐχμῶν
 λύσεως,

λύσεως, ἔτι δὲ τῆς τῶν δεινῶν ἀνασχέσεως. καθ' ὃ καὶ τοὺς Διοσκούρους, ἄνακας Ἀθηναῖοι προσηγόρευσαν· εἴ γε δεῖ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον ἐξάγειν τούνομα. τῷ δὲ Μامουρίῳ λέγουσι μισθὸν γενέσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης, μνήμην τινα δὲ ὥδῃς ὑπὸ τῶν Σαλίων ἅμα τῇ πυρρίχῃ διαπεραινομένης. οἱ δὲ Οὐετούριον Μამούριον εἶναι φασὶ τὸν ἀδόμενον, ἄλλοι Οὐετέρεμ μεμορίαμ, ὅπερ ἐστὶ παλαιὰν μνήμην.

ιδ'. Ἐπεὶ δὲ δεκόσμησε τὰς ἱεροσύνας, ἐδέετο πλεσίον τῷ τῆς Ἑστίας ἱερῷ τὴν καλυμένην ῥηγίαν, οἷον τι βασιλείου οἴκημα· καὶ τὸ πλείστον αὐτόθι τοῦ χρόνου διέτριβεν, ἱεουργῶν ἢ διδάσκων τοὺς ἱερεῖς, ἢ πρὸς εὐνοίᾳ τινὶ τῶν θεῶν πρὸς αὐτοὺς σχολάζων. οἴκιάν δ' εἶχεν ἑτέραν περὶ τὸν Κυρίνου λόφον, ἧς ἔτι νῦν τὸν τόπον ἐπιδεικνύουσιν. ἐν δὲ ταῖς προπομπαῖς, καὶ ὅλως τῶν ἱερέων ταῖς πομπαῖς προηγουῖτο κήρυκες ἀπὸ τὴν πόλιν, ἐλινύειν κελεύοντες, καὶ τὰ ἔργα καταπαύοντες. ὥς γάρ φασὶ τοὺς Πυθαγορικὰς οὐκ εἶναι ἐκ παρόδου προσκυνεῖν καὶ προσεύχεσθαι τοῖς θεοῖς, ἀλλ' οἰκοῦντες εὐδὺς ἐπὶ τούτῳ γνώμῃ παρασκευασαμένους βαδίζειν, οὕτως ὥσπερ ὁ Νουμῆας χρῆναι τοὺς πολίτας μὴτε ἀκούειν τι τῶν θεῶν μὴτε ὁρᾶν ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἀγωνίας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχουσαν τὴν διάνοιαν ὥς πράττει μεγίστη τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν,

βαιαν, φόρων τε καὶ παλάγων καὶ σεναβμῶν, καὶ
 ὅσα τοιαῦτα τοῖς ἀναγκαίοις καὶ βαναύσοις νόμοις
 ἔπεται, καθάραι τὰς ὁδοὺς ταῖς ἱερουργίαις
 παρέχοντάς. ὧν ἵχνος τι μέχρι νῦν διασώζοντες,
 ὅταν ἀρχῶν πρὸς ὄρνισιν ἢ θυσίαις διατρέβη,
 βοῶσιν, "Ὁκ ἄγε· σημαίνει δὲ ἡ φωνή, Τοῦτο
 πρᾶσσε, συνεπιστρέφουσα καὶ κατακοσμοῦσα τοὺς
 προσυγχάνοντας. ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων παραγγελ-
 μάτων αὐτοῦ πολλὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς εἰκότα.
 ὡς γὰρ ἐκεῖνοι παρήνουν ἐπὶ χοῖνικος μὴ καθῆσ-
 θαι, καὶ μαχαίρα πῦρ μὴ σκαλεῖν, καὶ βαδί-
 ζοντας εἰς ἀποδημίας, μὴ μέλας τρέφεσθαι, καὶ τοῖς
 μὲν οὐρανίοις περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς
 χθονίοις, ὧν ἑκάστου τὴν διάνοιαν ἀπεκρύπτοντο
 πρὸς πολλούς· οὕτως ἕνα τῶν Νομᾶ παλρίων
 ἀπόρρητον ἔχει τὸν λόγον· οἷον, τὸ μὴ σπένδειν
 Θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων, μηδὲ θύειν ἄτερ
 ἀλφίτων· καὶ τὸ προσκυνεῖν περιστρεφόμενους, καὶ
 τὸ καθῆσθαι προσκυνήσαντας. τὰ μὲν ἔνι πρῶτα
 δύο τὴν γῆς ἐξημέρωσιν εἴκοι διδάσκειν, ὡς μόριον
 εὐσεβείας οὕσαν· ἡ δὲ περιστροφή τῶν προσκυ-
 νούντων, λέγεσθαι μὲν ἀπομίμησις εἶναι τῆς τοῦ
 κόσμου περιφορᾶς· ὁ δὲ ἂν μᾶλλον ὁ προσ-
 κυνῶν, ἐπεὶ πρὸς ἑω τῶν ἱερῶν βλεπόντων
 ἀπέστραπται τὰς ἀναβολὰς, μετὰβάλλειν ἑαυτὸν
 ἐλάττω καὶ περιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, κύκλον
 ποιῶν

ποιῶν καὶ συνάπλων τὴν ἐπιλείωσιν τῆς εὐχῆς
 δι' ἀμφοῖν. εἰ μὴ νῆ Δία τοῖς Αἰγυπτίοις τρο-
 χοῖς αἰνίττεται τι καὶ διδάσκει παραπλήσιον ἢ
 μελαβολὴ τοῦ σχήματος, ὥς οὐδενὸς ἐξῶτος τῶν
 ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὅπως ἂν σρέφη καὶ ἀνελίτη
 τὸν βίον ἡμῶν ὁ Θεὸς, ἀγαπᾶν καὶ δέχεσθαι
 προσῆκον. τὸ δὲ καθέζεσθαι προσκυνήσαντας,
 οἰωνισμὸν εἶναι λέγουσι τοῦ βεβαιότηλα ταῖς
 εὐχαῖς καὶ διαμονὴν τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιγίνεσθαι.
 λέγουσι δὲ καὶ πράξεων διορισμὸν εἶναι τὴν ἀνά-
 παυσιν· ὥς οὖν τῇ προτέρᾳ πράξει πέρας ἐπι-
 θέντας καθέζεσθαι παρὰ τοῖς Θεοῖς, ἵνα ἐτέρας
 πάλιν ἀρχὴν παρ' ἐκείνων λάβωσι. δύναται δὲ
 καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις ὁμολογεῖν, ἐδίξοντος
 ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου μὴ ποιεῖσθαι τὰς πρὸς τὸ
 θεῖον ἐνλεύξεις ἐν ἀσχολίᾳ καὶ παρέργως, οἷον
 σπεύδοντας, ἀλλ' ὅταν χρόνον ἔχωμεν καὶ σχολὴν
 ἄγωμεν.

ιε'. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς
 τὸ θεῖον, οὕτως ἢ πόλιν ἐγεγόνει χειροῆθης καὶ
 καίλατεθραμβημένη τὴν τοῦ Νουμᾶ δύναμιν, ὥς
 μύθοις εἰκότας τὴν ἀτοπίαν λόγους παραδέ-
 χεσθαι, καὶ νομίζειν μηδὲν ἄπιστον εἶναι μηδὲ
 ἀμήχανον ἐκείνου βουλευθέντος. λέγεται γοῦν
 ποτε καλέσας ἐπὶ τὴν τράπεζαν οὐκ ὀλίγους
 τῶν πολιτῶν, σκεῦη τε φαῦλα καὶ δεῖπνον εὐτε-
 λές

λὲς πάνυ προθέσθαι καὶ δημοτικόν· ἀρξαμένων δὲ
 δειπνεῖν, ἐμβαλὼν λόγον ὡς ἡ Θεὸς ἦ συνέσειν,
 ἦχοι πρὸς αὐτὸν, αἰφνίδιον ἐπιδείξαι τὸν τε οἶκον
 ἐκπωμάτων πλήρη πολυτελειῶν, καὶ τὰς τραπέζας
 ὄψων τε παντοδαπῶν καὶ παρασκευῆς δαφίλους
 γεμούσας. ὥσπερ δὲ ὑπερβέβληκεν ἀτοπίαν τὸ
 ὑπὲρ τῆς τοῦ Διὸς ὁμιλίας ἱστορούμενον. μυθο-
 λογοῦσι γὰρ εἰς τὸν Ἀβεντίνον λόφον, οὗπω
 μέρος ὄντα τῆς πόλεως, οὐδὲ συνοικούμενον, ἀλλ'
 ἔχοντα πηγὰς τε δαφίλεις ἐν αὐτῷ καὶ νάπας
 σκιερὰς, φοιτᾶν δύο δαίμονας, Πῖκον καὶ Φαῦνον·
 ὅς τὰ μὲν ἄλλα Σαλῦρων ἂν τις ἢ Τιλάνων γένει
 προσεικάσειε, δυνάμει δὲ φαρμάκων καὶ δεινότητι
 τῆς περὶ τὰ θεῖα γοητείας, λέγονται ταυτὰ
 τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων προσαγορευθεῖσιν Ἰδαίοις
 δακτύλοις σοφίζόμενοι, περιιέναι τὴν Ἰταλίαν.
 τούτους φασὶ χειρώσασθαι τὸν Νουμᾶν, οἶνω
 καὶ μέλιτι κεράσαντα τὴν κρήνην ἀφ' ἧς ἔπινον
 συνήθως· ληφθέντας δὲ, πολλὰς μὲν ιδέας τρέ-
 πεσθαι, καὶ μελεκδύεσθαι τὴν αὐτῶν φύσιν, ἀλλό-
 κια φάσματα καὶ φοβερά τῆς ὄψεως προβαλλο-
 μένους. ἐπεὶ δὲ ἔγνωσαν ἐαλωκότες ἰσχυρὰν καὶ
 ἄφυκτον ἄλωσιν, ἀλλὰ τε προθεσπίσαι πολλὰ
 τῶν μελλόντων, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς κεραυνοῖς ἐκδι-
 δάξαι καθαρμόν, ὃς ποιεῖται μέχρι νῦν διὰ
 χρομμύων, καὶ τριχῶν, καὶ μαινίδων. ἔνιοι δὲ οὐ
 τοὺς δαίμονας φασὶν ὑποθέσθαι τὸν καθαρμόν,
 ἀλλ'

ἀλλ' ἐκείνους μὲν καταλαγεῖν τὸν Δία μαγεύ-
σαντας· τὸν δὲ Θεὸν ὀργιζόμενον τῷ Νουμᾷ,
προσάσσειν ὡς χρὴ γενέσθαι τὸν καθαρὸν κε-
φαλαῖς. ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νουμᾶ, κρομμύων,
εἰπεῖν, ἀνθρώπων· τὸν δὲ αὖτις ἐκλρέποντα τὸ
τοῦ προσάμαλος δεινόν, ἐπέρεσθαι, θριξίν· ἀπο-
κριναμένου δὲ τοῦ Διὸς ἐμφύχοις, ἐπαλαγεῖν
τὸν Νουμᾶν, μαινίσι· ταῦτα λέγειν ὑπὸ τῆς
Ἥγερίας δεδιδασμένον. καὶ τὸν μὲν Θεὸν ἀπελ-
θεῖν ἴλεω γερόμενον, τὸν δὲ τόπον, ἰλίκιον ἀπ'
ἐκείνου προσαγορευθῆναι, καὶ τὸν καθαρὸν οὕτω
συνελεῖσθαι. ταῦτα μὲν οὖν μυθώδη καὶ
γελοῖα τὴν τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται
διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον, ἣν ὁ ἐθισμὸς αὐτοῖς
ἐνεποίησεν. αὐτὸν δὲ τὸν Νουμᾶν οὕτω φασὶν
εἰς τὸ θεῖον ἀνηρτῆσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥς καὶ
προσαγγελίας αὐτῷ ποτε γενομένης ὡς ἐπέρ-
χονται πολέμιοι, μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν, Ἐγὼ
δὲ θύω.

ις'. Πρῶτον δὲ φασὶ καὶ πείσεως καὶ τέρμονος ἱερὸν
ιδρύσασθαι, καὶ τὴν μὲν πείσιν ὄρκον ἀποδείξαι
Ῥωμαίοις μέγιστον· ὃ χρώμενοι μέχρι νῦν διατε-
λοῦσιν. ὁ δὲ τέρμων, ὅρος ἂν τις εἴη, καὶ θύσιν
αὐτῷ δημοσία καὶ ἰδία κατὰ τοὺς τῶν ἀγρῶν
περιορισμούς, νῦν μὲν ἐμφυχα, τὸ παλαιὸν δὲ
ἀναίμακτος ἦν ἡ θυσία, Νουμᾶ φιλοσοφήσαντος
ὡς χρὴ τὸν ὄριον Θεόν, εἰρήνης φύλακα καὶ δικαιο-
σύνης

οσύνης μάρτυν ὄντα, φόνου καθαρὸν εἶναι. δοκεῖ δὲ καὶ ὅλως αὐτὸς ὀρίσαι τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς, Ῥωμύλου μὴ βουλευθέντος ἐξομολογήσασθαι τῷ μέτρῳ τοῦ οἰκείου, τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀλλοτρίου· δεσμὸν γὰρ εἶναι τῆς δυνάμεως τὸν ὅρον, ἂν φυλάτῃται, μὴ φυλαττόμενον δὲ, τῆς ἀδικίας ἐλέγχον. οὐ μὲν οὐδὲ ἦν दाφιλῆς χώρα τῇ πόλει, κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αἰχμῇ προσεκτήσατο Ῥωμύλος· καὶ ταύτην πᾶσαν ὁ Νουμᾶς διένειμε τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ὡς ἀνάγκην ἀδικίας ἀφαιρῶν τὴν ἀπορίαν, καὶ τρέπων ἐπὶ γεωργίαν τὸν δῆμον, ἅμα τῇ χώρᾳ συνεξμερούμενον. οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν ἐπιτηδευμάτων οὕτως ἔρωτα δριμύνει εἰρήνης ἐνεργάζεται καὶ ταχύν, ὡς ὁ ἀπὸ γῆς βίος, ἐν ᾧ καὶ τῆς πολεμικῆς εὐτολμίας τὸ μὲν ὑπερμαχητικὸν τοῦ οἰκείου διαμένει καὶ πάρεσι, τὸ δὲ εἰς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν ἀνειμένον ἐκκέκοπται. διὸ καὶ τὴν γεωργίαν ὁ Νουμᾶς οἶον εἰρήνης φίλτρον ἐνεμίξατο τοῖς πολίταις, καὶ μᾶλλον ὡς ἡθοποιὸν ἢ πλουτοποιὸν ἀγαπήσας τέχνην, εἰς μέρη τὴν χώραν διεΐλεν, ἃ πάγους προσηγόρευσε, καὶ καθ' ἕκασον ἐπισκόπους ἔταξε καὶ περιπόλους. ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὸς ἐφορῶν καὶ τεκμαιρόμενος ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς τρόπους τῶν πολιτῶν, τοὺς μὲν εἰς τιμὰς καὶ πίσεις ἀνῆγε, τοὺς δὲ ῥαθύμους καὶ ἀμελεῖς ψέγων καὶ κακίζων, ἐσωφρόνιζε.

ιζ'. Τῶν

ιζ'. Τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων ἡ
 καλὰ τέχνας διανομὴ τοῦ πλῆθους μάλιστα θαυ-
 μάζειται. τῆς γὰρ πόλεως ἐκ δυοῖν γενῶν (ὥσπερ
 εἶρηται) συνεσθάναι δοκούσης, διεσώσης δὲ μᾶλλον,
 καὶ μηδενὶ τρόπῳ μιᾶς γενέσθαι βουλομένης, μηδὲ
 οἷον ἐξαλείφαι τὴν ἐτερότητα καὶ διαφορὰν, ἀλλὰ
 συγκρούσεις ἀπαύστους καὶ φιλονεικίας τῶν μερῶν
 ἐχούσης, διανοηθεῖς ὅτι καὶ τῶν σωμάτων τὰ
 φύσει δύσμικτα καὶ σκληρὰ καθαθραύοντες, καὶ δια-
 ροῦντες ἀναμιγνύουσιν, ὑπὸ σμικρότητος ἀλλήλοις
 συμβαίνοντα μᾶλλον, ἔγνω καταλεμῖν τομὰς
 πλείονας τὸ σῦμπαν πλῆθος· ἐκ δὲ τούτων,
 εἰς ἑτέρας ἐμβαλὼν διαφορὰς, τὴν πρώτην ἐκείνην
 καὶ μεγάλην ἀφανίσαι, ταῖς ἐλάττωσιν ἐνδια-
 σπαρεῖσαν. ἦν δὲ ἡ διανομὴ καλὰ τὰς τέχνας,
 αὐλήων, χρυσοχόων, τεκτόνων, βαφέων, σκυ-
 τοτόμων, σκυλοδεσφῶν, χαλκέων, κεραμέων. τὰς
 δὲ λοιπὰς τέχνας εἰς ταυτὸ συναγαγὼν, ἐν αὐτῷ
 ἐκ πασῶν ἀπέδειξε σύστημα. κοινωνίας δὲ καὶ
 συνόδους καὶ Θεῶν τιμὰς ἀποδοὺς ἐκάσῳ γένει
 πρεπούσας, τότε πρῶτον ἐκ τῆς πόλεως ἀνείλε
 τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τοὺς μὲν, Σαβίνους,
 τοὺς δὲ, Ῥωμαίους· καὶ τοὺς μὲν, Ταλίου, τοὺς
 δὲ, Ῥωμύλου πολίτας· ὥστε τὴν διαίρεσιν, εὐαρ-
 μοσίαν καὶ ἀνάμιξιν πάντων γενέσθαι πρὸς πάντας.
 ἐπαινεῖται δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ
 τὸν νόμον διόρθωμα, τὸν διδόντα τοῖς παῖράσι
 τοὺς

τοὺς παῖδας πιπράσκειν ὑπέξελομένους τοὺς γε-
γαμηκότας, εἰ τοῦ πατρὸς ἐπαινοῦντος καὶ κελεύ-
οντος ὁ γάμος γένοιτο. δεινὸν γὰρ ἡγεῖτο τὴν ὥς
ἐλευθέρῳ γεγαμημένην γυναῖκα, δούλῳ συν-
οικεῖν.

ἰή. Ἡφαλο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πρᾶξ-
μαλείας, οὔτε ἀκριβῶς οὔτε παντάπασιν ἀθεω-
ρήτως. Ῥωμύλου γὰρ βασιλεύοντος, ἀλόγως
ἐχρῶντο τοῖς μηνὶ καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν, οὐδὲ
εἴκοσιν ἡμερῶν, τοὺς δὲ, πέντε καὶ τριάκοντα,
τοὺς δὲ, πλειόνων λογιζόμενοι τῆς δὲ γινομένης
ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἔννοιαν
οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἐν μὲν φυλάττοντες μόνον,
ὅπως ἐξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς
ἔσαι. Νουμᾶς δὲ τὸ παράλλαγμα τῆς ἀνωμα-
λίας, ἡμερῶν ἑνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὥς
τῶ μὲν σεληνιακῇ τριακοσίας πενήκοντα τέσσαρας
ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ, τριακοσίας ἐξή-
κοντα πέντε, τὰς ἑνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλα-
σιάζων, ἐπήλαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ Φεβρουαρίῳ
μηνὶ τὸν ἐμβόλιμον, ὑπὸ Ῥωμαίων Μερκιδῖνον
καλούμενον, εἴκοσι καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. καὶ
τοῦτο μὲν αὐτοῦ τὸ ἱαμα τῆς ἀνωμαλίας μειζό-
νων ἐμελλεν ἱαμάτων δεήσεσθαι. μετεκίνησε δὲ καὶ
τὴν τάξιν τῶν μηνῶν. τὸν γὰρ Μάρτιον πρῶτον
ᾧ, τρίτον ἔταξε, πρῶτον δὲ τὸν Ἰαννουάριον,
ὅς ἦν ἑνδέκατος ἐπὶ Ῥωμύλου, δωδέκατος καὶ τελευ-
ταῖος,

ταῖος, ὁ Φεβρουάριος, ὃ νῦν δευτέρῳ χρωῖται πολλοὶ δὲ εἰσιν οἱ καὶ προσεδῆναι τούτους ὑπὸ Νουμᾶ τοὺς μῆνας λέγουσι, τὸν τε Ἰαννουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον, ἐξ ἀρχῆς δὲ χρῆσθαι δέκα μηνσὶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν· ὡς ἐνιοὶ τῶν βαρβάρων, τρισὶ, καὶ τῶν Ἑλλήνων, Ἀρκάδες μὲν τέσσαρσιν, ἐξ δὲ Ἀκαρνᾶνες· Αἰγυπτίους δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτός, εἴτα τετράμηνος, ὡς φασι. διὸ καὶ νεωιάτην χώραν οἰκοῦντες ἀρχαιοτάλοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ πληθὺς ἀμήχανον ἐτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις καταφέρουσιν, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας εἰς ἐτῶν ἀριθμὸν τιθέμενοι.

ΙΖ'. Ῥωμαῖοι δὲ ὅτι μὲν δέκα μῆνας εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἔταττον, οὐ δώδεκα, τεκμήριον ἢ τοῦ τελευταίου προσηγορία. δέκατον γὰρ αὐτὸν ἄχρη νῦν καλοῦσιν· τὸν δὲ Μάρτιον πρῶτον ἢ τάξις ἐκάλει· τὸν γὰρ ἀπ' ἐκείνου πέμπτον, ἐκάλουν πέμπτον· ἕκτον δὲ, τὸν ἕκτον, καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς ὁμοίως ἕκαστον. ἐπεὶ τὸν Ἰαννουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον πρὸ τοῦ Μαρτίου τιθεμένους συνέβαινεν αὐτοῖς τὸν εἰρημένον μῆνα, πέμπτον μὲν ὀνομάζω, ἑβδομον δὲ ἀριθμεῖν. ἄλλως δὲ καὶ λόγον εἶχε, τὸν Μάρτιον Ἀρεῖ καθιερωμένον ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, πρῶτον ὀνομάζεσθαι· δεύτερον δὲ, τὸν Ἀπρίλλιον, ἐπώνυμον ὄντα τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ θύουσί τε τῇ Θεῷ, καὶ ταῖς καλάνδαις ἐξεφανώμεναι αἱ γυναῖκες μυρσίνη λούονται.

ὠνάι. τινὲς δὲ οὐ διὰ Ἀφροδίτην τὸν Ἀπρίλλιον
 φασίν, ἀλλ' ὥσπερ ἔχει τοῦνομα φίλον, Ἀ-
 πρίλλιον κεκληῖσθαι τὸν μῆνα, τῆς ἐαρινῆς ὥρας
 ἀκμαζούσης, ἀνοίγοντα καὶ ἀνακαλύπτοντα τοὺς
 βλαστούς τῶν φυτῶν· τοῦτο γὰρ ἡ γλῶσσα ση-
 μαίνει. τῶν δ' ἐφεξῆς τὸν μὲν Μαΐον καλῶσιν,
 ἀπὸ Μαΐας· (Ἑρμῇ γὰρ ἀφιέρωται) τὸν δὲ
 Ἰούνιον, ἀπὸ τῆς ὥρας. εἰσὶ δὲ τινες οἱ τέτταρες
 ἡλικίας ἐπωνύμους εἶναι λέγοντες πρεσβυτέρας καὶ
 νεώτερας. μαϊώρης γὰρ οἱ πρεσβύτεροι παρ' αὐ-
 τοῖς, ἰουνιώρης δὲ οἱ νεώτεροι καλοῦνται. τῶν δὲ
 λοιπῶν ἕκαστον ἀπὸ τῆς τάξεως, ὥσπερ ἀριθ-
 μοῦντες, ὠνόμαζον, πέμπτον, ἕκτον, ἑβδομον,
 ὀγδοον, ἑνναῖον, δέκατον· εἶτα, ὁ πέμπτος ἀπὸ
 Καίσαρος τοῦ καταγωνισαμένου Πομπηίου, Ἰού-
 λιος· ἕκτος δὲ, Αὐγουστος, ἀπὸ τοῦ δευτέρου μὲν
 ἄρξαντος, Σεβαστοῦ δὲ ἐπικληθέντος, ὠνομάσθη.
 τοὺς δὲ ἐφεξῆς Δομειανὸς εἰσεποίησε ταῖς αὐτοῦ
 ἐπωνυμίαις οὐ πολὺν χρόνον· ἀλλὰ τὰς αὐτῶν
 ἀναλαβόντες πάλιν, ἐκείνου σφαγέντος, ὁ μὲν,
 ἑβδομος, ὁ δὲ, ὀγδοος, καλοῦνται. μόνοι δ' οἱ
 τελευταῖοι δύο τὴν ἀπὸ τῆς τάξεως κλησιν ὥσπερ
 ἔσχον ἐξ ἀρχῆς διεφύλαξαν. τῶν δὲ ὑπὸ Νερῶ
 πρεσβεθέντων ἢ μεταβεθέντων, ὁ μὲν Φεβρουάριος,
 οἷον καθάρσιος ἂν τις εἴη· καὶ γὰρ ἡ λέξις ἔστιν
 τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς φυτοῖς ἐναγίζουσι τότε,
 καὶ τὴν τῶν Λουπερκαλίων ἐορτὴν εἰς τὰ πολλὰ

καθαρμῶ προσεοικυῖαν τελοῦσιν. ὁ δὲ πρῶτος Ἰαννουάριος, ἀπὸ τοῦ Ἰαννοῦ. δοκεῖ δέ μοι τὸν Μάρκιον ὁ Νουμᾶς ἐπώνυμον ὄντα τοῦ Ἀρεος ἐκ τῆς προεδρίας μέλασθαι, βουλόμενος ἐν παντὶ τῆς πολεμικῆς δυνάμεως προημαῖσθαι τὴν πολιτικὴν. ὁ γὰρ Ἰαννὸς ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ, εἴτε δαίμων εἴτε βασιλεὺς γενόμενος, πολίτικὸς καὶ κοινωνικὸς, ἐκ τοῦ Σηριώδους καὶ ἀγρίου λέγεται μέλαβαλεῖν τὴν διάλειαν. καὶ διὰ τοῦτο πλάτυσιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἑτέραν ἐξ ἑτέρας τῶ βίῳ περιποιήσαντα τὴν μορφήν καὶ διάθεσιν.

κ'. Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ νεῶς ἐν Ῥώμῃ δίδυρος, ὃν πολέμου πύλην καλοῦσι. νομίζεται γὰρ ἀνεῶχθαι μὲν αὐτὸν ὅταν ᾖ πόλεμος, κεκλειῖσθαι δὲ, εἰρήνης γενομένης. ὁ δὲ χαλεπὸν, ἢ καὶ σπανίως γινόμενον, αἰετὶ τινι συνηρῆμένης πολέμου τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περιεχυμένοις γένεσι βαρβάροις ἀνιρειδούσης. πλὴν ἐπὶ γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, κατελόντος Ἀντώνιον καὶ πρότερον, ὑπαλείοντων Μάρκου Ἀτιλίου καὶ Τίτου Μαλλίου χρόνον οὐ πολὺν· εἴτα εὐθὺς ἀνεῶχθη πολέμου συρράγέντος. ἀλλ' ἐπὶ γε τῆς Νουμᾶ βασιλείας οὐδεμίαν ἡμέραν ἀνεῶλμένος ὤφθη, τρία δὲ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη συνεχῶς ἔμεινε κεκλεισμένος. ἔτῳ ἐξήρῃσιν πάντελως τὰ τοῦ πολέμου, καὶ πάντα χάσεν. οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων ἡμέρωτο καὶ

κατα-

κατακεκλήθη τῇ δικαιοσύνῃ καὶ πραότητι τῷ βασι-
λέως δῆμος, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις, ὥσπερ
αὔρας τινὸς ἐκείθεν ἢ πνεύματος ὑγιεινοῦ φέ-
ροντος, ἀρχὴ μελαβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθος εἰσερρύη
πάντας εὐνομίας καὶ εἰρήνης, καὶ γῆν φυτεύειν, καὶ
τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβεσθαι Θεούς.
ἑορταὶ δὲ καὶ θάλια, καὶ παρ' ἀλλήλους ἀδελφῶς
ἰόντων καὶ ἀναμιγνυμένων ὑποδοχαὶ καὶ φιλοφρο-
σύναι τὴν Ἰταλίαν καλεῖχον, οἷον ἐκ πηγῆς
τῆς Νουμᾶ σοφίας, τῶν καλῶν καὶ δικαίων
ἐπεισερόντων εἰς ἅπαντας, καὶ διαδεχομένης τῆς
περὶ ἐκεῖνον γαλήνης. ὥστε καὶ τὰς ποιητικὰς
ὑπερβολὰς ἐνδεῖν πρὸς τὴν τότε καλᾶσαν λε-
γουσιν,

Ἐν δὲ σιδαροδέτοις ὄρπαξιν αἰθᾶν δ' ἀραχνᾶν
ἔργα, καὶ εὐρὺς δάμναται, ἔγχεά τε λοῖχωλά,
ἕίφεά τ' ἀμφήκεα, χαλκῆων δ' οὐκ ἔστι σαλ-
πίγων κλύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος
ἀπὸ βλεφάρων.

οὔτε γὰρ πόλεμος, οὔτε στάσις, οὔτε νεώτερισμός
περὶ πολιτείαν ἰσόρηται, Νουμᾶ βασιλεύοντος.
οὐ μὲν οὐδὲ ἐπ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἔχθρα τις, ἢ
φθόνος, ἢ δι' ἔρωτα βασιλείας ἐπιβουλὴ καὶ
σύστασις ἀνδρῶν. ἀλλ' εἴτε φόβος Θεῶν προκή-
δεσθαι δοκούντων τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῆς ἀρετῆς
αἰδώς, εἴτε δαίμονος τύχη, πάσης κακίας

ἄδικλον ἐπ' ἐκείνου καὶ καθαρόν διαφυλάττουσα τὸν βίον, ἐναργὲς ἐξήνεγκε παράδειγμα καὶ τεκμήριον τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς, ἣν ὕστερος ἐκείνος οὐκ ὀλίγοις χρόνοις γενόμενος ἐτόλμησεν ἀφείναι περὶ πολιτείας, ὡς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις ἀνθρώποις ἐστὶν ἐκ τινος τύχης θείας, εἰς ταῦτόν διανοία φιλοσόφῳ βασιλικὴν συμπεσοῦσαν δύναμιν, ἐγκρατῆ καὶ ὑπερδέξιον τῆς κακίας τὴν ἀρετὴν καλᾶσῃσαι. μακάριος μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ σώφρων ὡς ἀληθῶς, μακάριοι δὲ οἱ συνήκοι τῶν ἐκ τοῦ σωφρονοῦντος στόματος ἰόντων λόγων. τάχα γὰρ οὐδὲ ἀνάγκης τινὸς δεῖ πρὸς τοὺς πολλοὺς, οὐδὲ ἀπειλῆς· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐν εὐδελῶ παραδείγματι καὶ λαμπρῷ τῷ βίῳ τοῦ ἀρχοντος ὀρῶντες, ἐκουσίως σωφρονοῦσι, καὶ συσχηματίζονται πρὸς τὸν ἐν φιλίᾳ καὶ ὁμοσίᾳ τῇ πρὸς αὐτοὺς, μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριοτήτος, ἀμύμονα καὶ μακάριον βίον, ἐν ᾧ τὸ κάλλιστον ἀπάσης βοηθείας τέλος ἐστὶ· καὶ βασιλικώτατος ἀπάντων ὁ τοῦτον τὸν βίον καὶ ταύτην τὴν διάθεσιν τοῖς ὑπηκόοις ἐνεργάσασθαι δυνάμενος. ταῦτα μὲν οὖν Νουμᾶς παντὸς μᾶλλον φαίνεται συνεωρακώς.

κά. Περὶ δὲ παίδων αὐτοῦ καὶ γάμων ἀνίλογαί γεγόνασι τοῖς ἱστορικοῖς. οἱ μὲν γὰρ οὔτε γάμον ἄλλον, ἢ τὸν Ταλίας λαβεῖν αὐτὸν, ἔτε παιδὸς ἐτέρου γενέσθαι πατέρα, πλὴν μιᾶς θυγατρὸς Πομπιλίας, λέγουσιν· οἱ δὲ πρὸς ταύτην τέσσαρας

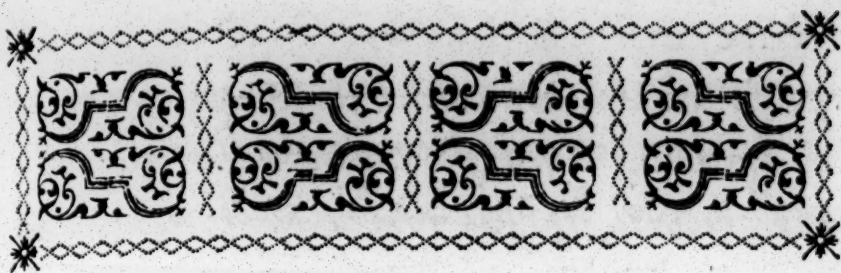
τέσσαρας υἱοὺς ἀναγράφουσιν αὐτοῦ, Πόμπωνα, Πῖνον, Κάλπον, Μάμερκον. ὧν ἕκαστον οἴκου διαδοχὴν καὶ γένους ἐνλίμου καλαλιπεῖν· εἶναι γὰρ ἀπὸ μὲν τῷ Πόμπωνος τῆς Πομπωνίδος, ἀπὸ δὲ Πίνου τῆς Πιναρίδος, ἀπὸ δὲ Κάλπου τῆς Καλπερινίδος, ἀπὸ δὲ Μαμέρκου τῆς Μαμερκίδος· οἷς διὰ τοῦτο καὶ Ῥήγας γενέσθαι παρωνύμιον, ὅπερ ἐστὶ βασιλέας. τρίτοι δὲ εἰσιν οἱ τούτων μὲν κατηγοροῦντες, ὡς χαριζομένων τοῖς γένεσι, καὶ προσιδέντων οὐκ ἀληθεῖς σέμματα τῆς ἀπὸ Νουμᾶ διαδοχῆς· τὴν δὲ Πομπιλίαν οὐκ ἐκ Ταλίας γεγονέναι λέγοντες, ἀλλ' ἐξ ἐτέρας γυναικός, ἣν ἤδη βασιλεύων ἐγήμε, Λουκρητίας. πάντες δ' ὅν ὁμολογοῦσι τὴν Πομπιλίαν Μαρκίῳ γαμηθῆναι. παῖς δὲ ἦν ὁ Μάρκιος ἐκείνου Μαρκίου τοῦ Νουμᾶν παρορμήσαντος ἐπὶ τὴν βασιλείαν, καὶ γὰρ συμμελώκησεν εἰς Ῥώμην αὐτῷ, καὶ τῆς συκλήτης μέεσχε τιμώμενος, καὶ μετὰ τὴν Νουμᾶ τελευτήσας Ὀσιλλίῳ περὶ τῆς βασιλείας εἰς ἀγῶνα καλασὰς καὶ ἡττήθεις ἀπεκαρτέρησε. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκιος, ἔχων τὴν Πομπιλίαν, κατέμεινεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ Μάρκιον Ἀγκον ἐγέννησεν, ὃς μετὰ Τύλλον Ὀσίλλιον ἐβασίλευσε. τοῦτον (ὡς λέγεται) πενταετὴ καλαλιπὼν ὁ Νουμᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχείας οὐδ' αἰφνιδίου γενομένης αὐτῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρωος καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, ὡς ἰσόρηκε Πείσων. ἐτελεύτησε

δὲ χρόνον οὐ πολὺν τοῖς ὀγδοήκοντα προσ-
βιώσας.

κβ'. Ζηλωτὸν δὲ αὐτοῦ καὶ τῷ τάφῳ τὸν βίον
ἐποίησαν οἱ τε σύμμαχοι καὶ φίλοι δῆμοι, συνελ-
θόντες ἐπὶ τὰς ταφάς, ἅμα δημοσίαις ἐπιφοραῖς
καὶ σεφάνοις, οἱ τε παλρῖκιοι τὸ λέχος ἀράμενοι,
καὶ συμπαρόντες οἱ τῶν Θεῶν ἱερεῖς καὶ παρα-
πέμποντες· ὁ δὲ ἄλλος ὄμιλος, ἀναμεμιγμένων
γυναικῶν καὶ παιδίων, οὐχ ὡς βασιλέως ταφαῖς
γηραιοῦ παρόντες, ἀλλ' ὡς τινα τῶν φιλτάτων
ἕκαστος ἐν ἀκμῇ βίου ποδούμενον θάπτων, μετὰ
οἰμωγῆς καὶ κλαυθμῶν ἐπόμενοι. πυρὶ μὲν οὐκ
ἔδωσαν τὸν νεκρὸν, αὐτοῦ κωλύσαντες, ὡς λέ-
γεται· δύο δὲ ποιησάμενοι λιθίνας σοροὺς, ὑπὸ
τὸν Ἰάνοκλον ἔθηκαν, τὴν μὲν ἑτέραν ἔχουσιν
τὸ σῶμα, τὴν δὲ ἑτέραν, τὰς ἱεράς βίβλους,
ἃς ἐγράψατο μὲν αὐτὸς, ὥσπερ οἱ τῶν Ἑλλήνων
νομοθέται τοὺς κύρβεις· ἐκδιδάξας δὲ τοὺς ἱερεῖς
ἔτι ζῶν τὰ γεγραμμένα, καὶ πάντων ἔξιν τε καὶ
γνώμην ἐνεργασάμενος αὐτοῖς, ἐκέλευσε τὰς ἱεράς
βίβλους συνλαφῆναι μετὰ τοῦ σώματος, ὡς οὐ
καλῶς ἐν ἀψύχοις γράμμασι φορουμένων τῶν
ἀπορρήτων. ὃ λογισμῷ φασὶ μηδὲ τοὺς Πυθα-
γορικοὺς εἰς γραφὴν καταλίθεσθαι τὰ συντάγματα,
μνήμην δὲ καὶ παιδεύειν αὐτῶν ἀγραφον ἐμποιεῖν
τοῖς ἀξίοις. καὶ τὰς τε περὶ τὰς ἀπόρους καὶ
ἀρρήτους λεγομένας ἐν γεωμετρίας μεθόδους καὶ
πραγμα-

πραγμαλείας πρὸς τινα τῶν ἀναξίων ἐκδοθεύσας
ἐφασαν ἐπισημαίνειν τὸ δαιμόνιον, μεγάλῳ τινὶ
καὶ καινῷ κακῷ τὴν γεγενημένην παρανομίαν καὶ
ἀσέβειαν ἐπερχόμενον. ὥς τε συγγνώμην ἔχειν
πολλὴν τοῖς εἰς τὸ αὐτὸ Πυθαγόρᾳ Νουμᾶν
φιλοτιμουμένοις συναγαγεῖν ἐν τοσαύταις ὁμοιό-
τησιν. οἱ δὲ περὶ Ἀντίαν ἰσοροῦσι δώδεκα μὲν
εἶναι βίβλους ἱεροφαντικάς, δώδεκα δὲ ἄλλας
Ἑλληνικάς φιλοσόφους εἰς τὴν σορὸν συνέθεύσας.
τέτρακοσίων δὲ πού διαγενομένων ἐτῶν, ὕπατοι
μὲν ἦσαν Πόπλιος Κορνήλιος καὶ Μάρκος Βαίβιος·
ὁμῶν δὲ μεγάλων ἐπιπεσόντων, καὶ χώματος
περιρραγέντος, ἐξέωσε τὰς σοροὺς τὸ ρεῦμα, καὶ
τῶν ἐπιδημάτων ἀποπεσόντων, ἡ μὲν ἑτέρα
κενὴ παντάπασιν ὤφθη, καὶ μέρος οὐδὲν, οὐδὲ
λείψανον ἔχουσα τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ
τῶν γραμμάτων εὐρεθέντων, ἀναγνῶναι μὲν αὐτὰ
λέγειαι Περίλιος στρατηγὼν τότε, πρὸς δὲ τὴν
σύγκλητον ὀρμῆσαι μὴ δοκεῖν αὐτῷ θεμίον εἶναι
μηδὲ ὅσιον ἐκπυσθαι τοῖς πολλοῖς τὰ γεγραμμένα
γενέσθαι· διὸ καὶ κομισθεύσας εἰς τὸ κομίτιον τὰς
βίβλους κατακαῆναι. πᾶσι μὲν οὖν ἔπειτα τοῖς
δικαίοις καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι μείζων ὢν καλὸπιν ὁ
μετὰ τελευτὴν ἔπαινος, τοῦ φθόνου πολὺν χρό-
νον οὐκ ἐπιζῶντος, ἐνίων δὲ καὶ προαποθνήσκοντος.
οὐ μὲν ἀλλ' ἐκείνου γε τὴν δόξαν αἱ τῶν ὑπερον
βασιλέων τύχαι λαμπροτέραν ἐποίησαν. πέντε
γάρ

γὰρ γενομένων μετ' αὐτὸν, ὁ μὲν ἔσχατος ἐκ-
 πεσὼν τῆς ἀρχῆς, ἐν φυγῇ καλεγήρασε· τῶν δὲ
 τεσσάρων οὐδεὶς κατὰ φύσιν ἐτελεύτησεν, ἀλλ' οἱ
 μὲν τρεῖς ἐπιβουλευθέντες ἐσφάγησαν· Ὀσίλλιος
 δὲ Τύλλος, ὃς μετὰ Νουμᾶν ἐβασίλευσε, καὶ τὰ
 πλείστα τῶν ἐκείνου καλῶν, ἐν δὲ πρώτοις καὶ
 μάλιστα, τὴν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν ἐπιχλευ-
 άσας καὶ καθυβρίσας, ὡς ἀργοποιὸν καὶ γυναικῶδη,
 πρὸς πόλεμον ἔτρεφε τοὺς πολίτας. οὐδὲ αὐτὸς
 μὲν οὖν ἐνέμεινε τοῖς νεανιεύμασι τούτοις, ἀλλ'
 ὑπὸ νόσου χαλεπῆς καὶ πολυτρόπου τὴν γνώμην
 ἀλλασσόμενος, εἰς δεισιδαιμονίαν ἐνέδωκεν, ὅθεν
 τι τῇ κατὰ Νουμᾶν εὐσεβείᾳ προσήκουσαν· ἔτι
 δὲ μᾶλλον ἐνεποίησε τοῖς ἄλλοις τὸ τοιοῦτον
 πάθος, ὡς λέγεται, χαλαφλεχθεὶς ὑπὸ κε-
 ραυνῶν.

α. **Λ** Λ' ἐπεὶ τὸν Νουμᾶ καὶ Λυκούργου
 διεληλύθαμεν βίον, ἐκκειμένων ἀμφοῖν,
 εἰ καὶ χαλεπὸν ἔργον, οὐκ ἀποκνησέον συναβγαγεῖν
 τὰς διαφοράς. αἱ μὲν γὰρ κοινότητες ἐπιφαίνονται
 ταῖς πράξεσιν, οἷον ἡ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, ἡ
 εὐσέβεια, τὸ πολιτικόν, τὸ παιδευτικόν, τὸ μίαν
 ἀρχὴν παρὰ τῶν Θεῶν ἀμφοτέρους λαβεῖν τῆς
 νομοθεσίας· τῶν δὲ ἰδίᾳ ἐκατέρου καλῶν πρῶτόν
 ἐστὶ Νουμᾶ μὲν, ἡ παράληψις τῆς βασιλείας,
 Λυκούργῳ δὲ ἡ παράδοσις. ὁ μὲν γὰρ, οὐκ αἰῶν
 ἔλαβεν, ὁ δὲ, ἔχων ἀπέδωκε. καὶ τὸν μὲν, κύ-
 ριον ἕτεροι αὐτῶν κατέστησαν, ἰδιώτην καὶ ξένον
 ὄντα· ὁ δὲ, αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλέως ἐποίησε.
 καλὸν μὲν οὖν τὸ κλήσασθαι δικαιοσύνη τὴν βα-
 σιλείαν, καλὸν δὲ τὸ προσιμῆσαι τὴν δικαιοσύνην
 τῆς βασιλείας. ἡ γὰρ ἀρετὴ τὸν μὲν οὕτως ἐν-
 δοξον κατέστησεν ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, τὸν
 δὲ οὕτω μέγαν ἐποίησεν ὥστε βασιλείας κατα-
 φρονῆσαι.

φρονῆσαι. δεύτερον τοίνυν, ἐπεὶ καθάπερ ἀρμονίαν λύρας, ὁ μὲν ἐκλελυμένην καὶ τρυφῶσαν ἐπέτεινε περὶ τὴν Σπάρτην· ὁ δὲ Ῥώμης τὸ σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σύνλονον. ἡ μὲν γὰρ χαλεπότης τοῦ ἔργου τῷ Λυκούργῳ πρόσεσιν. οὐ γὰρ θώρακας ἐκδύναι, καὶ ξίφη τοὺς πολίτας καθαθέσθαι ἐπειθεν, ἀλλὰ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀφεῖναι, καὶ σρωμένας ἐκβαλεῖν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας· οὐδὲ παυσασμένους πολέμων ἐορτάζειν καὶ θύειν, ἀλλὰ δεῖπνα καὶ πότους ἐάσαντας, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς παλαίστραις διαπονεῖσθαι καὶ ἀσκεῖν. ὅθεν ὁ μὲν, δι' εὐνοίας καὶ τιμῆς ἅπαντα περὶ τῶν ἔπραξεν, ὁ δὲ, κινδυνεύων καὶ βαλλόμενος, μόλις ἐπεκράτησεν. ἡμερος μέντοι καὶ φιλάνθρωπος ἡ τῇ Νουμᾷ μοῦσα, πρὸς εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην μεθαρμωσμένου καὶ καλαπραΰναντος ἐξ ἀκράτων καὶ διαπύρων ἡθῶν τοὺς πολίτας. εἰ δὲ καὶ τὸ περὶ τοὺς εἰλωτας ἀναγκάσει τις ἡμᾶς εἰς τὴν Λυκούργου θέσθαι πολιτείαν, ὡμότατον ἔργον καὶ παρανομώτατον, μακρῷ τιτι τὸν Νουμᾶν Ἑλληνικώτερον γεγονέναι νομοθέτην φήσομεν, ὅς γε καὶ τοὺς ὡμολογημένους δούλους ἔγευσε τιμῆς ἐλευθέρους, ἐν τοῖς Κρονίαις ἐσιᾶσθαι μὲν τῶν δεσποτῶν ἀναμεμιγμένους ἐθίσας. καὶ γὰρ τοῦτο τῶν Νουμᾶ παλρίων ἐν εἶναι λέγουσιν, ἐπὶ τὰς τῶν ἐτησίων ἀπολαύσεις καρπῶν τῆς συνεργῆς παραλαμβάνοντος. ἐνιοὶ δὲ τοῦτο ὑπόμνημα τῆς Κρο-
νικῆς

νικῆς ἐκείνης ἰσονομίας ἀποσώζεσθαι μυθολογῶσιν,
ὡς μηδενὸς δούλου, μηδὲ δεσπότου, πάντων δὲ
συγγενῶν καὶ ἰσολίμων νομιζομένων.

β'. Ὅλως δὲ φαίνονται πρὸς τὴν αὐτάρχειαν
ἀμφοτέροι καὶ σωφροσύνην ὁμοίως ἄγοντες τὰ πλῆ-
θη· τῶν δὲ ἄλλων ἀρετῶν, ὁ μὲν τὴν ἀνδρείαν
μᾶλλον, ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην ἠγαπηκώς. εἰ μὴ
νῆ Δία πρὸς τὴν ὑποκειμένην τῶν πολίτευμάτων
ἐκάλερου φύσιν ἢ συνήθειαν, οὐχ ὁμοίαν οὔσαν,
ἀνομοίας ἔδει παρασκευῆς. οὔτε γὰρ Νημᾶς διὰ
δειλίαν κατέλυσε τὸ πολεμεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴ
ἀδικεῖν· οὔτε Λυκοῦργος εἰς ἀδικίαν κατεσκεύασε
πολεμικούς, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι. τὰς
ὑπερβολὰς ἀφαιροῦντες ἀμφοτέροι, καὶ τὰς ἐνδείας
ἀναπληρῶντες τῶν ὑπαρχόντων περὶ τὰς πολιτάς,
ἠναγκάζοντο μεγάλαις χρῆσθαι μετὰβολαῖς. καὶ
μὴν, τῆς τε διαλάξεως καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν πο-
λίτευμάτων, ὀχλικὴ μὲν ἀκραίως ἢ τῷ Νουμᾷ
καὶ Σεραπειλικῇ τοῦ πλῆθους, ἐκ χρυσοχόων καὶ
αὐλητῶν καὶ σκυλοτόμων συμμιγῇ τινα καὶ παμ-
ποίκιλον ἀποφαίνοντος δῆμον· αὐτῆρά δὲ ἢ Λυ-
κούργειος καὶ ἀριστοκρατικὴ, τὰς μὲν βαναύσους
ἀποκαθαίρουσα τέχνας εἰς οἰκέων καὶ μελοίκων
χεῖρας· αὐτοὺς δὲ τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἀσπίδα
καὶ τὸ δόρυ συνάγουσα, πολέμου χειροτέχνας καὶ
σεράποντας Ἄρεος ὄντας, ἄλλο δὲ οὐδὲν εἰδότες
οὐδὲ μελετῶντας ἢ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι, καὶ
κρατεῖν

κραλεῖν τῶν πολεμίων. οὐδὲ γὰρ χρηματίζεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐξῆν, (ἵνα ἐλεύθεροι παντελῶς καὶ καθάπαξ ᾧσιν) ἀλλ' ἦν ἡ περὶ τὰ χρήματα καλασκευὴ διδομένη δούλοις καὶ εἴλωσιν, ὥσπερ ἡ περὶ τὸ δεῖπνον καὶ ὄψον διακονία. Νουμᾶς δὲ οὐδὲν διέκρινε τοιοῦτον, ἀλλὰ τὰς μὲν στρατιωτικὰς ἐπαύσε πλεονεξίας, τὸν δὲ ἄλλον οὐκ ἐκώλυσε χρηματισμόν· οὐδὲ τὴν τοιαύτην καλεσθόρεσεν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ πλούτῳ προΐεναι μέχρι παντὸς ἀφῆκε, καὶ πενίας πολλῆς ἀθροισμένης καὶ ὑπορρέουσας εἰς τὴν πόλιν ἠμέλησε· δέον εὐδύς ἐν ἀρχῇ, μηδέπω πολλῆς μηδὲ μεγάλης ἀνισότητος εἶσθαι τοῖς βίοις, ἀλλ' ἐτι ὁμαλῶν καὶ παραπλησίων ὄντων, ἐνστήναι πρὸς τὴν πλεονεξίαν, ὥσπερ ὁ Λυκοῦργος, καὶ φυλάσασθαι τὰς ἀπ' ἀολῆς βλάβας, οὐ μικρὰς γενομένας, ἀλλὰ τῶν πλείων καὶ μεγίστων κακῶν, ὅσα συνηνέχθη, σπέρμα καὶ ἀρχὴν παρασχούσας. ὁ δὲ τῆς γῆς ἀναδασμὸς οὔτε τὸν Λυκοῦργον ποιεῖ φεικλόν, γενόμενος, οὔτε τὸν Νουμᾶν, μὴ γενόμενος. τῷ μὲν γὰρ ἔδραν καὶ κρηπίδα τῆς πολιτείας ἡ ἰσότης αὐτῇ παρέσχετο, ἡ δὲ, προσφάτου τῆς κληρουχίας οὔσης, οὐδὲν ἠπειγεν ἄλλον ἐμβαλεῖν ἀναδασμόν, οὐδὲ κινεῖν τὴν πρώτην νέμησιν (ὡς εἰκὸς ἐστὶ) κατὰ χώραν μένουσαν.

γ'. Τῆς δὲ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς τεχνώσεις κοινωνίας τὸ ἀζηλότυπον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς ἐμποι-

ἐμποιοῦσης ἀμφοτέρους τοῖς ἀνδράσιν, οὐ καὶὰ πᾶν
εἰς τοῦτο συνήχθησαν· ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος μὲν
ἀνὴρ, ἱκανῶς ἔχων παιδοφροσύνης, ὑφ' ἑτέρου δὲ
πείσθεις δεομένου τέκνων, ἐξίστατο τῆς γυναικὸς
ἐκδόσθαι καὶ μελεκδόσθαι κύριος ὑπάρχων. ὁ δὲ
Λάκων, οἴκοι τῆς γυναικὸς οὔσης παρ' αὐτῷ, καὶ
τοῦ γάμου μένοντος ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικαίων,
μελεδίδου τῷ πείσαντι τῆς κοινωνίας εἰς τέκνωσιν.
πολλοὶ δὲ (ὥσπερ εἴρηται) καὶ παρακαλοῦντες
εἰσῆγον ἐξ ὧν ἂν ἐδόκουν μάλιστα παῖδας εὐειδεῖς
καὶ ἀγαθοὺς γενέσθαι. τίς οὖν ἡ διάκρισις τῶν
ἐπισμῶν; ἢ ταῦτα μὲν ἰσχυρὰ καὶ ἄκρατος ἀπά-
θεια πρὸς γαμήϊον ἐκταράττοντα καὶ καλακαίοντα
ζῆν λύπαις καὶ ζηλοφύλαις τοὺς πολλοὺς· ἐκεῖνα
δὲ, ὥσπερ αἰσχυνομένη ἀτυφία τίς, παρακά-
λυμμα τὴν ἐγγύην ἐφελκομένη, καὶ τὸ δυσκαρτέ-
ρηλον ἐξομολογουμένη τῆς κοινωνίας. ἔτι δὲ μάλ-
λον ἡ περὶ τὰς παρθέτους φυλακὴ καλέσασθαι
τῷ Νουμᾷ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον· ἡ δὲ τοῦ
Λυκούργου, πανάπχσιν ἀναπεπταμένη καὶ ἄθηλος
οὔσα, τοῖς ποιηταῖς λόγον παρέσχεν. φαινο-
μηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀποκαλοῦσιν, ὡς Ἴβυκος,
καὶ ἀνδρομανεῖς λοιδοροῦσιν, ὡς Εὐριπίδης, λέ-
γων,

Αἶ σὺν νέοισιν ἐξερημοῦσιν δόμους,
Γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέλαις ἀναιμένοις.

τῷ

τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιλῶνος αἱ πτέρυγες
οὐκ ἦσαν ἀνεξέσπαστοι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνεπίσ-
στοντο καὶ συνανηγύμνουσαν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν
μηρόν. καὶ σαφέστατα τὸ γινόμενον εἴρηκεν Σο-
φοκλῆς ἐν τούτοις,

Καὶ τὰν νεοργὸν ἄσει' ἄσολος χιλῶν,

Θυραῖον ἀμφὶ μηρόν πλίσσεται, Ἑρμιόναν.

διὸ καὶ δρασύτεραι λέγονται γίνεσθαι, καὶ πρὸς
αὐλοὺς πρῶτον ἀνδρώδεις τοὺς ἄνδρας, ἅτε δὴ τῶν
μὲν οἴκων ἀρχουσαι κατὰ κράτος, ἐν δὲ τοῖς δη-
μοσίοις πράγμασι, καὶ γνώμης μέγα λαμβάνουσαι
καὶ παρρησίας περὶ τῶν μεγίστων. ὁ δὲ Νουμᾶς
ταῖς γαμεταῖς τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμὴν ἐτή-
ρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἣν εἶχον ὑπὸ Ῥωμύλου
θεραπευόμεναι διὰ τὴν ἀρπαγὴν· αἰδῶ δὲ πολλὴν
ἐπέστησεν αὐταῖς, καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφείλε,
καὶ νήφειν ἐδίδαξε, καὶ σιωπᾶν εἴδισεν, οἴνου μὲν
ἀπεχομένας τὸ πᾶν, λόγῳ δὲ μηδὲ ὑπὲρ
τῶν ἀναγκαίων, ἀνδρὸς ἀνευ χρωμένας. λέγεται
γούνη ποιεῖν γυναικὸς εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορᾷ,
πέμψαι τὴν σύγκλητον εἰς Θεοῦ, συνθανομένην
τίνος ἄρα τῇ πόλει σημεῖον εἶη τὸ γεγενημένον.
καὶ τῆς τε ἄλλης εὐπαιδείας καὶ πραότητος αὐτῶν
μέγα τεκμήριον ἢ μνήμη τῶν χειρόνων. ὥς γὰρ
παρ' ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσι τοὺς πρῶτους ἢ
φόνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους, ἢ πολεμήσαντας
ἀδελ-

ἀδελφοῖς, ἢ πατρὸς αὐτόχειρας ἢ μητρὸς γενο-
 μένους, οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν ὅτι πρῶτος
 μὲν ἀπεπέμφατο γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος,
 μετὰ τὴν Ῥώμης κλίσιν ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακο-
 σίοις οὐδενὸς τοιούτου γεγονότος· πρώτη δὲ γυνὴ
 Πιναρίου, Θαλαΐα τοῦνομα, διηνέχθη πρὸς
 ἑκυρὰν αὐτῆς Γεγανίαν, Ταρχυνίου Σουπέρβου
 βασιλεύοντος. οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως τε-
 ταγμένα τὰ τῶν γάμων ἦν ὑπὸ τοῦ νομο-
 θέτου.

δ'. Τῇ δὲ ἄλλῃ τῶν παρθένων ἀγωγῇ καὶ
 τὰ περὶ τὰς ἐκδόσεις ὁμολογεῖ, τοῦ μὲν Λυ-
 κούργου ἀπεπείρους καὶ ὀργώσας νυμφεύοντος, ὅπως
 ἦτε ὁμιλία δεομένης ἤδη τῆς φύσεως, χάριτος ἢ
 καὶ φιλίας ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίσους καὶ φόβου
 παρὰ φύσιν βιαζομένων· καὶ τὰ σώματα ῥώμην
 ἔχη πρὸς τὸ τὰς κυήσεις ἀναφέρειν καὶ τὰς
 ὠδίνας, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο γαμουμένων ἢ τὸ
 τῆς τεκνώσεως ἔργον· τῶν δὲ Ῥωμαίων, δωδε-
 καεῖς καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων· οὕτω γὰρ ἂν μά-
 λις καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἥθος καθαρόν καὶ
 ἀδίκλον ἐπὶ τῷ γαμοῦνι γενέσθαι. δῆλον οὖν
 ὅτι τὰ μὲν φυσικώτερον πρὸς τέκνωσιν, τὰ δὲ
 ἡθικώτερον πρὸς συμβίωσιν. ἀλλὰ μὴν ἐπιστα-
 σίαις τε παίδων καὶ συναγελασμοῖς, καὶ παιδα-
 γωγίαις καὶ κοινωνίαις περὶ τε δεῖπνα καὶ γυμ-

νάσια καὶ παιδιαὶ αὐτῶν ἐμμελείαις καὶ διακοσμήσεσιν, οὐδέν τι τοῦ πρὸςυχόντος νομοθέτου βελτίονα τὸν Νουμᾶν ὁ Λυκοῦργος ἀποδείκνυσιν, ἐπὶ ταῖς τῶν πατέρων ποιησάμενον ἐπιθυμίαις ἢ χρεῖαις τὰς τῶν νέων ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιτο ποιεῖν τὸν υἱόν, εἴτε ναυπηγόν, ἢ χαλκέα διδάσκειν, ἢ αὐλήτην, ὥσπερ οὐ πρὸς ἓν τέλος ὀφείλοντας ἐξ ἀρχῆς ἄγεσθαι, καὶ συνεπιστρέφεσθαι τοῖς ἡθεσιν, ἀλλ' οἷον εἰς ναῦν ἐπιβάτας ἕτερον ἐξ ἐτέρας ἡκοντα χρεῖας καὶ προαιρέσεως ἐν τοῖς κινδύνοις μόνον φόβου τοῦ ἰδίου συνίστασθαι πρὸς τὸ κοινόν, ἄλλως δὲ τὸ καθ' αὐτὸν σκοπεῖν ἕκαστον. καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν νομοθέταις τοῖς ἐλλείπουσιν ἢ δι' ἀγνοίαν, ἢ δι' ἀσθένειαν· ἀνδρὶ δὲ σοφῷ βασιλείαν παραλαβόντι δήμου νεωστὶ συνισαμένου καὶ πρὸς μηδέν ἀντιλείποντος, περὶ τί πρῶτον ἦν σπουδάσαι προσῆκον, ἢ παίδων ἐκτροφὴν, καὶ νέων ἀσκησιν, ὅπως μὴ διάφοροι μηδὲ ταραχώδεις γένοιτο τοῖς ἡθεσιν, ἀλλ' εἰς ἓν τι κοινὸν ἀρετῆς ἵχνος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πλατύνοντες καὶ τυπούμενοι συμβαίνοιντο ἀλλήλοις; ὃ δὴ πρὸς τε τᾶλλα καὶ σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυκοῦργον. μικρὸς γάρ ἦν ὁ τῶν ὄρκων φόβος, εἰ μὴ διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς οἷον ἀνέδευσε τοῖς ἡθεσι τῶν παίδων,

τούς

τοὺς νόμους, καὶ συνωκείωσε τῇ τροφῇ τὸν ζῆλον
 τῆς πολιτείας· ὥστε πεντακοσίων ἐτῶν πλείω
 χρόνον τὰ κυριώτατα καὶ μέγιστα διαμεῖναι τῆς
 νομοθεσίας, ὥσπερ βαφῆς ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς
 καθαφαμένης. Νουμᾶ δὲ ὅπερ ἦν τέλος τῆς
 πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ τὴν Ῥώμην ὑπάρ-
 χειν, εὐθὺς συνεξέλιπε· καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν
 ἐκείνου τὸν ἀμφίδυρον οἶκον, ὃν κεκλεισμένον
 αὐτὸς συνείχεν, ὥσπερ ὄντως ἐν αὐτῷ τιθασσεύων
 καθειρζόμενον τὸν πόλεμον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀναπε-
 τάσαντες, αἷματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλίαν ἐνέ-
 πλησαν· καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἢ καλλίστη καὶ
 δικαιότατη καλᾶσσις ἔμεινεν, ἅτε δὴ καὶ τὸ
 συνδεῖκόν ἐν αὐτῇ τὴν παιδείαν οὐκ ἔχουσα. τί
 οὖν; (φήσει τις) οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον προῆλθεν
 ἢ Ῥώμῃ τοῖς πολεμικοῖς; ἐρωτῶν ἐρώτημα
 μακρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον, πρὸς ἀνθρώπους
 τὸ βέλτιον ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ καὶ ἡγεμονίᾳ
 μᾶλλον ἢ σωτηρίᾳ καὶ πρᾶότητι καὶ τῇ μετὰ δι-
 καιοσύνης αὐταρχείᾳ τιθεμένων. οὐ μὲν ἀλλὰ
 καὶ τοῦτο Λυκούργῳ πού δόξει βοηθεῖν, τὸ Ῥω-
 μαίους μὲν τὴν ἐπὶ Νουμᾶ καλᾶσασιν ἐξαλ-
 λάξαντας ἐπιδιδῶναι τοῖς πράγμασι τοσοῦτον·
 Λακεδαιμονίους δέ, ἅμα τῷ πρῶτον ἐκθῆναι
 τὴν Λυκούργου διάταξιν, ἐκ μεγίστων ταπει-
 νοτάτους γενέσθαι, καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμο-

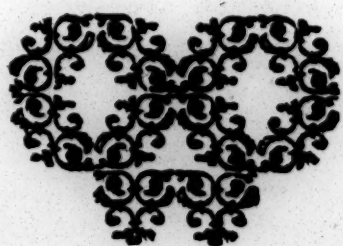
νίαν ἀποβαλόντας κινδυνεύσαι περὶ ἀνασάσεως.
 ἐκεῖνο μέντοι τῷ Νεμῶϊ μέγα καὶ δεῖον ὡς ἀληθῶς
 ὑπάρχει, τὸ, ξένῳ μέλαπέμπλῳ γενέσθαι, καὶ
 πάντῃ πειθοῖ μέλαβαλεῖν, καὶ κραίῃσαι πόλεως
 οὐπω συμπεπνευκυίας, μήτε ὅπλων δεηθέντα,
 μήτε βίας τινός, (ὡς Λυκοῦργος ἐπὶ τὸν δῆμον
 ἤγε τοὺς ἀρίστους) ἀλλὰ σοφία καὶ δικαιοσύνη
 πάντας (οὐκ ἄλλως) πρῶτα λαγόμενον καὶ συναρμό-
 σαντα.

PLUTARCHI
CHÆRONENSIS

VITÆ PARALLELÆ

SOLOONIS & POPLICOLÆ,

LYCURGI & NUMÆ.

DUBLINII. A. D. 1761.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE NEW YORK CITY

ALBION B. HARRIS

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE NEW YORK CITY

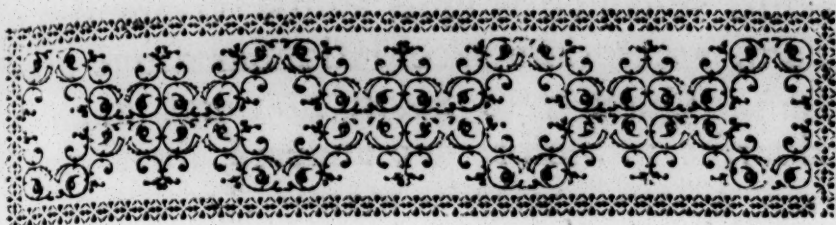
ALBION B. HARRIS

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE NEW YORK CITY

ALBION B. HARRIS

PLUTARCHI

SOLON.

I. **D**IDYMUS grammaticus in responso ad Asclepiadem de tabulis Solonis, Philoclis cuiusdam testimonium citat, quo asserit Solonem filium Euphorionis fuisse, præter opinionem aliorum omnium qui Solonis meminerunt. Omnes enim uno ore ab Execestide memorant genitum, viro (uti ferunt) opibus & potestate inter cives mediocri, sed genere primæ familiæ; duxit enim a Codro originem. Matrem Solonis Heraclides Ponticus matris Pisistrati fuisse consobrinam tradit; et amicitia initio inter eos vixit, magna ex necessitudine, magna item ex indole & formâ, quod captus Pisistrati amore, ut nonnulli perhibent, esset Solon. Unde, progressu temporis, ut videtur, diffidio inter eos exorto de republicâ administrandâ, nil protulit acerbum aut atrox

eorum inimicitia, sed in animis permansere antiqua illa jura, et conservarunt ardentem, veluti vehementis ignis adhuc vivam flammam, amatoriam recordationem atque gratiam. Quod vero Solon non erat munitus adversus formosos, nec auderet, quasi pugil cum amore conferere manum, cum ex ejus carminibus liquet, tum quod legem scripsit quâ arcuit servos a palæstra & ab amore puerorum, id scilicet reponens inter res probatas & honesta studia, dignosque ad ea quodammodo provocans, a quibus indignos repelleret. Fertur quoque Pisistratus amator Charmi fuisse, & signum Cupidinis in Academia, ubi ignem accendunt illi, qui sacram faciem decurrunt, sacrasse.

2. Igitur Solon, quum facultates suas pater ejus munificentia (ut ait Hermippus) & largitionibus attrivisset, non quod deessent qui vellent eum sublevare, sed erubescens ab aliis accipere, quod ex eâ natus esset domo, quæ succurrere consuevisset aliis, contulit se, etiamnum adolescens ad mercaturam. Quamvis alii dicant multarum rerum usûs, & cognitionis potius gratiâ quam quæstus, vagatum per orbem fuisse. Erat enim sapientiæ ex professo amator: quippe qui vel gravis ætate jam, senescere se diceret, multa indies addiscentem. Divitias non nimium sectatus est, aitque pariter ditescere,

———Cui multum suppetit argentum
Atque aurum, campique feracis jugera,
Equi

Equi quoque et muli—& cui hæc sola
adsunt,

Ventre, latere et pedibus læta pati, (i. e.
victus, vestitus, & calceamenta)

Prolis vero & conjugis cum ad hæc ac-
cesserit

Juventus & forma, absolvitur felicitas.

et alio loco ait,

Opes possidere quidem cupio, injustè vero
potiri

Haud cupio; certè consequitur ultio.

Nihil vero obstat quo minus bonus atque civilis vir, nec anxie expetat nimias divitias, nec rerum utilium & commodarum spernat usum. In illo vero sæculo, ut ait Hesiodus, labor nullo erat dedecori, neque ars afferebat discrimen. Mercatura etiam honesta habebatur, quæ commoda ex regionibus Barbaris adciscat, & conciliat amicitias regum, et multarum rerum conferat peritiam. Aliqui insuper mercatores, magnarum conditores urbium fuere, ut Massiliæ Protus, quem Galli Rhodani accolæ, cupidè amplexi sunt. Ad hæc Thalem memorant mercaturis faciendis operam dedisse, Hippocratem quoque Mathematicum, Platoni item viaticum fuisse peregrinationis, olei in Ægypto distractionem.

3. Cæterum quod fuerit profusior Solon & vitâ mollior, atque in carminibus licentiore de voluptatibus oratione quam philosopho conveniat, sit usus, id putant vitam
merca-

mercatoriam ei oblevisse : siquidem pro multis & gravibus in quibus versatur periculis, lautitias aliquas et delicias eam postulare. Quod autem in pauperum se potius numero quam opulentorum reponeret, ex hisce liquet,

Mali quippe ditescunt multi, boni vero egent,

Sed nos cum illis non commutabimus
Virtutem Divitiis ; quoniam illud quidem stabile est semper,

Opes vero, hominum aliàs alius habet.

Poeticâ ab initio, non ad ullam rem gravem usus videtur, sed quasi ludibundus, & temporis per otium fallendi gratiâ, in ea se exercuisse. Post et sententias inclusit versibus philosophicas, & ex iis quæ gesserat in republicâ intexuit multa, non historiæ aut memoriæ causâ, sed ad defendendas actiones suas, interdum ad excitandos, admonendos & objurgandos Athenienses. Tradunt aliqui & leges suas aggressum carmine illigare, ac principium recensent hujusmodi,

Oremus primum Jovem Saturnium Regem,
Legibus hisce bonam fortunam & gloriam concedere.

Eam autem moralis Philosophiæ partem, quâ civilis ratio ac disciplina continetur, sicut plerique sapientum istius ævi, est sectatus. In Physicis, mire est simplex atque rudis, ut ex his patet,

Ex

Ex nebula fertur nivis vis, grandinisque
Tonitruque ex corusco generatur fulgure.
Ventorum vi agitur mare; quòd si quis
illud

Non turbet, omnium est placidissimum.

Atque omnino, sola tunc videtur Thaletis
sapientia, contemplatione processisse ultra
limites usus *et necessitatis*: reliquis, civiles
artes nomen sapientiæ peperere.

4. Fuisse unà perhibentur & Delphis, &
post Corinthi, ubi communem quendam
conventum eorum et convivium Periander
instruxerat. Majorem autem auctoritatem
iis & gloriam conciliavit, Tripodis circum-
datio, & per omnes circulatio, mutuaque
inter ipsos concessio, cum honorificâ mo-
destiâ. Nam quum Coï, ut fama est, nassam
traherent, cujus jactum adhuc incertum
hospites emerant Milesii, aureum tripodem
conspexerunt extractum, quem fuisse ab
Helenâ aiunt, a Trojâ remeante, quum ve-
teris oraculi reminisceretur, dejectum. Con-
certatione de tripode, inter hospites & pis-
catores exortâ, excipientibus inde civitatibus
contentionem, quæ in bellum usque erupit,
responsum utrisque ab oraculo Delphico est,
ut sapientissimo tripodem donarent. Ita
primum Miletum est ad Thalem missus,
Coïs uni illi id, de quo cum universis Mi-
lesiis arma contulerant, ultrò dono dantibus.
Thale Biantem se sapientiorẽ asserente,
ad illum pervenit; ab illo rursus ad alium
missus est, tanquam sapientiorẽ. Inde
ita

ita circulans et remissus, rediit iterum ad Thalem. Ad ultimum, ex Mileto Thebas deportatus, & Apollini Ismenio est sacratus. Theophrastus vero author est, Prienem eum ad Biantem fuisse missum, deinde Miletum, ad Thalem remittente eum Biante: ita ambitu omnium confecto, rediisse ad Biantem, ad extremum Delphos deportatum. Hæc fama est a plerisque vulgata, nisi quod donum pro tripode, alii phialam a Cræso missam, alii relictum a Bathycle poculum prodant.

5. At privatim consuetudinem & colloquia cum Solone Anacharsis, atque etiam Thalys tradunt hujuscemodi. Anacharsin aiunt quum Athenas ad ædes Solonis commeasset, fores pulsasse, & edidisse se advenam eo accessisse ad contrahendam cum eo amicitiam et jus hospitii. Responsum reddente Solone, Præstat domi amicitias conciliare: Quin tu igitur, subjecisse Anacharsim, qui domi es, jungis nobiscum amicitiam & hospitium? Istud illius ingenii acumen, quum stuperet Solon, hominem excepisse benignè, atque aliquandiu apud se detenuisse, quum jam publica negotia tractaret, & leges conscriberet. Quâ re intellecta, derisisse Anacharsim, impensam Solonis operam & studium, qui civium se injurias & cupiditates putaret refrænaturum scripturâ, quæ nihil a telis araneorum differret, sed sicut illæ, imbecillos tenuesque, quos comprehendisset, retentura, a potentibus vero & divitibus perrumpenda foret. Quibus Solonem ferunt occurrisse,
stare

stare homines pactis conventis, quæ neutri partium expediat violare; ac leges ita se temperare civibus, omnibus ut futurum perspicuum esset, utilius esse colere justitiam quam jus violare. Verum horum quidem eventus, Anacharsis conjecturæ, potius quam spei respondit Solonis. Jam hoc quoque dixit se mirari Anacharsis, quum concioni interfuisset, quod dicerent a quod Græcos sapientes, stulti judicarent.

6. Quum profectus esset Miletum ad Thalem Solon, aiunt mirum sibi eum dixisse videri, quod nuptias et sobolis procreationem omnino negligeret. Thalem vero in præsentia, quidem tacuisse, aliquot vero dierum intervallo, subornasse peregrinum quendam, qui modo decimo die ab Athenis profectum se diceret. Quærente Solone, num quid Athenis novi, hominem quæ diceret edoctum, Nihil, respondisse, aliud, nisi sanè quod adolescens efferretur, & prosequeretur funus tota civitas. Nam erat ut ferebatur, inquit, clari viri filius, & virtute inter cives primi: nec aderat ille, sed longo jam spacio dixerunt eum peregre esse. O hominem infelicem dixisse Solonem. Quodnam ferebant ejus nomen? Audivi equidem, inquit, nomen, sed excidit mihi, tantum memini multam habitam mentionem ejus sapientiæ & justitiæ. Ita scilicet, crescente ad singulas interrogationes metu, Solonem jam tandem commotum ipsum hospiti suggessisse nomen, ac requisisse, Solonisne ille filius? Quo annuente, coepisse illum caput cedere, aliaque
&

& facere & dicere quæ mœrore oppressi affolent. Tum Thalem prehenso Solone, ridentem dixisse, At hæc me Solon a conubio deterruerunt, et a liberis tollendis, quæ te etiam infringunt virum constantissimum. Te vero nihil hic nuncius moveat, hæc enim ficta sunt. Atque hæc quidem Hermippus Patæcum, qui Æsopi se ferebat animum habere, scribere refert.

7. Atqui ineptus & ignavus sit, qui formidine amissionis, res comparare necessarias negligat. Eâdem enim ratione, neque opes, neque gloriam, neque sapientiam partam, præ metu amittendi amplectaris. Etenim virtutem, quâ nulla possessio præstantior nec jucundior, ex morbis cernimus & venenis labefactari. Atque ipse Thales nihilo magis a terrore securior per cœlibatum erat, nisi sane amicos, familiares, patriam refugit habere. Imo vero filium etiam ipse habuit adoptivum, ex sorore natum, ut aiunt Cybisthum. Nam cum animo insiti sint quidam igniculi amatorii, natusque ille sit, sicut ad sentiendum, cogitandum, reminiscendum, ita ad diligendum, hos (igniculos) arripit & his adhærescit quid externi, in iis quos deficit proprium (*i. e. sua soboles.*) & sicut domum aut prædium, legitimis orbum successoribus, animum ad diligendum propensum, alieni & non genuini, colentes obsequiis, fubeunt, et occupantes, infundunt una cum amore, curam sui et sollicitudinem. Adeoque cernere est homines, obfirmato admodum animo, de nuptiis et suscipiendâ prole

prole verba facientes, mox eosdem ex vernarum filiis, & alumnis pellicum ægrotantibus & morientibus, confectos desiderio & in voces erumpentes abjectas. Imo sunt, qui canum & equorum interitum fœdè & perditè luxerunt. Sed alii, filiis orbatî bonis, neque afflixaerunt se, neque turpes præbuerunt, imo etiam vitam reliquam sapienter transegerunt. Imbecillitas enim non charitas affert ægri tudines infinitas & metus hominibus, a ratione non edoctis ad *tolerandam* fortunam: quibus nulla contingit fruitio expetiti cum adest, futuro tempore dolores continuò & tremores & anxietates, ne spolientur, iis invehente. Non oportet autem ab egestate consilium mutuari ad pecuniæ ereptionem; neque ad amicorum amissionem ab eorundem solitudine, neque ab orbitate ad liberorum mortem, verum ex ratione ad omnia. Cæterum de his, ut hoc loco, plus satis.

8. Quum vero diuturno & gravi bello, de Salaminiorum insulâ cum Megarensibus gesto Athenienses defatigarentur, & sanxissent legem, neminem rogationem ferre vel referre iterum ad cives de asserendâ Salamine, aut capite plecti; eam infamiam Solon graviter ferens, & videns juventutem magnâ ex parte occasionem quærere arma movendi, neque tamen eos metu legis audere id inceptare, simulavit dementiam, rumorque per urbem ex domo ejus percrebuit, esse eum furore correptum. Elegiis autem clam compositis & meditatis ut memoritèr recitare posset,

posset, pileatus profiliit repente in forum. Ingenti concursu facto, suggestum præconis conscendit, & cantu eos versus pronuntiavit, quorum hoc est exordium.

Ipse præco adsum a desiderandâ Salamine, Carminis decus, cantum, concioni proponens.

Hujus poematis inscriptio Salamis est, & versus continet centum sane quam venustè scriptos. Quos ubi cantavit, & amici ejus coeperunt laudare, præcipue autem adhortatus Pisistratus cives est, & inflammavit ad parendum dicenti, solverunt legem, et bellum de integro susceperunt, rebus gerendis præfecto Solone. Ac fama quidem vulgarior est hujusmodi. Quod ad Coliadem navigavit cum Pisistrato. Ibi quum omnes foeminas offendisset, solemnia sacra Cereri facientes, hominem fidum, transfugæ specie, misit Salamina, qui moneret, si primarias Athenienses matronas redigere cuperent in potestatem suam, secum ut quam celerimè navigarent ad Coliada. Postquam pellecti Megarenses, viros aliquot, navi impositos miserunt, ac Solon eam advertit ex insulâ advehi, imperavit ut mulieres facefferent domum, adolescentes autem, adhuc imberbes, earum stolis, mitris & calceis ornati, pugionibusque sub veste abditis muniti luserent et saltarent in littore, dum hostis exscendisset, et ipsi capiendi navigii facultatem haberent. Dum hæc ad eum modum aguntur, Megarenses aspectu decepti, quum propè

propè applicuissent, effuderunt certatim se, velut foeminas capturi. Ita nemo effugit, sed occubuerunt omnes, et profecti Athenienses in insulam, illicò sunt eâ potiti.

9. Alii aiunt non eo modo occupatam, verum primum Apollinem Delphicum, ei fortes hasce dedisse,

Præsides regionis sacrificiis, heroas indigetes

Places, quos Æsopi gremium obtegit,

Qui defuncti aspiciunt versus occidentem solem.

Solonem autem, cum in insulam nocte transmisisset, immolasse, Periphemo et Cichri herois victimas. Inde ab Atheniensibus, quingentos accepisse voluntarios, cum decreto, si obtinuissent insulam, ut hi arbitrium haberent reipub. ibi moderandæ. Navigiis deductis multis piscatoriis, comitante unâ nave, quæ triginta remis agebatur, jecisse eum anchoras prope Salamina, ad crepidinem quandam Eubœæ objectam. Megareses qui Salamine erant, eo nuntio allato, sed incerto, tumultuarii ad arma concurrisse, et navem speculatum quid agerent hostes misisse. Quâ oppressâ cum propiùs admovisset, et in vincula coniectis Megarensibus, imposuisse navi huic Solonem delectos quosque Athenienses: quibus iussit, urbem peterent, ac se, quatenus fieri posset tegerent: simul cæteris assumptis Atheniensibus, pugnam terrestrem cum Megarensibus commisisse: dum decernitur prælio,

T. I.

P

illos

illos qui in nave erant, oblatâ occasione, urbem cepisse. Videntur vero huic famæ, ea quæ observantur, adstipulari. Siquidem navis quædam Attica, silentio primum appellebat: inde illis cum clamore et fremitu advolantibus, vir unus armatus exiliebat, atque ad promontorium Sciradion, terrâ venientibus vociferans currebat. Prope autem est Martis sacellum, quod ædificavit Solon: superavit enim Megarenses, et quotquot non prælio occubuerunt, datis induciis omnes missos fecit.

10. Verum enimvero Megarensis in pertinaciâ persistentibus, multisque cladibus ultro citroque illatis, arbitros et iudices Lacedæmonios sumpserunt. Ac Homeri auctoritatem plerique tradunt Soloni suffragatam. Nam versum quum in recensu navium interjecisset, in iudicio eum recitasse hæc carmina,

Ajax autem ex Salamine duxit duodecim
naves,

Constituitque ducens, ubi Atheniensium
stabant phalanges.

Cæterum ipsi ducunt hæc Athenienses pro vanis; Solonem verò demonstrasse iudicibus aiunt, Philæum et Euryfacem, Ajacis filios civitate ab Atheniensibus donatos, ipsis insulam hanc tradidisse, habitavisseque, hunc in Braurone Atticæ, illum in Melite, trahereque curiam Philaidarum, unde erat Pisistratus, ex Philæo nomen. Quo autem magis Megarenses revinceret, asseruisse de defunctis,

defunctis, quod non ita ut illi, sed ut ipsi humarentur. Mortuos autem Megarenses condunt ad orientem obversos, ad occasum Athenienses. Cui reclamans Megarensis Hereas ait, Megarenses quoque cadavera in occasum versa collocare. Et eo jam majus insuper indicium, singulos loculos habere Athenienses, Megarenses ternos et quater-nos singulis loculis condi. At Soloni etiam oracula quædam Apollinis, quibus Salamina ille Deus Ioniam appellavit, dicuntur suffragata. Hanc causam judicarunt quinque Spartiatæ, Critolaidas, Amompharetus, Hypsechidas, Anaxilas, Cleomenes.

11. Erat jam vel hinc celebris Solon et inclytus; majus tamen nomen et clarius apud Græcos paravit, quum causam defendit templi Delphici, esse ei succurrendum, nec permittendum ut Cirrhæi profanarent oraculum, sed causâ Apollinis esse Delphis subveniendum. Ab illo inducti iverunt ad arma Amphyctiones, ut testantur cum alii, tum in Pythyonicarum libro Aristoteles, traditque ejus sententiæ Solonem authorem fuisse. Non fuit ille tamen ad bellum hoc designatus dux, ut tradere Samium Evanthem Hermippus ait. Neque enim orator id prodidit Æschines, et in Delphorum monumentis, Alcmaeon non Solon, est Atheniensium dux relatus.

12. Porro, Cylonium scelus jam peragibat diu civitatem, ex quo consortes conjurationis Cyloniae, supplices Minervæ, Archon Megacles ad judicium descendere persuaserat.

suaserat. Hos annexum simulachro filum tenentes, ubi in descensu appropinquaverunt venerandis deabus (*i. e. Furiarum templo*) rupto suâ sponte filo, Megacles cum collegis, quasi rejiciente supplices Deâ, irruentes corripuere. Atque eos qui extra templum erant, lapidibus obruerunt, qui vero ad aras confugerant trucidati erant. Soli autem missi erant, qui ad uxores ipsorum supplices confugerant. Hinc vocati piaculares, detestabiles habebantur. Qui vero Cyloniorum supererant, denuo opibus pollebant, ac perpetuas cum genere Megaculis exercebant discordias. Quo autem tempore maximè flagrabat seditio, et discesserat in partes populus, jam in autoritate erat Solon, qui principibus adhibitis Atheniensium intercessit, rogandoque et monendo induxit illos qui piaculares dicebantur, causam ut dicerent et iudicium subirent, apud trecentos delectos ex primoribus iudices. Myrone autem Phlyensi accusante, damnati, et in exilium qui supererant acti sunt: defunctorum autem cadavera effossa trans fines projecere. Inter hos motus, invadentibus etiam Megarensis, amiserunt Athenienses Nisæam, Salamisque iis est iterum elapsa. Jam terrores ex superstitione, et spectra civitatem occupant: ac vates piacula quædam, noxasque, quæ expianda essent, significari denunciârunt extis. Eam ob causam, accitus ex Cretâ venit Epimenides Phæstius, quem in numero sapientum quidam, rejicientes Periandrum, recensent septimum.

Judica-

Judicabatur autem diis charus homo, et rerum divinarum peritus, eâque sapientiâ, quæ afflatu numinis concipitur, et initiationibus consistit præditus. Unde nymphæ filium, Baltæ nomine, ac novum Cureta, eum illius ætatis homines dicebant. Qui ubi adfuit, et usus est familiariter Solone, multa ei clam præstruxit, et viam præmuniit ad leges conscribendas. Nam res divinas reddidit minoris impensæ, civesque ad luctum mansuetiores, sacrificia quædam statim exequiis adjiciens, detractâ asperitate barbaricâ, quâ devinctæ ante mulieres fuerant: et, quod caput erat, propitiationibus, procurationibus, ac signis dedicandis, lustrans urbem atque expians, parentes justitiæ, magisque sequaces concordie cives reddidit. Fertur hic, quum Munychiam vidisset, diuque considerasset, dixisse ad coronam, Quam cæcutit ad futura homo! Suis ipsorum dentibus peresuri hunc locum Athenienses sint, si præviderent quanto mœrore is affecturus sit civitatem. Simile quid divinasse aiunt Thalem. Jussisse enim loco certo se agri Milesii vili et contempto tumulari fato functum, prædicens fore, ut is locus forum aliquando esset Milesiorum. Ac Epimenides quidem summis laudibus, atque ingentibus honoratus donis a populo Atheniense, præter furculum ex sacra oleâ, nullâ re petitâ aut acceptâ discessit.

13. Porro Athenienses, Cylonio sopito tumultu, et exterminatis, ut dictum est, iis qui eo scelere fuerunt contacti, de integro

funt in veterem relapsi de republicâ seditionem; atque in tot partes est civitas, quot discrimina regio habebat distincta. Diacrii enim (*hi erant montani*) popularem statum, paucorum principatum Pediaei (*hi erant campestres*) enixè efflagitabant: medium quendam, et mixtum reipublicæ statum tertii Parali (*maris erant accolæ*) sequentes, obstabant et utrosque remorabantur a dominatu. Quia vero flagrabat eadem tempestate pauperum cum divitibus ex inæqualitate dissensio, civitas prorsus in lubrico versabatur. Una autem superesse ratio videbatur ad salutem et quietem, si res delatæ ad unius dominatum essent. Totus enim erat populus ære alieno oppressus a divitibus. Nam aut illis arabant, sextantem fructuum pensitantes, unde sextantuli et mercenarii fuerunt vocati, aut corpora debito opposcentes, nexi erant ejus causâ creditoribus, alii quidem ibi servientes, alii in externas regiones venundati. Multi etiam liberos suos vendere cgebantur, nulla enim vetabat lex, et urbem propter fœneratorum crudelitatem deferere. Verum maxima et validissima pars, cõitione factâ, sese mutuo cohortati sunt, ne ea tolerarent, sed ut unum caperent ducem virum fidum, eosque qui præstituto die non solvissent debita, eximerent (*i. e. nexos in libertatem vindicarent*) agros dividerent, atque totum reipublicæ statum immutarent.

14. Tunc qui inter Athenienses maxime sani erant, advertentes Solonem præcipue
vacare

vacare crimine, neque opulentorum in injuriâ socium esse, neque necessitatibus implicatum inopum, oraverunt eum ut rempublicam capefferet, et componeret controversias civium. Atqui Phantias Lesbios ipsum dicit Solonem, ad servandam rempublicam, dolo utramque partem circumvenisse, atque promisisse occultè egenis legem agrariam, pactorum firmitudinem pecuniosis. Verum ipse ait Solon, se ægre initio rempublicam attigisse, quod et horum avaritiam atque illorum insolentiam metueret. Electus est Archon post Philombrotum, simulque concordiae arbiter, et legislator. Fuit autem pergratus divitibus ut locuples, pauperibus ut probus. Vox etiam dicitur ejus, quam antea miserat, in ore populi fuisse, æqualitatem minime bellum efficere, et tam locupletibus quam inopibus placuisse; quod æqualitatem illi dignitate et virtute, hi mensurâ atque numero, assecuturos se confiderent. Unde in spem erectâ magnam utrâque factione, principes instabant Soloni, tyrannidem offerentes, suadentesque ut audentius res civitatis capefferet *et ordinaret* occupato imperio. Medii etiam cives, quia videbant mutationem ex ratione et lege laboriosam esse et arduam, non abhorrebant ab uno creando principe justissimo et prudentissimo. Sunt qui hoc Soloni oraculum, Pythiam reddidisse asserant,

Sede in mediâ navi, gubernandi munus
Dirigeres; multi Athenienses ferebunt
opem.

Præsertim amici objurgabant eum, quod nomine deterreretur tyrannidis, quasi non virtute eam fuscipientis mox versurâ in regnum. Id accidisse quondam Euboïcis, qui Tynnondam, et recens Mitylenæis qui tyrannum creaverant Pittacum. Horum nihil Solonem de sententiâ movit, sed dixit, ut fertur, ad amicos, præclarum fundum tyrannidem esse, sed non habere exitum. Ad Phocum autem versibus scribens,

——— Quod solo, *inquit*, peperci
Natali, tyrannidem vero et sævam vim
Haud attigi, inquinans et foedans glo-
riam;
Nil pudet: sic enim maxime superare
puto
Omnes mortales.

Unde patet eum, et priusquam leges scriberet, in maximâ authoritate fuisse. Quæ vero in refugientis tyrannidem jactaverunt opprobrium, hisce carminibus scripsit,

Non natus Solon cordatus, nec sapientiâ
pollens,
Bona enim Deo largiente, ipse non ac-
cepit:
Sed inclusâ prædâ, obstupefactus non
traxit ingens rete,
Audaciæ inops, et mente destitutus,
Vellem quidem, imperans, maximis opi-
bus acceptis,
Et Athenarum occupans tyrannidem vel
unicum diem,
Excoriari postea, et cum stirpe interire.

15. Hæc

15. Hæc multitudinem et improbos de se dicentes introduxit. Nec tamen repulso dominatu rempublicam nimium molliter gessit nec dissolutè, vel ad gratiam potentium, nec in obsequium eorum qui rebus ipsum imposuerant tulit leges. Verum ubi res tolerabilis erat, ibi nihil correxit vel movit, veritus ne si rempublicam undiquaque miscuisset et confudisset, viribus impar esset ad eam denuo stabiliendam, et optimâ ratione temperandam. At quæ suadendo sperabat se apud obsecundantes, et vim adhibendo obtenturum apud tolerantes, ea (ut ipse refert) egit, una vim et iustitiam copulans. Quare rogatus post, ecquid optimas leges populo Atheniensi scripsisset, Optimas inquit quas accepturi illi erant. Quod autem recentiores aiunt, Athenienses asperitatem rerum benignis et blandis vocabulis contegentes, invidiâ nominis urbanè emollitâ, scorta appellare amicas, tributa contributiones, custodias præsidia civitatum, carcerem domum, id primum commentum, ni fallor fuit Solonis, qui æris alieni remissionem, onerum levationem appellavit. Hæc enim prima fuit ejus in republicâ constitutio, quod lege latâ, æs alienum omne, remisit debitoribus, vetuitque ne quis fœneraret deinceps in corpus. Quanquam nonnulli, quorum in numero est Androtion scribunt, non novis tabulis, sed fœneris diminutione sublevatos, contentos fuisse pauperes; atque hoc beneficium oneris levationem appellasse, atque huic adjuncta mensurarum augmentum

mentum et monetæ pretium. Quippe minam, quæ fuerat ante septuaginta et trium, centum fecit drachmarum. Itaque quum numero parem summam, valore minorem præstarent, multum accessit commodi magnum æs dissolventibus, nihil creditoribus tamen detrimenti. Plerique autem onerum levationem aiunt fuisse pacta conventa universa semel abolita: quibus consonare potius carmina Solonis. Gloriatur enim in his Solon, se oppignorati agri, suffixos ubique titulos (*indicantes agrum esse obæratum*) submovisse; atque prius servientem, nunc esse liberum: Et civium ob æs alienum in nexum abductorum, partem in patriam reduxisse, oblitam jam linguæ Atticæ, utpote quæ per varia loca erraverat; partem durâ ibidem oppressam servitute in libertatem vindicâsse. Evenisse vero rem ei ex hac actione memorant omnium acerbissimam. Nam ut institit jam æris alieni gratiam facere, et quum orationem rei congruentem, et honestum quæreret exordium, ad amicos quibus maximè fidem habebat, quibusque imprimis utebatur, Conona, Clinium et Hipponicum, agros retulit se non moturum, sed in animo habere æs alienum abolere. Hi prævenientes illico, et prævertentes, fœnerati sunt a divitibus ingentem pecuniam, quâ latos agros comparavere. Proposito inde decreto, quum hi possessionibus fruerentur, nec redderent argentum creditoribus, fœdo crimine et calumniâ Solonem, non quasi una cum aliis injuriâ læsum, sed
focium

focium inferentium injuriam, involverunt. Verum hoc crimen mox dilutum est quinque talentis: eâ enim summâ fœnus exercebat, quam ex lege remisit primus: alii in quibus Polyzelus est Rhodius, quindecim tradunt fuisse. Amicos tamen ejus perpetuo appellarunt novarum tabularum authores.

16. Atqui partium neutrarum tenuit gratiam, sed offendit divites, quod contractus antiquasset, et plus etiam pauperes, quod legem agrariam quam spe præceperant, non tulisset, neque exemplo Lycurgi omnium undiquaque fecisset pares et adæquasset fortunas. At vero ille, quod undecimissimus esset ab Hercule, et annos quamplures Lacedæmone regnasset, magnâ autoritate, amicis, opibus, per quæ in opus educere sua de republica consilia valebat, erat succinctus: vique potius quam persuadendo, ut etiam excuteretur ei oculus, rem maximam ad salutem civitatis suæ et concordiam perfecit, ut nemo vel dives vel pauper esset inter cives: Solon vero qui popularis erat et fortis mediæ, suis institutis id quidem non est affecutus, sed nihil tamen infra potestatem fecit suam, quæ solo consilio et fide, quam ei habebant cives, nitebatur. Quod autem multos offenderit longe alia expectantes, ipse de iis ait,

Inflata et tumida tum loquebantur, nunc
vero mihi irati

Obliquè oculis contuentur omnes ut
hostem.

Quanquam

Quanquam ait si quipiam alius eandem potestatem habuisset,

Non refrænasset populum, nec cessasset,
Priusquam conturbans, pingue lac abstulisset.

Cito tamen hujus decreti animadversâ commoditate, querelas deponentes suas privatas, publice sacrificaverunt, idque sacrificium appellaverunt Sisaethiam. Insuper reipublicæ emendatorem, ac legislatorem designaverunt Solonem. Non alia ejus permittentes potestati, alia eximentes, sed concesserunt semel universa, magistratus, conciones, judicia, curiam; ut horum cujusque censum, numerum et tempus definiret; præsentia instituta pro arbitrio, vel abrogaret vel confirmaret.

17. Ac primum leges Draconis ob asperitatem et pænarum atrocitatem cunctas rescidit, præter latas de cædibus. Noxas enim ille persequutus est penè omnes capitali supplicio, ut et otij damnati morte mulctarentur, ac qui olus furirpuerant vel poma, in hos non secus atque in sacrilegos animadverteretur. Unde postmodum lepide dixit Demades, sanguine Draconem, non atramento scripsisse leges. Ille ipse (ut perhibent) rogatus, quid plerisque fraudibus poenam capitalem irrogasset, respondit exiguas se mereri eam existimare, ad magnas non habere majorem.

18. Deinde Solon, quum magistratus omnes penes locupletes, ut ante, statuerat relinquere,

linquere, reliqua autem munia reipublicæ, quorum plebs exfors erat, facere promiscuâ, censum civium egit. Ac quorum facultates aridorum simul et liquidorum fructuum mensuras quingentas redderent, hos primæ classis fecit, vocavitque Pentacosiomedimnos. Secundæ classis, eos qui equum alere, aut trecentas valerent efficere, et hos ordinem equestrem appellaverunt. Zeugitæ tertiæ classis cives dicti, quibus modus utriusque generis simul erat ducentarum. Reliqui omnes appellati Thetes sive mercenarii. His nullum magistratum permisit, cæterum hæcenus in societatem veniebant hi reipublicæ, ut suffragium in concione et calculum haberent in judiciis: quod initio nihil esse visum, tractu apparuit ingens. Quippe magna controversiarum pars recidit ad iudices. Quorum enim magistratibus cognitionem delegaverat, perinde de illis ad forum concessit cuilibet provocationem. Dicitur quoque legibus conscriptis obscurius, multosque contrarios sensus recipientibus, vim amplificasse subselliorum. Quum enim decidi per leges non possent lites, evenit ut nunquam non opus haberent iudicibus, ad quos, sicut legum quodammodo dominos, controversias omnes deferrent. De hac exæquatione, sibi ipse plaudens, hisce versibus attestatur,

Populo quidem concessi tantum potentiæ
quantum par esset,
Honorem nec detrahens, nec largiens:
Qui vero habebant potentiam, et opibus
superbiebant,

Et

Et his præscripsi nil iniquum habere.

Prævalidum verum scutum utrisque circumposui,

Vincere autem non sivi utrovis inique.

Atqui impensius ratus plebis subveniendum infirmitati, cuilibet dedit de illatâ cuivis injuriâ actionem, siquidem altero pulsato, vel læso, vel violato, cuique jus erat, cui facultas suppetebat et voluntas, autorem injuriæ postulare, atque reum facere: recte assuefaciente legislatore cives, tanquam membra unius corporis, mutuo tangi sensu et dolore. Huic legi vocem ejus concinentem commemorant. Quum esset enim ex eo quæsitum, quæ esset optimè constituta civitas, Illa, inquit in quâ illæsi perinde ac læsi insectantur et vindicant maleficia.

19. Porro concilium Areopagitarum quum ex annuis magistratibus constituisset, in quo erat ipse quoque, quod Archon fuisset, et populum nihilominus videret ex æris alieni remissione inflatum ferocientemque, alteram insuper curiam conscripsit, legitque ex singulis quatuor tribubus centenos viros, quos constituit consulere de rebus ad populum referendis, et nil finire non prius expensum et deliberatum ad populum referri. Supremum senatum, omnium arbitrum et custodem constituit legum, arbitratus (quasi anchoris) curiis duabus stantem, minus fluctuaturam civitatem, plebemque mansuram tranquilliolem. Plurimi igitur Areopagitarum curiam, ad Solonem uti diximus referunt

runt authorem. Quibus adstipulari videtur, quod nusquam meminerit Draco Areopagitarum, vel eos appellaverit, sed ubique cum Ephetis agat de rebus capitalibus. At tabula Solonis tertia decima, octavam legem ita ad verbum habet descriptam, Qui ante Solonem archontem notati infamiâ fuerunt, integrâ famâ funto, præter eos qui in Areopago, vel qui apud Ephetas, vel in prytaneo a regibus damnati homicidii, aut cædis, aut affectati regni, solum exilio verterunt, quum lex hæc fuerat promulgata. Hæc vero, Areopagitarum consilium præcurrisse Solonem archontem ejusque leges, sunt argumento. Nam qui tandem fuissent illi in Areopago judicati, si primus curiæ Areopagitarum dedisset Solon cognitionem? Nisi hercle habuit obscuritatem aliquam aut defectum scriptura, ut convicti criminum, quæ ad cognitionem pertinent Areopagitarum, Ephetarum et Prytanum, quum hæc promulgata est lex, manerent infames, quum alii famæ restituerentur. Et hoc quidem erat consilium Solonis.

20. Ex cæteris ejus legibus est singularis imprimis et admiranda illa, quæ eum qui neutri factioni se adjunxerat in seditione, infamiâ notat. Vult autem ut videtur, neminem in tuto privatis rebus collocatis, nullâ communi sollicitudine affici, neque indolere publicis, venditantem se quod patriæ dolore aut morbo non tangatur: sed ut illico partibus se melioribus et justioribus associans, periculum adeat et succurrat iis potius,

potius, quam expectet securè, unde stet victoria. Absurda autem et ridicula videtur illa lex, quæ puellæ opulentæ orbæ, concedit, modo ille qui eam ex lege vendicavit et obtinuit, ad complexum inhabilis sit, proximorum viri congressus. Atqui aiunt nonnulli fuisse id constitutum recte in eos qui inepti ad conjugium cum sint, pecuniæ tamen causâ, divites illas orbas jungunt sibi matrimonio, et naturam lege opprimere nituntur. Quum enim cernunt licere puellæ orbæ, cujuscvis admittere complexus, vel abstinebunt ab iis nuptiis, vel retinebunt eas cum infamiâ, avaritiæ et improbitatis pœnam dantes. Bene est etiam, quod non quemlibet, sed quem velit ex viri necessariis admittat orba, quo proles de familiâ sit, et de stirpe ejus. Huc facit item, quod sponsa cum sponso concludatur, et malum cydonium voret cum eo, et quod ter mense cogatur, ad minimum, orbam is qui eam duxit complecti. Nam etsi non generent liberos, honos tamen hic qualisqualis a marito castæ mulieri habitus, et benevolentia; quæ multas abstergant acerbitates undique collectas, et non sinant diffidiis prorsus abalienari. Cæteris conjugiiis dotes detraxit, sponsamque præter tres stolas, et supellectilem parvi pretii afferre quicquam vetuit. Noluit enim mercenarium aut venale esse connubiale fœdus, sed liberorum causâ, et gratiæ et amicitiae virum et mulierem confociari. Siquidem Dionysius, quum postularet mater ejus civi cuidam collocari, respondit,

spondit, Leges quidem civitatis per tyrannidem se evertisse; naturæ vero leges non posse abrogare, nuptias intempestivas conciliando. At in civitatibus, non est ea admittenda confusio, neque tolerandæ incongruæ et ingratae conjunctiones, quæ nullum habent opus nec finem nuptialem: Verum feni puellam ducenti, prudens magistratus vel legislator illud ad Philoctetem dictum objiciat,

—Quam aptus es ad nuptias miser!

Quod si juvenem repererit, in antris cubiculo pecuniosæ, ex congressu, perdicum modo pinguescentem, traducet eum ad virginem quæ virum requirat. Sed de his satis.

21. Commendatur item lex Solonis, quæ maledicta vetat in defunctos congerere. Pium est enim, sanctos putare eos qui decesserunt; et justum, abstinere ab iis qui non extant; et civile, odii tollere æternitatem. In vivum contumelias effundere in sacris, judiciis, curiis et ludis, interdixit. Multam pendendam privato tres drachmas, binas alteras ærario præscripsit. Nam iræ nusquam moderari, illiberale putavit et effræne: in omni vero loco, arduum, nonnullis etiam impossibile. Debet verò ad id quod effici potest, lex accommodari, dummodo velit cum fructu paucos, et non multos incassum punire. Jam probatur lex ejus testamentaria. Etenim antea non erat jus testamentum condere, sed familiæ defuncti pecunia et hæreditas relinquenda erant:

T. I.

Q

hic

hic vero cum permisisset, nullis extantibus liberis, cui visum esset sua donare, amicitiam propinquitati, et gratiam prætulit necessitati, pecuniamque revera in potestate habentium locavit. Non tamen indefinitè, nec citra delectum dare indulgit: sed si non per morbum vel veneficium, vel vinculis vel vi adstrictus, vel uxoris inductus esset blanditiis. Recte admodum et convenienter, contra optimum inducaris, an vim patiaris, nihil ratus interesse, sed dolum vi, et voluptatem dolori æquiparans, quasi æquè de statu mentis dejicere homines valeant. Profectiones quoque mulierum, luctusque et festa, lege adstrinxit inconditam licentiam coercente. Proficiscenti foras tres non amplius stolas permittit habere, neque plus cibi vel potus secum efferre quam obolo emptum, neque calathum cubitali majorem, nec de nocte nisi curru vectam ad lucernam iter facere. Lacerationes plangentium, et lugere meditata, et ejulatum in aliorum funeribus sustulit. Parentare bove interdixit, vel amplius tres vestes cum mortuo condere: ad aliena monumenta nisi in iustis exequiarum accedere: quorum sunt etiam nostris legibus vetita pleraque. Adjectum nostris est, ut qui ea admittant, mulcentur a mulierum censoribus, quasi viro indignis et effœminatis in luctu perturbationibus et erroribus obstricti.

22. Porro urbem quum videret, hominibus quotidie in Atticam undique, propter libertatem et securitatem confluentibus compleri,

cōpleri, maximam autem partem regionis sterilem et malignam, eos vero qui mare exerceant, nihil solere iis qui nihil reddere habeant importare; traduxit ad artificia ciues, tulitque legem ne filius parentem, qui ipsum non docuisset artem, cogeretur alere. Nam Lycurgo quidem, qui urbem colebat a turbâ defæcatam peregrinâ, agrumque haberet multis multum, qui bis totidem civibus, ut ait Euripides esset alendis, et maximam partem Iloticæ multitudinis, (quam præstabat non otuari, sed perpetuò attritam et laboribus confectam deprimi et absumi) Lacedæmoni circumfufam, fatius erat occupationibus laboriosis et illiberalibus, exsolutis civibus, in armis continere, hanc unicum artem addiscentes et exercentes. At Solon, qui rebus potius leges, quam res attemperabat legibus, et considerabat agri indolem vix aratoribus sustentandis esse, neque segnem posse et residem turbam tolerare, artibus adiecit dignationem; et curiæ præcepit Areopagitarum, quonam se quisque tueretur quæstu observare, atque in otiosos animadvertere. Illud vero jam durius, quod ad alendos parentes non astringerentur (ut author est Ponticus Heraclides) ex meretricibus procreati. Quippe nuptiarum decus qui prætereat, profitetur se non liberorum gratiâ, sed voluptatis adciscere mulierem: habetque mercedem suam, neque locum sibi querelæ reliquit de genitis, quibus ipsam reddidit probrosam nativitatem.

23. At nihil omnino importunius videtur legibus illis quas tulit de mulieribus Solon. Nam adulterum interficere, deprehendenti permisit : sin vero liberam fœminam rapuerit quis, eique vim intulerit, huic centum drachmarum præfinivit mulctam. Si lenocinetur, viginti drachmarum, exceptis quæ propalam venales sunt, meretrices dico: hæ enim palam adeunt ad eos qui dant mercedem. Præterea filias vendere aut sorores interdicit, extra quam, virginem in stupro ab ipso deprehensam. Atqui absurdum est, idem delictum modo asperè et atrocitèr vindicare, modo lenitèr, quasi per ludum, pœnam, quamcunque fors tulerit mulctam definire. Nisi quia id temporis non abundabant Athenæ argento, ejus difficultas intendit pœnas pecuniarias. Nam in sumptum victimarum ovem imputat, et pro medimno drachmam. Victori ludis Isthmiis centum drachmarum præmium assignavit, Olympiacis quingentarum. Ei qui lupum attulisset, dedit quinque drachmas, qui lupam, huic unam: atque hoc Demetrius Phalereus est autor prætium ovis esse, illud bovis. Nam quas in sextadecimâ tabulâ præscribit eximiarum hostiarum taxationes, eæ erant haud dubio longè majores, quam, ut hoc seculo, tenues. Est autem vetustum apud Athenienses, qui agrum habent pecori quam arvo commodiorem, bellum cum lupis gerere. Ac sunt qui tribus tradunt non ab Ionis filiis, sed a generibus in quæ distributa a primordio studia hominum fuerant,

fuerant, nomina sortitas: ita bellatores ab armis Hoplitas, operarios ab operis Ergadas, reliquas duas, alteram ab agricultura Teleontes, alteram quæ pascuis et rei pecuariæ operam dabat Ægicoras dictam. Quoniam vero non perennibus fluviis regio abundat, nec lacubus nec crebris fontibus, sed puteis manufactis utuntur plerique, legem scripsit, ubi puteus publicus intra hippicum esset, eo uti ut esset jus (hippicum spacium quatuor stadiorum erat) ut autem privatam aquam peruestigarent, ubi majus interveniret intervallum. Quod si depresso ad decem ulnarum altitudinem puteo in suo, aquam non invenissent, tunc ut fumerent a vicino, et sex congiorum hydriam bis die implerent. Inopiæ enim subveniendum, non alendam existimabat ignaviam. Ad hæc, modum plantandi digessit perquam artificiosè. Aliam quamvis arborem qui in agro suo plantaret, eum a vicino absistere pedes quinque inperavit; qui autem ficum aut oleam, novem: quod radices agant hæ longius, neque sit omnibus earum innocens vicinia, sed et alimentum eripiant, et humorem illis infestum exhalent. Scrobem aut fossam qui ducere velit, eum recedere tam longe iussit a fundo alieno, in quantam profunditatem deprefferit eam. Qui apum alvearia collocat, abscedere a prius positis alienis, pedes trecentos.

24. Ex fructibus solum oleum peregrinis distrahendi, dedit facultatem, aliorum exportationem interdixit: eosque qui quid

evexissent, archontem iussit devovere, aut ipsum ærario dependere centum drachmas. Et prima tabula est quæ hanc legem continet. Unde non est prorsus illis abroganda fides, qui aiunt olim etiam ficum vetitam exportationem fuisse, et delatorem exportantium, a delationibus faciendis dictum sycophantam. Legem etiam de damno quod quadrupes dedisset posuit; in quâ jubet canem, qui momorderit dedi, alligatâ ei numellâ quatuor cubitorum. Hoc quidem commentum scitum est ad securitatem. Lex autem de civibus adscriptitiis scrupulum præbet, quia recipi civitate vetat, nisi qui sint in perpetuum exilium a patriâ suâ exacti, aut cum totâ familiâ Athenas artis suæ exercendæ gratiâ commigraverint. Quod statuuisse ferunt eum, non tam summoventorum causâ alienigenarum, quam invitandorum Athenas, spe certâ, in participationem se venturos civitatis: simul fidos existimans fore, illos, quod coacti, hos, quod consulto patriam suam repudiavissent. Illud etiam proprium est Solonis institutum, epulatio in curiâ, quod *παρσιτεῖν* ille appellavit: siquidem eidem non permisit illic epulari frequentèr: sin autem ille cui id delatum sit, contemnat, infligit ei pœnam: ratus illud esse plus æquo appetentis, hoc vero honoris publici fastidium.

25. Has leges in centum annos omnes sanxit, suntque inscriptæ ligneis tabulis, quæ quadrangulis thecis insertæ, convertuntur, quarum in Prytaneo, adhuc nostrâ memoriâ,

memoriâ, tenues quædam adservantur reliquiæ, et appellabantur ut ait Aristoteles Cyrbes. Et Cratinus comicus hinc ait,

Testor Solonis et Draconis *tabulas*, quibus
Torrent jam hordea tabulis.

Aliqui volunt eas in quibus sacra et sacrificia sunt descripta, propriè Cyrbes, Axonas fuisse appellatas cæteras. Communi vero jurejurando se obstrinxit Senatus, se leges Solonis stabilituros; privato autem unusquisque thesmothetarum in foro apud lapidem, pollicitus si quam violasset legem, auream statuem, paris sibi ponderis, Delphis ipsum dicaturum. Perspectâ autem mensis inæqualitate, nec cursum lunæ vel cum exortu solis vel cum occasu prorsus congruere, verum subinde eam solem, eodem die et assequi, et prætergredi, hunc ipsum diem *ἐννὴν καὶ νῆαν*, i. e. novissimam et primam lunam iussit vocari: partem ejus quæ conjunctionem cum sole lunæ antecedit, desinenti mense, residuam inchoanti arbitratus attribuendam. Nempe fuit ut videtur primus, qui Homerum intellexit dicentem,

Alio desinente mense, alio vero incipiente.

Insequentem diem novilunium appellavit. Dies mensis qui succedunt vigesimo, non adjiciendo, sed detrahendo et retexendo, ut lumen lunæ advertit, usque ad tricesimum numeravit. Quia vero perlatis legibus, adiebant indies aliqui Solonem, qui vel laudarent eas vel reprehenderent, vel monerent

ut tabulis intexeret vel demeret quod cuique in mentem veniret; plurimi vero quæerent et percunctarentur, peterentque quemadmodum accipiendum quidque esset, quamque haberet sententiam, ut explanaret et enodaret: considerans si ea detrectaret, rem fore importunam et insolentem, et si faceret, invidiosam: atque has difficultates statuens omnino declinare, et effugere civium offensiones et calumnias (nam ut ipsemet ait, in magnis rebus difficile est omnibus placere) mercaturam prætexens causam peregrinationis, conscendit navem, impetrato a populo Atheniense, ut abesse sibi decennium liceret: interea sperans, illis leges suas familiares fore.

26. Primum in Ægyptum est delatus, ibique commoratus, ut ipse ante dicit,

Ostia juxta Nili, prope litora Canopi.

Aliquantisper etiam cum Psenophe Heliopolitâ, et Sonche Saitâ inter sacerdotes literatissimis, philosophiæ operam navavit: ex quibus audivit (ut author est Plato) sermonem Atlanticum, quem versibus apud Græcos exorsus est explicare. Inde in Cyprum navigans, in summâ gratiâ fuit apud quendam illius regionis regem Philocyprum: qui habebat oppidum exiguum a Demophonte Thesei filio ad Clarium amnem conditum, munito quidem loco, sed aspero et sterili. Ei igitur Solon, quum esset lætus campus subjectus, illuc suavit ut urbem transferret, amœnioremque et ampliorem excitaret. Atque ipse præfens,

præfens, ut frequentaretur oppidum cultoribus, curam egit, sociusque fuit regis, in constituendo eo, cum ad vitam, tum ad securitatem commodissimè tuendam. Unde frequentes incolæ confluxerunt ad Philocyprum, et aliorum regum accensa invidia. Quare Soloni honorem habuit, nominatâ urbe, quæ dicta ante Æpea fuerat, ab hujus nomine Solis. Hujus etiam conditæ urbis ipse meminit, ad Philocyprum in Elegiis ita scribens,

Nunc (ait) tu quidem Solis longo tempore
hic regnans,

Hanc urbem incolas, et tui posterî :

Me vero, celeri navi, famosâ ab insulâ

Illæsum mittat violis-coronata Venus.

Ædificationi autem huic gratiam et gloriam concedat

Pulchram, atque reditum in nostram patriam.

27. At Solonis cum Cræso congressum, putant quidam, temporibus, ut confictum refellere. Ego vero historiam adeo illustrem et tam multis consignatam testibus, et quod majus est, cum Solonis moribus consentaneam, illiusque magnitudine animi dignam et sapientiâ, non possum in animum inducere ut repudiem ob chronicas quasdam quas vocant regulas, quas sexcenti corrigentes nihil hætenus constituere certi ad repugnantias tollendas, valuere. Soloni ergo Sardes aiunt ad Cræsum, ejus rogatu, profecto, simile quiddam accidisse atque homini terrestri, qui
primum

primum petit mare. Ille enim alium ex alio fluvium quum videt, putat eum æquor esse: item Soloni aulam permeanti et multos contemplanti ex aulicis splendide cultos, ac pomposè incedentes cum comitatu atque stipatorum agmine, unusquisque videbatur Cræsus esse; quosque ad illum ipsum est deductus, circumjectum omni cultu, qui ex gemmis, colore vestis, ex auro fabrefacto ad nitoris elegantiam vel præcellentiam vel admirationem, parari potuisse videbatur: quò nimirum spectaculum ei præberet quam augustissimum, summaque varietate ornatum. Cæterum ut coram astans non modo nihil est motus Solon, nec ad eam speciem vocem misit pro Cræsi expectatione, verum etiam clare apparebat fanis omnibus, illius insolentiae se et ineptiarum nullam ducere rationem; jussit ei thesauros pecuniæ suæ aperiri, et ut duces regium omnem supellectilem et splendorem ostenderent. At nihil erat istis opus Soloni: facile enim ipse ille poterat in semetipso ingenium et mores suos demonstrare. Ut igitur contemplatus omnia et reductus est, num quem hominem requisivit ex eo Cræsus se nosset beatiorum? Quum dixisset Solon, Tellum nosse se civem suum, recensuissetque bonum virum Tellum fuisse, et honestos reliquisse liberos, et vitâ, cui nihil necessariorum defuisset, defunctum gloriose, fortiter pro patriâ dimicantem; jam Cræso videbatur stupidus plane et inurbanus, quod neque auri neque argenti vi metiretur beatitudinem, sed hominis vitam et obitum
popularis

popularis privatique, tam immensæ potentiae et imperio anteferebat. Tandem tamen rogavit eum denuo, secundum Tellum numquem cognosceret beatiorum alium? Verum nominabat iterum Solon Cleobin et Bitonem, singularem et inter se et in matrem pietate viros, qui remorantibus bobus, jugum ipsi plaustrum subiissent, genitricemque ad Junonis ipsi traxissent delubrum, gratulantibus ei civibus exultantem: inde sacris peractis epulati, non surrexissent postridie, sed in tantâ gloriâ vitam cum morte citra ullum dolorem vel cruciatum reperti essent commutasse. Quid nos? (inquit irâ incensus Cræsus) nullo nos numero inter beatos habes? Cui Solon nolens vel adulari ei, vel ulterius asperare, Græcis (inquit) rex Lydorum, cum mediocria Dii dederunt alia, tum sapientia quædam constans, ut mihi videtur, et plebeia, non regia aut splendida, ex mediocritate nobis adest: quæ vitam considerans varietati fortunæ expositam, non finit nos præsentibus bonis inolescere, neque hominis suspicere felicitatem, vicissitudinis et commutationis rerum spatium habentem. Ingruit enim unicuique ex incerto, consequentis temporis varietas. Cujus vero ad finem usque Deus perduxit beatitudinem, hunc demum felicem prædicamus: adhuc vero viventem et periclitantem beatum prædicare, sicut certantis præconium et corona, fluxum est et irritum. Ea fatus Solon digressus est, et offendit, non correxit Cræsum.

Erat

28. Erat eadem tempestate Sardibus, fabularum scriptor Æsopus, quem Cræsus accitum in honore habebat. Hic vicem Solonis doluit, nullâ comitate accepti, monensque eum, cum regibus, Solon (infit) est aut nequaquam aut quam jucundissimè agendum. Cui Solon, Minime, inquit, immo nequaquam aut quam optimè. At tunc quidem Solonem Cræsus tantopere despexit, Postquam vero acie fuit a Cyro victus, amissaque urbe, vivus venit in potestatem ejus, et cremandus fuit, vinctusque pyræ extructæ, inspectantibus Persis omnibus et assistente Cyro est impositus, quantum intendere valuit vocem, exclamavit, Solon, Solon, Solon. Id miratus Cyrus misit quæsitum ex eo, quisnam Deorum vel hominum esset Solon ille, quem in rebus perditis unum cieret. Cræsus nihil diffimulans, Hic vir, inquit, inter sapientes Græciæ unus fuit, quem ego accersivi, non quidem quo quicquam audirem, aut quibus habebam opus discerem, verum ut mihi scilicet spectator esset, et illius tantæ meæ abiret testis felicitatis, cujus mihi amissio profecto plus attulit mali quam boni adeptio. Nam verbo fuit, et opinione ejus bonum præsentis; sed inclinatio, in calamitates mihi revera evadit graves et lugubres. Atque vir ille ex eâ fortunâ præsentem augurans, finem monuit me ut vitæ spectarem, neque vanis opinionibus inflatum et ferocientem inolescere. Quibus ad Cyrum relatis, ut qui sapientior esset Cræso, et exemplo videret confirmatum sermonem Solonis,

lonis, non modo liberavit Crœsum, sed et dum vixit, honore est eum profecutus. Retulit autem eam Solon laudem, quod duorum regum uno dicto alterum servasset, alterum erudivisset.

29. At Athenis omnes per Solonis absentiam in seditionem exarserant. Dux erat Pedæorum Lycurgus, Paralorum Megacles Alcmaeonis, Pisistratus Diacriorum, in quibus mercenarii erant, locupletibus imprimis infesti: adeo ut civitas uteretur adhuc ejus legibus, jam vero ad novas res spectabat, et desiderabant omnes alium reipublicæ statum, non quod æquum erat sperantes, sed aliena quoque se affecuturos in mutatione, et adversam partem undequaque oppressuros. In hoc rerum statu, regressus Solon Athenas, erat quidem in magnâ apud omnes reverentiâ et honore, cæterum ad dicendum vel agendum in publico, nec vires aderant ei, præpediente senio, nec alacritas: capita vero factionum seorsum appellans, tentabat discutere discordias, eosque reconciliare, præcipue auscultante ei (ut apparebat) Pisistrato. Etenim blandus hic erat, et suavis pellaque in sermone, refugium pauperum, in gerendis simultatibus facilis moderatusque. Quum autem etiam ea quæ natura denegasset simularet, major ei quam illis qui ea possiderent, fides erat, ut pudenti viro et modesto, ac imprimis amanti æqualitatis, graviterque ferenti si quis præsentem statum rerum mutaret, aut rebus studeret novis. Quippe his artibus plebi imposuit. At cito deprehendit ingenium

ingenium ejus Solon, fraudemque primus introspexit: non suscepit tamen odium ejus, verum demulcere nitebatur eum et corrigere, dixitque tum ei tum aliis, si quis principatus cupiditatem elideret ex animo ejus, et dominandi mederetur libidini, non esse ad virtutem magis factum, nec civem meliorem alium. Quum jam movere Thespis cœpisset tragœdiam, et retineret rei novitas multitudinem (necdum autem ad certaminis contentionem evaserat res) quod audiendi et discendi studio Solon teneretur, magisque in senectute in otium ludumque se, et vero etiam in convivia atque musicam remitteret, ipsum agentem, ut mos erat veterum, spectavit Thespin. Mox post ludos convenit eum, quæsitque ecquid ipsum puderet in tantâ coronâ tanta proferre mendacia. Ut vero respondit Thespis, non esse indignum ea per ludum vel dicere vel facere, Solon terrâ baculo graviter percussâ, At brevi, inquit qui nunc probamus et amplectimur hunc ludum, reperiemus eum in contractibus et negotiis.

30. Ut vero semet ipse Pisistratus confauciavit, atque ita rheda in forum delatus, populum tanquam insidiis inimicorum reipublicæ causâ, esset circumventus, inflammavit, multique vicem ejus indignabantur fremebantque, propius accedens Solon et assistens ei, Parum recte, inquit, agis fili Hippocratis Homericum Ulysses. Eadem enim designas ad fallendum cives, quibus hostes ille, flagris a semet ipse mulctatus, elusit.

Inde

Inde presto plebs fuit ad protegendum Pisistratum, et ad concionem venit populus. Ubi quum ferret Aristo, ut quinquaginta stipatores clavigeri ei assignarentur, surrexit Solon ad id dissuadendum, multaque commemorabit his similia quæ carminibus mandavit,

Vos enim linguam respicitis verbaque subdoli viri,

Vestrum autem unusquisque vulpis premit vestigia,

Omnibus vero vobis mollis inest animus.

At quum inopes cerneret studiosos Pisistrati, et tumultum cientes, locupletes autem fugæ consulentes et collapsos animo, recessit, dicens his se fortiozem, illis esse prudentiozem: prudentiozem iis qui quid agebatur non intelligerent, fortiozem aliis, qui quum intelligerent id quod agebatur, obistere tamen dubitabant tyrannidi. Postquam eam rogationem scivit plebs, non anxie deinceps de numero satellitum disceptavit cum Pisistrato, verum quocunque vellet alentem et aperte cogentem neglexit, dum ille occupavit arcem. Hoc facto, et tumultuante civitate, confestim Megacles cum Alcmaeonidis cæteris profugit. Solon vero etsi jam ætate confectus, neque ullum haberet subsidium, in forum nihilominus progressus est, et ad cives habuit concionem, quâ partim stultitiam eorum et ignaviam est infectatus, partim accendit et incitavit eos ne deferrent libertatem. Quo tempore etiam hoc celebre dictum

dictum commemoravit, Fuisse ante ipsis ex-orientem reprimere tyrannidem expeditius, nunc grandius esse et illustrius constitutam jam et adultam excindere et evertere. Ubi vero nemo ob pavorem audivit eum, domum discessit, sumptisque armis, atque pro foribus in vico positis, Ego quidem, inquit, quantum potui, patriæ et legibus succurri. Ac deinceps tenuit se otio, et amicis, ut fugeret monentibus, non obtemperavit, verum carmina scribens insectatus est Athenienses,

Si vero mala perpeffi estis per vestram ignaviam,

Ne in deos horum iram rejiciatis ;

Ipsi quippe hos evexistis, præsidia dantes ;

Et, per hæc, sævam patimini servitutem.

Quamobrem docentibus multis, mortem ei impendere a Tyranno, rogantibusque quare fretus, adeo loqueretur temerè, Senectute respondit. Atqui Pisistratus sanè potitus rerum, ita Solonem observavit, honore et benevolentia prosequens eum, accersensque, ut hic in consilio illius esset, multaque ejus instituta probaret. Namque leges plerasque Solonis retinuit, iisque paruit ipse princeps, et amicos coegit. Quippe jam in dominatu, apud Areopagitas cædis accusatus, modeste ad judicium stetit ad causam dicendam, quam tamen deseruit accusator. Præterea, leges ipse alias scripsit, inter quas est illa, ut mutilati in bello, ex ærario alantur. Cæterum id Heraclides ait, quum ante in Ther-sippo

siippo membris truncato Solon decrevisset, Pisistratum imitatum. Ut autem Theophrastus scriptum reliquit, nec legem de otiosis Solon sed Pisistratus tulit, quâ agrum reddidit cultiorem, et pacatiorem urbem. At Solon quum operosam de Atlantico sermone vel fabulâ inchoasset commentationem, quam ex Saitarum sapientibus acceperat convenientem Atheniensibus, elanguit, non propter occupationes ut Plato vult, sed potius ex senio, operis magnitudine deteritus. Nam otio quidem eum abundasse, indicant hæ voces,

Affiduè discens plurima fio senex.

Et,

Munera Cyprigenæ (*Veneris*) nunc mihi
chara atque Bacchi,

Et Musarum, quæ conferunt hominibus
delicias.

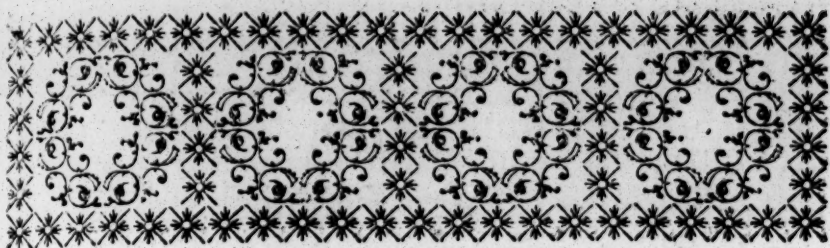
Atqui Plato argumentum Atlanticum prægestiens (ut amoëni loci aream desertam, quæ proximitatis jure ad ipsum rediret) excolere et expolire, cinxit ingentibus vestibulis, septis et atriis (qualia scriptum nullum aliud, nec fabula nec poema habuit) ejus aditum. Sed quia sero admovit ei manum, vitam ante opus finiit. Et quo magis quæ scripta sunt oblectant, eo gravius opere angit non consummato. Ut enim urbs Atheniensis, templum Jovis Olympii, ita argumentum Atlanticum inter scripta multa præclara, solum reliquit Platonis sapientia imperfectum. Porro fuit superstes Solon, postquam

T. I.

R

occupavit

occupavit Pisistratus tyrannidem, ut memoriae tradit Ponticus Heraclides, per multos annos ; ut Phantias Ephesius, minus duobus annis. Siquidem coepit Pisistratus dominari Comiâ Archonte : Hegestrato vero archonte, cujus magistratus proximus Comiæ fuit, Solonem refert Phantias obiisse. At combusti, cineres fuisse per Salaminiorum insulam dissipatos, est adeo absurdum, ut absolum planè a fide sit et fabulosum : quod proditum est tamen cum ab aliis testibus fide dignis, tum ab Aristotele philosopho.

PLUTARCHI

P. VALERIUS POPLICOLA.

I. CUM Solone tali viro nos comparamus Poplicolam, cui post hoc nomen populus Romanus honoris causâ tribuit, ante fuit P. Valerius dictus. Apparet hunc fuisse ortum ex Valerio, qui apud majores, ut Romani et Sabini armis depositis in unum populum coirent, præcipuus fuit author. Hic enim est ille qui præcæteris reges ad colloquium perpulit conciliavitque. Ejus ergo Valerius stirpe ortus, ut fama est, quum adhuc foret sub regibus Roma, insignis eloquentiâ erat et divitiis: quorum his ad liberalitatem et humanitatem erga inopes exercendam, illa rectè et liberè pro justitiâ utens, magnam statim expectationem præbuit, si quando res sub populari dominatione fierent, fore ut primum locum obtineret. Postquam vero Tarquinium Su-

R 2

perbum,

perbum, qui nec bonis artibus regnum, sed impiè et nefariè paraverat, neque regiâ administrabat virtute, sed superbè et tyrannicè, populus perosus et gravatus, casum Lucretiæ, quæ ob stuprum oblatum semet ipsa trucidavit, ansam cepit ab eo desciscendi; ac L. Brutus moliens novare res, primum consilium consociavit cum Valerio, quo acerrimo adjutore usus reges expulit: quamdiu putabatur populus unum regis loco electurus ducem, conquievit Valerius, imperium existimans ad Brutum, qui auspicem præbuerat se ad libertatem, pertinere potius. Quia vero averfus erat populus ab unius dominatus nomine, atque æquiore animo dispertitam videbatur summam potestatem laturus, ideoque duos destinaret, posceretque, spe conceptâ cum Bruto se consulem designatum iri, spe decedit. Collega enim Bruto datus invito est, pro Valerio, Lucretiæ vir Tarquinius Collatinus: non ille quidem virtute Valerio præcellentior, sed primores metu suspensi multa adhuc foris molientium regum et lenociniis sollicitantium civitatem, ducem quærebant quam acerrimum et implacabilem eorum hostem.

2. Id indignè ferens Valeriûs, quod non putaretur omnia pro patria facturum esse, quia nulla privatim se pepulisset injuria tyrannorum, abstinuit curiâ, foro temperavit, et rerum publicarum semel deposuit procurationem. Quare sermonem et metum præbuit vulgo, ne offensione animi cum regibus conspiraret, remque publicam et civitatem

vitatem adhuc nutantem everteret. Quum vero suspectaret Brutus præterea nonnullos alios, statueretque sollennibus adhibitis victimis, statâ die senatum jurejurando adigere, perquam alacris Valerius descendit in forum, juravitque primus, nihil se concessurum vel indulturum Tarquinio, sed libertatem pro viribus defensurum. Unde magno gaudio senatum, simul fiduciâ consules erexit, et mox jusjurandum factis confirmavit. Legati enim venerunt a Tarquinio cum literis popularitè scriptis sermonibusque modestis, quibus plebem inflecti putabat posse, quod præ se ferrent spiritus illos deposuisse regem, et æqua postulare. Quos quum consules ad populum censerent producendos, haud permisit id Valerius, sed obstitit et intercessit, ne inopi multitudini, quæ magis a bello quam tyrannide abhorreret, femina et materiam darent turbandæ reipublicæ.

3. Mox alii missi legati, qui Tarquinium regno se abdicare et arma retulerunt positurum, bona modo et pecuniam repetere sua, amicorumque et familiarium, unde in exilio se tolerarent. Quum inclinarent multi in eam sententiam, et præcipuè urgeret eam Collatinus, Brutus acris vir animi et ad iram asperi, provolat in forum, proditorem collegam clamitans, qui belli et dominatus subsidium largiretur iis quibus ut viaticum exilii decerneretur, nullâ esset ratione tolerandum. Civibus vero congregatis, ibi pro concione primus C. Minutius, homo privatus, Brutum monet, et populum hortatur,

hortatur, viderent ut eâ pecuniâ se potius adversus tyrannos, quam adversus ipsos armarent tyrannos. Ad postremum vicit tamen ea sententia apud populum Romanum partâ libertate, pro quâ pugnabant, ne pecuniæ causâ profunderent pacem, verum unâ cum tyrannis pecuniam exterminarent. Atqui Tarquinius eam in minimis ponebat, sed repetitio illa spectabat eo, ut simul et populum pertentaret, et consilia strueret proditiōis: eamque moliebantur legati, causas moræ illa bona prætexentes, dum partim distrahere, partim servare, alia avēhenda curare se jactant, quoad corruperunt duas familias, quæ magna in æstimatione habebantur, Aquiliorum, in quâ tres senatores, et Vitelliorum, in quâ duo erant. Hi omnes erant Collatini Consulis sororum filii. Jam alia necessitudo cum Bruto Vitelliis peculiaris intercedebat, quod sororem eorum haberet Brutus in matrimonio, numerosamque ex eâ prolem, ex quâ duos jam adolescentes propinquos suos et familiares Vitellii adsciverunt, et ad conjurandum impulerunt, quo infererent se in inclytam Tarquiniorum familiam et spes regias, atque ita patris stoliditate et asperitate explicarent. Asperitatem enim vocabant illius adversus improbos severitatem. Stoliditatis, quâ specie et obtentu securitatis causâ diu fuerat apud tyrannos usus, nec post effugit cognomen.

4. Ut igitur hi adolescentes plecti in colloquium cum Aquiliis venerunt, omnibus visum

visum est hominis jugulati sanguine libato, et visceribus tactis, magnum et dirum iurandum concipere. Ad eam rem in domum Aquiliorum congregiuntur. Erat domus ubi ea erant agenda, uti par erat, deserta et subobscura. In ea servus, Vindicius vocatus, imprudentibus illis delitescibat, non fraude, aut agi quicquam ejuscemodi odoratus, sed quum esset forte fortunâ ibi, illisque subito supervenientibus offerre se formidaret, substitit, atque pone arcam ibidem positam abdidit se. Ita et quæ gesta ibi fuerunt contemplatus est, et excepit eorum consilia. Statuerant nempe consules obtruncare, in quam rem literas ad Tarquinium scriptas dederant legatis. Nam ibi divertebant hospitio accepti ab Aquiliis, et tunc conjurationi intererant. Ubi his patratis digressi sunt, subducens se inde Vindicius, quid hæc in re faceret, non satis expediebat, sed hærebat; grave esse, id quod erat, ratus, de criminibus atrocissimis deferre apud patrem filios, aut apud avunculum Collatinum sororis filios, neque quisquam occurrebat in populo Romano privatus, cujus fidei res credi tam arcanæ possent. Contra, quum quidvis citius quam continere posset eas, conscientiaque stimularetur facinoris, contulit se ad Valerium, ejus adductus comitate et humanitate, quod facilis indigentibus esset ad eum aditus, domusque ejus omnibus pateret, nec colloquium ullius abjecti hominis aut postulationem rejiceret.

5. Hunc ut adiit Vindicius, omniaque solo præsente Marco fratre et uxore ei detexit, obstupefactus atque perhorrescens, non putavit dimittendum hominem, verum inclusit eum in cubiculo, relictâ ad custodiam januæ uxore. Inde fratrem jubet ad literas, siqua posset, occupandas et servos detinendos, atrium regium cingere: ipse cum clientibus et amicis, quos semper circa se frequentes habebat, atque cum multis servitiis ad domum Aquiliorum, qui tunc non erant intus, contendit. Ita præter omnium expectationem irrumpens per ostium, literas illic positas offendit ubi dvertebant legati. Interea accurrunt Aquilii, et ad januam, ut epistolas extorqueant ei, manus conferunt. Hi resistunt, et togis collo circumjectis vix vi inter se mutuo per vicos impellentes in forum perrumpunt. Eadem fortuna circa atrium regium fuit, ubi Marcus alias epistolas, quæ cum supellectile exportabantur, oppressit, ac servos regios, quotquot potuit, protraxit in forum.

6. Sedato per consules tumultu, ubi Vindicius est jussu Valerii ex cubiculo productus, fontibusque accusatis recitatae literæ, neque illi quicquam quod responderent, habuerunt, cæteri coniectis in terram oculis conticecebant. Pauci in Bruti gratiam exilii fecerunt mentionem. Et vero etiam Collatini lacrymæ spem eis lenioris sententiæ, et Valerii silentium faciebant. At Brutus utrumque filium nomine compellans; Age
Tite,

Tite, inquit, age Valeri, quid non responderis ad crimina hæc? Ubi ter interrogati nihil responderunt, tum ad lictores converso vultu, Jam reliquæ, inquit, vestræ partes sunt. Illi confestim injiciunt adolescentibus manus, togis spoliant, manibus post tergum illigatis, corpora virgis cædunt. Ibi aliis oculos avertentibus, nec spectaculum illud ferentibus, fama est faciem illum nusquam alio detorsisse, nec misericordiâ quicquam de solita vultus austeritate et severitate mutavisse, sed torve filios in medio supplicio intuitum, dum humi extensos securi percussere. Inde permittens reliquos collegæ, assurgens discessit, re perpetrata, quam nemo vel laudaverit satis vel vituperaverit. Quippe aut virtutis celsitudo omnem sensum animo ejus excussit, aut perturbationis moles callum obduxit dolori. Est neutrum autem vulgaris aut humani ingenii, sed vel divini vel belluini. Atqui æquius est ut suffragetur judicium gloriæ Bruti, quam virtuti fides, judicantis imbecillitate detrahatur. Romani enim haud tantam rem gessisse in condenda urbe Romulum, quantam Brutum in recuperanda constituendaque republica, existimant.

7. Postquam igitur ex foro digressus est, stupor horrorque et silentium omnes ob hoc factum diu defixit. At mollities Collatini et cunctatio animum dedit Aquiliis ut diem postularent ad se purgandum, utque Vindicius servus suus ipsis restitueretur, nec detineretur ab accusatoribus. Quæ concede-

re

re quum intenderet Collatinus, jamque concionem dimitteret, non dubitavit Valerius hominem retinere, turbæ, qua cinctus erat, immixtum, neque populum dimissis proditoribus digredi permisit : postremo corporibus eorum manus injicere, Brutumque appellare, ac rem indignam esse vociferari, si filiorum necandorum necessitate collegæ imposita, condonandos Collatinus mulieribus patriæ proditores et hostes existimaret. Ibi excandescente consule, et ut Vindiciam abducerent jubente, hinc lictores, repulsa turba eumprehendunt, siqui obsistunt, hos pulsant : illinc necessarii Valerii defendunt eum ab injuria, populusque Brutum inclamans adesse jubebat. Qui reversus, facto silentio, ait de filiis satis fuisse suum judicium, de cæteris, cives qui libertatem haberent in suffragia se mittere. Dicat (inquit) qui volet, et causam probet populo. Enimvero non jam moratus populus est orationes, sed quum suffragia inisset, ab omnibus damnati, et securi sunt percussi. Erat vero jam Collatinus vel ob propinquitatem regum, in nonnulla suspicione, deinde alterum ejus nomen detestabantur Tarquinium : quum præterea populum in hac causa offendisset, ultro abdicavit se magistratu, et in exilium ivit. Itaque comitiis iterum habitis, Valerius magnifice est consul renunciatus, retulitque ei populus dignam egregia illa in patriam animi alacritate gratiam : cujus ferre Vindiciam arbitrans debere partem, tulit ad populum ut primus ille libertus civitate donaretur,

naretur, et suffragium in quâ vellet adscriptus tribu ferret. Aliis libertis serò diuque post per ambitionem popularem Appius suffragii ferendi jus dedit: atque ex huius nomine Vindicii, qui solidâ libertate fuit donatus, dicitur Vindicta manu missus.

8. Inde bona regum diripienda plebi dedere: domum regiam et atrium solo æquaverunt. Amoenissimam campi Martii partem possidebat Tarquinius, quam Marti consecraverunt. Fortè ibi tum messis erat, jacebantque adhuc manipuli. Eam frugem, quia ob consecrationem, religiosum erat triturare et consumere, magna vis hominum corbibus immissam in fluvium coniecit, mox arbores cæsas eodem congeffit, planeque incultum agrum et otiosum reliquerunt Deo. Quum multa autem confertim coacervarentur, non longè sunt amne delata, sed quo primi acervi in vadis hæsitantes confedere. Quia vero aggestæ materiæ non patebat transitus, sed applicabatur illigabaturque, accepit compages vinculum et soliditatem auctam ab undâ. Nam limum affatim invexit, cujus præbuit adjectio incrementum pariter et firmamentum: ipsæ verò allisiones minimè movebant, sed potius mollitè premendo cogeabant omnia et constringebant. Ob eam amplitudinem et firmitatem major ei in dies facta accessio est, et adjunctum spatium, quod plurima accepit eorum quæ amne deferebantur. Insula ea nunc in urbe sacra est, in quâ templa

pla Deorum sunt et ambulationes: vocatur Latinâ voce, Inter duos pontes. Alii hoc accidisse ferunt, non quum consecraretur campus Tarquinii, verum postea vicinum illi alium fundum quum Tarquinia dedicaret. Virgo hæc Tarquinia ex Vestalibus una fuit: quamobrem magnos est consequuta honores, in quibus fuit testimonii dictio, quam inter foeminas obtinuit sola. Nam concessum ei plebiscito jus nubendi non usurpavit. Hæc ita fabulantur facta.

9. Tarquinius ubi vidit ad recuperandum regnum dolo viam obseptam, receperunt prompto animo Tusci, eumque ingenti manu institerunt reducere. Adversus quos consules Romani legiones eduxerunt, aciemque instruxerunt in locis sacris, quorum alterum Arsiam sylvam, alterum Æsuvia prata vocant. Quum jam ad manus esset ventum, Tarquinii filius Aruns et Romanus consul Brutus, haud fortuito inter se occursum, sed odio inter se inflammati et ira, hic tanquam in tyrannum et hostem patriæ, ad poenas ille expetendas exilii sui, concitant infesti calcaribus equos. Qui irâ magis quàm consilio occurrentes, sui que protegendi immemores simul cecidere. Tam acris pro-
lusionis non habuit certamen meliorem exitum, sed magnâ utrinque strage editâ tempestas acies diremit. Unde æstuabat Valerius, quod eventum ignoraret pugnae, et milites cerneret tam cæde suorum perculsos, quam hostium erectos: adeo indiscreta et compar strages ob multitudinem fuit.

Verun-

Veruntamen aspectus ex propinquo funerum suorum ostendebat utrisque magis cladem, quam victoriam conjectura hostilium. Superveniente nocte, qualem a tam cruenta pugnâ verisimile est, quum castra teneret silentium, perhibent concussum lucum fuisse, atque ex eo ingentem editam vocem, uno plus Hetruscorum quam Romanorum cecidisse in acie. Fuit ea vox haud dubiè divina: siquidem illico ab eâ arrectis et sublati Romanorum animis, castra personarunt: Hetrusci vero perfusi terrore et attoniti, castra deseruerunt, atque dilapsi pene omnes sunt. Qui vero substiterunt, paulo minùs quinque millia Romani adorti ceperunt, prædamque diripuerunt. Inito numero cæsorum, inventi ex parte hostium trecenti supra undecim millia, totidem uno minus ex parte Romanorum. Pugnatum aiunt pridie Cal. Martias. Valerius triumphans inde primus consul, quadrigâ urbem iniit: quæ res augustam speciem et magnificam, non odiosam præbuit, neque invidiosam, ut quidam ferunt, spectatoribus. Neque enim tanta id factum consequuta æmulatio esset, neque quæ per multos annos duravit ambitio. Gratus etiam ad populum honos collegæ habitus fuit, quo exequias ejus et funus decoravit Valerius: in cuius laudem orationem funebrem habuit, quæ usque adeo placuit populo Romano, tamque fuit probata, ut hujus exemplo præclari et insignes viri omnes vitâ functi a præstantissimis laudentur. Perhibent etiam hanc laudationem orationibus fune-

funebribus fuisse Græcorum vetustioreni
nisi fanè hujus quoque rei author fuit
(ut Anaximenes orator scriptum reliquit)
Solon.

10. Cæterum ideo potissimum infesti erant
et incensi in Valerium, quod, quem libertatis
ducebat parentem populus, Brutus, in sum-
mo magistratu esse solus noluiſſet, sed pri-
mum sibi et alterum cooptaſſet collegam.
Hic vero, inquiunt, qui in se omnem po-
testatem congeſſit, non est Bruti hæres con-
ſulatus nihil eum contingentis, cæterum
Tarquinii tyrannidis. Quid refert autem
verbis Brutum celebrare, reipſa imitari
Tarquinium, qui cum omnibus ſimul fas-
cibus et ſecuribus ſolus in forum deſcendit
ex domo tam ampla, quanta ne illa quidem
Regis erat, quam deſecerat? Et habebat
profectò Valerius ſuperbiorem domum in
Velia, quam vocant, foro imminentem,
unde in omnem partem deſpectus ex edito
erat, difficilis acceſſus et ardui foris, ut de-
ſcendentis ſuperba facies et regius pompæ
eſſet faſtus. Quantum autem referat in
imperio et magnarum rerum procuratione
poſitum, habere aures liberè admonentibus
et vera dicentibus, non adulantibus apertas,
demonſtravit. Nam ubi ab amicis accepit
non probari facta ſua plebi, non eſt cum iis
luctatus neque ſtomachatus, ſed conſeſſim
nocte adhuc, magnâ manu contractâ fa-
brorum, diruit domum, et funditus totâ
diſſipavit. Id luce populo, qui convenerat,
aſpicienti, amabilis quidem viſa eſt et rara
illius

illius viri magnitudo animi: verum domum doluerunt ablatam, atque illius amplitudinem, quæ urbi erat decori, sicut hominis, per invidiam immeritò everfæ, desideraverunt. Doluerunt etiam vicem consulis, velut penatium inopis, apud alios habitantis. Diverterat enim ad amicos Valerius, dum ei aream dedit populus, et ædificium extruxit priore demissius, ubi nunc delubrum est, quem Vicum publicum appellant. Ut autem non se modo, sed consulatum quoque pro terrifico placidum et gratum redderet populo, fascibus detraxit secures. Ipsas etiam ad concionem accedens depreffit fasces et populo submisit, speciem majestatis addens principatui populari: idque consules ad nostram usque memoriam observant. At non animadvertit multitudo non facere illum se, ut arbitrabatur, submissiorem, sed invidiam ea moderatione depellere et imminuere, atque in tantum suas amplificare opes, quantum detrahere videbatur de licentia: coluitque libens eum populus et tulit volens, ut etiam Poplicolam appellaverit. Atque ex priscis ejus nominibus hoc magis invaluit, quo nos etiam in reliqua vita ejus describenda utemur.

II. Ad consulatus quidem petitionem admisit quemvis. Cæterum priusquam subrogaretur sibi collega, eventus ignarus, metuensque ne collega ex invidia vel inscitia sibi repugnaret, solus summa potestate ad optimas et præstantissimas actiones usus est. Primum igitur Senatum, qui fuerat ad paucitatem

citatem redactus, supplevit. Nam partim Tarquinii regno ante, partim nuper in acie occubuerant. Quos hic adscripsit, centum sexaginta quatuor memorant fuisse. Leges deinde tulit, ex quibus vim populi maximè intendit, illa de provocatione rei adversus consules ad populum: altera de sacrando capite ejus qui magistratum absque populi suffragiis cepisset: mox tertia, quæ succurrit inopibus, atque ea vectigali cives sublevavit, effecitque ut acrius incumberent opificiis. Illa etiam quam tulit adversus eos qui consulibus non parerent, nihilo secius visa popularis est, atque in gratiam potius plebis quam principum lata. Siquidem mulctam ei qui dicto audiens non esset, quinque bobus dixit et duabus ovibus valentem. Ovis erat pretium decem oboli, bovis centum, quod infrequens esset id temporis nummi apud Romanos usus, sed pecudibus et armentis abundarent. Unde facultates suas etiamnum a pecudibus peculium nominant: et vetustissimè nummi bove vel ove fuerunt signati, filiisque suis Suillis, Bubulcis, Caprariis, Porciis nomina indebant.

12. Quum in his legislatorem se adeo popularem præbuisset et moderatum, ea in moderatione pœnam supra modum intendit. Tulit enim legem de interficiendo indicta causa eo, qui regni occupandi inisset consilia: percussori impunitatem dedit, si indicia sceleris demonstrasset. Quia enim qui res molitur tantas, facere non possit ut omnes

omnes lateat: fieri autem possit ut qui non latuerit, iudicium potentia præveniat, cognitionis quam eripit scelus, anticipandæ ei cui facultas esset, jus fecit adversus sceleratos. Jam lex etiam de quæstoribus habuit commendationem. Quum esset enim ad bellum collatione stipendii opus pro facultatibus civium, quod pecuniam neque tractare ipse vellet, neque permittere amicis, nec vero ut omnino in tecta privata pecunia publica deferretur, attribuit ærario templum Saturni, quo ad nostram usque ætatem utuntur, populoque concessit ut duos quæstores ex juvenibus crearet. Creati primi Publ. Veturius et Marc. Minutius. Ingens vis est pecuniæ coacta. Censiti fuere centum triginta millia. Orbis viduisque gratia facta tributi pendendi. His dispensatis, collegam subrogavit Lucretiæ patrem Lucretium: cui majori natu priorem locum concedens, tradidit fasces. Inde hæc prærogativa hucusque grandioribus ætate est conservata. Quo intra paucos dies defuncto, comitiis iterum habitis, suffectus est Marcus Horatius, atque hic reliquum anni collega Poplicolæ fuit.

13. At Tarquinio alterum bellum populo Romano ex Hetruria movente, fama est magnum factum portentum. Ædem Jovis in Capitolio, dum regnaret adhuc, quum tantum non consummasset Tarquinius, oraculo monitus, an suo ipsius forte consilio, currum figulinum Tuscis opificibus civibus Veientibus imponendum fastigio locavit.

T. I.

S

cavit.

cavit. Post aliquanto regno est exactus. Ea quadriga quum Tusci figuratam immisissent in fornacem, quod lutum solet, in igne non spissata est, neque resoluto humore adstricta: sed exsurrexit et crevit, atque in tantam molem tamque solidam et firmam exivit, ut fornacis ablato culmine et parietibus dejectis ægre educeretur. Id quia vatibus visum est cæleste foelicitatis et potentiae prodigium iis, penes quos ea quadriga foret, statuerunt repetentibus Romanis non tradere eam Veientes, ac tantum responderunt, ad Tarquinium quadrigam, non ad Tarquinii spectare expulsores. Mox ludis Equestribus, quum spectaculum alias ageretur assueta solemnitate, victricem quadrigam agitator coronatus sensim exigebat circo. Ibi equi ab nulla consternati evidenti causa, sed ex nescio qua divina incitatione vel casu, effuso cursu Romam rapto secum contenderunt agitatore. Nec quicquam adducendis habenis vel demulcendis profecit equis, verum arripuerunt vi victum et ablatum, dum juxta Capitolium ad portam, quam nunc Ratumenam vocant, effuderunt eum. Quo facto Veientes obstupefacti metuque perculsi, permiserunt artificibus ut currum restituerent.

14. Templum Jovis Capitolini Tarquinius Demarati filius, in bello quod gessit cum Sabinis voverat. Id Tarquinius superbus ejus qui voverat filius vel nepos, extruxit: non dedicavit tamen, sed erat pene absolutum, quum Roma pelleretur. Ut jam unde-

undequaque perfectum et decenti specie fuit
 extructum, affectavit id Poplicola dedicare.
 Cæterum æmulati ex primoribus multi mi-
 nus quidem cæteris ejus honoribus, quos ex
 promulgatis legibus et bellis perpetratis fu-
 erat merito consequutus, verum alienum
 hunc non duxerunt ei tribuendum; horta-
 tique sunt ac stimulaverunt Horatium, hanc
 ut ambiret dedicationem. Quum autem
 Poplicolæ necessitas incumberet expeditionis,
 concessa ex plebiscito Horatio dedicatio est,
 eumque duxerunt in Capitolium, tanquam
 non futuri superiores, si præsens ille esset.
 Alia fama est, fortitis consulibus, Poplicolæ
 provinciam invito evenisse, alteri dedica-
 tionem. Verum quo pacto se res hæc ha-
 buerit conjicias licet ex gestis in dedicatione.
 Idibus itaque Septembribus, quod tempus
 incidit potissimum in plenilunium mensis,
 quem vocant Athenienses Metagitniona,
 quum in Capitolium omnes convenissent,
 dum Horatius silentio facto et reliquis per-
 petratis, postem de more tenens effatur so-
 lemnem dedicationis precationem, Marcus
 Poplicolæ frater, qui diu ostio adstiterat cap-
 tans occasionem, Filius tuus, consul, inquit, in
 castris ex morbo periit. Torsit id omnes
 assistentes, at Horatius nihil commotus, sed
 tantum fatus, Cadaver quo vultis efferte,
 ego luctum non accipio, reliquam dedica-
 tionem peregit. Is nuntius verus non erat,
 sed ut averteret Horatium, fuerat Marcus
 eum ementitus. Memorabilis viri illius
 constantia, sive dolum momento intellexit,

five nuntio quamvis fidem habuerit, non fuit tamen permotus.

15. Par eventus videtur in secundo dedicando templo fuisse. Nam primum quod Tarquinius (ut jam dictum est) condidit, et dedicavit Horatius, incendium bellis civilibus absumpsit. Secundum excitavit Sylla, sed Catulus, Sylla fato prævento, est dedicationi præscriptus. Quod quum iterum bellis intestinis Vitellianis deflagrasset, tertium cum alia usus foelicitate, tum hac, Vespasianus ab initio vidit perductum ad finem, concidens paulo post non vidit: verum hætenus Syllam superavit foelicitate, quatenus ille consecrationem templi ab se ædificati, hic interitum morte prævenit. Simul enim atque decessit Vespasianus, Capitolium haustum incendio est. Quartum hoc, ab Domitiano et consummatum est et dedicatum. Dicitur in fundamenta impendisse Tarquinius quadraginta millia pondo argenti: at hujus quod nunc extat, vel maximas unius privati Romani reputatas opes non suppeditasse in deaurationem, in quam plus duodecim millia talentum exhausta. Columnæ sunt ex marmore Pentelico excisæ, quarum elegantissime respondebat crassitudini longitudo: eas enim vidimus Athenis. Nec defecatis denuo expolitisque tantum accessit venustatis, quantum decessit symmetriæ, apparuitque exilibus redditus exhaustus decor. At quibus facit Capitolii magnificentia admirationem, hi unam si in Domitiani domo videant porticum, vel basilicam,

licam, vel balneum, vel pellicum diætam;
cujuscemodi est Epicharmi ad profusum
quendam dictum,

Non benignus es, habes morbum, gestis
tu largiens:

confimile quid ad Domitianum cogantur di-
cere, Non tu quidem religiosus, nec magni-
ficus es: morbo teneris, gaudes quum in
ædificia omnia profundas: qui, ut Midas
ille, omnia tibi aurea fieri et gemmea cupis.
Cæterum de his fatis.

16. Tarquinius a magno illo conflictu,
quo filium, qui solus fuerat cum Bruto con-
gressus, amiserat, Clusium supplex ad Cla-
ram Porſenam perfugit, virum maxima po-
tentia inter reges Italicos subnixum, et hu-
manum, uti habebatur, magnanimumque.
Hic auxilium ei pollicitus est: ac primum
per legatos a Romanis, ut reciperent Tar-
quinium, postulavit. Quod ubi abnuit po-
pulus, indicto ei bello, et quo tempore, in
quemque locum invasurus esset denunciato,
multis cum copiis movit in eos. Id tem-
poris Poplicola licet absens iterum, et cum
eo Tit. Lucretius, consules facti. Poplicola
regressus Romam, quò primum animo vin-
ceret Porſenam, oppidum Sigliuriam immi-
nente jam eo condidit. Quod quum grandi
impensa muniisset, misit eo septingentos co-
lonos, quasi flocci faceret et contemneret
bellum. Cæterum acriter muros hujus op-
pidi Porſena aggressus præsidium eiecit,
permixtique fugientibus hostes prope in ur-
bem

bem irruperunt. Verum pro porta occurrit Poplicola hostibus, commissaque juxta amnem pugna, sustinuit prementem multitudine hostem, quoad, multis vulneribus strenue acceptis, ex proelio est sublatus. Eadem fortuna collegæ ejus Lucretii fuit. Unde perculsi Romani fuga ad urbem salutem petierunt. Quum magno impetu hostes per pontem sublicium ferrentur, Roma fuit pene vi capta. Ibi princeps Horatius Cocles, et duo primæ nobilitatis viri, Hermenius et Lucretius, hostibus se in ponte objecere. Horatius dictus Cocles cognomine fuit, quod alter oculus ei esset in bello excussus: ut nonnulli dicunt, quod simus esset, naso ita depresso, nullum ut esset inter oculos interstitium, et supercilia haberet commissa. Unde vocare eum multitudo quum Cyclopem vellet, labente lingua obtinuit ut diceretur a vulgo Cocles. Hic positus in statione pontis, quoad eum socii a tergo rescidissent, sustinuit hostes. Inde armatus se in Tiberim misit, atque incolumis ad ulteriorem ripam tranavit, jaculo Hetrusco in natibus ictus. Cujus virtutem Poplicola admiratus statim tulit ad populum, ut quisque ex Quiritibus cibaria ei unius diei conferret, deinde donarent quantum agri uno die circumarasset. Ad hæc statuam æneam ei in æde Vulcani posuerunt. Eo honore contractam ex vulnere claudicantem lenivere.

17. Dum Persena urbem premit, infestavit insuper Romanos fames, et Tuscorum alter exercitus per se agrum populatus est. Poplicola

cola vero tertium consul, obsistere Porſenæ ſtatuit quieſcendo et urbem tuendo. In He-
truſcos copias eduxit occulte, eoſque acie
fudit, interfectis quinque millibus. At
factum C. Mutii a multis ſed diverſimode
celebratum eſt, neque id nos, ut maxime
probabile videtur, præteribimus. Fuit hic
cum omni ornatus virtute, tum bellicis ar-
tibus præſtantiffimus. Porſenam autem
quum conſtituiſſet opprimere incautum,
veſte indutus Hetruſca et aſſimili lingua
utens in caſtra penetravit. Quum ambiiſſet
tribunal ubi rex conſidebat, ignoraret au-
tem regem, et timeret ſciſcitari qui eſſet,
quem maxime ex conſeſſu arbitratus eſt re-
gem eſſe, eum ſtriſto gladio obtruncavit.
Ob id factum comprehenſus eſt, et quæſti-
onem de eo habuerunt. Erat ibi accenſus
ad ſacrificium Porſenæ focus, ei dextram
injicit: dum torretur caro, intuitus Porſenam
eſt truci et imperterritito vultu, donec atto-
nitus miraculo eum dimiſit, gladiumque,
quem porrexit ei ex tribunali, reddidit: ille
eum protenſa læva accepit. Hinc fama eſt
eum Scævolæ nomen, quod eſt Lævum,
inveniſſe. Ibi viciſſe ait Porſenæ ſe ter-
rorem, victum autem eſſe ab ejus virtute,
atque indicaturum ei gratis quod minis non
detexiſſet. Trecenti Romani, (inquit) con-
juraverunt, et in caſtris tuis errant captantes
opportunitatem: ego, cujus prima ſors fuit,
non ſuccenſeo fortunæ quod a bono aberr-
averim viro, eoque quem amicum potius
quam hoſtem eſſe populi Romani deceat.

His dictis adjunxit Porfena fidem, propensiorque fuit ad pacificandum: non ita, meo quidem judicio, illorum formidine trecentorum, ut commendatione et admiratione spirituum ac virtutis Romanæ. Hunc virum etsi plerique omnes et Mutium et Scævola nominant, Athenodorus Sandon tamen in libro quem ad Octaviam scripsit Cæsaris sororem, fuisse etiam dicit Posthumium vocatum.

18. At Poplicola non tam acrem hostem existimans Porfenam, quam magnopere referre ut amicitiam et societatem ejus adjungeret populo Romano, non refugit apud ipsum inter Tarquinium et Romanos judicium fieri, fidentique animo provocavit crebro ad eum, probaturum se, illum hominem sceleratissimum esse, et jure exutum regno. Ad quod quum asperius respondisset Tarquinius, nullius se cognitionem subituum, et omnium minime Porfenæ, si a societate discedat et mutet sententiam; infensus Porfena coepit male de eo sentire: intercedente vero et magno studio pro Romanis filio ejus instante Arunte, pacem cum iis firmavit ea lege, ut agrum quem ademerant Hetruscis, restituerent, et captivos remitterent, reciperentque vicissim perfugas. In hæc obsides dederunt ex patriciis prætextatos decem et totidem virgines, in quibus Poplicolæ filia erat Valeria.

19. Interea quum apparatus belli Porfena jam omnem habita Romanis fide dissolvisset, virgines Romanæ descenderunt lavatum,

vatum, qua ripa arcuatim complexa amnem, lenem quam maxime et placidam efficiebat undam. Ubi vero nullam stationem vident, neque ullos prætereuntes aliàs, aut prævehentes, ardor cepit eas rapidum fluvium altosque vortices tranandi. Sunt qui dicant unam earum, Clœliam nomine, equo trajecisse, excitasseque et confirmasse alias nantes. Ut sospites ad Poplicolam venerunt, non laudavit ille nec probavit factum, sed tulit moleste, si Porsena ipse inferior videretur fide, et audacia puellarum fraudis suspicionem inustura Romanis esset. Comprehensas igitur ad Porsenam remisit. De quo Tarquinius certior factus, locatis insidiis ab ulteriore ripa magnam manum immisit in eos qui ducebant puellas. Illis nihilominus resistentibus, filia Poplicolæ Valeria, per medios erumpens pugnantes, effugit, et tres eam sequuti servi præstiterunt eam incolumem. Quum cæteræ non sine periculo versarentur inter dimicantes, Aruns Porsenæ filius re intellecta tulit iis propere suppetias, fugatisque hostibus Romanos expedit. Ut vidit Porsena reductas virgines, authorem cœpti requisivit et aliarum hortatricem. Audito nomine Clœliæ, intuitus eam placido et leni vultu, equum ex regiis adduci eximio instratum ornatu iussit, eumque virgini dono dedit. Hoc testimonio nituntur qui unam Clœliam referunt equo fluvium superasse: quod alii negant, sed honoratam ab Hetrusco virilem ejus audaciam

ciam. Huic statua equestris via sacra, qua ascenditur in Palatium, posita est. Alii non Cloeliæ eam sed Valeriæ asserunt esse. Por-sena, pace cum Romanis juncta, cum aliam civitati exhibuit ingentem munificentiam, tum nihil præter arma ut deportarent Tusci, castra vero commeatu et omnis generis opulentia referta relinquerent, imperavit, eaque donavit Romanis. Unde mos usque ad nostram ætatem in honorem et memoriam perpetuam illius beneficii manet, in bonis vendendis primum bona Por-senæ regis proclamandi. Statua ei posita ærea juxta curiam rudis et opere prisco.

20. Inde Sabini fines Romanos incur-saverunt. Consules creati M. Valerius Popli-colæ frater et Posthumius Tubertus. Quum in negotiis majoribus nihil nisi ex sententia et autoritate ageretur Poplicolæ, M. Valerius duobus ingentibus præliis victoriam reportavit, in quorum altero tredecim milia hostium quum concidisset, ne unum quidem desideravit de suis. Cujus rei præmium præter triumphos accepit domum, quam publice civitas ei ædificavit in Palatio: et quum fores illius seculi aliæ intro impellerentur in aperiendo, ita illarum ædium effecerunt solarum fores vestibulares, ut extra rejicerentur: ut ex hac honoris concessione appareret quotidie domus ea publici aliquid admissura. Græcas aiunt
apud

apud veteres, omnes fuisse ad eum modum factas, argumento a comœdiis sumpto, quod qui in publicum sunt prodituri, januas suas intus pulsant et strepitum edant: quo qui accedunt vel pro ostio stant, caveant, ubi id audiunt, ne fores in vicum expulsæ illi dantur in ipsos.

21. Proximo anno Poplicola quartum consul factus est. Quia Sabini et Latini conspiraverant, erat belli suspicio. Religionem insuper civitati attulerat, quod omnes mulieres, quæ ea hora prægnantes erant, partus imperfectos ejicerent, neque esset suo tempore ullus editus. Itaque Poplicola, ex libris Sibyllinis, placatis Diis inferis, ludisque ex oraculo Apollinis instauratis, et fiducia divini numinis erecta civitate, jam ad hominum se convertit minas. Magna enim belli moles et coitio hostium erat ante oculos. In Sabinis Appius Clausus erat vir pecuniosus et robore corporis imprimis strenuus, præcipue virtutis laude et eloquentia præcellens. Huic idem quod omnibus solet magnis viris accidit, ut premeretur invidia. Atque æmuli ideo calumniabantur pacis eum esse authorem, ut auctis populi Romani opibus tyrannidem sibi et dominatum quærerent in patria. Quos rumores sentiens secundis auribus populi accipi, seque esse pacis turbatoribus et ferocibus exosum, timuit iudicio se committere. Verum quia factione amicorum et necessariorum manu erat septus, concivit seditionem. Ea mora belli distulit

distulit Sabinos. Quæ Poplicola non solum resciscere laborans, sed facem etiam flammamque addere seditioni, denunciavit per homines idoneos Appio, putare se, quia bonus et integer vir foret, non debere eum, quamvis læsum gravius, pœnas a civibus suis expetere. Quod si vellet salutem suam consulere, et relictis inimicis suis transfugere Romam, recepturum se eum tum publice tum private, ut ipsius virtus et dignitas populi Romani mereretur. Hæc Appio multum secum volventi in re necessaria visa sunt optima factu; ac consilio habito amicorum, qui alios pariter in eandem sententiam traxerant, quod in Sabinis maxime pacatum erat, et ad placidam vitam modestamque compositum, quinque millia familiarum cum liberis et conjugibus Romam transtulit. Cujus præscius consilii Poplicola benigne et prompte excepit eos omni officiorum genere. Nam familiis mox civitatem dedit, singulisque agrum binum jugerum trans Anienem fluvium: Appio viginti quinque jugera dedit, eumque inter patres legit, qui hunc gradum ad rempub. primum fecit. In quo quum specimen præbisset prudentiæ, in principum dignationem pervenit, pollentesque habuit opes, et post se gentem nulla inferiorem Romæ reliquit Claudiorum.

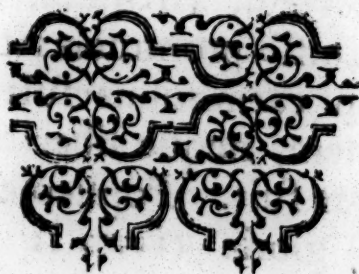
22. At res Sabinas illorum migratione jam tranquillas non permiserunt homines populares quiescere et consistere, Appium
voci-

vociferantes quæ præsens non potuisset,
 perfecturum exulem et hostem, ne perse-
 quantur illatas ab Romanis injurias. Magno
 igitur agmine profecti, prope Fidenas con-
 sedere: insidias etiam ante urbem loca-
 verunt, atque in locis saltuosis et cavis duo
 millia militum condiderunt. Prima luce
 paucos equites aperte constituerunt mittere
 prædatum, quibus erat imperatum, quum
 propius urbem provecti essent, paulatim
 gradum referre, dum traxissent hostem ad
 locum insidiarum. Hæc Poplicola eodem
 die cognovit ex perfugis. Itaque confestim
 copias suas ad omnia instruxit et dispen-
 savit. Nam gener ejus Posthumius Balbus,
 qui ducebat secum tria millia armatorum,
 primis tenebris profectus, infestis summis
 collibus, sub quibus abdiderant sese Sabini,
 in occasionem imminebat. Collegæ Lucre-
 tio cum expeditissimo quoque et impiger-
 rimo civium jussit equites prædam agentes
 aggredi, ipse cum reliquis copiis hostes a
 tergo cinxit. Forte obscura nebula prima
 luce exorta est, pariterque subseffores Post-
 humius magno clamore ex edito invasit,
 Lucretius in progressum equitatum suos
 immisit, Poplicola castra hostium adortus
 est. Undique igitur pressi cæsi que Sabini
 sunt. Qui in castris erant, eos, quum ne
 gladium quidem strinxissent, in fugam præ-
 cipites confestim Romani oppressere: qui-
 bus spes in perniciem vertit extremam. Nam
 incolumes alii alios rati, omissa pugna et
 acie,

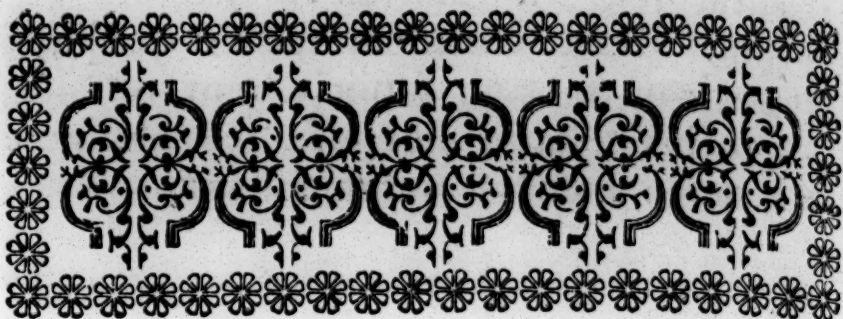
acie, hi ex castris ad positos in insidiis, illi contra in castra properarunt ad hos, atque ex adverso concurrerunt in effusos, ad quos confugiebant, et in quærentes auxilium, a quibus expectabant opem. Ne autem ad internecionem delerentur Sabini, sed aliqui superessent, propinquitas iis oppidi præstitit Fidenarum, præsertim qui ex castris, dum caperentur, eruperunt. Qui Fidenas non tenuerunt, aut cæsi sunt, aut vivi venerunt in hostium potestatem.

23. Hanc victoriam, quamvis omnia magna Romani adscribere Diis soliti sint, unius consilio attribuerunt ducis, primumque hæc fuit post prælium vox militum, claudos, cæcos, et pene vinctos Poplicolam hostes ipsis objecisse trucidandos. Etiam pecunia populus ex præda et captivis corroboratus est. At Poplicola, mox ubi triumphavit, et sequentibus consulibus rempublicam tradidit, fato functus est, vitamque suam, quatenus assequi valet mortalitas, præter cæteros, omnibus, quæ censentur bona et beata, consummavit. Populus quasi nullum virtutis præmium contulisset in vivum, sed omnia ei deberet, scivit ut cadaver ejus publico funere efferretur, in cuius honorem quadrantes singuli contulere. Matronæ seorsum concilio habito, ad singulare ejus decus et laudem totum annum eum luxerunt. Ex plebiscito hic quoque in urbe humatus est juxta Veliam quam vocant, datumque toti ejus stirpi jus hujus sepulcri.

sepulcri. Nunc tamen nemo ex familia conditur ibi, sed cadaver eo delatum deponunt. Tum ardentem facem quispiam tenens, eam tantum subjicit, mox retrahit, qua re jus testatur sibi esse, sed abstinere se honore: inde mortuum tollunt.

ITAQUE

1. **I**TAQUE habet hæc collatio singulare quiddam quod in nulla omnium quas descripsimus, reperiās : quod alter fuerit alterius æmulus, alter testis. Considera enim quod Solon de virtute emisit ad Crœsum elogium, anne Poplicolæ id potius quam Tello conveniat. Telli enim, quem ob honestam mortem, virtutem, et liberorum probitatem, fuisse pronunciavit beatissimum, neque ipse in carminibus suis ut viri boni fecit mentionem, neque liberi ejus, vel magistratus clarus fuit. Poplicola princeps auctoritate et gloria civitatis Romanæ ob virtutem, dum viveret, fuit : et ad mortuum, ex clarissimis familiis et gentibus, vel nostra ætate, Poplicolæ, Messalæ, Valerii per annos sexcentos nobilitatis splendorem, sicut ad originem, referunt. Tellus item, ut vir fortis, ordinibus non excedens, sed pugnans, est ab hostibus occisus : Poplicola vero cæsis hostibus, quod est quam ipsum cecidisse felicius, quum patriam in consulatu et imperio suo vidisset victricem, et honorem
asse-

assequutus esset triumphassetque, optatum ab Solone et in cœlum elatum exitum consequutus est. Jam etiam ea quæ refellens Minnermum de vitæ spatio exclamavit,

Mors mea ne careat lacrymis : linquamus
amicis

Mœrorem, ut celebrent funera cum gemitu :

beatum Poplicolam efficiunt. Quippe morte sua non amicis modo et familiaribus, verum etiam civitati toti, infinitis hominibus lacrymas, desiderium, mœrorem sui causa incussit. Nam matronæ Romanæ eum velut amissum filium vel fratrem vel communem parentem luxere.

Non sperno nummos (inquit Solon) si sit
possessio iusta,
At nolo injustos,

quasi imminente vindicta. Poplicolæ vero licuit non solum non improbe divitem esse, sed etiam bene merenti de inopibus, impendere honeste. Si ergo fuit omnium Solon sapientissimus, fuit beatissimus Poplicola. Quæ enim illi bona pro maximis et pulcherrimis in votis fuerunt, horum Poplicola parandorum et fruendorum perpetuo ad fata usque habuit facultatem.

2. Ita ornavit Solon Poplicolam, vicissim Solonem Poplicola. Exemplum enim instituendi reipublicæ statum popularem pulcherrimum dedit, dum deposito imperii fastu, placidum illud et gratum concinnavit. Multis insuper ex illius legibus usus est. Namque magistratum creandorum arbitrium populo dedit, et reis ad populum jus provocandi, sicut Solon ad iudices, dedit. Curiam alteram, ut Solon, non instituit, sed auxit præsentem, numerumque pene duplicavit. Quæstorum ærarii instituendorum hæc fuit causa, ut consul, nec, si bonus esset, a majoribus rebus avocaretur, nec, si malus, subsidium haberet gravius lædendi, si in manu ejus tam imperium quam pecunia esset. At infectatio tyrannidis fuit in Poplicola acerbior. Nam si quis tyrannidem moliatur, Solon pœnam infligit convicto; hic, ante iudicium interficere eum liberum fecit. Gloriatum optimo jure est Solon quum vocarent se et res ipsæ ad dominatum, et cives reciperent non inviti, recusasse eum: non minor est Poplicolæ gloria, qui consulare imperium, quod tyrannicum acceperat, reddiderit magis populare, neque potestate quam obtinebat, quum liceret, sit usus. Quod animadvertisse prior Solon videtur, qui ait,

Qui populum princeps gaudet retinere
faventem,
Non nimium rigidus, non quoque laxus
erit.

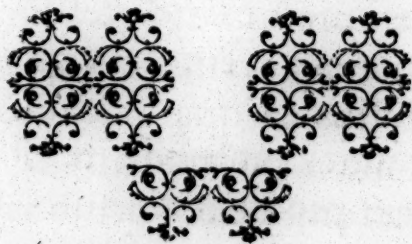
3. Proprium

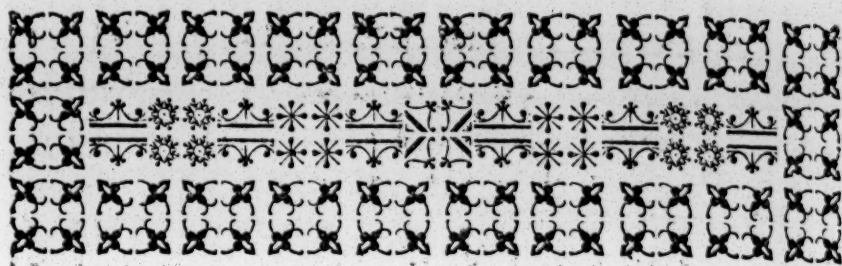
3. Proprium Solonis æris alieni est condonatio, qua re potissimum libertatem civibus confirmavit. Nullum enim habent usum leges æqualitatem inducentes, quam eripit æs alienum pauperibus; quum, ubi maxime usurpare videntur libertatem, ibi maxime ancillantur divitibus, in judicando, in magistratibus gerendis, in dicendo aliorum obnoxii nutibus et servi. Jam hoc majus est, quod quum novas tabulas semper excipiat feditio, his solis (quasi medicina ancipiti illa quidem, sed valida, adhibita) in tempore etiam exortam civilem discordiam discusserit, suaque virtute et existimatione ipsius rei opprefferit infamiam et obrectationem. Porro quoad totam utriusque administrationem, in exordio splendidior Solon. Dux enim fuit, non comes, et per se sine ullo socio res plurimas maximasque in republica gessit. Alter sine felix et beatus: siquidem Solonis rempub. ipse vidit Solon subrutam, Poplicolæ respub. civitatem usque ad arma civilia in decenti ordine conservavit. Ille nempe leges simulatque perlatæ fuerunt, in ligneis relinquens scriptas tabulis auxilio destitutas, discessit Athenis: hic remanens Romæ, imperans et rempub. gerens, stabilivit eam et in tuto collocavit. Jam illi vel cupienti Pisistratum, quum præsensisset, reprimere, facultas defuit, tyrannidique succubuit nascenti: hic regnum, longo jam tempore pollens et prævalens, extrusit et evertit, parem quidem virtutem et consimilem ad-

ferens voluntatem, sed fortuna et potestate ad virtutem efficaciori usus.

4. Res bello gestas Soloni ne illas quidem quæ actæ contra Megarenses fuerunt, Daimachus Plataënsis (quod nos fecimus) attribuit: at Poplicola maximis certaminibus, in quibus ipse militis et ducis obivit munera, victor evasit. Præterea ad rempublicam capeffendam Solon velut ludens, specie assumpta infani, quum causam Salaminis ageret, accessit: hic a primordio jacta maximis de rebus alea, Tarquinio objecit se, detexitque prodicionem, et quatenus præcipuus author fuit fumendi de conjuratis supplicii, et ne elaberentur, non corpora tantum tyrannorum ejecit urbe, sed spem etiam incidit. Qui cum negotia, quæ certamen et animum et infestam flagitabant aciem, fortiter et acriter excepit, tum multo tractavit rectius ea quæ pacatam comitatem et concessionem postulabant blandam, Porfenam, invictum bello virum et horribilem, scite conciliando et ad amicitiam traducendo. Quamvis objicias hic, Solonem Atheniensibus, quam amiserant, recuperavisse Salamina: Poplicolam agro, quem tenebant Romani, decessisse. Atqui sunt res ex temporibus ponderandæ præsentibus. Siquidem vir in republica versatus, negotia, ut unumquodque quam commodissime teneat, non uno tractat modo, et parte dimittenda sæpe servavit totum, parvaque jactura consequutus majora est: sicut vir ille, tunc relicto

lito agro alieno, suum in perpetuum tenuit, et quibus grande erat urbem retinere, his castra obsidentium ipsos insuper adjecit. Permissa autem iudicio hostis, controversia, et victoria relata, cumulum accepit tantum, quo victoriam redemisset libenter. Etenim bellum Porsena diremit, et apparatus illis reliquit belli, virtutis et probitatis Romanorum ductus existimatione quam impressit ei consul.

PLUTARCHI

LYCURGUS.

I. **D**E Lycurgo legiflatore, nihil omnino quod careat controverfia, habeo commemorare. Nam et origo et peregrinatio et obitus, et fupra omnia ejus circa leges commentatio et circa rempub. conftituendam varie proditur ab autoribus. Præcipua eft, qua ætate vixerit, contentio. Quidam enim Iphiti æqualem et focium in digerendis feftis Olympiacis fuiſſe perhibent; ex quibus Ariſtoteles eſt philoſophus: argumento uſus diſci Olympiaci, qui nominis Lycurgi præfert inſcriptionem. Alii ſupputantes tempora ex ſucceſſione eorum qui Lacedæmone regnaverunt, ut Eratoſthenes et Apollodorus, non paucis annis eum affirmant primam Olympiadem antecēſſiſſe. Timæus, quum duo Spartæ Lycurgi diverſis tempo-

temporibus fuissent, in alterum ob ejus claritatem, res gestas collatas utriusque suspicatur fuisse, ac majorem certe non longe fuisse infra Homeri ætatem: nonnulli congressum etiam cum eo, Præterea tribuit ei Xenophon vetustatis opinionem, quando eum æqualem Heraclidarum memorat fuisse. Nempe fuerunt gente Heraclidæ etiam novissimi Lacedæmoniorum reges: sed videtur ille primos illos et suppare Herculi velle Heraclidas appellare. At quanquam adeo vaga et incerta historia est, conabimur tamen ea sequi, quæ quam minimas ambiguitates et locupletissimos habent testes, quæ de eo memoriæ prodita sunt, exequi.

2. Nempe poeta Simonides non Eunomum, sed Prytanidem, Lycurgo patrem tribuit. Jam plerique omnes Lycurgi et Eunomi non ita deducunt originem, sed ex Patrocle tradunt Aristodemi filio genitum Soum, ex quo Eurytionem, hujus filium Prytanin fuisse, ex hoc ortum Eunomum: Eunomum ex priore uxore tulisse Polydectem, Lycurgum minorem ex Dianassa: ut vero author Eutychidas est, sextum a Patrocle, et ab Hercule undecimum. Inter majores ejus clarissimus Sous fuit, sub quo Helotas Lacedæmonii in servitutem redegerunt, latumque agrum summotis Arcadibus adjecerunt finibus suis. Fama est Soum, quum in loco aspero et arido circumfideretur a Clitoriis, pactum fuisse, si ipse

T 4

totusque

totusque exercitus suus ex propinquo fonte bibissent, agrum se, quem iis ademerat bello, redditurum ipsis. Quum esset id fœdus jurejurando sancitum, concione advocata suorum, pronunciaſſe regnum se ei qui non bibisset, dare. Ubi nemo se temperare potuit, sed biberunt omnes, ipsum descendisse omnium postremum: atque, quum conspersisset aqua se, hostibus adhuc præsentibus discessisse: itaque agrum, quod non potassent omnes, retinuisse. Quem, etsi ea de re magno in honore haberent, non ab eo tamen familiam, verum a filio ejus Eurytionidas appellavere; quod primus videtur singularis imperii rigorem Eurytion ambitione et populari aura ductus relaxasse. Ex ea remissione quum ferociret populus, et inſequentes reges partim violentius agendo eum offenderent, partim per gratiam aut fractas jam opes omnino cederent, leges conculcatæ et turbata Spartæ omnia perdiu fuere: ex qua confusione pater Lycurgi rex occubuit. Quum enim velitationem quandam dirimeret, cultro coquinario ictus obiit. Regnum majori filio reliquit Polydectæ.

3. Quo non diu superſtite, regnum redibat (ut erat omnium opinio) ad Lycurgum, ac regnavit priuſquam uxorem fratris conſtaret eſſe prægnantem. Simulatque id fuit perſpicuum, declaravit regnum ad infantem, ſi filius eſſet, ſpectare: interim regnum tutorio nomine adminiſtravit. Regum pu-
pillorum tutores vocant Lacedæmonii Pro-
dicos.

dicos. At mulier summisit ad Lycurgum, offerens se partum abacturam, si obtinens ille Spartæ regnum ipsam vellet sibi adjungere matrimonio. Ille enimvero improbitatem mulieris execratus est, postulationem non rejecit tamen: sed probantis et conditionem accipientis specie, negavit faciendum ei esse, ut elidendo medicamentis partu corpus suum læderet, et perniciem sibi accerferet; ubi vero editus esset, sibi curæ fore ut confestim tolleretur e medio. Ita ad partum usque lactavit mulierem. Ut instare sensit puerperium, arbitros enitenti et custodes adhibuit cum mandatis, si puellam edidisset, ut traderent eam fœminis: sin stirpem virilem, ad se, quomodocunque occupatum, ut eam deferrent. Forte cœnante eo cum magistratibus, genitus est filius. Illo loco illum adierunt, et obtulerunt ei puerum ministri: quo accepto dixisse fertur ad præsentes, Rex vobis, Lacedæmonii, est natus. Mox puerum in sede regia reposuit. Nomen dedit Charilao, quod omnes ingenti gaudio perfusi essent, magnitudinem animi ejus et justitiam collaudantes. Regnavit octo duntaxat menses. Fuit autem de cætero quoque venerandus civibus, ac plures virtutis causa erant ei dicto audientes, seduloque imperata facere in animum inducebant, quam qui tanquam regis tutori et vim habenti regiam, parerent. Non deerat tamen invidia, erantque qui ejus incrementis adolescentioris molirentur obsistere, præ cæteris propinqui et necessarii matris regis, quæ

quæ ludibrio habita videbatur. Cujus frater Leonidas procacius aliquando incessens Lycurgum convitio, certum se prædixit esse eum regnaturum, suspicione Lycurgum adspargens et calumnia præoccupans, quasi infidiis ejus perempto rege, siquid ei humanitus accidisset. Similem rumorem illa mulier quoque seminabat. Quibus permotus, et veritus incerta casus, statuit suspensionem declinare peregrinatione, et dum fratris filius adolevisset, regnique genuisset successorem, vagari.

4. Ita profectus et delatus primum est in Cretam. Cretensium institutis cognitis, quum usus consuetudine esset præstantiorum dignitate, leges quasdam eorum approbavit et accepit, domum eas ad utendum deportaturus: quasdam etiam respuit. Unum, qui illic inter sapientes et artium civilium peritos numerabatur, comitate et gratia inductum Spartam misit, Thaletem. Habebatur hic poeta lyricus, atque sub hujus specie artis, revera præstantissimorum legislatorum implebat munus. Carmina ejus orationes erant, quæ ad parendum et consentiendum incitarent pariter modis et numeris: in quibus multa inerat gravitas et delinimentum; quibus auditores reddebantur sensim placidiores, coalescebantque inter se ex amore honesti, mutua concordia, exuentes quæ tum illic grassabatur, intestinam similitatem. Ita ille viam quodammodo Lycurgo ad eos instituendos munivit. Ex Creta transmisit Lycurgus in Asiam, ea mente
(ut

(ut fertur) quo cum Cretica vita, tenui et austera, luxum et delicias componeret Ionicas, sicut medicus marcida et ægra corpora cum salubribus, discrimenque dispiceret morum atque institutorum publicorum. Ibi quum incidisset primum (ut arbitror) in versus Homeri, qui apud Cleophyli posteros asservabantur; ubi animadvertit dispersam in iis non minorem oblectamento illecebrarum et crapulæ, civilem prudentiam eruditionemque, descripsit avide, consarcinavitque eos ad deferendum domum. Jam enim obscurum quoddam apud Græcos illius poematis erat nomen, et pauci fragmenta habebant, quæ sparsim et incondite circumferebantur: primus autem omnium vulgavit ea Lycurgus. Ægyptii item apud se arbitrantur Lycurgum fuisse, bellatoresque a reliquis populis diremptos in primis probasse, ac traduxisse eum morem Lacedæmonem, segregatisque illiberalibus et sordidioribus operariis, plane elegantem et nitidam rempub. instituisse. In hisce astipulantur etiam nonnulli Græci scriptores Ægyptiis. Quod vero lustraverit Africam et Hispaniam, Indiamque emensus sit, atque usus ei fuerit ibi cum Gymnosophistis, neminem tradere, extra Aristocratem Lacedæmonium Hipparchi filium novimus.

5. At Lacedæmonii absentem desideraverunt Lycurgum, ac crebro eum accersiverunt; quod reges putarent nullo insigni, nisi nomine et honore, excellere vulgo, in illo indolem suspicerent ad imperandum et
ad

homines alliciendos natam. Nec vero reges reditum ejus gravabantur, quod sperarent ejus præsentia impotentiam plebis repressum iri. Ergo regressus ad ita animatos, aggressus est illico res novas moliri, et mutare rempub. quasi leges singulares nullum essent operæ pretium facturæ, nisi, sicut corporis affecti et diversis referti morbis, præsentem resolvisset versassetque medicamentis et purgationibus intemperiem, et aliam inde novam inchoasset vivendi legem. Quum hæc haberet deliberata, primum Delphos est profectus, consultoque Deo et sacris peractis, regressus domum est cum celebrato illo oraculo quo Diis charum eum, et Deum potius quam hominem vates appellavit: rectam reipub. institutionem petenti, concedere et annuere respondit Deum, eam quæ longe omnium esset rerumpub. futura excellentissima. His erectus, conciliavit sibi principes civitatis, eosque ad una capeffendam rempub. excitavit. Primum rem cum amicis occulte communicavit, inde paulatim sollicitatos, plures ad suum consilium conso-ciavit. Ubi res matura fuit, imperat triginta primoribus ut prima luce cum armis forum occupent ad præstringendos trepidatione et terrendos adversarios, quorum spectatissimos recenset Hermippus viginti. Omnium consiliorum socium et adiutorem in legibus condendis nominant præ cæteris Arithmiadan. Initio tumultus, ne ista in se pararentur rex veritus Charilaus, confugit ad Chalcioecum. Inde fide sibi jurejurando data,

data, excitatus est, et adjunxit se illis: nam leni fuit ingenio, adeo ut ferant ejus collegam in regno Archelaum ad illos qui adolescentem extollebant, dixisse, Quidni sit vir bonus Charilaus, qui ne adversus improbos quidem acerbus est? Quum multa ab Lycurgo novarentur, primum fuit et potissimum institutio senatus: quem ait Plato cum Regum dominatu nimium inflato mixtum, parique potestate præditum, esse in primis salutarem et moderationis magistrum. Namque suspensa repub. et nunc ad reges in tyrannidem vergente, nunc ad plebem in popolare arbitrium, senatus potentia instar obicis interjecta, æquilibrium retinens, tutissimum ordinem et statum servavit. Quia octo et viginti senes, (ita vocabant senatores) ne convalescerent populi vires, ad reges se aggregabant: contra ad reprimendum tyrannidem corroborabant populum. Eum numerum definitum Aristoteles senatorum ait, quod ex primis triginta Lycurgi fociis duo præ ignavia cœpta deseruerint: Sphærus autem totidem ab initio author est consilii ejus participes fuisse. Et sane aliquam habeat vim numerus plenus septenarius quaternario multiplicatus, et quod partibus suis paribus secundum senarium plenus sit. Ego vero adducor ideo potissimum tot eum designasse senatores, quo adjunctis ad viginti octo duobus regibus, universi triginta essent.

6. Tantum vero studii Lycurgus in hunc ordinem posuit, ut petierit de eo Delphis fortes,

fortes, quas Rhetram vocant ; ea est hujusce-
modi. Ubi templum extruxeris Jovi Syl-
lano et Minervæ Syllaniæ, populumque
distribueris in tribus, senatum constitues
annumeratis regibus triginta virorum : et
prout temporum articuli postulabunt, con-
ciones habebis inter Babycam et Cnaci-
onem, ubi agent cum populo senatores, et
dimittent concionem, neque jus erit po-
pulo verba faciendi. Cnacionem nunc vo-
cant Oenuntem. Aristoteles vero Cna-
cionem amnem, Babycam vero pontem
fuisse dicit. Inter hos conciones habebant,
ubi neque porticus erant, neque alia structura
ulla. Nihil enim ea arbitrabatur ad consilia
recte capienda interesse ; quin potius offi-
cere, quod fuitiles et fluxas inani sensu con-
gredientium mentes efficiant, quum in signa
et tabulas, vel proscenia theatrorum, vel
lacunaria fabrefacta, illi qui ad concionem
veniunt, defigunt oculos. In plebis con-
cilio nemini rogationem ferre de ulla re
permissum fuit : quam senatus et reges
promulgassent, jus populo erat comproban-
di. Post quum plebs detrahendo et adjici-
endo, perverterent et adulterarent decreta,
Polydorus et Theopompus reges, inseruerunt
hæc Rhetræ : Quæ prave populus rogassit,
ab iis Senes et primores recedendi jus habe-
ant : Hoc est, non rata faciant, sed prorsus
summoveant et dimittant populum, quasi
invertentem et depravantem rogationem.
Id illi induxerunt civitatem, ut crederet
hoc

hoc Deum iussisse, ut his versibus memorat
Tyrtæus,

Eximias fortes atque hæc oracula vobis,
Vincere si est animus, Phœbus Apollo
dedit :

Urbis consilio sacros reges moderari,
Quos dulcis Spartæ sollicitudo tenet.
Majoresque senes natu, populumque fre-
quentem,
Hinc latas leges sciscere si placeant.

7. Ita temperata per Lycurgum reipub.
procuracione, quum adhuc tamen qui ei
succeederent, nimiam et validam paucorum
potentiam animadverterent luxuriari et fe-
rocire, tanquam frænum (ut ait Plato) in-
jecerunt ei Ephorum auctoritatem, atque
post Lycurgum annis circiter triginta supra
centum, primum Ephorum designaverunt
Elatum, rege Theopompo. Quem dicunt,
quum exprobraret ei uxor, quod regnum
filiis minus quam accepisset, esset relicturus,
respondisse, Immo eo majus, quo diutur-
nius. Nimirum abjecta enormitate cum in-
vidia devitavit scopulum, in quem Messe-
niorum et Argivorum reges apud suos cives
impegerunt, qui frænum dominatus nihil
remittere ad popularitatem voluerunt vel
laxare. Quanta autem fuerit Lycurgi sa-
pientia et providentia, liquido perspicias ex
seditionibus atque inconditis rebuspublicis
Messeniorum et Argivorum cognatorum vi-
cinorumque populorum, atque regum, qui
ab

ab exordio paria assequuti, et in sorte agrorum etiam illis visi superiores, non diuturnam tenuerunt foelicitatem, sed libidine regum et populi contumacia res novas molientes, documento fuerunt divina foelicitate Spartiatis accidisse ut quispiam ita apud eos statum publicum concinnaret et formaret. Verum hæc postea sequuta sunt.

8. Alter Lycurgi actus publicus, isque audacissimus, terræ distributio fuit. Siquidem quum immensa esset inæqualitas, multique cumularentur in urbe inopes et egeni, opes vero ad paucos redundarent: quo factum, invidiam, avaritiam, luxum, atque his vetustiores et asperiores morbos republica exterminaret, opulentiam et paupertatem; perpulit cives ut possessiones in medium conferrent, et de integro partirentur, viverentque omnes compari inter se, et æquabili fortuna: primas autem per virtutem affectarent, neque aliud inter se discrimen aut imparitatem ducerent aliam, nisi quam turpitudinis macula definiret, et decus virtutis. Hinc verba rebus exequutus, divisit cæterum agrum Laconicum, circumjectis populis in triginta millia fortium: quod ad urbem ipsam Spartam pertinebat, in novem millia: tot enim sortes datæ Spartiatis fuere. Sunt qui dicant Lycurgum sex millia tantum divisisse, tria millia postmodum adjunxisse Polydorum: alii hunc, dimidium novem millium, dimidium, Lycurgum. Sors erat cujusque tanta, ut proventum

ventum redderet, viris septuagenos hordei medimnos, fœminis duodenos, et liquidorum fructuum secundum eandem rationem. Tantum iis cibarii putaverunt ad bonum habitum et ad valetudinem tuendam satis esse, neque re præterea ulla esse opus. Ferunt eum, quum post peregre revertens agrum frugibus modo demessis peragraret, conspiceretque acervos æqualiter comparatos et pares, arrisisse ac comitibus dixisse, Quam tota Laconia videtur multorum esse fratrum, qui jam nunc eam inter se sint partiti!

9. Inde adortus res mobiles dividere, quo omnem excinderet inæqualitatem et imparitatem; quum cerneret ægre laturos, si extorquerentur ipsis aperte, institit alia ratione illarum rerum summovere cupiditatem. Primum monetam omnem auream et argenteam antiquavit, soli ferro auctoritatem tribuit: ejusque magno ponderi et moli exiguum assignavit pretium, ut occuparet decem minarum summa amplum in ædibus armarium, et plaustrum duorum boum ad vehendum. Hoc fuso et disperso multæ scelerum formæ sunt Lacedæmone ejectæ. Nam quis furari, quis venalis muneribus esse, quis defraudare aut rapere sustineret id quod non posset tegi, cujus nemo esset possessione beatior, sed nec incisum ullum usum præstaret? Nempe aceto, ut dicitur, candentis aciem ferri restringuens, alium ejus usum et momentum rescavit, reddiditque enervatum et inhabile. Mox

T. I.

U

inutiles

inutiles artes et superfluas expulit finibus. Et quidem pleræque vel nullo exigente erant una cum publica moneta solum versuræ, vendibilia quum non essent opera. Siquidem ferrum nequicquam exportabatur ad alios Græcos, et ut nullius authoritatis deridebatur. Unde nulla etiam facultas mercandi erat exoticarum et exquisitarum mercium, neque in portubus eorum exonerabant mercatores naves, neque pedem in Laconia ponebat vel verborum architectus, vel præstigiator vates, vel leno, vel monilium aureorum argenteorumve artifex, quod carerent nummis. Verum ita luxus paulatim iis qui eum excitabant et alebant destitutus sua sponte emarcuit: neque iis qui multa adepti essent plus quicquam commodi aderat, cum opibus locus in publico non esset, sed domi occlusæ otiosæque tenerentur. Quod in causa fuit ut instrumentum quotidianum et necessarium, velut lecti, sedes, mensæ supra modum fabricarentur apud eos concinne, et poculum Laconicum, quod cothon dicebatur, in commendatione esset, maxime ad expeditiones, ut est author Critias; quod aqua, ad quam potandam urgebat necessitas, ne offenderet oculos, tegeretur poculi colore: et quia quod turbidi inerat, impingebat intus ac labris cohibebatur, potus accedebat ori purior. In causa et hic legislator fuit; quippe opifices, ubi discesserunt ab inutilibus, expresserunt in necessariis artis elegantiam.

10. Quo magis autem incurfaret luxuriam, et admirationem pecuniæ adimeret, tertium, et præstantiffimum invexit institutum, conviviorum formam; una ut cœnarent frequentes, communibus et præscriptis obsoniis atque epulis; domi ne vescerentur in sumptuosis lectis et mensis, de macellariorum et coquorum manibus, in tenebris velut voraces pecudes faginantes se, labefactantesque una cum moribus corpora in omnem luxuriam projecta et crapulam: quibus sunt comitantes proluxi somni, calidæ balneæ, longa quies, et quasi quotidiana valetudo. Fuit hoc magnum: verum majus illud, quod communi mensa et frugali victu opes sacrosanctas, immo despectas, ut ait Theophrastus, et inopes effecerit. Neque enim usus ullus vel fruitio erat, nec vero omnino conspectus vel ostentatio magnifici splendoris, ubi ad eandem mensam juxta pauper et dives convenirent: ut, vulgatiffimum illud, una in civitate sub sole Lacedæmone Plutus servaretur cæcus, jaceretque ibi picturæ modo inanimis et immotus. Siquidem non licebat præsumpta domi cœna convivia inire expletos, sed observabant acriter cæteri, atque eum qui non biberet cum ipsis, neque vesceretur, proscindebant ut intemperantem, et ad convictum elanguescentem publicum.

11. Hoc potiffimum instituto, pecuniosos ferunt in Lycurgum exarsisse, eorumque cætervam coitione facta obstrepuisse ei et insectatam fuisse. Qui postremo lapidibus

petitus, proripuit se foro : aliis autem elapsus ad sacram ædem confugit. Unus fuit adolescens, ingenio alioqui non malo, sed acris et ardentior, Alcander. Hic fugientis tergo inhærens, percussit respicientem baculo, oculumque excussit. Lycurgus nihil vulnere deterritus, sed obversus ad populum civibus faciem cruore oppletam, et visum ostendit labefactatum. Ibi tanta verecundia concio perfusa et mœstitia fuit, ut dederent ei Alcandrum, et vicem ejus dolentes frementesque, domum usque eum prosequerentur. At Lycurgus hos quidem collaudatos dimisit : Alcandrum vero introductum nec verbo læsit nec facto, sed amotis ministris, quibus ad corporis cultum erat uti solitus, jussit eum sibi ministrare. Ille cum ingenuus esset, strenue imperata et obedienter fecit ; et cum ex consuetudine et contubernio Lycurgi notaret mansuetudinem et affectum animi ejus, vitam asperam, labores indefatigatos, non modo mirifice cœpit eum admirari, sed apud familiares et necessarios prædicavit non esse rigidum Lycurgum, nec præfractum, sed solum erga alios lenem illum et blandum. Ad hunc modum castigatus ille fuit, eamque luit pœnam, qua ex improbo juvene et præfracto modestissimus vir atque temperantissimus redditus est. Hujus casus Lycurgus monumentum, ædem Minervæ, quam appellavit Optiletin, excitavit : ita enim hujus regionis Dores oculos vocant. Alii (inter quos est Dioscorides, qui descripsit rempub. Lacedæmoniorum) vulneratum

ratum oculum ejus autumant fuisse, non autem luscum factum: templum autem Deæ in gratiam curationis posuisse. Post id infortunium tamen destiterunt Lacedæmonii deferre in concionem baculum.

12. Convivia Cretes Andria, Lacedæmonii Phiditia nominant: vel quod amicitiam et benevolentiam concilient, ἀπὸ τῆς φιλίας, loco λ, δ reponentes: vel quod ad frugalitatem assuefaciant et ad parsimoniam, a dictione φειδῶ deducentes. Potuit etiam prima litera aliunde adjecta fuisse, ut nonnulli volunt, ac dicta Editia, ab edendo et victu. Coetus quinum denum erant, aut aliquanto his pauciorum vel plurium. Singuli convictores farinæ medimnos mense, vini congios octonos, casei quinas libras, ficuum binas libras et selibras, præterea obsonii causa parum admodum pecuniæ conferebant. Ad hæc qui sacrificaverat primitias, vel qui venatus erat, mittebat portionem ad convivium. Nam ei qui sacrificasset vel venatus esset, liberum erat domi cœnare: reliquos oportebat adesse. Atque hunc conviviorum morem diu retinuerunt accurate. Adeo ut quum bello, quo Athenienses devicerat, Rex reversus Agis apud uxorem vellet cœnare, portionem postulanti non miserint Polemarchi: cui, quia postridie solemnia sacra offensus non fecit, mulctam dixere. Ad convivia pueri quoque, sicut ad scholas temperantiæ ducti, ventitabant. Ibi sermones de repub. exci-

piebant, doctores conspiciebant ingenuos, affuescebantque et ipsiolari, et dictoria citra scurrilitatem jacere, atque aliorum jocos sine offensa excipere. Namque hoc videbatur imprimis Laconicum, jocus sustinere. Impatienti vero licebat deprecari, et temperabatur facetiis. Ut quisque intrabat, natu maximus monstratis foribus, His (inquit) verba foras non egrediuntur. Qui admitti desiderabant ad convivium, hoc modo probari aiunt solitos. Quisque victor buccam manu tenebat, id in vas quod ferebat in capite minister, ut calculum jaciebat tacitus: qui probaret, simpliciter: qui reprobareret, manu valide compressum. Nam compressum perforati calculi vim habet, nec si unum tale repererint, recipiunt ingredientem: quippe qui velint omnes invicem jucunde congregari. Eum qui ita est rejectus *κεκαρδέσθαι* dicunt: *καρδος* enim vas nominatur, in quod frustra illa conjiciunt. Inter cibos prima laus erat juri nigro: quare carnes non petebant majores natu, quas junioribus mittebant: ipsi decuriati jure vescerentur. Fama est, quendam regem Ponti, hujus juris gratia coquum Laconicum comparasse, mox gustu offenso subjecisse coquum, Hoc jus gustandum, O Rex, est iis qui in Eurota laverunt. Ubi mediocriter biberunt, sine face recipiunt se domum. Non enim permittitur neque tunc neque alias ad lumen incedere, quo discant in tenebris et nocte commeari fidenter

denter et intrepide. Hic ordo fuit convivorum.

13. Leges non redegit in scripta Lycurgus, sed una est hæc ex rhetris, quas vocant. Nempe præcipua, atque ea quæ maxime referrent ad civitatis felicitatem virtutemque, moribus putavit et institutionibus civium sicut rudimenta impressa hæere immota, quum stabili nitantur voluntate, validissimo ad compellendum vinculo, et habitu, quo educatio imbuebat juventutem, quæ in unoquoque eorum officium efficiebat legislatoris. Minuta et quæstuarialia commercia, ac quæ vicissitudinem ex usu alias aliam habent, satius erat scripta necessitate non concludere, vel consuetudine perpetua: sed finire ut pro tempore accessiones vel decessionem reciperent ex arbitrio bene institutorum. Nempe summam et caput omnium legum ferendarum retulit ad educationis disciplinam. Itaque una (ut diximus) rhetra erat, ne scriptis legibus uterentur. Altera jam adversus luxum, ut quævis domus fastigium securi haberet fabricatum, fores ferra solum, nec alio quovis instrumento. Nam quod dixisse postmodum de mensa sua Epaminondam aiunt, tale prandium non capere prodicionem; id primum in mentem venit Lycurgo, talem domum deliciarum et lautitiæ haud esse capacem. Neque tam sit ineptus vel amens ullus, ut in penates humiles et vulgares, lectos argenteis instructos fulcris, stragulas purpureas, aurea pocula, et eum qui hæc comitatur,

tatur, inferat splendorem: sed necessario comparandus est et æquandus ædificio lectus, lecto vestis, huic reliquus cultus et supellex. Ex hoc more Leotychidam majorem referunt Corinthi cenantem, quum tectum ædium magnifice structum et laqueatum cerneret, rogasse hospitem, Num ligna apud eos quadrata nascerentur. Tertiam rhetram Lycurgi commemorant, quæ prohibet ne bello contra eosdem militent hostes: ut ne sæpius se defendendo exercitati armis, existant bellicosi. Qua in re reprehenderunt imprimis postea Agefilaum, quod excursionibus crebris assiduisque in Bœotiam expeditionibus, pares bellandi peritia Lacedæmoniis reddidisset Thebanos. Unde quum faucium Antalcidas vidisset, Præclaram (inquit) refers a Thebanis doctrinæ mercedem, qui invitos et imperitos dimicare docuisti. Hujusmodi leges Rhetras vocavit, quasi a Deo sancitas et oracula.

14. Juventutis tyrocinii, quod maximum censebat et pulcherrimum esse legislatoris munus, altius exordium repetens, statim curam egit nuptiarum et liberorum procreandorum: Neque enim (ut vult Aristoteles) quum animum adjecisset componendis mulieribus, destitit præ impotentia refrærandi nimiam earum licentiam et auctoritatem, ob frequentes virorum expeditiones: per quas cogeantur liberum arbitrium relinquere illis, adeoque plus satis eas colebant, dominasque appellabant; sed et his, quatenus

quatenus habebat res facultatem, prospexit. Corpora nempe virginum cursu, lucta, discorum et telorum jactu exercuit, ut et fœtus radix, validum in valentibus corporibus exordium accipiens, germinaret melius, atque illæ strenue partus excipientes, bene et facile adversus puerperii decertarent dolores. Ac remotis deliciis, umbratili vita, molli-tiaque omni fœminea, assuefecit juxta puellas atque adultos nudos in publico versari, certisque solemnibus saltare et cantare assistentibus atque spectantibus juvenibus. Interim sales in quemque festivo apteque jacentes perstringebant peccantes; contra, laudes in merentes carminibus compositas recitantes, magna gloriæ et honestatis cupiditate juvenes incendebant. Cujus enim celebrata virtus fuerat, et qui inter virgines habebatur clarus, abibat elatus illis laudibus. Facietiarum aculei et diceriorum nihilo erant seriis castigationibus obtusiores: quod ad id spectaculum, simul cum cæteris civibus, reges et senatus convenirent. Detectioni virginum nihil inerat obscæni, cum qua conjunctus rubor erat, aberat libido: sed simplicem assuetudinem et studium boni habitus conciliabat, gustumque fœminis præbebat spirituum non inertium, quod nec ipsæ societate virtutis et gloriæ excluderentur. Unde et dicere et gloriari non dubitabant, quæ de Gorgone Leonidæ uxore literis prodita sunt. Quum mulier quædam, peregrina scilicet, diceret ei, Solæ vos Lacænæ

cænæ imperium in viros habetis: Nempe solæ (inquit) parimus viros.

15. Et hi quoque ad nuptias erant stimuli; pompas dico virginum, vestium detractionem, certamina quæ inspectantibus adolescentibus peragebant, qui non geometricis, sed amatoriiis (ut ait Plato) vinculis attrahebantur. Insuper autem et infamia quadam notabat cælibes, qui nudarum certantium spectaculo arcebantur. Bruma etiam hi, ex magistratuum edicto, cogebantur forum vestibus spoliati obire; et inter obeundum cantilenam in se compositam concinebant, merito ita puniri se quod non parerent legibus. Præterea honoris erant et observantiæ, quam præstabant senibus juvenes, expertes. Quare quod exprobratum Dercyllidæ fuit, quantumvis inclyto duci, nemo reprehendit: cui intervenienti non cessit adolescens subsellio, adjiciens, Neque enim tu mihi eum qui cessurus sit, genuisti. Uxores ducebant raptu, non pusillas aut impuberes, sed adultas et maturas. Raptam abducebat pronuba ita dicta, capillosque ejus cute tenus circumtondebat, inde tunica virili et calceamentis indutam, in toro sine lumine solam locabat. Sponsus non vino gravis, nec deliciis confectus, sed sobrius quum in convivio solito cœnatus esset, latenter ingressus solvebat sponsæ cingulum, eamque in lecto collocabat. Nec longo ibi spatio commoratus, abibat modeste conferebatque se cubitum, quo ante fuerat solitus, cum cæteris juvenibus: quem modum deinceps servabat,

fervabat, ac transigebat cum coætaneis dies et noctes. Ad sponsam presse commeabat cum pudore et metu, ne quis ex familia perciperet, una machinante illa, et opportunitatem suppeditante, quo in tempore insciis aliis congredierentur. Neque vero ad modicum temporis ita agebant, sed aliqui etiam liberos prius tulerunt, quam viserent uxores suas interdiu. Congressus hic non modo temperantiæ erat et castimoniæ exercitatio, verum etiam cum corporibus fœcundos, tum perpetuo amore recentes ad concubitum adigebat et intergros, non expletos et flaccidos conjunctionibus immodicis: verum semper reliquias aliquas et pabulum relinquentes mutui desiderii et amoris. Postquam tantam matrimonio imposuit verecundiam et temperantiam, nihilo secius vanam illam et muliebrem de uxorum pudicitia suspicionem abegit, id honestum discernens, petulantiam et confusionem excludere a conjugio omnem, liberorum autem eorumque procreationis permittere communicationem inter honestos: deridens eos, qui hæc velut seclusa et abstracta a communi usu, cædibus et bellis prosequuntur. Nam viro natu grandiori, cui florens ætate erat conjux, siquem probum et honestum adolescentem charum haberet probaretque, jus erat eam huic jungere, et quum impleta esset egregio semine, sibi vindicare partum. E diverso, liberum erat bono viro, si qua ei casta mulier quæ elegantes pueros ederet, alteri nupta cordi esset, agere cum viro, ut
copiam

copiam sibi ejus faceret, atque ita tanquam frugiferum arvum conferere et gignere liberos probos, qui proborum futuri consanguinei et propinqui essent. Primum enim non duxit liberos parentum proprios Lycurgus, sed communes civitatis: quare noluit ex vulgaribus sed ex præstantissimis generari cives. Deinde reliquos notavit legislatores simul et valde fatuos et vanos fuisse, qui canes et equos ad optimos admissarios agant, idque gratia vel pretio contendant a dominis: conjuges vero inclusas servant, quas ex solis volunt ipsis parere, siue amentes sint, siue decrepiti, siue valetudinarii: quasi vero filii, si ex pravis editi sint, non ipsis præcipue, in quorum sunt potestate et altoribus sint pravi: et contra probi, talem si nacti originem fuerint. Atque hæc, quæ tam naturæ convenienter id temporis et civiliter agebantur, tantum aberant ab illa quæ post sequuta fertur licentia mulierum, ut adulterium fuerit apud eos inauditum. Et memoratur dictum Geradæ cujusdam Spartiatæ ex antiquissimis, qui hospiti sciscitanti quæ esset pœna apud ipsos in adulteros constituta, respondit, Adulter, hospes, non inveniter apud nos: quo subiciente, Quid si inventus sit? Taurum, inquit Geradas, luit ingentem, qui capite trajecto Taygetum, bibat ex Eurota. Obstupescente illo, ac dicente, Qui existat bos tantus? ridens Geradas, Qui inquit, adulter existat Lacedæmone? Hæc de conjugis prodita sunt.

16. Arbitrium tollendi partus non erat penes parentem, sed portabat eum in locum Leschen nomine, ubi tribulium natu maximi confidentes, infantem spectabant. Qui si membris compactis et robustis esset, tolli jubebant eum, fortemque ei ex novem milibus assignabant. Debilem et distortum amandabant in locum voraginosum propter Taygetum, quas Apothetas nuncupabant: quasi nec illi ipsi nec civitati, qui non esset a primordio ad bonum habitum et ad robur comparatus, expediret vivere. Ideo non aqua infantes sed vino abluebant foeminae, ut eorum habitudinis periculum facerent. Quippe comitiales ferunt et morbidos a mero debilitatos flaccescere, salubres durescere et firmari habitu. Jam nutrices curam agebant artificiosam, ut sine fasciis infantes educantes, membra et speciem iis liberalem conciliarent: item ut ad victum faciles, nec delicati essent, utque intrepidi ad tenebras, imperterriti essent ad solitudinem, nescii illiberalis morositatis et vagitus. Hinc mercabantur liberis nonnulli exteri nutrices Laconicas. Etiam quæ Atheniensem nutrita est Alcibiadem, Amyclam tradunt Lacænam fuisse. Cæterum huic (ut author est Plato) Zopyrum Pericles moderatorem præfecit, nihilo aliis mancipiis excellentiorem. Verum Lacedæmoniorum liberis non præposuit Lycurgus emptitios aut mercenarios pædagogos, neque poterat quisquam pro arbitrio suo alere et instituere filium: sed omnes ut septimum annum excefferunt, centuriavit

turiavit ipse in classes, eosque una socios atque contubernales colludere inter se et studiis vacare docuit. Horum cohorti præfectum dedit eum, ingenio qui præcelleret, et in pugnis esset animosissimus. Eum intuebantur, et imperanti erant dicto audientes, punientemque ferebant: ita disciplina eorum erat parendi commentatio. Ludentes spectabant maiores natu: qui plerumque contentiones inter eos et certamina ferentes, non defunctorie quæ cujusque ad audendum et non cedendum in pugnis esset indoles advertabant. Literas quatenus esset necesse discebant, reliqua disciplina erat omnis ad obtemperandum, ad labores perferendos, ad victoriam prælio comparandam. Quare ætatis progressu exercitationem intendebant, Radebant eos cute tenus, sine calceis incedere, nudosque fere consuefaciebant eos lustrare. Ubi attigerunt annum duodecimum, jam sine tunica agebant, unum accipiebant quotannis pallium. Squalidi corpore, balneorum et unctionum nescii, tantum paucis diebus per annum gustabant eas lautitias. Una quietem turmatim et gregatim capiebant in toris, quos ipsi construebant ex arundine juxta Eurotam crescente, cujus summitates manibus citra ferrum defringebant. Per brumam lycophonas, quos vocant, substernebant, torisque miscebant: quod ea materia vim quandam obtinere excalfactoriam videatur.

17. Cum autem hujus ætatis essent, proborum amatores adolescentium conversabantur,

bantur, et curam agebant de iis majorem fenes. Qui accedebant ad gymnasia, spectabantque non in transcurso dimicantes, et se dicteriiis invicem petentes: verum existimabant se quodammodo omnes omnium patres, magistros et rectores esse. Unde neque tempus vacuum neque locus relinquebatur corrigente offendentem atque castigante. Immo et magistri pueritiæ ex probatis viris creabantur, et hi per classes præficiebant eos qui inter irenas prudentissimi et pugnantissimi erant. Irenas vocant illos qui duobus annis ex pueris excefferant: Mellirenas, in pueris maximos. Hic iren, quum annis viginti fuerit major, ducit cohortem suam in præliis, eamque habet domi ad cœnam sibi ministram: imperat grandioribus ut ligna adferant, olera minoribus. Ferunt furto, partim ex hortis, partim in virorum convivia perastute et caute irrepentes. Deprehensus multa verbera flagello accipit, quod negligens in furendo et iners videatur. Furantur etiam quæcumque valeant cibaria, insidiari cum solertia dormientibus meditantes, aut solutiorem custodiam agentibus: comperto verbera et fames pro pœna sunt. Mensam habent angustam, quo propulsantes industria sua famem, ad audendum concitentur, et ad dolos concinnandum. Atque hic præcipuus est usus ciborum contractorum: accessoria functio est, quod parent corporibus incrementum. Quippe spiritus non multum occupatus vel districtus circa affluentiam ciborum in profundum et latum supprimentium, in longum fertur ac fursum
repat

repat ob levitatem, corpore facile et expeditè accrescente. Hinc quoque accedere venustas formæ videtur; quod teretes et exiles habitus magis ductiles sint membrorum conformationi, quum obesi et saginati reluctantur ei suo pondere. Sicut et mulierum prægnantium, quæ purgantur, liberi graciles quidem fiunt, sed venusti et arguti ob agilitatem materiæ fingenti formæ magis cedentis. At causa hujus eventus in medio relinquatur speculantibus.

18. Adeo autem prædantur solícite, ut perhibeatur quidam, qui modo vulpeculam furripuerat, quam involverat amiculo, quum ventrem suum laniaret bestia unguibus et dentibus, ne detegeretur, intermori sustinuisse. Nec est id incredibile vel ex hujus memoriæ adolescentibus, quos in ara Dianæ Orthiæ frequentes conspeximus inter plagas expirare. A cœna recumbens iren ex pueris huic canere jubebat, illi quæstionem, ad quam erat respondendum accurate, proponebat: velut, qui inter viros esset præstantissimus, aut, quod ei videretur cuiuspiam factum. Inde et æstimare virtutes et sagaciter indagare ab incunabulis assuescebant de civibus. Nam si rogatus, qui bonus civis esset, aut qui improbus, in respondendo hæsitaret, id tardi et degeneris ad virtutem ingenii ducebant indicium esse. Munientum etiam responsum ratione erat et probatione in concisa et compendiosa verba contracta. Si quis negligentius respondisset, pro pœna mordendum ireni præbebat pollicem.

licem. Subinde coram senioribus et magistratibus iren corripbat pueros, ut specimen præberet quam recte et ordine pœnas exigeret. Nec interpellabant mulctantem, verum digressis pueris plectebatur, si asperius quam opportuisset, aut contra remissius et lenius vindicasset. In societatem amatores puerorum, existimationis in utramque partem veniebant; adeo ut memorent, quum aliquando vocem puer in certando misisset parum generosam, indictam a magistratibus mulctam amatori ejus fuisse. Mos apud eos tam honestus amandi erat, ut etiam probatæ et egregiæ mulieres amarent virgines: Rivalium tamen æmulationem non erat fas suscipere: sed potius qui eosdem amabant, ex eo auspicabantur mutuam amicitiam, eoque incumbabant communi studio, ut redderent quam præstantissimum eum quem diligebant.

19. Ad hæc edocebant pueros, ut oratione uterentur, quæ fel conditum venustate haberet, et multum paucis in verbis sensus. Nempe ferreis nummis Lycurgus (ut exposuimus) ex magno pondere exiguum valorem fecit: sermonis monetæ contra in incultis et contractis verbis copiosam et gravem inclusit sententiam, multo silentio eos strictim ut dicerent et essent in respondendo acuti moliens. Siquidem ut semen est eorum qui effusi in venerem sunt, effœtum plerumque et infœcundum, ita loquentia immoderata sterilem effundit insipidumque sermonem. Rex Agis, quum Atheniensis

T. I. X quidam

quidam Laconicorum gladiatorum brevitatem derideret, diceretque circulatores facile eos in theatris hausturos, Atqui, inquit, hisce nos gladiolis bene attingimus hostes. Ego vero orationem Laconicam, etsi videatur esse concisa, in primis assequi rem tamen arbitror et mentem ferire auditorum. Et sane ipsum apparet in dicendo succinctum fuisse Lycurgum et acutum, quatenus ex iis conicere licet quæ ab eo feruntur dicta, ut illud de repub. ad eum qui censebat regimen popolare Lacedæmone constituendum: At tu prius, inquit, erigas regimen domi popolare. Illud item de hostiis ad illum qui percontabatur, quid tam exiguas et viles præscripsisset, Ne unquam, inquit, Deum intermittamus colere. Jam de certaminibus, quod sola ea civibus non vetasset obire, in quibus manus non tollatur. Similia ejus referuntur ad cives per epistolas responso. Quomodo hostium impressionem arceamus? Si inopes manseritis, et alter non aveat plus possidere altero. Jam de muris, non carere muris urbem, quæ viris sit, non lateribus cincta. Cæterum hæ et similes epistolæ illiusne fuerint, haud est pronum vel asserere vel infirmare.

20. Enimvero quod prolixitatem orationis infectarentur, hæ concisæ sententiæ sunt argumento. Leonidas rex, quum quidam differeret de rebus gravibus intempestive, Re opportuna hospes, inquit, parum opportune uteris. Charilaus Lycurgi fratris filius interrogatus de paucitate illius legum, respondit,

respondit, Qui verbis non multis uterentur, hos nec multis indigere legibus. Archidamidas, accusantibus nonnullis sophistam Hecatæum, quod convivio adhibitus, omni sermone abstinuisset; Qui dicere novit, inquit, et tempus novit. Dicta illorum amara, quæ dixi leporis non esse expertia, huiusmodi sunt. Demaratus, quum foedus homo ipsum pungeret importunis interrogationibus, atque hac quæstione identidem obtunderet, Quis optimus est inter Lacedæmonios? Tui, inquit, dissimillimus. Agis, Eleos quibusdam celebrantibus quod honeste et iuste Olympia agerent, Egregiam verorem, inquit, si quinto quoque anno Elei iustitiam uno die colant. Theopompus ad peregrinum quendam, qui studium suum erga eum ostentabat, dicebatque philolaconem se, quasi cupidum Laconum, inter cives vocitari: Laudabile tibi, inquit, esset cupidum civium tuorum vocari. Plistonax Pausaniæ, quum orator quidam Atheniensis indoctos Lacedæmonios appellaret, Sane, quidem, inquit: soli enim Græcorum nihil mali nos a vobis didicimus. Archidamidas ad sciscitantem, quot essent Lacedæmonii, Satis hospes, inquit, ad malos summovendum. Discas etiam ex facetiis morem eorum: afuescebant enim, ut nisi in tempore non loquerentur, neque vocem emitterent, quin aliquam utique sententiam complecteretur notatu dignam. Sic ille, qui suadebatur ut audiret quendam qui cantum exprimeret

lusciniæ, Illam, inquit, ipsam audiui. Alius
lecto hoc epigrammate,

Sævo qui quondam extinxere Tyrannida
diram.

Ante Selinuntis mœnia marte cadunt.

Merito, inquit, perierunt isti: Permittendum enim fuerat ut tota conflagraret. Adolefcens ad illum qui daturum ei se promitteret gallos gallinaceos qui pugnando interirent, Minime, inquit, sed eos da mihi qui dimicando occidant. Alius fellis sedentes in discessu nonnullos videns, Absit, inquit, hic ut confideam, unde affurgere nequeam seni. Atque hoc quidem contortorum dictorum genus ejuscemodi erat. Quare non absurde dixerunt quidam, sapientiam colendo magis quam gymnicum certamen sectando agas Laconem.

21. Porro elegantiam castilenarum et carminum non secus atque orationis cultum et puritatem affectabant; sed inerat et carminibus aculeus, qui excitaret animos atque inflammaret quasi motu fanatico et strenuo. Dictio nuda erat et virilis de rebus gravibus et ad mores spectantibus. Laudes erant fere, quibus immortalitati commendabant eos qui pro Sparta occubuerant; et probra metu certamen devitantium, quod acerbam et infœlicem ducerent vitam: professio item et gloriatio de virtute congruens ætatibus. Quorum unum libet exempli gratia exprimere. Tres erant in solennibus per tres
ætates

ætates instituti Chori. Chorus senum ex-
orsus canebat,

Nos quondam eramus inclyti bello viri.

Juvenum chorus respondebat,

Nos ii fumus: fac si velis periculum.

Tertius puerorum,

Nos fortitudine plurimum præstabimus.

Plane si carminibus Laconicis, quorum eti-
am hac memoria extant quædam, adhibeas
animum, et numeros classicos assequaris,
quibus utebantur ad tibiam, quum hostes
invaderent, jure Terpandrum dicas et Pin-
darum consociare musicæ fortitudinem.
Ille ad hunc modum cecinit de Lacedæ-
moniis,

Hic juvenum cuspis viret et dulcissima
Musa,
Judiciumque patens.

Pindarus ait,

Ubi consilia senum, et juvenum præstan-
tium
Hastæ, chori, cantus, suaviores deliciæ.

Insignes enim musicos pariter et bellatores
faciunt eos.

In ferrum enim serpit citharam pulsare
perite.

ut Laconicus poeta dixit. Etenim ante pug-
nam Rex Musis sacrificabat, admonens (ut
reor)

reor) disciplinæ eorum, et judiciorum : ut in periculis offerrent se, et successum ad res memorabiles edendas darent pugnantibus.

22. Interdum disciplinæ rigorem laxabant juvenibus, nec prohibebant excolere comam, armaque et vestes ornare : ac delectabantur iis velut equis ad certamen exultantibus et ferocientibus. Itaque quamvis comam ubi adulti erant alerent, potissimum imminente pugna concinnabant eam, ut nitida apparet et discriminata : in memoriam revocantes Lycurgi de coma dictum, formosos eam venustiores reddere, deformes horridiores. Exercitationibus quoque utebantur per bellum mollioribus, et reliquum quoque victum minus adstrictum et castigatum indulgebant juventuti. Ita solis illis inter mortales meditationis ad bellum erat bellum respiratio. Jam instructa eorum acie, cum adesset hostis, Rex simul capellam immolabat, edicebatque ut omnes coronas fumerent, et ut tibicines caneret jubebat Castoris carmen. Simul etiam ordiebatur ipse carmen quod embaterium dicitur. Quæ res severam simul atque horribilem edebat speciem, numeris ad tibiam incedentium, neque turbantium aciem, neque animis fluctuantium, sed modeste et hilariter ad modos euntium in discrimen. Neque enim nimia percelli trepidatione probabile est ita comparatos, aut plus satis ferocire : sed animum cum fiducia et audacia suscipere stabilem, quasi Dei præsentis favore. Ibat in hostem Rex comitem trahens coronatum hominem, qui certamine
victor

victor extitisset. Ac referunt, quendam, quum offerretur ei Olympiis grandis pecunia, non accepisse eam : sed ut magno labore superavit adversarium lucta, et quispiam diceret ei, Quo tibi hæc Lacon victoria? respondisse subridentem, Ante regem in acie consistens cum hostibus decertabo. Fusos fugatosque hostes hætenus confectabantur, dum fuga eorum confirmassent victoriam, mox receptui canebant : cedere et contrucidare fractos et manus dantes, neque generosum rati neque Græcis dignum. Erat id non præclarum modo et celsi animi, sed utile quoque. Namque certi qui manus cum iis conferebant, occidere eos si qui subsisterent, terga vertentibus parcere ; fugam capeffere, quam in acie manere ducebant commodius.

23. Ipsum Lycurgum Hippias sophista insignem bello virum ostendit fuisse, multisque interfuisse expeditionibus. Philostephanus etiam equitum in ulamos contributionem adscribit Lycurgo. Ulamum autem esse (ut ille descripsit) quinquagenum equitum quadrata acie instructam turmam. Demetrius vero Phalereus tradit nullam prorsus rem bellicam attigisse, sed pacatam constituisse rempub. Sane videtur feriarum Olympiacarum inventum placidi et quieti ingenio viri fuisse. Atqui dictitant nonnulli (ut Hermippus meminit) non incubuisse initio in eam illum rem, neque eo in consilio socium fuisse Iphiti, sed quum casu eo venisset et esset spectator, vocem ibi a tergo

X 4

velut

velut hominis ei accidisse increpantis eum, et mirantis cur cives suos ad concelebrandum illud solemne non excitaret: conversum, ubi nusquam comparuit, qui fuerat loquutus, divinam vocem esse ratum: itaque ad Iphitum se aggregasse, sociumque concinnandi festi clarius id et stabilius effecisse.

24. Disciplina eo usque pertinebat, dum adulti essent. Nemini enim licebat pro arbitrio suo vivere, sed in urbe sicut castris statuta erat vitæ lex, et in repub. occupatio: prorsusque in animum induxerant patriæ se non sibi ipsos esse natos. Itaque perpetuo, ni aliud esset injunctum, inspectabant pueritiam, aut docebant quod ex usu foret, aut discebant ipsi a majoribus. Siquidem inter cætera bona et commoditates, quæ civibus suis paravit Lycurgus, unum fuit copia otii, quibus sordidis artibus erat prorsus interdictum. Pecuniam quærere, quæ magno labore et negotio accumulatur, quod jacerent plane fordescerentque divitiæ, non operæ erat. Ilotes colebant iis agrum, vectigal statum pensitantes. Intererat quidam Athenis quum judicia agerentur: hic quum intellexisset quempiam otii damnatum moestum discedere, et necessarios qui eum prosequerentur, vicem ejus dolere et graviter angere, rogavit eos qui una aderant, ut sibi ostenderent quisnam ille esset, qui liberalem subisset mulctam: adeo fervilem habebant ineptam in artificiis et quæstu occupationem. Judicia nimirum una emigraverant cum nummis:

nummis: quia neque affluentia inter eos neque indigentia erat, sed omnia æqualia in copia, et parabilia habebant ex rerum vilitate. Tripudia, festi dies, epulæ, commorationes in venationibus, in gymnasiis, et ad leſchas, perpetua apud illos erant, nisi quum ad bellum proficiſcebantur.

25. Atque inferiores quidem triginta annis haudquaquam præcedebant in forum, verum tranſigebant ea quæ pertinebant ad negotia neceſſaria, per propinquos et amatores. Majoribus natu probroſum erat affidue ibi volutari, et non partem diei maximam in gymnasiis et leſchis, quas vocabant, verſari. Ibi enim coibant fere, atque tempus inter ſe traducebant, nullius prorsus memores compendii faciendi vel forenſium tractandorum negotiorum. Sed illius conſuetudinis potiſſima occupatio erat, ut aliquam virtutem laudarent, vel reprehenderent probrum cum joco et riſu, qui comiter ad correptionem emendationemque deduceret. Neque ſane ipſe fuit præfracte auſterus Lycurgus: immo illum riſus ſigillum author eſt Soſibius poſuiſſe, urbanitate, tanquam laboris et victus condimento, tempeſtive convivia et hujusmodi congreſſus interpolantem. In ſumma, affuefecit cives ne vellet, neu ſcirent privatim vivere: verum ut apum more ad rempub. conglobati ſemper, et inter ſe circa principem volutati, afflatuque quodam divino atque gloriæ ſiti tantum non mente alienati, patriæ eſſent toti. Quam affectionem ex quibuſdam
eorum

eorum dictis colligas licet. Siquidem Pædaretus, non allectus inter trecentos, perquam alacris discessit, veluti gestiens, quod trecenti in civitate essent se præstantiores. Pisistratidas legatus ad regis præfectos inter alios missis, iis rogantibus privatim an publice missus essent, respondit, Si compotes voti fuerimus, publice: sin tulerimus repulsam, privatim. Brasidæ mater Argileonis, quum Amphipolitani quidam, qui commeaverant Lacedæmonem, illam inviserent; an Brasidas, requisivit, honeste et digne Sparta cecidisset: quibus illum extollentibus, adjicientibusque parem Spartæ non esse alium, Absit, hospites, (inquit) fuit enim honestus et egregius vir Brasidas, sed habet multos Sparta illo excellentiores.

26. Senes ipse (ut diximus) Lycurgus primum eos qui cæpti sui fuerant participes, designavit, deinde in locum demortui suffici jussit eum, virtute qui esset præstantissimus judicatus, sexaginta annis major. Quod quidem præ humanis omnibus certamen maximum esse et contentionis summæ videbatur. Quippe non qui ex pernicibus, pernicissimus, nec qui ex robustis, robustissimus; sed qui inter bonos et temperantes optimus et temperantissimus esset judicatus, huic præmium cedebat victoriæ in virtute, per totam vitam universa pene potestas in repub. quod arbitrium haberet necis, ignominia, et in summa maximorum. Electio autem agebatur ad hunc modum. Concione advocata, delecti viri includebantur propinqua

pinqua domo, hi neminem videbant, neque ipsi conspecti, strepitum tantum exaudiebant concionis: nam acclamatione cum alia tum competitores probabant. Nec simul omnes, sed singuli introducebantur per sortem, tacitique per concionem transibant. Qui igitur conclusi essent, tabulas habebant, in quas referebant sigillatim plausus magnitudinem, nescii cui facta esset, tantum primum esse vel secundum vel tertium, aut quotus quisque fuisset introductus. Cui esset plurimus et maximus factus, hunc renuntiabant. Ille coronatus ad omnia templa circumibat. Sequebatur hinc grex juvenum collaudantium eum et extollentium, hinc caterva mulierum carmine virtutem celebrantium, et vitam ejus in cœlum ferentium. Necessariorum quisque cœnam ei apponens dicebat, Hac te mensa civitas honorat. Quum eos circumisset, transibat ad solitum convivium, ubi cætera de more agebantur, nisi quod secundam portionem, ubi esset apposita, tollebat et servabat. A cœna conveniebant ad januam triclinii mulieres familiares ejus. Ibi eam quæ esset apud se maxima in existimatione, acciebat, cui partem eam donabat, addens, præmium se, quo fuisset decoratus, ei conferre. Unde illa quoque magno honore a cæteris matronis deducebatur.

27. Sepeliendi quoque ritum ille dispensavit optime. Primum enim omnem existimens superstitionem, funerare in urbe extinctos, et locare juxta templa mortuorum monu-

monumenta non interdixit: quod innutriri vellet talibus spectaculis, et assuescere juventutem ne trepidarent vel horrerent mortem: quasi eos qui feralia attrectant aut commeant per sepulchra, polluat. Deinde prohibuit quicquam cum corpore condi, sed puniceo amiculo et foliis oleaginis cadaver involutum deponebant. Conditorio inscribere non licebat nomen mortui, præterquam viri qui in bello, et mulieris quæ sancte fato concesserat. Luctum modico definivit tempore, undecim diebus: duodecimo sacrificare oportebat Cereri, et definire luctum. Nihil erat enim otiosum aut neglectum, sed omnibus rebus necessariis attexebat vel aliquod virtutis præconium vel infectionem improbitatis, omnesque angulos civitatis refeciebat exemplis. In quæ quum incurrerent quotidie, eaque ante oculos spectarent, non poterant ad honestum non trahi et conformari. Quæ causa fuit cur non reliquerit liberum peregre proficisci et vagari, ne externos mores adducerent secum, vel ritus male formatos et diversa instituta. Sed et advenas nulla de causa utili irrepentes in urbem abegit, non (ut Thucydides autumat) veritus ne instituta sua effingerent, et aliquem haurirent ad virtutem profectum: quin potius ne doctores alicujus noxæ forent. Quippe externa corpora externos necesse est advehant sermones: novorum sermonum nova judicia sunt comitantia, ex quibus fieri non potest, quin multi affectus scaturiant et libidines, a constituta republica velut

velut concentu, dissonæ. Quo magis providendum putavit ne civitas perniciosius compleretur moribus, quam ne corpora aliunde immigrarent infecta.

28. Atque in his quidem nullam extat injuriæ vestigium, nullum iniquitatis, quam legibus Lycurgi impingunt quidam, quasi satis ad fortitudinem, parum ad justitiam compositis. Illa nempe quæ apud eos vocabatur Cryptia (si modo et ea ex institutis est Lycurgi, ut scripsit Aristoteles) talem nimirum opinionem Platoni quoque de republica, et de illo impressit. Ea erat hujusmodi: Magistratus solertissimos ex juventute certis temporis intervallis per agros nulla certa de causa mittebant, cum pugionibus et necessariis cibariis, nulla re præterea alia. Hi interdiu per latebras dispersi recondebant se et quieti dabant: noctu insidentes itinera, Ilotas, siqui in ipsos incidissent, perimebant. Nonnunquam interdiu in agros profecti occidebant robustissimos et valentissimos inter eos. Similiter tradit in historia belli Peloponnesiaci Thucydides, quos virtute præcellentissimos delegerant Lacedæmonii, solitos quasi libertatem adeptos coronari, et circumire templa Deorum, paulo post nusquam apparuisse, cum omnes amplius bis mille essent: neque in præsentia vel post, quid factum iis esset, dicere quenquam habuisse. Aristoteles imprimis autor est, Ephoros inito magistratu primum Ilotis bellum denunciare, ne piaculum sit eos peremisse. Et vero cætera quoque agebant cum

iis aspere et sæve, atque multum meri co-actos haurire introducebant in convivia, ostendentes juvenibus quam esset fœda res ebrietas. Cantilenas etiam compellebant eos canere, et choreas saltare enerves ridiculasque, abstinere autem ingenuis. Unde referunt postea in expeditione in Laconiam Thebanorum, Ilotas qui capti fuerant, psallere iussos Terpandri, Alcmanis, et Spendontis Laconis carmina, recusasse dicendo, prohibere id dominos. Quare qui aiunt liberum Lacedæmone maxime liberum esse, et servum maxime servum, non male consideraverunt discrimen. Enimvero eas atrocitates ego sequutis temporibus existimo apud Lacedæmonios extitisse, præsertim secundum magnum illum terræ motum, quo simul invasisse cum Messeniis produnt Ilotas, atque ingenti clade oram afflixisse, periculumque creasse urbi maximum. Neque enim Lycurgo possum, ex reliqua illius moderatione et iustitia de moribus ejus existimans, cui perhibuit vel Deus testimonium, tam execrabile istius Cryptiæ opus tribuere.

29. Postquam præcipua ejus præcepta moribus jam fuerunt sub ipso expressa, et satis adolevisset respublica, seque tueri ipsa per se et servare valuit, sicut fabricato mundo et primum edente motum, Plato memorat exhilaratum Deum: ita lætus et aquiescens specie et majestate legum suarum, quæ jam eductæ in opus erant et progrediebantur, studuit, quatenus effici humana providentia posset,

posset, immortales eas et stabiles relinquere in futurum. Igitur accitis in concionem omnibus, cæteris partibus rempub. satis recte demonstravit ad foelicitatem et virtutem comparatam: potissimum vero et antiquissimum caput, priusquam consulisset oraculum, non editurum se iis. Darent itaque operam ut præsentibus legibus inhærent, neque variarent vel inflecterent quicquam, dum esset ipse Delphis regressus: quum recepisset se, quod Deus iussisset, id se acturum. Spondentibus cunctis, atque eum ad suscipiendum cohortantibus iter, ubi iurejurando adegit reges et senatum, deinceps reliquos cives, observaturos se et usurpaturos, donec remeasset Lycurgus, formam illam reipub. contendit Delphos. Ut venit ad oraculum, sacris Apollini factis, consuluit eum, fatisne leges recte, ut foelicer et cum virtute viveret civitas sua, essent latae. Responso a Deo accepto, præclare leges latas esse, et civitatem, quousque Lycurgi legibus viveret, permanfuram clarissimam: sortes descriptas Spartam misit. Instauratis autem Deo hostiis, amicos et filium complexus, statuit cives nunquam religione solvere sacramenti, et conciliare sibi mortem ibi voluntariam, id ætatis tum affectus, qua neque vivere neque vitam poeniteret deponere, et quum res suæ abunde prosperæ viderentur. Igitur mortem sibi inedia conscivit, ratus virorum rempub. tractantium nec mortem otiosam, nec inertem vitæ exitum, sed eum quoque participem

capem virtutis et actionis esse debere. Sibi enim perpetratis pulcherrimis rebus interitum fore consummationem felicitatis: ac civibus, qui adjuraverant legibus se ejus, dum redisset, ufuros, bonorum se quæ paraverat per vitam, mortem relicturum asservatricem: nec falsus opinione fuit. Usque enim eo civitas illa disciplina publica et gloria principatum tenuit Græciæ quingentorum spatio annorum, utendo Lycurgi legibus, quas ex quatuordecim regibus, qui eum sunt usque ad Agin Archidami filium insequi, nemo movit: Nam Ephororum creatio, non remissio civilis institutionis, sed contentio fuit: quæ quanquam popularis appareret, optimatum vim amplificavit tamen.

30. Agide vero regnante primum pecunia influxit in Spartam, comesque pecuniæ, habendi cupido et divitiarum admiratio invasit per Alexandrum, vel potius Lyfandrum: qui invictus ipse a pecunia, patriam implevit opulentiæ cupiditate, et luxu, deportatoque ex præda auro et argento, Lycurgi convulsit leges. Quibus ante vigentibus, non civitatis Sparta repub. sed viri religiosi et sapientis vita prædita: imo sicut Herculem fingunt poetæ cum pelle et clava orbem terræ peragrasse, ulciscensem scelestos et feros tyrannos, ita hæc civitas ex una scytala et pallio dominans in Græciam volentem et lubentem, obtrivit injustas in rebuspublicis potestates et tyrannidas, bellorum arbitrium habuit, seditiones compressit,

preffit, crebro ne uno quidem moto clypeo, uno tantum legato misſo, quem illico omnes audiebant, apum more ſuperveniente duce concurrentes et ſeſe componentes. Tanta effulſit diſciplina et juſtitia illius civitatis. Quo magis miror illos qui dictitant, obedire noſſe, non noſſe imperare Lacedæmonios: et qui Theopompi regis dictum laudant, qui quum diceret quidam per reges ſtare Lacedæmonem imperandi gnaros, Imo (inquit) per cives principibus obtemperare doctos. Neque enim ſuſtinent parere iis qui neſciunt præeſſe, ſed imperantis eſt obedientiam docere: ſiquidem efficit, qui bene ducit, ut bene ſequaris. Atque ut artis eſt equeſtris finis, placidum equum et obſequentem reddere, ita eſt regiæ ſcientiæ munus efficere obedientiam. Lacedæmonii vero non obedientiam ſolum, ſed deſiderium infundebant aliis ipſos ſequendi et obtemperandi. Nempe poſtulabant hi per legatos ab iis non claſſem, non pecuniam, non copias, ſed unum Spartiatam ducem. Quem naſti, utebantur eo cum honore et metu: ita Gyliſſippo Siculi, Braſida Chalcidenſes, Lyſandro, Callicratida, Ageſilao omnes qui Aſiam incolunt. Atque hos quidem rectores moderatoresque populorum et magistratuum, illi ad quoscuque miſſi erant nominabant: dum civitatem ipſam Lacedæmoniorum ceu magiſtram vel præceptricem honeſtæ vitæ et compoſitæ reipub. reſpiciebant. Quo etiam urbane cavillatum Stratonicum apparet, joco legem ferentem et jubentem ut

T. I.

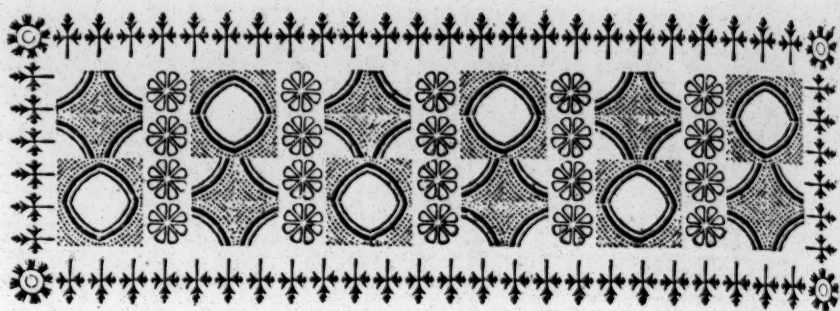
Y

Athe-

Athenienses mysteria et pompas agerent, Elienses ludos ederent, quod hoc facerent scientissime: Lacedæmonii vero, ubi peccaverint hi, eos verberarent. At fuit id dictum ridicule. Socraticus vero Antiphanes, Thebanos cernens ob Leuctricam pugnam animos attollere, nihil inter eos et pueros dixit interesse, quod ceciderint præceptorem, exultantes.

31. Atqui id caput eo tempore non erat Lycurgo, ut multis imperantem relinqueret urbem suam, sed totam civitatem ceu unum hominem censens beatam vitam ex virtute et civili trahere concordia, id spectans machinatus est et concinnavit, ut ingenui et frugi redditi et continentes, quam diutissime durarent. Hoc fundamentum Plato reipublicæ sumpsit, Diogenes item ac Zeno, omnesque quotquot commentati de his in cælum feruntur, quum præter scripta et verba reliquerint nihil. Hic, qui non scripta, non verba, sed re in lucem edidit rempublicam quam imitari nemo queat, et illis qui sapientem, qualis institui describique solet, nunquam existere posse credunt, ob oculos posuit totam philosophantem civitatem; optimo jure, quicumque unquam respub. in Græcia instituerunt, antecelluit omnes gloria. Quamobrem illum Aristoteles non satis amplios pro merito honores, quamvis habebat amplissimos, habere ait Lacedæmone. Extat enim ibi templum, ubi ut Deo anniversaria sacra ei faciunt. Fama est, quum reliquæ ejus in patriam relatæ essent, tumultum

lum de cœlo fuisse tactum; idque, si Euripidem exceperis, qui postmodum defunctus est, et in Macedonia prope Arethusam humatus, haud temere contigisse cuiquam alii inter claros viros. Hoc quidem suppetit magnum argumentum et testimonium studiosis Euripidis, quod soli ei post fata evenerit et delatum fuerit illud, quod Diis gratissimo et sanctissimo viro ante venerat. Extinctum Lycurgum alii Cirræ affirmant, Apollothemis deportatum Elim, Timæus et Aristoxenus in Creta vitam finisse, et sepulcrum ejus ostendi Aristoxenus ait a Cretensis in Pergamia juxta viam regiam. Filium tradunt eum unicum reliquisse Antiorum: quo sine prole defuncto familia ejus exolevit. Amici ejus et familiares anniversaria et conventum, qui longo tempore mansit, instituerunt: ac dies quibus conventum celebrabant, Lycurgidas appellavere. Aristocrates Hipparchi filius hospites Lycurgi memorat, quum in Creta moreretur, rogatu ejus corpus combussisse, cineresque dissipasse in pelagus: quo caveret, ne si quando reliquiæ suæ essent Lacedæmonem delatæ, tanquam ipse revertisset, et soluti essent jurejurando, rempublicam immutarent. Hæc accepimus de Lycurgo.

PLUTARCHI

N U M A.

I. **E**ST etiam de rege Numa, quo tempore vixerit, strenua concertatio: tametsi ejus familiæ stemmata ad hunc usque fatis accurate deduci videantur. Verum Clodius quidam in libro, cui titulum fecit Indicem temporum, vetusta illa acta, quum excinderent Galli urbem, abolita contendit fuisse: quæ vero nunc in manibus teruntur, esse a nonnullis in gratiam certorum hominum in nobilissimas familias et gentes, a quibus alienissimi sint, penetrantium, falso conscripta. Quum autem fama obtineat Pythagoræ Numam auditorem fuisse, partim eum Græcas literas plane negant attigisse; quasi aut sua indole et per se adspirare ad virtutem quiverit, aut præstantiori Pythagora

gora tribui barbaro, nescio cui, institutio possit regis: partim Pythagoram dictitant diu post sequutum, atque ab Numæ seculo quinque ferme remotum ætatibus: sed Spartiatem Pythagoram, qui Olympiis cursu victor fuit circa sextam decimam Olympiadem, (cujus anno tertio est regnum Numa adeptus) quum peragraret Italiam, consuetudinem habuisse cum Numa, atque in constituendo regno consiliorum ei fuisse adiutorem. Quare ex præceptis hujus Pythagoræ non pauca esse instituta Lacedæmoniorum admixta Romanis. Alias vero ortus fuit Numa ex Sabinis: Sabini colonos ferunt se Lacedæmoniorum. Cæterum ætates ad amussim exigere haud promptum sit, maxime si reducantur ad Olympionicas: quorum fero breviarium Eleum Hippiam ferunt nullis certis fultum argumentis edidisse. Nos quæ memoratu digna de Numa comperimus, exponemus exordio hoc sumpto convenienti.

2. Annus a condita Roma septimus et trigessimus agebatur, regnante Romulo, quum quinto die mensis Julii, quem nunc Nonas Capratinas vocant, sacrificium Romulus publicum extra urbem ad Capræ paludem, quam vocant, faciebat. Aderant senatus et frequens populus. Ibi atrox subito coorta tempestas, nimbusque cum procella et fragore ex aere in terram delatus, cæteram turbam perculsam in fugam disjecit. Romulus autem est ex oculis elapsus, nec deinceps vel ipse vel corpus est defuncti visum.

Unde atroci suspicione patres contacti, ac manavit vulgo fama, eos jampridem regnum exosos, quo ejus potestatem sui juris facerent, regem interemisse: jam enim asperius cum iis atque imperiosius videbatur egisse. At eam opinionem decretis ei divinis honoribus discusserunt, quasi non mortuus Romulus, sed supra sortem humanam foret. Proculus autem nobilis vir vidisse sublimem se cum armis raptum Romulum adjuravit, vocemque audivisse, Quirinum appellari se jubentis. Mox alius de creando rege motus et fluctus, nondum satis coalitis inter peregrinos et Romanos veteres animis, versavit civitatem. Nam populus inter se graviter adhuc æstuabat: et patres invicem suspecti diffidebant. Esse igitur regem omnibus placebat, sed certabatur contendebaturque non de viro tantum, sed et utra gens principem daret. Neque enim hi qui urbem cum Romulo condiderant, in animum inducebant concedere, ut recepti in civitatem et agrum Sabini imperare molirentur iis qui receperant. Contra, Sabinorum plena æquitatis erat ratio: quia extincto rege suo Tatius non insurrexissent adversus Romulum, sed regnare unum permisissent, nunc vicissim regem ex corpore suo postulabant creari. Nam nec humiliores se præstantioribus Romanis conjunxisse, et hac conglutinatione vires addidisse ex frequentia sua, corpusque illorum cum suo conjunctum ad dignationem civitatis provexisse. Atque hoc semen erat seditionis. Ne autem suspensa sine imperio
repub.

repub. discordia omnia misceret, constituunt inter se centum quinquaginta patres, ut loco Quirini singuli vicissim cum insignibus imperii solemnia sacra obirent, et jus dicerent senis horis nocturnis et senis diurnis. Hæc temporis utriusque distributio et ad æqualitatem recte comparata magistratibus videbatur, et vicissitudo summi imperii, ne id in oculos plebis incurreret, efficere: quum eundem conspicerent eodem die et nocte privatum ex rege factum. Forma ea imperii apud Romanos Interregnum appellata.

3. Quanquam autem eos apparet ita populariter et moderate præesse, non potuerunt tamen obtrectationem et murmur populi vitare, tanquam summam rerum ad paucorum arbitrium trahentes, et rempub. ad nutum suum convertentes, regem nollent. Convenit inde inter utramque factionem, ut altera regem ex alterius corpore legeret. Ita posse existimarunt potissimum tolli præsens certamen, eumque qui creatus esset, fore æquabilem utrisque, quod iis qui ipsum creassent, esset ob beneficium devinctus, et illis faveret ob necessitudinem. Quum permitterent prioribus Romanis Sabini lectionem, maluerunt ipsi regnum Sabino deferre, quam accipere regem ex illorum suffragiis Romanum. Ita re inter se deliberata, ex Sabinis creant Numam Pompilium, virum qui Romam non commigraverat: verum adeo erat inclyta apud omnes illius virtus, ut audito ejus nomine, majore plausu eum Sabini

quam illi qui detulerant regnum, acciperent. Ubi renuntiaverunt in concione quem dixissent regem, primores utriusque factionis ad eum oratum, ut ad regnum suscipiendum veniret, pariter mittunt. Curibus autem Numma celebri Sabinorum urbe habitabat, a quibus Quirites se Romani una cum receptis Sabinis nominavere. Filius fuit Pomponii illustris viri, ex quatuor fratribus minimus, divino quodam casu eadem genitus die qua Romulus condiderat Romam: ea est undecimo Calend. Maias. Hic temperatum sua sponte ad omnem virtutem animum, magis etiam doctrina, tolerantia et sapientiæ studio excoluerat. Quarum præsidio artium, non modo motus animi illos infames, verum etiam honoratam apud barbaros violentiam et fraudulentiam extirpaverat: eam demum veram fortitudinem existimans, quæ cupiditatibus animi sui imponeret rationis frænos. Ita dum simul omnem luxum domo et delicias exigit, omnibus civibus et peregrinis integrum se in iudicando et consilio dando præbet, otium suum non in luxu et quæstibus ponit, sed in religione Deorum immortalium, et in contemplanda per rationem eorum natura et potestate: ingenti nomine fuit et gloria, ut ille quem confortem regni habebat Romulus, Tatius, unicam filiam ei Tatiam nuptum daret. Nec tamen hæ nuptiæ ei tantos spiritus fecerunt, ut ad focerum migraret, sed ibidem commoratus in Sabinis est, senilem tuens patrem: simulque Tatia viri privati otium honoribus et

et splendori, quibus potuit per parentem frui Romæ, prætulit. Cæterum hanc ferunt, postquam in Numæ matrimonio tredecim annos fuisset, decessisse.

4. Hinc Numa relicta urbana vita, plerumque rusticari et errare solus voluit, egitque in lucis Deorum sacrisque pratis ac solitudinibus. Unde potissimum nata est de Dea fama, nullo Numam illum mœrore aut perturbatione mentis hominum societatem vitasse, sed sublimioris gustu contubernii et cœlestibus nuptiis potitum, ex Deæ Egeriæ ipsius amore flagrantis congressu atque consuetudine vitam beatam esse adeptum, et rerum divinarum scientiam hausisse. Haud obscurum est hæc multas resipiscere veteres fabulas, quas Phryges de Atte, Bithyni de Herodoto, et de Endymione Arcades, deque aliis compluribus, quos beatos ducebant et Diis gratos, a majoribus acceptas probaverunt. Et sane non mirum est, quum non equorum vel avium Deus, sed hominum amore teneatur, cum iis qui virtutibus excellunt, cupere eum una esse, neque respuere aut spernere hominis divini et sapientis familiaritatem. At corporis quoque humani et formæ Deum Geniumque trahi consuetudine et gratia, id vero est difficile creditu. Quanquam non absurde videntur distinguere Ægyptii, nihil prohibere quin Spiritus Dei appulsus mulieri principia infundat generationis, sed viro nullum cum Deo patere congressum vel corporis consuetudinem. Verum ignorant hi parem invicem reddere

reddere commixta communicationem. Atqui esse Diis charum hominem, atque hinc amorem illum, quem aiunt, gigni ad morum virtutisque curam, decorum id certe fuerit. Neque errent illi, qui Phorbantem, Hyacinthum, Admetum, ab Apolline fabulantur adamatos, sicut etiam Sicyonium Hippolytum; cui aiunt, quoties a Sicyone transmitteret Cirrham, sortes Pythiam, quasi sentiente Deo et exultante, dedisse, vaticinarique hunc versum solitam,

Jamque iterum Hippolyti charum caput
æquora fulcat.

Jam Pindari quoque ejusque carminum Pana desiderio captum fuisse, est in fabulis. Ad hæc Archilocho et Hesiodo, carminum gratia, fato functis, habitus a Deo honor. Sophoclis etiam vivi Æsculapium hospitio usum fama est, quæ multa ad hanc usque memoriam vestigia retinet: et defuncto alium Deum sepulturam perhibent curasse. Sed quum his fidem habeamus, quid? num abnuemus Zaleuco, Minoe, Zoroastre, Numa, Lycurgo, regna moderantibus et constitutibus respub. Deum usum familiariter? An vero potius cum his Deos dicemus, ut recta suggerant iis et moneant, esse serio congressos: poetis vero et lyricis vibrantibus, si tamen unquam, per lufum frui? Si cui videatur aliter, lata est via, ut verbis Bacchylidis utar. Sed nec altera fama, quæ de Lycurgo, Numa et similibus viris refertur, quicquam habet absurdi, quum ferocem

roces multitudinem et difficilem tractarent, multaque in civitatibus suis novarent, commentos fuisse, ut auctoritatem divinam adhiberent, illis ipsis, ad quos ista simulabant, salutarem.

5. Porro Numam annum agentem quadagesimum legati Romani acciverunt ad accipiendum regnum. Verba fecerunt Proculus et Velesus, quorum alterutrum populus ante videbatur ad regnum provecturus. Proculi veteres Romani, Tatii factio fuerat Velefi studiosa. Brevis fuit oratio eorum, fortunam delatam rati Numæ gratissimam fore. Atqui non parvi negotii sane fuit, sed multæ persuasionis et contentionis inducere eum et flectere sententiam ejus, ut ex tranquilla et quieta vita imperium reciperet civitatis in bello quasi natæ et adultæ. Igitur patre et Marcio propinquo adhibitis, respondit: Omnem vitæ mutationem lubricam homini esse; cui vero ad vitam tolerandam nihil absit, et cui res suæ satis debeant placere, eum nihil præter dementiam ex assuetis auferre et traducere, quæ si nulla re alia, quod stabiliora certe sint, præcellant incertis. Sed nec incerta sit regnandi conditio, si quis ex Romuli fortuna conjecerit; quanta nempe suspicione aspersus insidiarum structarum collegæ Tatio fuerit, quanta etiam senatum, quasi necatus ab eo, prefferit. Atqui Romulum hi vulgo (inquit) celebrant Diis fatum, divinaque ei incunabula tribuunt, et servatum infantem incredibili modo autumant. Nobis mortale genus, nutrimenta

trimenta et rudimenta sub hominibus quos cognoscitis. Laus vero morum meorum aliena est a regnatura, multa quies et otiosæ philosophiæ studium. Ingens etiam mihi est et inveteratus pacis amor rerumque quietarum, et hominum cœtus ad Deorum honorem, et ad se mutuo invitandos celebrantium, cætera seorsum agros colentium aut pascentium. Vobis, Romani, multa bella Romulus invitus fortasse reliquit. Ad ea sustinenda civitas ardentem desiderat et vividum regem. Jam multum assuetus populus est armis, et ob secundum rerum cursum alacris: neque quenquam latet tendere ad majora eum et libidine flagrare in alios dominandi, ut plane despectui sit futurus is, qui veneretur Deos, et colere iustitiam, rapinam atque bellum odisse doceat civitatem, quæ ducem potius ad bellandum, quam quærat regem.

6. His verbis repudiantem regnum Romani majorem in modum obtestari et orare, ne iterum ipsos in seditionem et bellum civile conjiceret, quum alium, in quem consensus utraque factio esset, non haberent. Jam etiam parens et Marcius summotis illis suadere et urgere seorsum eum ad recipiendum ingens et cœleste donum. Sive divitias tua contentus forte (inquiunt) non consideras, neque splendorem imperii et potentiae sectaris, quoniam meliorem a virtute possideas; saltem regni administrationem ministerium existima Dei, qui excitat, neque obsolescere et torpere istam patitur tantam

tam iustitiam. Noli itaque declinare et defugere imperium, quod sapienti viro egregiorum et magnorum factorum est stadium, in quo et Deos colere magnifice, et ad pietatem mollire liceat homines, qui facillime et promptissime ad principis se mores conformant. Hi etiam Tatium dilexerunt advenam principem, et Romuli memoriam honoribus divinis consecraverunt. Quid si victorem populum jam satietas capiet belli, triumphisque expletus et manubiis, sedatum principem et iustitiæ cultorem ad civitatem legibus et pace temperandam exoptat? Qui si vel immodico et infano bellandi ardeat studio, nonne satius sit habenas tenentem alio divertere fervorem ejus, patriæque atque universæ Sabinorum genti florentem civitatem et opulentam necessitudine et amicitia copulare? His accesserunt (ut fertur) fausta prodigia, contentioque civium ejus et studium, ut divulgatum est quid adferrent legati, rogantium iret, atque regnum capefferet ad unanimitatem et concordiam inter cives conciliandam.

7. Ut in eam sententiam descendit, re divina facta Romam profectus est. Prodiit ei obviam incredibili desiderio senatus populusque. Fœminæ eum festis acclamationibus exceperunt. Ad sacras ædes hostiæ cæsæ, tantaque omnium fuit lætitia, quasi non regem, sed exciperet civitas regnum. Ut in forum descenderunt, Spurius Vettius, qui per eas horas erat interrex, misit Quirites in suffragia; omnesque suffragiis illum regem dixere.

dixere. Cui quum insignia regni deferrentur, sustinere iussit, sibi insuper Deo opus esse, qui regnum confirmaret. Ita una cum auguribus et sacerdotibus in Capitolium ascendit: Tarpeium collem appellabant tunc Romani. Ibi princeps augurum eum capite velato ad meridiem convertit, atque a tergo adsistens, dextra in capite Numæ imposita, precatus est, et in omnem partem circumlatis oculis, si qua auspicia vel ostenta Dii darent, observavit. Mirum interea tantæ multitudinis in foro stantis silentium erat, expectantis et in eventum suspensæ, quousque secundæ et faustæ aves conspectæ a dextra vertebantur. Tum Numa veste regia indutus ex arce ad populum descendit, exceptusque est, ut vir religiosissimus et sanctissimus, plausu et complexu. Inito regno protinus cohortem trecentorum, quibus stipatus Romulus semper fuerat, quos appellaverat Celeres, exautoravit: neque enim diffidere fidem sibi habentibus, neque imperare diffidentibus in animum induxit. Inde duobus flaminibus Diali et Martiali, tertium Romuli addidit, quem vocavit Quirinalem. Nam et priscos flamines nominabant a pileis quibus caput tegebant, quasi pilamines (ut proditum memoriæ est) Græcis dictionibus tunc plus quam hoc seculo Latinæ linguæ immixtis. Quas enim ferebant lænas reges, Juba vult *χλαίνας* esse, et ministrum in æde Jovis pubescentem puerum dici Camillum, quo nomine Mercur-

Mercurium nonnulli Græci a ministerio appellavere.

8. Quum hæc instituisset Numa ad conciliandam sibi benevolentiam et gratiam populi, illico civitatem ferri modo rigidam et bellis efferatam, ad humanitatem parat et iustitiam mollire. Et revera illa tunc erat, quam vocat æstuantem civitatem Plato. Nam ab origine audacissimi quique et pugnacissimi, quos ferocitas et projecta conglobaverat temeritas, illuc undique confluerant, crebrisque expeditionibus et bellis perpetuis aluerat illa civitas et propagaverat vires, ac sicut quæ altius defixa sunt magis ipsa agitatione firmantur, ita invaluisse ex periculis videbatur. Tam elatum et ferocem populum non vulgaris nec mediocris artis esse ratus tractare et reflectere ad pacem, a religione consilium mutuavit, Sacrificiis plurimum et supplicationibus atque choreis, quæ ipse obibat dispensabatque, conjunctam venerandam gravitatem cum suavi oblectamento et festivo habentibus, mulcens ac pertractans fervidos et martiales animos; interdum metum Deorum injiciens, et spectra dæmonum horrenda tristesque voces nuntians, domabat atque deprimebat spiritus eorum superstitione. Unde percrebuit præcipue sapientiam hanc et eruditionem ex Pythagora hausisse Numam. Magna enim ex parte hic reipubl. suæ institutionem, philosophiam ille in Numinis studio et congressu posuit. Exteriores fastum quoque et cultum eadem ac Pythagoras mente dicitur sumfisse.

sumsisse. Fertur enim ille ita mansuefecisse aquilam, ut certis vocibus sisteret et devocaret supervolantem: item in conventu Olympiaco transeuntem femur aureum protulisse, aliasque commemorant monstrificas ejus artes et facta. Quare scripsit Timon Phliasius,

Pythagoram technis captantem nominis
auram

Vita et mulcentem blandis sermonibus
aures.

Sed Numæ fabula Deæ cujuspiam aut nymphæ montanæ amor, et arcanum cum ipso contubernium, ut supra diximus, erat, mutuaque cum Musis consuetudo. Pleraque autem divinationes suas contulit in Musas. Unam peculiariter atque eximie venerari præcepit Romanis, Tacitam eam nominavit: quod viri videtur esse Pythagoreum silentium commemorantis et honorantis. Jam hujus de statuis scita, undequaque Pythagoræ placitorum sunt germana. Neque enim ille sensui aut ulli dolori expositum rerum principium esse, sed invisibile, incorruptum, sola mente existimavit apprehensibile. Hic etiam vetuit Romanis hominis vel bestię formam tribuere Deo; neque fuit ulla apud eos ante vel picta vel ficta imago Dei, sed primos centum septuagintr annos templa extruxerunt et cellas Diis, simulacrum per id temporis nullum habuerunt; nefas putantes angustiora exprimere humilioribus, neque concipi aliter Deum

Deum quam mente posse. Ad hæc, sacra respondent plane cultui et ritibus Pythagoricis : incruenta enim erant, ac fere farina, libaminibus ex vino et rebus simplicissimis parabantur. Aliis præterea argumentis urgent exterioribus horum contubernium. Quorum unum est, quod donaverunt Pythagoram Romani civitate, ut auctor est in libro quodam Antænorî dicato comicus Epicharmus, vir antiquus et ex schola Pythagorica. Alii quod unum Numa ex quatuor filiis suis nomine Pythagoræ filii appellaverit Mamercum. Ab illo Æmiliam quoque gentem patriciis insertam nomen referunt traxisse, regemque blando eo nomine expressisse illius in dicendo lepores et venustatem. Nos etiam Romæ ex multis accepimus, quum narrarent ex oraculo, quod olim iusserat Romanis ut sapientissimo et fortissimo inter Græcos statuas apud se locarent, duas æneas in foro posuisse, unam Alcibiadis, alteram Pythagoræ. Verum hæc ambiguitatis sunt plena, quæ certe stultæ sit pertinaciæ prolixius agitare vel adstruere.

9. Jam etiam sacerdotum, quos pontifices vocant, adscribunt ordines et primordium Numæ, aiuntque ipsum inter eos pontificem maximum fuisse : inde ducto vocabulo (ut nonnulli volunt) quod Deos curent, qui potestatem et arbitrium habent omnium rerum. Sunt qui a dictione, Posse deducant, exemptis quibusdam literis, præcipiente sacerdotibus legistatote sacrificia facere quæ possent, nec, si quod intervenerit majus im-

T. I.

Z

pedimentum,

pedimentum, iis vitio vertente. Maxima pars nomen omnium absutdissimum approbant, neque aliunde quam a sacris, quæ peragebantur in pontibus, sanctissimis et antiquissimis hos cognomen invenisse: quorum tuendorum et reficiendorum, ut cæterorum perpetuorum et solemnium sacrorum, ad hos sacerdotes cura pertineat; neque enim licitum esse, sed nefas putare Romanos pontem sublicium solvere. Dicunt enim hunc ex oraculo quodam totum absque ferro fuisse clavis ligneis junctum: lapideus multis sæculis post ædificatus ab Æmilio quæstore est. Immo sublicium quoque referunt Numa recentiorum ab rege Anco Martio Numæ ex filia nepote fuisse excitatum. Pontifex maximus instar est interpretis et vatis, vel potius sacrorum antistitis, qui non tantum publicarum ceremoniarum agit curam, verum etiam sacrificia privata observat, et vetat solemnia excedere, docetque quibus hostiis Dii colendi vel placandi sint. Insuper virginum Vestalium custos erat, quarum item consecrationem et perpetui ignis, quem asservant hæ, curam et religionem assignant Numæ: sive puram et incorruptam ignis naturam integris et impollutis credidit corporibus, sive infœcunditatem et sterilitatem assimilavit virginitati. Siquidem in Græcia quoque sicubi servetur æternus ignis, sicut Delphis et Athenis, viduæ extra ætatem positæ nuptiarum, non virgines præfunt ei. Qui si forte extinctus fuerit, ut Aristionis tyrannide sacra lucerna Athenis,

Athenis, et Delphis, templo a Medis incenso, belloque Mithridatico atque Romanorum civili una cum ara fuit deletus ignis; negant eum fas esse ex alio accendi igne, sed novum et recentem parandum, eliciendamque puram ac liquidam ex sole flammam. Succendunt eam scaphiis cavatis in æqualia latera orthogonia trigonalia, quæ ex circumferentia in unum centrum sunt devexa. His solis obversi radii undique flagrantés coguntur et contrahuntur ad centrum. Ita quum ipsum aerem dividunt attenuatum, tum levissimum quodque atque aridissimum appositum fomentum inflammant extemplo, quod accipiant reflexione radii corpus et ictum igneum. Ac nonnulli apud virgines Vestales præter ignem illum æternum depositum nihil arbitrantur: alii sacra quædam nulli conspecta alii condita ibi esse. De quibus quatenus audire et dicere fas est, differuimus in vita Camilli.

10. Primas a Numa sacratas Geganiam et Vereniam perhibent, inde Canuleiam et Tarpeiam, post adjecisse duas prioribus Servium: hunc numerum ad nostrum ævum retentum. His Vestalibus virginitas a rege tricennalis præscripta. Ejus primo decennio, quæ ad ceremonias pertinent, discunt, medio funguntur sacerdotio, tertio alias instituunt: quo exacto spatio liberum iis est nubere, et relicto sacerdotio aliam instituere vitam. Quam facultatem paucas aiunt amplexas, neque fuisse sequutis lætam, sed poenitentiae et moerori per reliquum vitæ implicatas,

cæteris religionem incussisse, ut ad senectutem usque et mortem in virginitate persisterent. Tribuit his ingentes prærogativas, inter quas testamenta vel superstitie patre nuncupandi jus, et sine tutore vel curatore liberum rerum suarum arbitrium, ut quibus tres sunt liberi. Prodeuntibus in publicum lictores apparent. Sicui forte occurrerint ad supplicium rapti, is mortis poena eximitur. Jusjurandum autem exigitur a virgine, fortuitum fuisse et inconsultum nec præmeditatum occursum. Is qui fellam curulem earum subit dum vehuntur, necatur. Ob alia peccata virgines Vestales cæduntur a pontifice maximo. Interdum nudam, quæ deliquit, loco obscuro et obtenso velo castigat. Stupri vero comperta, juxta portam quæ dicitur Collina, viva defoditur. Tumulus ibi intra muros terreus est, in longum porrectus (agger Latino sermone vocatur) in eo ædicula subterranea extruitur modica, gradus habet quibus descenditur superne. In ea lectus ponitur stratus et lucerna accensa, eorum quoque quæ ad victum sunt necessaria, primitiæ quædam minutæ, ut panis, aqua in ampulla, lac, oleum; quasi corpus abominentur maximis consecratum ceremoniis fame conficere. Damnatam lecticæ indunt, atque undique obnubunt eam, vinciuntque loris, ut ne vocem quidem mittere illa, quæ valeat exaudiri, queat. Ita eam per forum devehunt. Decedunt autem via omnes taciti, prosequunturque sine voce, atque ingenti cum
mœstitia.

mœstitia. Neque est spectaculum illic ullum magis horrendum, nec tristior facies civitatis ulla alia est die. Ubi ad locum illum est lectica delata, apparitores ei vincula demunt, pontifex maximus ante supplicium preces quasdam arcanas tensis ad cœlum manibus peragit. Inde educit obvolutam, atque in scalis, qua defensus est in domunculam, constituit, tum avertit se cum aliis sacerdotibus. Postquam illa descendit, retrahuntur scalæ, et ædícula multa injecta desuper humo contegitur, donec complanatum solum aggeris sit. Ad eum modum plectuntur quæ sacram virginitatem immi-
nuerunt.

11. Ferunt Numam ædem quoque Vestæ sacro igni orbicularem circumjecisse, ut ibi asservaretur, adumbrans non effigiem terræ, quasi ea Vesta sit, sed universi mundi, cuius in medio ignis sedem locant Pythagorei, eamque Vestam nominant et Unitatem. Terram vero non putant immobilem, neque mediam tenere regionem gløbi, sed esse in gyrum circum ignem suspensam, neque numerari inter elementa mundi præcipua et prima. Eadem Platonem volunt jam senem de terra sensisse, alio eam loco reponentem, medium vero domicilium alteri cuiquam attribuisse præcellentiori.

12. Pontifices præterea iusta funebria, quibus opus est, præscribunt, quos edocuit Numa, nihil ut eorum polluere arbitrentur, sed ut Deos inferos quoque colerent, qui præstantissimam nostri partem recipiant;

præ cæteris eam quam appellavit Libitinam, Deam præsidem eorum quæ defunctis sunt feralia peragenda, sive ea Persephone, sive potius (ut arbitrantur Quiritium eruditissimi) Venus sit; haud male uni virtuti numinis rationem ortus et obitus adscribentes. Idem luctus certis ætatibus et temporibus finivit; ut puerum trimulo minorem ne quis lugeat, majorem, ne plures menses quam ille annos vixit, usque ad duodecim: nec quenquam ullius ætatis ultra. Longissimam luctus diem decem mensibus terminavit, quod spatium viduis quoque abstinendi a morte viri præfinitum est a secundis nuptiis. Quæ ante nupfisset, ea bovem foetam illius lege immolabat. Multorum quoque Numa aliorum sacerdotiorum fuit author. Eorum duo commemorabo, ex quibus elucet in primis illius religio, Saliorum et Fecialium: siquidem pacis Feciales arbitri fuerunt, qui mea quidem opinione, nomen ex officio suo trahentes, disceptatione comprimebant certamina, neque prius quam abscissa omni juris obtinendi spe ad arma iri sinebant. Pacem enim Græci vocant, quum verbis non vi mutuas controversias diremerunt. Feciales Romani frequenter commeabant ad eos qui injuriam inferrent, poscebantque ut benevole se gererent. Si non acquiescerent, Deos testati multa, diraque sibi ipsi ac patriæ suæ, ni iuste injuriam vindicatum irent, imprecabantur: ita indicebant illis bellum. Intercedentibus his, aut improbantibus, neque militi licebat neque Regi Romano arma movere,

move, sed ab his auspicandum ei bellum ut justo duci erat, inde quid expediret, expendendum. Ac cladem quidem illam Gallicam his violatis ceremoniis invec̃tam urbi, fama est. Nam quum obsiderent Clusinos barbari, Fabius Ambustus in castra missus legatus fuit ad impetrandam obseſſis pacem. Qui duriore accepto responſo, deſunctum ſe munere ratus legationis, præcepſ arma induit pro Cluſinis, ac bellicoſiſſimum inter barbaros ad pugnam provocavit. Obtinuit quidem victoriam oppreſſo Gallo: verum legentem ſpolia ubi Galli agnoverunt, miſſo Romam caduceatore vocaverunt Fabium in crimen, quod bello non indiſto, præter fœdera, præter fidem arma in ipſos tuliffet. Ibi agentibus in ſenatu Fecialibus, ut Gallis dederetur, confugit ad populum Fabius, ſtudioque plebis perrupit periculum. Mox Gallorum agmen Romam rapuerunt, urbemque excepto Capitolio delevere. Cæterum hæc in hiſtoria Camilli explicantur fuſius.

13. Saliorum vero ab hac cauſa proditur origo. Octavo anno regni Numæ, peſtilentia quæ per Italiam vulgabatur, urbem quoque vaſtabat. Percuſſis civibus, tradunt peltam æneam in manus Numæ cælitus deſapſam; de hac mira prædicafſe regem ex Egeria ſe et Camœnis accepifſe, eſſe ea arma ad ſalutem urbis miſſa, et ſervanda cum undecim aliis, quæ pari figura, amplitudine, et forma facienda erant, ne quis fur commode propter ſimilitudinem intervertere

cœlestem illam valeret. Camœnis item eum consecrandum campum et circumjecta prata, ubi plerumque cum ipso congregiebantur: fontem quo irrigatur campus, sacrandum virginibus Vestalibus, cujus aqua lustrarent et aspergerent quotidie penetralia. His fidem factam narrant ex eo quod morbus statim conquieverit. Eam itaque peltam obtulit Numa artificibus, excitavitque eos similes ad effingendas. Torpentibus cæteris Veturium Mamurium insignem opificem ita expressisse effigiem, atque adeo similes omnes repræsentasse, ut ne ipse quidem dignoscere ultra Numa posset. Horum igitur custodes et ministros Salios constituit. Dicti autem Salii sunt, non (ut nonnulli fabulantur) ex nomine Salii viri Samothracis vel Mantinæi, qui armatum tripudium tradidit: verum ab ipso potius tripudio, quod saltando obeunt, quum mense Martio sacras peltas per urbem ferunt trabeati, balteis latis fucincti æneis, galeasque æneas in capite gerentes, ac minutis pugionibus ad peltas concrepantes. Reliquum vero saltationis, pedum est opus: motus enim edunt in gyrum haud inconcinnos et varios, modulis citatis et frequentibus cum robore et agilitate. Eas peltas ancilia ex figura vocant. Neque enim circulus est, neque, ut pelta, circumferentiam reddit, sed habent incisuram lineæ tortuosæ, cujus apices curvaturas habentes, et densitate in se concurrentes curvam figuram reddunt; aut a voce Græca cubitum denotante, quo gestant ancilia.

Hæc

Hæc Juba, affectans a Græcis hoc nomen derivare, prædicat. Potest etiam ἀπὸ τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς, quod superne demissum fuisset, nomen esse inditum, vel ab ægrorum medela, quam ἄλυσιν Græci, vel a ficcitatæ liberatione, αὐχμοὺς nominant, vel a malorum depulsione, quæ ἀνάσχεσις dicitur. Unde Castorem et Pollucem Athenienses Ἀνακας appellant: si utique est ad sermonem Græcum deflectendum. Præmium artis Mamurio tributum autumant fuisse carmen quoddam, quod in illius memoriam Salii tripudio illo peragunt. Sunt qui Veturium Mamurium esse aiunt, qui celebratur: Veterem alii memoriam.

14. Sacerdotiis ita constitutis, regiam (quæ etiam hodie ita dicitur) juxta ædem Vestæ ædificavit; ubi plurimum egit, res divinas perpetrans, aut instruens sacerdotes, aut cum iis ex ardore religionis tempus transigens. Alteram habuit domum in colle Quirinali, cujus adhuc locum ostendunt. In pompis et omnibus in supplicationibus sacerdotum antecedeabant per urbem præcones, feriasque et justitium indicebant. Siquidem, ut Pythagoreos aiunt non permittere ut obiter quis adoret et supplicet Diis, verum ut domo statim mente ad id meditatus accedat, ita censuit Numa decere, nihil ut cives rei divinæ audirent vel viderent perfunctorie vel solute, sed vacui curis aliis, velut summo negotio religionis adverterent ani-

animum, viasque a strepitu, crepitu, gemitu, et omnibus quæ comitantur necessarias et vulgares operas, ad sacras præstarent puras : quorum vestigium nonnullum vel hoc ævo manet Romæ. Quum nempe consul auspicatur vel immolat, Hoc age, proclamant. Qua voce eos qui assistunt, admonent ut componant se ad id quod agitur. Reliqua etiam hujus edicta magna ex parte præceptorum Pythagoricorum fuerunt æmula. Sicut illi præcipiebant, Super chœnicem ne sedeas, Gladio ignem ne verses, Peregre proficiscens ne te convertas, Diis superis imparia immoles, inferis paria ; quorum cujusque sensum tegunt ad vulgas. Eodem modo Numæ quædam instituta rationem habent involutam ; ut sunt illa, Ne libes Diis ex vite non putata, Ne sacrifices sine farre, Circumagas te dum Deos adoras, sedeas quum adoraveris. Quorum duo prima terræ culturam præcipere, ut pietas partem, videntur. Conversio adorantium simulacrum rotationis mundi dicitur esse. Quin magis videatur, qui adorat Deos, quando orientem spectantibus templis aversus est ab ortu, eo se flectere, et mox convertere ad Deum, orbem conficiens et committens ex ambobus consummationem precum. Nisi quid hercle simile Ægyptiis rotis innuit, et significat hæc figuræ mutatio, nihil esse in rebus humanis stabile, sed quo verterit et volverit vitam nostram Deus, contentos esse nos et boni debere consulere. Confidere vero ab adoratione, omen esse dictitant ratarum

tarum precum, et felicitatis in posterum durabilis. Aiunt etiam quietem divisionem esse negotiorum, quasi actionibus prioribus sine posito confideant coram Diis, ut auspicientur ab iisdem alias. Nec vero impedit quicquam quin hoc cum superioribus congruat, assuefaciente nos legislatore, ne pacem Deum occupati, vel in transcurso velut properantes poscamus, sed ubi vacat et otium est.

15. Ex huiuscemodo disciplina ad religionem ita placida civitas evasit, ita expavit Numæ virtutem, multa ut nova reciperet non abhorrentia a fabulis, nihil rata absonum aut impossibile, quod ille fusciperet. Fertur ille aliquando frequentes cives invitasse ad epulum, sordidaque vasa et cœnam plane frugalem plebeiamque apposuisse. Cœpta cœna intulisse sermonem, Deam sibi familiarem adesse, ac repente domum ostendisse poculis instructissimam pretiosissimis, mensasque epulis variis atque apparatu magifico affluentes. Omnem vero excessit fidem quod de ejus cum Jove proditum est colloquio. Fabulantur enim duos lares, Picum et Faunum in montem Aventinum, quum nondum comprehensus muris esset vel habitaretur, fontibus autem largis scateret et lucos haberet opacos, commeare solitos. Hos cætera Satyris aut Titanum genti comparaveris : at medicamentorum scientia, præstigiarumque magicarum technis similia dicuntur Idæis dactylis, ut Græci vocant, commentos peragraffe Italiam. Eos

Numam

Numam autumant comprehendisse, quum fontem, ex quo potare solebant, vino miscuisset et melle. Captos in varias se vertisse formas, effigiem suam deposuisse, novasque ob oculos objecisse et horrendas imagines. Verum ubi teneri se valido nexu et inenodabili senserunt, cum alia multa præcinnuisse futura, tum fulgurum procurationem edocuisse, quæ in hanc diem cepis, crinibus, et mænis peragitur. Alii negant illos lares prodidisse ei hanc procurationem, sed eos Jovem cœlo devocasse incantamenti, atque hunc infensum præcepisse Numæ ut capitibus procuraret. Quum exciperet Numa, Ceparumne? dixisse eum, Hominum: Numam autem denuo præcepti diritatem avertentem interrogasse, Crinibusne? At quum respondisset Jupiter, Animatis: tum Numam addidisse, Mænis: hæc instructum ab Egeria dixisse, ac discessisse Jovem propitium: Locum vero inde appellatum Ilicium: Atque procurationem ad eum modum peragi. Fabulosa hæc et ridicula hominum illius seculi studium religionis, quod excitabat assuetudo, indicant. Ipse Numa (ut ferunt) adeo fuit divina fiducia fretus, ut quum ei aliquando adesse hostes annuntiatum esset, arridens dixerit, Ego vero sacra facio.

16. Hunc memorant primum Fidei et Termini templa excitavisse. Fidem autem constituisse Romanis maximum jusjurandum, quod etiamnum observant. Terminum publice et privatim in finibus agrorum immolant

molant hoc tempore animalia, olim vero hostia erat inanima: Numa sapienter docente eos debere Deum Terminalem, quum pacis sit præsens et arbiter iustitiæ, cæde purum esse. Videtur vero plane hic rex agrum Romanum terminasse, quum noluisse Romulus mensura proprii prodere rapinam alieni: siquidem vinculum terminos esse, si servarentur, virium; et injuriæ indicium, si non servarentur. Neque sane latus initio ager fuit Romanus, sed eum magna ex parte comparavit Romulus bello, quem divisit totum Numa egenæ plebi, quo et necessitatem, quæ inferendæ injuriæ causa sit, tolleret, ac populum ipsum ad agriculturam verteret: sic enim is una cum solo mansuefieret. Quippe institutum aliud nulum tam acrem amorem et celerem inducit pacis, quam vita rusticanâ; quæ audaciæ bellicæ quantum propugnatio postulat proprii, retinet, libidinem vero violentiæ et rapiendi refecat. Quamobrem agriculturæ Numa et quietis illecebris implicans cives, atque hanc ut morum magistram potius, quam opulentiæ conciliatricem amplectens, distribuit agrum in partes, quas pagos vocavit, singulisque custodes præfecit et arbitros. Interim inspexit ipse eos, atque ex operibus conjecturam capiens de moribus civium, alios ad honores et authoritatem provehebat, socordes et ignavos castigabat probris et convitiis.

17. Præ cæteris ejus institutis commendatur populi per artificia centuriatio. Nam
civitas

civitas quum ex duabus constare gentibus (sicut diximus) videretur, vel distaret potius, neque ullo modo coalescere in unum sustineret, nec quasi eluere illas factiones et discrimen, sed certaminibus assiduis partium et contentionibus conflictaretur; reputans corpora rigida, et quæ per se commiscerentur ægre, temperari mutuo comminuta et concisa, atque exiguis portionibus coire; interesse putavit ut multitudinem in plures diffecaret partes, utque conjiceret ex his in alia discrimina, atque ita primum ingens illud diffidium obliteraret distractum et disseminatum in minuta. Divisit autem civitatem per artes tibicinum, aurificum, fabrorum, tinctorum, futorum, coriariorum, ærariorum, figulorum: reliquas artes in unum coegit, fecitque ex omnibus corpus unum, collegiaque et concilia atque sacra cuique sectæ decentia attribuit. Ita primum sustulit ex urbe factiones, ne hi Sabini, illi Romani; hi Tatii, illi haberentur et vocarentur Romuli cives. Atque hæc distractio consensus et temperamentum est cum omnibus omnium facta. Laudatur item inter acta ejus publica correctio legis, qua patrius erat liberos distrahendi, a qua excepit eos qui in matrimonio essent, si contraxissent patris consensu et jussu nuptias. Durum enim existimavit tanquam libero collocatam matrimonium tenere servi.

18. Libavit et rerum cœlestium studium, non consummate quidem, nec pingui tamen Minerva. Nam Romuli regno menses habuerunt

buerunt temere confusos, quum partim nec viginti dierum, partim quinque et triginta, alios plurium computarent; rudesque discrepantis cursus lunæ et solis unum hoc tenerent, ut esset annus CCC LX dierum: Numa inæqualitatis variationem undecim diebus animadvertens discrepare, quod lunaris trecentis quinquaginta quatuor diebus constet, solaris vero expleat CCC LXV, geminatis undecim hisce diebus, mensem intercalarem duorum et viginti dierum, quem Mercidinum vocant Romani, mensi Februario altero quoque anno inseruit. Cæterum hoc ejus remedium imparitatis, opem requirebat majorem. Ordinem etiam retexit mensium; ac Martium, qui erat primus, tertio loco posuit. Primum locavit eum qui fuerat sub Romulo undecimus, Januarium. Duodecimus et ultimus tunc Februarius erat, quem nunc habent secundum. Plerique tamen adjunctos quoque ab Numa hos contendunt Januarium et Februarium; ab exordio vero constitisse decem mensibus annum, ut apud nonnullos barbaros tribus, et in Græcia apud Arcadas quatuor, sex in Acarnania, Ægyptiis menstruus annus fuit, mox quadrimestris, ut ferunt. Qui idcirco quamvis regionem colant maxime novitiam, habentur vetustissimi, et numerum annorum in annalibus suis infinitum supputant, mensibus scilicet inter annos annumeratis.

19. Romanos vero in menses decem, non duodecim, annum descripsisse docet postremi vocabulum, quem nominant Decembrem.

Mar-

Martium ordine primum dictum fuisse ex eo liquit, quod eum qui est ab hoc quintus Quintilem appellent, sextum quoque Sextilem, et ita deinceps reliquos. Si vero Martio Januarium et Februarium prætexuissent, contigisset ante dictum mensem Quintilem nominari, sed septimum numerari. Et quidem verisimile sit, dicatum Marti a Romulo Martium, dictum ab eo primum fuisse; secundum Aprilem, qui nomen a Venere, quam Ἀφροδίτην nominant Græci, traxit: quo mense faciunt huic Deæ sacrum, mulieresque calendis redimitæ myrteis coronis lavant. Quidam non a Venere nomen fortitum, sed quemadmodum simplex se nomen habet, ideo Aprilem ferunt denominatum hunc mensem, quod vere tunc adulto, plantarum germina aperiat et explicet. Id linguæ Romanæ consentiens est. Proximum dicunt a Maia Maium: Mercurio enim sacer est. Junium a tempore anni. Sunt nonnulli qui ab ætatibus indita his duobus nomina ferant: dicuntur enim qui graviore ætate sunt, maiores: juniores, qui minores. Residuorum mensum quemque ab ordine sicut numeraverunt, ita nominarunt, Quintilem, Sextilem, Septembrem, Octobrem, Novembrem, Decembrem. Post Quintilis a Cæsare qui devicit Pompeium, Julius: Sextilis a secundo principe, cui cognomen fuit Augusto, vocabulum habuit. Succedentes appellationibus suis transnominavit Domitianus, verum haud id diu. Quo trucidato receperunt suas, atque alter September

ber, alter vocatur October. Novissimi soli, quod a primo nomen habuerunt ex ordine, fervavere. Illi autem qui adjecti a Numa vel traducti fuerunt, Februarius, quasi lustralis sit. Februo enim Purgo significat: plantasque expiant eo tempore, et Lupercalia (quod solemne lustrationis pene est æmulum) celebrant. Primus ab Jano dictus est Januarius. Me quidem tenet opinio, Numam Martium a Marte appellatum primo loco movisse, quod artes civiles studeret in omni re præferre bellicis. Nam Janus inter vetustissimos illos sive Genius sive Rex, civilium artium fuit cultor, vitamque feram atque immitem dicitur immutavisse. Unde bifrontem fingunt eum, quod aliam ex alia faciem rationemque accommodaverit vitæ.

20. Est ejus templum Romæ bifore, quod belli januam vocant. Hoc aperiri bello, et claudi pace composita, solemne est: quod certe difficile, aut etiam raro factum est: quia perpetuo ob latitudinem implicatum est imperium bello, dum cum circumfusus undique barbaris nationibus colluctatur. Tantum Cæsaris Augusti ævo, oppresso Antonio, fuit clausum; et ante non diu M. Attilio et Tito Manlio consulibus, sed mox fuit armis motis refferatum. Numa vero regnante ne unum diem quidem visum est patuisse, sed tres et quadraginta continuos annos mansit occlusum: ita res bellica prorsus et undiquaque tollebatur. Non solum enim cicuratus et demulcitus populus

T. I.

A a

Roma-

Romanus iustitia et placiditate regis fuerat: sed et circumjectæ civitates quasi aura quadam et vento salubri illinc afflatæ, cœperunt invertere se, ac desiderio fuerunt capti omnes iustitiæ, pacis, agrorum colendorum, liberorum in otio educandorum, et venerandorum Deorum: festi dies, ludi, convivia, invitationesque tuto inter se commeantium, et conversantium Italiam tenebant, omni virtute et æquitate tanquam ex fonte Numæ sapientiæ ad omnes permeante, et undique permanente illius tranquillitate: ut nec grandiloquentiæ poeticæ consurgere ad illorum temporum conditionem valuerint, qui canunt,

Hastæ ubi prælongæ, et durorum acies
gladiorum

Fœda situ nimio, obducta et rubigine
squallent,

Nec tuba dat sonitum, inque aurem dor-
mitur utramque

Secure.

Neque enim bellum vel seditio ulla, neque novatio in repub. Numa regnante extitisse refertur, immo nec adversus illum ipsum odium ullum vel livor, vel ex affectatione regni insidiæ vel conspiratio hominum. Cæterum sive Deorum metus pro eo (ut putabatur) excubantium, sive virtutis reverentia, sive fortuna secunda, vitam hominum ab omni labe servans sub ejus regno immunem et integram, clarum dedit exemplum et testimonium voci Platonis, quam ille non paucis seculis post non dubitavit de

de repub. proferre, Tunc demum solutos malis mortales et liberatos fore, si forte divinitus regia potentia cum mente copulata philosophica, valentiorum improbitate virtutem et superiorem reddidisset. Etenim ipse beatus revera est vir sapiens. Beati etiam auditores sermonum, qui ex ore promanant sapientis. Fere enim nec vi opus ibi sit, nec minis ad multitudinem; immo ipsi, virtutem quum in illustri et claro exemplo, vita imperantis cernunt, evadunt sponte sapientes, seque ad innocentem, et beatam vitam, in amicitia et temperantia componunt, in qua optimus est omnis praesidii finis, et dignissimus omnium ille regno sit, qui ad eam vitam et statum deducere valet populares. Hæc præ cæteris videtur Numæ perspexisse.

21. De liberis ejus et uxoribus in diversum trahunt authores. Alii conjugem eum præter Tatiam non habuisse, neque liberos extra unam filiam Pompiliam dicunt fuisse. Alii præter hanc quatuor habuisse filios edunt, Pomponem, Pinum, Calpum, et Mamercum, quorum unumquemque pro sapiam et claræ successionem gentis reliquisse. Pomponis enim esse Pomponios sobolem, Pini Pinarios, Calpi Calpurnios, Mamerci Mamercios: quibus etiam ex illo cognomen Regibus sit inditum. Tertii hos, quod gratiæ id harum familiarum dederint, et imagines ab Numæ successionem iis condonavertint falsas, insectantur, Pompiliamque reclamant ex Tatia editam, sed ex alia

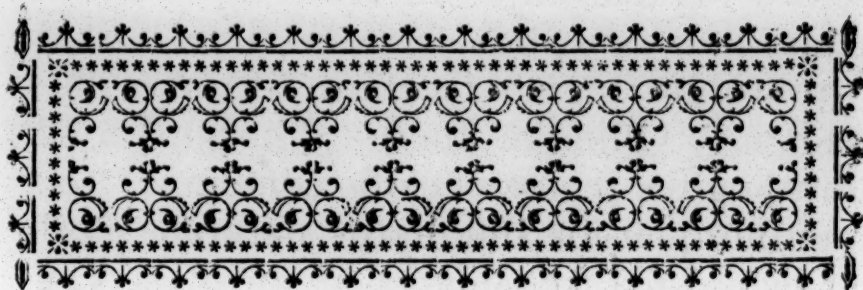
fuisse uxore, quam post regnum adeptum duxerit, Lucretia. Omnes certe Pompiliam consentiunt Martio nupsisse. Martius hic filius fuit illius Martii, qui ad regnum suscipiendum Numam impulit. Is enim simul cum eo commigravit Romam, et honoris causa allectus in senatum fuit. Post obitum Numæ, Tulli Hostilii competitor regni quum repulsam tulisset, conscivit sibi ipse mortem. Cujus filius Martius, qui in matrimonio Pompiliam habebat, hæsit Romæ, et Ancum Marcium, qui Tullo Hostilio in regno successit, procreavit. Hunc moriens Numa (ut traditur) quinque natum annos reliquit. Fuit excessus ejus non celer neque repentinus, sed senio et lenta ægritudine pedetentim contabuit, ut scripsit Piso. Decessit non multo plus quam octogenarius.

22. Vitam ejus socii et amici populi, qui ad exequias ejus convenerunt, etiam funere cohonestaverunt, allatis publice donis et coronis. Senatores lectum subierunt, ac sacerdotes Deorum præsentibus eum sunt prosequuti: Reliqua multitudo immixtis fœminis et pueris, non tanquam justis assisterent senis regis, sed quasi efferret quisque ex charissimis unum in flore ætatis sublatum, cujus desiderio teneretur, ita cum ejulatu et planctu sequuti sunt. Corpus ex præcepto ejus, (ut fama est) non cremaverunt, verum duas arcas lapideas fecerunt, quas condiderunt sub Janiculo. Quarum in una cadaver ejus positum fuit, in altera libri sacri, quos ipse, ut in Græcia legum scriptores

scriptores tabulas, quas Cyrbas vocant, conscripserat. Cum autem adhuc vivus sacerdotes quæ scripserat edocuisset, et iis omnium habitum mentemque impressisset; sacras tabulas una cum corpore iusserat humari, censens non tuto arcana mortuis committi literis. Eadem ductos ratione nec Pythagoreos memorant præcepta sua scripto mandare, sed memoriam et disciplinam earum sine scriptis idoneis viris instillare. Ac quum perplexæ illæ et arcanæ, quas vocant, in geometria rationes et commentationes essent indigno cuiquam divulgatæ, denuntiare Deos contenderunt, magna aliqua et inusitata clade se admissum illud scelus persequuturos; ut merito sit ignoscendum iis qui tam multis concurrentibus affinitatibus familiaritatem Numæ conciliare nituntur cum Pythagora. Valerius Antias scriptum reliquit, duodecim volumina de rebus sacris, duodecim item Græca alia de studio sapientiæ in ea arca condita fuisse. Quadringentis fere annis post P. Cornelio, M. Bebio coff. magnis imbribus quum tumulus perruptus esset, eruit arcas illas eluvies. Earum opercula defluxerant, atque altera prorsus inventa inanis sine ullis reliquiis aut vestigio corporis humani. In altera commentarii reperti, quos dicitur legisse qui tum prætor erat Petilius, et in senatu jurasse, non videri sibi jus vel fas esse, ut ea scripta in vulgus ederentur; quare delati in comitium libri cremati fuisse. Ita omnes bonos et probos viros laus etiam fato functos a tergo

grandior insequitur, quum brevi post emarcescat invidia, cujus antevertat quorundam etiam fata extinctio. At vero illius gloriam sequutorum regum fecerunt fortunæ illustriorem. Quinque fuerunt, horum novissimus pulsus regno in exilio consenuit: reliquorum quatuor absumptus naturali morte est nemo, sed tres insidiis circumventi occubere. Qui proxime Numam regnavit Tullus Hostilius, quum plurimas illius virtutes, præcipue et supra cæteras religionem ludibrio habuisset, atque eum lacerasset, ut inertiae authorem et effœminatum, convertit cives ad bellum. Atqui ne ipse quidem ferociæ inhæsit suæ, sed ex morbo gravi et vario mutavit sententiam, ac superstitioni succubuit longe a pietate Numæ remotæ. Quo etiam superstitionis morbo magis ac magis alios infecit, ut fama est, fulmine ictus.

QUANDO

1. **Q**UANDO Numæ et Lycurgi vitam contexuimus, illorum quæ de utroque in medio ponuntur, non prætermittimus (etsi operosum sit) colligere discrimina. Nam quatenus conveniant, liquet ex actibus, in quibus sunt moderatio eorum, religio, artes civiles, facultas erudiendi, et quod rudimentum condendarum legum petierit uterque solum a Deo. Quibus autem privatim bonis uterque præstiterit, primum in Numa est regni adeptio, in Lycurgo traditio. Hic enim, quum id obtineret, reddidit, ille quod non ambierat accepit: hunc dominatum in se privato et alienigenæ dedere, alter ex rege se privatum fecit. Pulchrum est certe comparasse innocentia regnum: pulchrum item regno antiquiorem duxisse innocentiam. Quippe hunc ita conspicuum, ut dignus regno videretur, virtus reddidit: alterum ita evexit, ut repudiaret regnum. Deinde, quomodo musici lyras, laxam hic et luxu diffluentem intendit Spartam: ille Romam ferocem et intentam laxavit. At plus negotii fuit Lycurgo. Non

enim lorica exuere, neque ponere docuit cives ferrum, sed aurum et argentum remove, lectosque et mensas ejicere sumptuosas; neque omissis armis festos dies agitare et sacra facere, sed repudiatis cœnis et comessationibus in armis et palæstris desudare et meditari. Unde ille benevolentia et reverentia sui dicendo civibus omnia persuasit, hic periculis et vulneribus ægre evasit superior. Lenes tamen Numæ et blandi modi, qui ex impotentibus et flagrantibus moribus ad quietem populares et justitiam inflexit, delinivitque. Quod si illud adversus Ilotas institutum compellamur inter acta Lycurgi referre, atrocissimum facinus et teterrimum, longe moderatiorem et humaniorem fuisse legistatorem Numam dixeris: Quippe ipsis quoque servis, more introducto ut Saturnalibus una cum dominis eadem epularentur mensa, libertatis gustum præbuit. Nam institutum hoc quoque ferunt a Numa, qui voluit ut qui in colendo juvissent, partem hi ferrent anniversariorum fructuum. Aliqui id fabulantur illius, quæ fuit ævo Saturni, æquabilitatis durare vestigium, quo tempore nemo servus aut dominus, omnes vero propinqui et pares habebantur.

2. In summa videtur uterque pariter ad continentiam populum et ad frugalitatem composuisse; cæterarum virtutum, ille fortitudinem magis, justitiam hic sectatus. Nisi sane ex destinata administrationum utriusque natura et usu, quæ diversa fuerunt, dissimili

dissimili quoque studio opus esset. Neque enim compescuit arma ob ignaviam Numa, sed innocentiae causa : neque ad nocendum Lycurgus, sed ne opportuni essent injuriis, bellatores cives effecit. Itaque quum quod luxuriaret in civitate, uterque exsecaret, et expleret quod abesset, necessario magnas invexerunt rerum mutationis. Jam descriptio et digestio reipub. plane plebeia Numæ et popularis, ex aurificibus, tibicinibus, et futoribus confusum quendam et varium admodum conflantis populum : tetrica vero Lycurgi, et res ad optimates trahens, fordidas artes evertit in fervorum et inquilinorum manus : ipsos vero cives scuto et hastæ alligavit, ut bellorum artifices et famuli essent Martis, nihil aliud docti nec commentantes, præterquam ut audientes ducibus essent, et superarent hostes. Liberis enim (ut semel vere essent liberi) omnis interdictus quæstus fuit. Curam quærendæ pecuniæ, ut ciborum et cœnarum ministerium, servis delegaverat et Ilotis. Nullum Numa talem delectum habuit, tantum militarem repressit rapacitatem. Reliqua compendia non constrinxit, nec istam emovit inæqualitatem, verum accumulandi opes in immensum jus fecit, gliscentis et irrepentis effuse in urbem inopiæ securus. Obsistendum vero initio statim erat avaritiæ, quum nec magna disparitas, sed æqualis esset et indiscreta omnium fors, ut fecit Lycurgus : declinandæque illius noxæ, quæ non leves fuerunt, sed infinitorum et gravissimorum malorum, quæcunque

quæcunque acciderunt, fontem et originem prbæuere. Jam lex agraria neque Lycurgum suggillavit inuicta, neque omiſſa Numam. Illi enim baſin et fundamentum conſtituendæ reipub. commodavit ea æqualitas: hic, quia nuper diuiſus ager fuerat, non putavit aliam moliendam partitionem, nec movendam priorem adhuc (ut videtur) inconcuſſam.

3. Quod attinet ad nuptiarum et ſtirpis augendæ communicationem, qua omnem æmulationem e reipub. uterque recte atque prudenter ſuſtulit, non concinunt undequaque. Sed Romanus, quum eſſet ei copia liberorum, exoratus ab alio qui ſobolem quæreret, permittebat ei uxorem, quum dimittendi eam prorſus commodandique alteri atque inde recipiendi eam arbitrium haberet: Lacedæmonius retinens domi uxorem priore manente fœdere conjugii, uſum uxoris permittebat ad ſtirpem propagandam exoranti. Multi etiam (ſicut diximus) domum invitabant alios, ex quibus putabant potiſſimum venuſtos et probos filios poſſe procreari. Quid igitur intereſt inter hæc inſtituta? niſi quod vehemens hæc et effuſa ſit erga conjugem æquanimiſ in iis quæ perturbant ita pleroſque et urunt, ut mœſtam per æmulationem vitam traducant: illa verecundam quandam habent ſimplicitatem, quæ nuptias prætexit, adeoque intolerantiam conſitetur commodandæ conjugis. Præterea curam puellarum reſtrinxit ad pudorem muliebrem et verecundiam Numa arctius: Lycurgi ſoluta

luta prorsus et fluxa in jocos incurrit poetarum : *φαινομηρίδας* enim vocant eas, velut Ibycus, quod incessu coxas retingerent : et *ἀνδρομανεῖς*, quasi virosas et in viros infano ardentes amore, ut Euripides qui ait,

Quæ cum choro juvenum suas vastant
domos,
Coxis apertis et peplis fluentibus.

Nempe virginum tunicæ imæ non habebant pinnas confutas, sed explicabantur, et totum incessu aperiebant femur : id quod clarissime hisce versibus ostendit Sophocles,

Stola caret, tunicam induens Hermione
Dilabidam reteggit femur juvencula.

Unde procaciores dicuntur fuisse, et primum adversus ipsos viros viriles. Quippe domi omne imperium habebant, publice vero de rebus maximis et dicebant et libere consultabant. Numa autem matronis dignationem apud viros et honorem, quem, ut raptas placarent, indulserant iis regnante Romulo, conservavit : cæterum magna verecundia sepsit eas, curiositatem detraxit, sobrietatem docuit, silentium tenere assuefecit, vino prorsus interdixit, dicere ne de rebus quidem necessariis permisit sine viro. Ac quum fœmina aliquando causam in foro pro seipsa dixisset, fama est senatum Deum consuluisse ecquid hoc exemplum urbi porteret. Quam autem obedientes et modestas

deftas præbuerint fe, exempla docent improbarum. Sicut enim apud nos memoriæ mandant hiftorici, qui primi fanguinem civilem fuderint, aut arma fratribus intulerint, aut extiterint parricidæ, ita recensent Romani primum nuntium uxori nullo exemplo Spurium Carviliū remiffiffe, anno ab urbe condita trigesimo ducentefimo; primam vero Pinarii uxorem, Thalæam nomine, iurgia habuiffe cum focru Gegania, Tarquinio regnante superbo. Ufque adeo honefte ac decore temperatæ leges erant conjugales a legiflatore.

4. Jam cæteræ virginum institutioni etiam leges de nuptiarum tempore conveniunt. Lycurgus maturas et viri appetentes elocat, quo ea confociatio, impellente jam natura, benevolentia et amoris potius quam odii et timoris contra naturam coactarum effet occasio, corporaque firmiora effent ad uterum ferendum atque enitendum; velut ad nihil nuberent, quam ad pariendum. Romani natas duodecim annos et minores jungunt nuptiis; ita potiffimum corpus et mores puros illibatosque in manum viri cefcentes perventuros. Sunt autem fuperiora (ut patet) ad liberorum procreationem magis naturæ confentanea, hæc ad vitam conjugalem aptandis moribus accommodatiora. At vero in regendis pueris, eorum cœtibus habendis, instituendis, confociandisque, ad cænasque et exercitationes et ludum componendis atque poliendis, nihilo Numam vulgari legiflatore arguit Lycurgus præftare; quum

quum ille parentis vel libidini vel ufui permittat adolescentium disciplinam, five quis agricultorem reddere filium, five fabrum lignarium, five ærarium, five tibicinem voluerit. Quasi non ad eundem finem formari a prima ætate et flecti moribus debeant, sed sicut vectores, qui navem alius alia de re et consilio conscendunt, urgentibus periculis metu rerum propriarum in medium confu-
lere, alioqui respectum agere unumquemque rerum privatarum. Ac vulgares quidem legislatores minus culpandi, quod vel scientia vel potentia deficient. At vero sapienti ad regnum accito populi nuper collecti et nihil repugnantis, ubi prius elaborandum erat, quam in puerorum disciplina et juventute subigenda, ne dissidentes neve turbulenti evaderent moribus, sed mox ab incunabulis ad unum figurati et conformati scopum virtutis contendant inter se? Id quod Lyncurgo profuit cum ad alia multa, tum ad legum conservationem. Nam parvi fuisset momenti jurisjurandi religio, nisi per disciplinam et institutionem leges puerorum moribus quasi tinxisset, et nutrimenta ardenti studio imbuisset institutorum suorum. Unde præcipua et prima ejus legum capita amplius quingentos annos, tanquam acri et valida infecta tinctura viguerunt. Sed quo præcipue destinaverat Numa actiones suas, ut in otio et tranquillitate ageret Roma, protinus cum ipso expiravit, et ab excessu ejus biforem ædem, quam clausam tenuerat ipse, quasi revera ibi constrictum domans bellum

bellum utrinque aperuerunt, cædibusque ac sanguine inundaverunt Italiam. Ita elegantissimus ille et æquissimus status ne modico quidem tempore duravit: quippe vinculo deficiebatur institutionis. Quid ergo, roges, nonne in melius fecit re militari Roma progressum? Quæstio hæc apud homines, qui progressum in pecuniâ et luxu et imperio potius quam in securitate, tranquillitate et continentia cum innocentia conjunctis collocant, longum flagitet responsum. Et quidem id ipsum pro Lycurgo dicas facere, quod Romani, ubi a Numæ disciplina discesserunt, tanta incrementa imperii sumpserunt: contra Lacedæmonii, simul atque instituta deseruerunt Lycurgi, ex summo potentiæ apice ad infimam reciderint sortem, amissoque Græciæ imperio, fuerint in periculum excidii adducti. Illam tamen haud dubie prærogativam habet Numa insignem et divinam, quod hospes ad regnum vocatus cum fuerit, omnia cum benevolentia mutaverit, et moderatus sit civitati nondum consentienti, nullis ad id armis usus vel vi, quomodo adversus populum optimates duxit Lycurgus, sed sapientia et justitia solum omnes conglutinaverit et colligaverit.

FINIS TOM. I.

NOTÆ et EMENDATIONES

Gul. Xylandri, Hermanni Cruferii, Henrici
Stephani, Dacerii, Solani, Bryani et
aliorum.

P A G. 2. Πύκλης ὅπως ἐς χεῖρας.] Solenne est Plutarcho,
Poetarum versus solutos, vitis suis inferere, unde sæpe
exoritur styli nitor et elegantia. Hoc ex Sophocle transtulit, qui
sic in Trachyniis,

Ἐρῶμι μὲν νῦν ὅστις ἀντανίσταται

Πύκλης ὅπως ἐς χεῖρας, ἢ καλῶς φρόνει. *Dac.*

P. 2. Νόμον ἔγραψε.] Sic scripsisse puto, ut καὶ νόμον
ἔγραψε accipiatur pro καὶ ἐκ τοῦ νόμου ὃν ἔγραψε. Sic enim et
alibi, hanc orationis structuram, apud eum invenisse mihi
videor. *H. Steph.*

Ib. Ξηραλοιφεῖν.] i. e. sub dio, et ad Solem ungi, ut fiebat
in palæstrâ. ἀνευ λειψῆς ἀλείφειν. Ceromate nempe, seu oleo cerato,
athletæ ungebantur cum cærtaturi erant. Hoc ergo interdicto,
servis erat vetitum palæstram inire.

Ib. Γηράσκειν αἰεὶ.] Legendum αἰεὶ, secundum MS. est
enim versus pentameter. *B.*

P. 3. Ὡς τε πολὺς.] Lego ὥς κεν πολὺς, metri causa. *B.*

Ib. Ἀφίκηται.] Melius in MS. ἐφίκηται, consequatur :
et versu sequenti ἔβης, nisi legas ἀρμολία, congrua.

Ib. Μασσαλίας Πρωτος.] Phocæenses coloni condidere Mas-
siliam, qua amnis Rhodanus in mare influit. Et Duces Classis
Simos et Protis fuere. Just. L. 43. c. 3. Protus ergo est nomen
proprium viri, ut observant Vossius et Dacerius. Hinc Aristot-

teles apud Athenæum l. 13. tradit esse γένος ἐν Μασσαλία μέχρη
νῦν Πρωιάδαι καλούμενοι. B.

P. 4. Ἐμπεδον ἐστίν.] Scriptum est etiam ἔμπεδον αἰεὶ. H. Steph.

Ib. Ἀλλὰ παίζων.] Si distinguas, ἀλλὰ παίζων ὥς, ἵοικε
προσχερήσασθαι, nec delendum ὥς, nec mutandum προσχερήσασθαι
in προσεχερήσατο. Quod voluit Stephanus. B.

Ib. Περιάγων.] Probo παράγων, ut MS. habet. Sic idem
Solon dicitur, μεσικῇ παραπέμπων ἐαυτὸν, et Sympof. l. 3. c. 6.
νῦν παράγει καὶ καλεῖνάζει τὴν φύσιν. B.

P. 5. Ὡς δῆλον.] In MSS. καὶ legitur, forte utrumque ad-
mittendum ὥς καὶ δῆλον. B.

Ib. Εἰλείαι.] Diogenes Laertius in Solone, habet, φέριαι. B.

Ib. Ἐκ νεφέλης.] Non hic Solonis mentem cepit Plutarchus.
Non enim his verbis, causas rerum physicas exponere, sed
orientem Pisistrati tyrannidem prædicere voluit : quod liquet ex
hoc Disticho, quod prætermisit Plutarchus,

Ἀνδρῶν δ' ἐκ μεγάλων πόλεις ὄλλυται. εἰς δὲ μονάρχην

Δῆμος αἰδρεῖς ἐὼν δαλοσύνην ἔπεισεν. Id est

Viris autem ex magnis urbs perit, et in Monarchæ

Populus insciens servitutem concidit.

Vid. Laert. L. 1. Seg. 50. et A. Gellium L. 17. c. 21.

Ib. Θάλω μόνον.] Omnes scripti μόνον. rectissime. B.

P. 7. Σχεῖν παρ.] Legitur etiam καλασχεῖν. H. Steph.

Ib. Πράττοινα.] Melius MSS. πρᾶττοινα καὶ συνιαττομένη, ut
congruat cum αὐτῷ. B.

P. 8. Ὡς δυσυχής.] Invenitur et ὡ δυσυχής. H. Steph.

Ib. Φήσαντος δὲ ἀνθρώπου.] Multo rectius in MSS. φήσαντος δὲ
καὶ τῷ ἀνθρώπῳ. καὶ enim sententiæ necessarium est, et bis in hac
narratione occurrit τὸν ἀνθρώπου cum articulo. B.

P. 9. Τὸν φιλόσογον.] Omnino legendum, τὸ φιλόσογον,
cum omnibus Bodl. MSS. quod paulo supra vocatur τῆς ψυχῆς
ἀγαπητικόν. B. Sed ad ἄνδρα satis commodè referri potest.

Ib. Θεραπεύοντες.] Rectius θεράποντες. MSS. B.

Ib. Διαλεγόμενοι.] In quibusdam est διαμαχομένους. Illud
præferendum, quia de Philosophis sicut Thalete, res agitur, qui
de hujusmodi argumentis differere solebant. B.

P. 10. Πρὸς χρημάτων πεπαῦσθαι εἴρησιν.] Vox πεπαῦσθαι
suspecta, variis conjecturis agitata est. Rutgerius legit πιπιῖσθαι,
Baudius, πείθισθαι, Cruserus vertit, consilium mutuari, quasi
legisset πιπιῖσθαι. Dacerius ex MS. παραβιάχθαι probat.

Nec

Nec tamen omnia occupata; locus est et pluribus conjecturis, aut enim *πεπαιδευθαι*, aut *πεφράχθαι*, quod sensu convenit cum *παρὰλειλάχθαι*. Quod si *πεπαυθαι* reddatur, quietum esse, sedatum, non perturbatum, non necesse est ut mutetur: Cui favere videtur locus in Pyrrho, ἀπειρηκὼς πρὸς τὴν πολυλείαν καὶ πεπαυμένος. *B.* Obscuritas ex brevitate enata: locum sic reddo. Neque ergo ad paupertatem confugiendum est, quo detrahatur metus amittendi opes, nec in solitudine amicorum transigenda vita, ne timor eorum faciendi jacturam mœrore mentem conficiat, nec ex cœlibe vita quærendum præsidium contra dolores quos invehit liberorum interitus, sed omnes hæ perturbationes, ratione sedandæ, et refrœnandæ.

P. 12. Κίχρεϊ.] Lege Κυχρεϊ, ut omnes MSS. *B.*

P. 13. Τῶν Πολεμίων.] Fortè, τὰ τῶν πολεμίων, quid hostes agerent. *B.*

P. 15. Ὑπὲρ τῆς ἱεροῦ.] Melius MSS. *περὶ*, quia sequitur ὑπὲρ τῆς θεῆς. *B.*

P. 16. Ἐἰς τὸ μέσον. Recte abest τὸ in MSS. *B.*

Ib. Προσφαίνεσθαι.] Scribendum arbitror *προφαίνεσθαι*. *H. Steph.*

P. 17. Πεπαυμένης.] Διαπεπαυμένης, in quibusdam cod. legitur. *H. Steph.*

Ib. Τοσαῦτα.] Necesse puto *εἰς* præfigi, ut quidam codices habent; In quibus etiam pro *διερώσης* legitur *διατάσης*. *H. Steph.*

P. 18. Ἐπὶ τῇ ξίνῃ.] Præfero lectionem, *ἐπὶ τὴν ξίνην*, quod istam constructionem alibi quoque observarim. Dicuntur autem, *πιπράσκεισθαι ἐπὶ*, vel *ὡς τὴν ξίνην*, etiam si in eâ non vendantur, quia nimirum venduntur ἀχθησόμενοι *εἰς τὴν ξίνην*. *H. Steph.*

P. 19. Τὸ πρῶτος.] Rectè τὸ πρῶτον, omn. Bod. MSS. *B.*

P. 20. Γενομένην.] Malim *γενησομένην*. *B.*

Ib. Ὅσπερ ἔσπασεν μέγα.] Hos Trochaicos tetrametros catalecticis emendarunt P. Victorius, Muretus, et Xylander. hic legendum *ἐκ ἀνέσπασεν μέγα*, et versus sequens a *δίκλινον* ordiendus. *B.*

Ib. Ἦθει.] Legendum in prima persona *ἦθειλον*, et sunt verba de se, non de Solone loquentis. Xyl. Si de Solone accipias, certe *ἦθει* legendum metri causâ. *B.*

Ib. Οὐμὲν δ' ἀμαρτῆν.] Omnes Bodl. *ἀμαρτῆν*, quod verum puto: Hesychius, *Ἀμαρτῆν, ἀμα καὶ ἐπακολούθως, ὡς Ὅμηρος χρῆται*. Ita igitur versum reddo. Animorum simul et mentis experts.

370 NOTÆ et EMENDATIONES.

Postea præfero cum iisdem τυρανίσας, ut sit purus trochæus, in secundo loco : deinde, ἀπὸ πλεῖστον, ut Xylandro et cuivis obvium. *B.*

Ib. Ἀσπὸν δεδάσθαι.] Ἀσπὸν δέξειν, Ἀπὸ τῆ, τὸ σῶμα ἐκδέξειν. Vide Sch. Aristoph. in Nubibus, v. 441.

P. 21. Ἀγρίστον ἦν.] Pulchrè conjecit A. ἀνεκλὸν ἦν. Ubi tolerari poterat. *B.*

P. 22. Συνάδειν.] Potius συνάδει, Ex suâ enim cognitione, non aliorum sententia loquitur.

Ib. Δαλεύσαν.] Recte δαλεύσαν et ἐλευθέρα, exhibent MSS. *B.*

Ib. Ὅρεος Attici vocabant, libellos vel titulos, ædibus et agris oppigneratis affixos, qui significabant ea creditoribus obligata esse. *Suid. Dac.*

Ib. Καὶ τῶν ἀγωγίων.] In his verbis, ad Solonis versus, quos pro arbitrio suo mutat et mutilat alludit. Qui integros vult legere, Aristidem adeat, aut Canteri varias Lectiones.

P. 23. Ὑπηρέισαν.] Fortè συνυπηρέισαν. *B.*

P. 24. Τῇ βελεύεσθαι.] Legitur et βύλεσθαι. *H. Steph.*

Ib. Ἑτέρα.] Addit δὲ, Florentinum Exemplar. forte δὲ, scilicet. *B.*

P. 25. Τριακοσίων.] Error est in numero : debet esse διακοσίων, aut ejusdem Censûs erit hæc civium classis cum priorî. Et sic legi in quibusdam, notat Steph. *B.*

P. 26. Κυριεύοντας.] In quibusdam MSS. legitur κυριεύσοντας, In aliis κυρίως ὄντας. *B.*

Ib. Ἐξίσωσιν.] Lectionem alteram ἀξίωσιν, præfert Steph. quod ad κυρίως ὄντας pertineat : ego vero ἐξίσωσιν verissimum puto, quod ad omnia illa præcedentia referat, in quibus æqualem illam potestatis distributionem a Solone factam, inter omnes omnium ordinum cives noster descripserat. Idem censet Dacerius. *B.*

Ib. Ἐπαρεῖ.] Forte melius ἐπαρεῖν. *B.*

Ib. Λαβεῖν δίκην.] Salmasius conjicit, λαχεῖν δίκην, legendum, *B.*

Ib. Βλαβένιος.] Legitur, βιασθένιος ἢ βλαβένιος. *H. Steph.*

P. 27. Τὸν νόμον.] Aut τὸν dele, vel lege τῶν νόμων. *H. Steph.* MSS.

P. 29. Νομισματός.] In quibusdam, scriptum est τιμήματος. *H. Steph.*

P. 30. Μειοκίσει.] Malim μειοκίσει, eodem modo quo supra φαίη τις ἄν. *B.*

P. 31. Θρηεῖν ποιημένα.] Addit MS. glossæ loco, ἥτοι ἔμμελγα

ἑμμείρα διὰ σίχων. Sic in Marcello, exercitus sequebatur ἄδων
 πεπονημένα μέλη. Plinius in Panegyrico, vocat *Meditatum*
Carmen. B.

P. 32. Πονῆνα ταπεινῶσθαι.] In MSS. legitur πονῆν, rectissi-
 mē. Male nempe distrahebatur illud τα, a sequente voce, quam
 τεῖαπεινῶσθαι, scripsisse Plut. censeo. B.

P. 34. Τελέονιας.] Corrigit Gul. Canterus γελείονιας, quod
 Γελέων, erat unus ex Ionis filiis: verum Noster, hæc tribuum
 nomina non ab Ionis filiis, sed a variis vitæ rationibus deducta
 fuisse refert. Ergo retinendum τελέονιας, censet Dacerius, ab
 antiquo vero τελέω, dare, tribuere. B.

P. 35. Ὅσον ἑμβάλοι.] Forte ὅσον ἂν ἑμβάλοι. B.

Ib. Συκοφάνην.] Recte MSS. συκοφαντεῖν. B.

P. 36. Πρὸς τῷ Σόλωνος.] Insignis comici juramenti for-
 mula. B. *Testor Solonem et Draconem, quorum tabulis jam*
torret populus legumina. Sic enim reddendum.

P. 37. Τῇ δ' ἀπ' ἑκάδος.] Corrige, τὰς δ', ut legitur apud
 Schol. Arist. ad Nubes. v. 1191. Postea, σελήνης ἑώρα, omisso
 ῆς. B.

P. 38. Ἀυτὲς ἔσισθαι.] Corrige αὐτοῖς ex MSS. Steph. testa-
 tur in quibusdam legi τοῖς νόμοις αὐτὲς ἔσισθαι συνήθεις. B.

Ib. Πρότερον.] Redundare videtur. Nihil enim habet, quo
 referatur. B.

41. Ὡφθησαν.] Ni multum fallor legendum ἔφθησαν :
 Mortem placidam in tanta gloria præoccuparunt (hoc enim est
 σχόντες ἔφθησαν) priusquam infortunio aliquo succedente corrum-
 peretur. B.

P. 45. Ἐἰς γὰρ.] Hi versus extant in Clemente Alexandrino
 et Diogene Laertio, cum variationibus nonnullis, nullius momenti.
 Inferi autem debet in secundo loco, integer Pentameter, qui
 librariorum incuria exclusus videtur,

Ἐἰς ἔργονδ' ἔδδεν γιγνόμενον βλέπετε. B.

P. 46. Πεφυκῶσαν.] Forte, πεπηγυῖαν. B.

P. 47. Ἐσχέει θελοσύνην. Potius ἰσχύει, jam habetis. B.

P. 48. Ὀλυμπιεῖον.] Legendum Ὀλύμπιον, secundum Plut. in
 Nicia, et Strab. L. 9. B.

P. 49. Φανίας ὁ Ἐφέσιος.] Scribendum Ἐρέσιος. Notum est
 Phaniam Ereso, vel Eresso, Lesbi oppido oriundum fuisse. Sic
 citat Laert. L. 2. S. 65. Sic bis in Themistocle, citatur Φανίας
 ὁ Λέσβιος. B.

POPPLICOLA.

P. 50. Πρὸ τέτε.] Rectius MSS. πρὸ τῷ, seu potius uno verba πρὸ τῷ. B.

P. 51. Δημοκρατίας.] Legitur etiam ἐλευθερίας. H. Steph. Sic deinceps παλίερα τῆς ἐλευθερίας. B.

P. 53. Ἀτρεΐδος.] Præfero ἄτρεπιος. Quod exhibent MSS. et deinde, εἰς ὄργην, unde forsan et ταχὺς legendum. B.

Ib. Ἀπαίτησις ἅμα.] Bene habet MS. ἤν ἅμα. B.

P. 54. ὑπέρι.] Nostrum scripsisse puto ὑπεξέσις, quæ vox multo significantior est, et sæpius ab eo usurpata, ut inferius, ὑπεκτείναι βυλόμινος. B.

P. 55. Ελαυνόμενος δὲ.] Sensus requirit vel τε, vel δὲ hoc malim. B.

Ib. Ὀρμησέ πως.] Dele πως, quia sequitur μάλιστα πως. Deinde potius, τῷ κοινῷ καὶ φιλανθρώπῳ, usitatiōri loquendi formulâ. B.

P. 56. Τὸν υἱόν.] Melius MSS. τῶν υἱῶν. B.

P. 57. Ὀυαλίει.] Recte Lapis reddit Tiberi, quod nomen alteri juvenum fuit. B.

Ib. Τὸ ἔργον.] Deleτο τὸ, multo aptior erit lectio. H. Steph.

P. 60. Συννεχθείη.] Legitur et συνδεθείη. H. Steph.

P. 61. Ὀυρσον ἄλλος.] Recte MSS. Ἀρσιον. Livio, Arsia Sylva.

P. 63. Ἐπὶ τὴν καλεσμένην.] Lege ἐπὶ. ædificabat in Summa Velia: Ibi alto et munito loco, arcem inexpugnabilem fore. Liv. L. 2.

Ib. Πομπῆς.] Legitur etiam ποροπομπῆς. H. Steph.

P. 64. Οὐίκος πόπλικος.] Reducenda est vetus Lectio, Οὐίκας πόπικας. Livius, Vicæ potæ, Lapis, vicas poscas.

Ib. Ποιῶν ταπεινόν.] Recte MSS. πειῶν ταπεινόν.

P. 71. Τύγ' ἴσοι.] Lege τύγ' ἴσο' ob versum trochaicum tetram. catalect. B.

Ib. Κλάραν.] Recte exhibet Fl. Ed. Λάραν, quod probat Dacer. Livius vocat Lartem Porfennam. B.

P. 72. Πόλι Σιγλιερίαν.] Suspicio Signiam fuisse scribendum. Non quidem nescio, Tarquinium Superbum, ejus Coloniz auctorem a Livio poni: Sed potuit vel alios auctores secutus fuisse Plutarchus, vel ea Colonia tum instaurari, vel augeri et corroborari a Poplicola. Equidem decimo tertio post anno, Livius scribit

scribit Signiam coloniam, quam rex Tarquinius deduxerat, suppleto numero colonorum iterum deductam esse. Apud Dionysium Συγκρίσιον deducta Colonia legitur, præsidii causa contra Latinos et Hernicos, secundo Poplicolæ consulatu. *Xyl.*

Ib. Ἐρμῆσιος καὶ Λακέρησιος.] Corrige ex Livio et Dionysio, Λακέρησιος. Lucretius supra vulneratus excessisse pugna dicitur. *B.*

P. 73. Ὁ Κόκλιος.] MSS. Fl. et Ald. τὸ Κόκλιος: sic inferior, τὸ Σκαϊόλαν. Vel forte, legendum postea, ἱππώνυμιον, ut initio Fabii παρωνύμιον usurpatur. *B.*

Ib. Ἐκράτησαν.] Lege ἐκράτησεν obtinuit ut Cocles a plurimis diceretur. Ut reddidit Lapis. *B.*

Ib. Χώρας ἤν.] Magis placet ὅσων, quantum agri. *B.*

P. 74. Ἀνεκρίνετο.] Falso hic autumat Dacer. nostrum aliquid omisisse. Quicquid enim Livius de Porſenæ minis memorat, hac voce satis innuitur. *B.*

P. 75. Ὁ Σανδων.] Perizonius ad Ælianum legit ὁ Σάνδωνος. Athenodorus nempe fuit Tarsensis, Sandonis filius. *B.*

P. 78. Προσσεχόμενοις.] Certe legendum προσσεχόμενοις. Lapis, accedentibus. *B.*

P. 79. Προσπερῶντας τοῖς.] Variant codices, quidam legunt προσπερῶνται, alii προσπερῶντα. Forte vera lectio est προσπερῶν τοῖς: Ipse nempe Appius obnoxius erat Belli cupidis. *B.*

P. 80. Ῥωμαίοις.] Legendum Ῥωμαῖς. *Xyl. Dac.*

P. 81. Βάλβος.] Ita est in Græco, sed cognomen ego non esse hoc Postumiae gentis puto. Postumios autem Albos cognomento fuisse notum est. *Xyl.*

Ib. Ἐτάχθη.] MSS. ἐπίχθη. Forte ἐπείχθη, Lucretius in subsidii relictus est. *B.*

Ib. Ἐκακῶς.] Elegantius legitur in MSS. ἐκακῶς et διεφθείρω. *B.*

P. 83. Ὅσων ὑπῆνεγκιν.] Constructio postulare videtur ὑπινεγκιν. *B.*

P. 84. Ποπλικόλαι.] Recte præfigitur articulus ὁ in MSS.

Ib. Καὶ Ὀυαλῆριοι.] Lege καὶ ἄλλοι Ὀυαλῆριοι. Valerii enim gentis est nomen, neque inter familiarum cognomina reponi potest. Sin ita ut puto legatur, nihil erit incommodi: intelliguntur enim reliquæ Valeriorum, qui hic non recensentur familiarum, ut Maximi, Corvini, Potiti, Flacci, Lævini, &c. *Xyl.*

P. 85. Ποιήσαιμι.] Stobæus habet καλλίποιμι, quod rectius iudicavit Davisius, ad Tus. Quæ. Cicero reddit, *inquamus amicis.* *B.*

Ib.

Ib. ἱμέρειν.] Scribe cum omnibus ἱμείρω et ἰθέλω. *B.*

P. 86. Ταμείων.] Lege Ταμιῶν. MSS. *B.*

P. 88. Μὴν κῆ.] Melius μὴν ἔτι, cum omnibus. *B.*

P. 89. Ἀφαιρέσει.] Reponē cum omnibus ἀφίσει, et postea μικρῶν ἀποσάς. *B.*

Ib. Τῇ νίκῃ] Omnino legendum videtur τῇ δίκῃ: Non enim prælio vicit Tarquinius Poplicola, sed Porſenæ iudicio, causam adversus eum obtinuit: adeoque jure dicitur περιγινόμενος τῇ δίκῃ. *B.*

Ib. Κατέλυσεν.] Multo rectius κατέλιπεν. Quod Dacer. ex MS. probat.

LYCURGUS.

P. 91. Παροκλῆς.] Legitur etiam Παροκλῆς. *H. Steph.*

Ib. Ὡς δὲ Εὐλυχίδας.] Nomen hujus scriptoris, varie a variis exprimitur. Omnium optime Pindari scholiastes habet Διυλυχί-δας, atque ita hic scribendum censeo. Certe illud δὲ, jam onerat sententiam, et ex prima syllaba vocis sequentis Διυλυχίδας profluxit. Scripsit de rebus Megaricis. *B.*

P. 93. Λέγειαι.] Scribendum videtur ὡς λέγειαι. *H. Steph.*

Ib. Βασιλεὺς ὑμῖν γέγονεν.] Popularius et gratiosius erit dictum, si legas ἡμῖν, cum Flor. Aldo et Lapo. *B.*

P. 94. Χαρίλαον.] Eundem vocat Herodotus Leobotem, Pausanias Labotam. (quod idem est) et Diony. Halicar. Eunomum. *Xyl.*

Ib. Ἐτοίμως.] In veteri exemplari est προθύμως. *H. Steph.*

P. 95. Κατεπραΐνοντο.] Vis hæc mûsicæ in sedandis animorum perturbationibus a nostro sæpius celebratur: qui eam ad hunc finem hominibus a Diis datam asserit ex Platone, in tractatu περὶ δεισιδαιμονίας, p. 290. *B.*

Ib. Κλεοφύλα.] Scribe ex MS. Κρεωφύλα. Sic Lopus. Hospitio excepit Homerum, hic Creophylus Samius. *B.*

P. 97. Ἀριθμιάδαν.] Potius Ἀριθμιάδαι, ut Fl. *B.*

Ib. Τῆς πράξεως.] Legitur etiam παραλαξέως, sed recte πράξεως, ut paulo ante, συνισάς ἐπὶ τὴν πράξιν. *H. Steph.*

Ib. Ἀρχίλαοι.] Pausanias expresse hunc Agesilaum nominat.

P. 98. Πῶς δ' ἄν ᾔνῃ.] In Libello de discrimine Amici et Adulatoris, contrario sensu hoc de Charilao iudicium legitur. Atque ita etiam in Laconicis Apophtheg. nisi quod ibi Archidamæ ascribitur. *Xyl.* Imo et eodem sensu citatur, De Invidia

et

et Odio, p. 954. Πῶς χρηστός ἐστὶ Χάριλλος ὃς ἔδδ' τοῖς πονηροῖς χαλεπός ἐστι; Jure igitur cum Gatakero doctissimo ad Antoninum, delendum esse ἔκ censeo. B.

Ib. Ὅσον ἔρυμα.] Hujus loci elegantiam nemo animadvertet, qui prius non observaverit sumptum esse loquendi genus a navium faburra, qua naves αἰωρούμεναι onerantur. Saburram autem Græci ἔρυμα vocant. Quare ἔρυμα legendum est, non ἔρυμα. Casaub. ad Strab. l. 9. Ita etiam exhibet MS. B.

P. 99. Διὸς Συλλανίης καὶ Ἀθηναῖς Συλλανίας.] Non intelligit hæc cognomina Dacerius: quocirca corrigit Σελλασίης et Σελλασίας: quia Sellasia est locus in Laconia, ad fluvium Eurotam. Dicendum erat, ad OEnunta fluvium, teste Livio L. 34. *Quinctius profectus ad Sellasiam super fluvium OEnunta.* Verum hæc est mera conjectura, quam ideo solum amplecti, quia receptæ lectionis non jam occurrat explicatio, vix necesse videtur. Quod si emendatione opus sit, legerem Διὸς Ἑλλανίης καὶ Ἀθηναῖς Ἑλλανίας, Dorice pro Ἑλληνίης et Ἑλληνίας, tanquam templum Jovi et Minervæ, non hujus vel illius loci, sed totius Græciæ præsidibus iustauraretur. Hesychius habet Ἑλλισίη, ἢ Ἀθηναῖ, si quid inde exsculpi possit. An ab Ἑλένη, Helena, Jupiter et Minerva hæc cognomina mutuarunt? B.

Ib. Ἰερὸν ἰδρυσάμενος.] Constructio requirit ἰδρυσάμενον, ut postea φυλάξαι et ἐμβάξαι. B.

Ib. Γαμωδᾶν γοριᾶν ἢ μὴν καὶ κράτος.] Hæc Xyl. ingenue fatetur se non intellexisse. Dacerius ita legit et vertit, δάμω δ' ἂν ἀγορᾶν ἤμην τὸ κράτος, *populo autem concionum potestatem relinquere.* Hæc non est Rhetræ mens, qua Lycurgo imperatum est omnes simul, tum seniores tum populum eodem in loco congregare. Nihil meminit de concionibus populi seorsim habendis. Rectissime legit MS. δάμω δ' ἀνωγὰν εἶμεν καὶ κράτος. Quod ex lege Decemvirali apud Romanos ita verto, *jussus populi et suffragia sunt*, sive, *quodcunque postremum populus jusserit, id jus ratumque esto.* Atque ita noster infra, hanc partem Rhetræ exponit: nempe, in concione plebi quidquam rogare non licere, sed τῇ ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεισῇ (γνώμῃ) ἐπικεῖναι κύριος ἦν ὁ δῆμος. B.

Ib. Δίχην.] Melius fortasse cum κατανεῖμαι, conveniret διελεῖν. H. Steph. MS.

P. 100. Ὑφεῖτο.] Potius ἐφεῖτο.

T. I.

C c

Ib.

376 NOTÆ et EMENDATIONES.

Ib. 'Οι τὰδε νικᾶν.] Lectio prorsus rejicienda, pro qua lege ex MS. οἱ καδ' ἔνεικαν, *domum attulerunt.* B.

P. 101. Χροσιώϊεραν.] In Op. Mor. p. 1395, eandem rem narrans, habet β:βαιόϊεραν, et supra, ἥς παρέλαβε. B.

P. 102. 'Επιφερομένων.] Significantior est lectio quam exhibet MS. ἐπιφορευμένων. B.

Ib. 'Ωολο.] Legendum ὤελο, cum MS. quia de Lycurgo potissimum loquitur. B.

P. 103. Τὰ ἐπιπλα διαίρειν.] Eadem narrantur in Apophth. Laconicis, cum nonnulla phrasium variatione. Sic de hac re dicitur, τὰ κατ' οἶκον ὄντα πάντας (l. πάντα, vel dele) ἐξ ἑσθ' διαίρειν. B.

Ib. Προσδεχομένους.] Melius in Apophth. Lacon. προσδεξομένους. B.

Ib. Περῶτον μὲν.] Rectius MS. μὲν γάρ. B.

Ib. Προῆλθεν ὁδῶν.] In quodam est περιῆλθεν, quod magis probo. H. Steph.

Ib. Κοινῶ νομίσματα.] Forte καινῶ, quod pro auro et argento, ferreo nummo uti necesse erat.

P. 104. Φόβος ἐμπορικὸς.] Φόβος sive *onus* non ita propriè dicitur ἐισπλιῖν εἰς τὰς λιμένας, potius φοβηγὸς, ipsa *navis oneraria* : atque huic mutationi favet varia lectio, φοβικός. B.

Ib. Προσκοπίτης ἐνὶός, καὶ προῖσχομένους.] Non dubitarim reponere προσισχομένους, at προσκόπιτης, non video in quod vocabulum mutari possit. H. Steph. Nec mutari debet, cum loco satis conveniat. B.

P. 105. Ἡ τρωμνάς, Unde pendeat hic accusativus, non video : lego ἡ ἐπὶ τρωμνάς. Sic Lapsus, *aus super strata*, et in Numa, recensetur inter exempla Spartanæ luxuriæ a Lycurgo refrænata, quod persuasit civibus τρωμνάς ἐκβαλεῖν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας. B.

Ib. Δεομένων.] Potius δεόμενα, ut cum τὰ σώματα congruat. Sic MSS. B.

Ib. Πλῆτον ἄσυχον, μᾶλλον δὲ ἄζηλον.] Hæc noster Theophrasto tribuit ; et Porphyrius ; qui citat hunc locum iisdem fere verbis : μείζον δὲ τούτου τὸ, τὸν πλῆτον ἄζηλον, ὥς φησι Θίοφραστος καὶ ἀπλῆτον ἀπεργάσασθαι. Idem pæne repetitur in Op. Mor. p. 935. ἀλλὰ πλῆτος (adde ἀπλῆτός) εἶναι (ὥς φησι Θίοφραστος) καὶ ἄζηλος ἀληθῶς. Et in Apophth. Lacon. ἄζηλον δὲ ποιήσας τὸν πλῆτον. Nullibi autem πλῆτος dicitur ἄσυχος in frequenti

frequenti hujus sententiæ citatione ; quapropter ista verba libenter expungerem, ἄσυχον μᾶλλον δὲ, quæ hoc modo textum occuparunt. Primo mendose scriptum fuerat ἄσυχον, deinde sagacior aliquis librarius, in margine correxerat, μᾶλλον δὲ ἄζηλον. Demum multo oscitantior alius, utramque tum falsam tum veram lectionem, in sententiam unam compegit. Hujusmodi interpolationum in nostro, plura exempla occurrunt. B.

P. 106. Χαλεπῶς γενέσθαι.] Scribe Χαλεπῶς. MSS.

Ib. Ὁφθαλμὸν ἀπέκοψεν.] Stephanus malit ἐξέκοψεν, quod ex Aristophane, Demosthene, Luciano confirmat : sed minus opus est aliorum Testimoniis, cum noster ipse hanc vocem de hac ipsa re usurpet in Apophth. Laconicis, τὸν ὀφθαλμὸν ἐξέκοψεν αὐτῷ, et in Sertorio, τῶν ὀφθαλμῶν ἐτέραν ἀπέβαλεν ἐκκοπέσαν. Item in Cæsare, Cassius Scæva dicitur, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπεῖς. B.

Ib. Θραπεινῆρας ὑπηρέτας.] Illud ὑπηρέτας, tanquam glossema prioris vocis delendum censeo. Certe vox utraque stare non potest. B.

P. 107. Ἐκ πονηρῶ νέυ.] Placet δὴ νέυ, ut Ed. Flor. habet. B.

Ib. Τῶν ὀυσσιῶν.] Omnino συσσίτων ex MS. reponendum. Sic deinceps τῶν συσσίτων ἕκαστος. B.

P. 108. Κυνηγῶν ἐψήσεις.] Lapsus et Amiotus, retardatum intelligunt, quasi ὀψήσεις legissent : quæ sane vox in Lexicis reperitur, alibi legisse non succurrit, ἐψήσεις quidem non quadrat. Xyl. ὀψήσεις exhibet MS. B.

Ib. Ἀγιδος γέν.] Lege ἔν, ut in Apophth. Lacon. quod suavius sequitur consonantem. B.

Ib. Ἐλευθερίας.] In quodam codice ἐλευθερίας. H. Steph.

P. 109. Κεκαδδῆσθαι.] Rectius fortasse κεκαδδῆσθαι. At κεκαδδῆσθαι longe aliud significaret, sequendo ea quæ de activa ejus voce Hesychius et Eustathius scribunt : apud quos sicut apud Suidam habemus etiam κεκαδησόμεθα. Pro κάδδος invenitur κάδδιστος, quod apud Hesych. extat. H. Steph. Κάδδιστος etiam MS. Flor. & Lapsus, unde forsitan legendum κεκαδδισθῆναι, a καδδισθῆναι ; atque ita scripsisse Stephanum puto. Nisi malis ἐκεκαδδισθῆναι, vasculo ejici. B.

Ib. Τῶν Ποσειδῶν.] Id refert factum a Dionysio Tyranno Cicero in Tusculanis, et noster in Laconicis institutis : ut in voce ποσειδῶν videatur esse mendum. Xyl.

Ib. Ἰσχυρότατον.] Recte ἰσχυρότερον exhibent MS. B.

Ib. Ἐποιεῖτο τοῖς νέοις.] Scriptum est etiam, ἔμποιε τοῖς νέοις. *H. Steph.* et MS.

P. 110. Τῆτο πρῶτον.] Repone πρῶτος ex vet. cod. *H. Steph.*

P. 112. Τῶν γενομένων.] Rectius γεννωμένων, et βλασανη, ex Apophth. Lacon. *B.*

Γυμνάς τε πολιδεύειν.] Dacerius ex MS. legit πυκλεύειν; Doctissimus Salvinus παλαίειν ex Florentino codice, utraque lectio satis convenit, sed vulgata videtur retinenda, quia inferius Lacanæ fœminæ traduntur non modo in gymnasiis, sed semper et ubique nudæ in publico versari; unde Poetarum jocos occasionem præbebant. Scribi etiam poterat πομπέειν, leviori mutatione, cum meminerit noster in Apophth. Lacon. τὴν γύμνωσιν τῶν παρθένων ἐν ταῖς πομπαῖς et in hac ipsa pagina, πομπὰς τῶν παρθένων. *B.*

P. 113. Ὑπεῖξεν ἀνὴρ.] Dele ἀνὴρ, ut Apophth. Lacon. p. 404. *B.*

P. 114. Ἐπὶ σιβάδα.] Rectius fortasse σιβάδος. *H. Steph.* Sic, p. 118. ἐπὶ σιβάδων.

Ib. Ὡσπερ αἰεὶ δεδειπνηκώς.] Malim ἄρῃ δεδειπνηκώς, modo cænatus. *B.*

Ib. Ταῖς ἀναιδὴν κοινωνίαις.] Reponendum cenfeo ἀνέδην, quod pro ἀνειμένως ponitur. Facere autem aliquid ἀνέδην, sive ἀνειμένως contrarium est ei quod dixit paulo ante μετ' ἐυλαβείας. Quum igitur concessæ illis non essent αἱ ἀνέδην κοινωνίαι, oportebat eos μετ' ἐυλαβείας φοιτᾶν πρὸς τὰς νύμφας. Neque vero quod sequitur περὶ τῆς αἰδῆς καὶ τάξεως, lectioni istī refragatur. *H. Steph.* Ita quoque Dacer. ex MS. idem exprimitur in Apophth. Lacon. per μετ' ἐυλαβείας. *B.*

P. 115. Ἐξ ἀνδρῶν μόνων.] Lego ἀνδρῶν, ex maritis solis. *B.*

P. 118. Λυκόφονας.] Apud Hesych. λυκόφανον accusandi casu legitur: aitque lingua Messeniorum ita vocari τὸν ἐχινόποδα. Echinopus autem exponitur genus spinæ, seu cardui. In Institut. Lacon. pro λυκίφονας scriptum λυκοφάνας. Xyl. λυκοφάνης exhibet MS.

P. 119. Νομοθετῆς.] Scribendum videtur νοθετῆς. Ita seniores in Institut. Lacon. dicuntur ἐπιπλήτειν juniores. et Xenop. Laced. Resp. tradit instituisse Lycurgum, τὸν αἰεὶ πάροντα τῶν πολιῶν κύριον εἶναι καὶ ἐπιτάττειν τοῖς πασι τὸ ἂν ἀγαθὸν δοκοῖ εἶναι, καὶ πολάζειν εἰς ἀμαρτάνοιεν. *B.*

Ib. Δι' ἀνδρῶν.] Lege ἀνδρῶν, suo Marte, suis viribus. *B.*

P. 120.

P. 120. Τὸ δ' αὐτὸ. Legitur etiam, τὸ δ' αὐτὸ τῦτο. H. Steph.

Ib. Καλῶς δοκεῖ.] Recte MS. καλῶς. B.

Ib. Μᾶλλον ἔξεις.] Potius mutato ordine legendum ἔξεις μᾶλλον ὅπα κῆρυσι. B.

Ib. Ὀρεθίας.] Omnino Ὀρεθίας, in qua lectione consentiunt omnes commentatores et interpretes, excepto Lapo, qui *ad aram augurii* vertit. B.

Ib. Ἐωράκαμεν ἀποθνήσκουσας.] Malim *ἐναποθνήσκουσας*, *plagis immortuos*, ut in Crasso, *ἐναποθνήσκει τοῖς τραύματιν*. Sic apud Athenæ. I. 13. Leæna Harmodii amica, ab Hippia Tyranno cruciata *ἐναπέθανε ταῖς βασάνοις*. B.

P. 122. Μόλις εἶπεν.] Hæc lectio contrarium eliciendo sensum, totum Apophthegma miserè disperdit. Jocus est in Laconicos enses qui breviores erant. Quid respondit Agis? Certe non, *atqui nos vix his gladiolis hostes attingimus*. ita confitentem haberent reum; sed *his gladiolis nos optime hostes attingimus*. Ita in Apophth. legitur; καὶ μὴν (ἔφη) μάλιστα οἱ Λακεδαιμόνιοι τῶν πολεμίων τοῖς ξίφεσιν ἐφικνῆναι. Reponendum itaque hic μάλιστα, seu (quam veram esse lectionem utriusque loci suspicor) μάλιστα, Dorice pro μήκιστα, *longissime, remotissime*. B.

P. 123. Πτωχοὶ μένητε.] In Apophth. πτωχοὶ ἦτε, ut et hic legi possit μὲν ἦτε, pro μένητε. Ibidem ἐρεῖνη pro ἐραλίημεν, quorum neutrum quadrat. forsan legendum ἐραλίη aut ἐραλίζη. apud Hesych. enim reperio ἐραλίζων, ἐρῶν, ἐπιθυμῶν. Nisi forte quis legendum existimet *ἐραλίητε*. Xyl.

Ib. Ἀνδρείοις.] In iisdem Apophth. rectius habetur ἀνδράσι. Xyl.

P. 124. Σκώπλιος αὐτὸν.] Legitur etiam κόπλιος, *obtundente*, quod malo. Sic enim in Phocione, κόπλιος αὐτὸν νεανίσκῳ ἐρωλήμασι τισί. H. Steph. Sic Op. Mor. περὶ Ἀδολεσχίας. p. 893. κοπιόμενος αὐτόποις τισὶ διηγήμασι. B.

Ib. Τὰς κακὰς.] In Apoph. est ἐχθρὰς, et dictum hoc non Archidamidæ sed Aristoni tribuitur. B.

Ib. Ἐχει τινός.] Aptius scribendum ἔχοι. H. Steph.

Ib. Ἀυτὸς ἔφη.] Recte Flor. αὐτῆς, ut in Apoph. *illam ipsam audiῖν αὐτῆς τήνας*, Dorice, pro αὐτῆς ἐκείνης. B.

P. 125. Πραγματικῆς.] Malim *πρακτικῆς*, ut in Instit. Lacon. B.

P. 126. Πειραλαβί.] Vera lectio est ἀυγάσδιο, *experire* ut extat in Instit.

Instit. Lacon. et alibi Op. Mor. p. 966. sunt etiam aliæ minutiore variationes, quas quivis loca invicem conferendo, facile dijudicabit. *B.*

Ib. Ἐρπει γὰρ.] Πέπει legendum monet acutissimus Jos. Scaliger in notis ad Varronem de re rustica : quo interprete, Alcmanis versum ita exponimus. *Ferro præponderat egregie fidibus canere.* Ita hac voce utitur noster περὶ παιδῶν ἀγωγῆς. p. 19. τῇδε καὶ κεῖσε κλίων, ὡς ἐπὶ πλάστιγος, πρὸς ὑδέρτερον ῥέψαι δύναμαι.

P. 127. Ὡς πρόχειροι.] Plane scribendum cum MS. ὥσι πρόχειροι. Sequitur enim καὶ παρέχωσι. *B.*

Ib. Πότε δὲ.] Hoc non interdum, sed semper moris fuisse prælio ingruente, bene observat Dacer. ex Xenophon. Laced. Repub. adeoque Plutarchum scripsisse τότε δὲ conjicit. *B.*

Ib. Πολεμίων παρόντων.] Legitur etiam ὁράων. Sic Xenop. Laced. Resp. ὅταν ὁράων ἦδε τῶν πολεμίων χίμαιρα σφαγιάζηται. *B.*

P. 128. Ἐπιβαινόων.] Rectius MS. ἐμβαινόων, quia rythmus ipse ἐμβαλήριος dicitur. *B.*

P. 129. Στρατιῶν.] Aptius diceretur στραλειῶν. *B.*

P. 130. Ἀφθοσίαν σχολῆς.] Malim ἀφθοσία. Ut sit, ἀφθοσία ἐν τι τῶν καλῶν ἦν. *H. Steph.*

Ib. Πραγμαλείαν.] Vel legerem πραγμαλείας, jungendo cum χερημαλισμῷ, ut habetur in Instit. Lacon. vel πραγμαλικήν, ut sit, ἐργῶδη καὶ πραγμαλικήν συναγωγήν. *B.*

Ib. Τὴν ἐλευθερίαν.] Potius τῆς ἐλευθερίας ἱαλωκῶς δίκην, ut supra δίκην ἀργίας ὠφληκότα. *B.*

Ib. Ἀδολεσχίαν.] Repone ἀσχολίαν, ex veterum codicum consensu. *H. Steph.* MS.

P. 131. Τὸ μὴ πλεῖστον.] Rectius MS. μὴ τὸ πλεῖστον. *B.*

Ib. Ἀκραῖως.] Tan. Faber corrigit ἀκράτως, ut exhibet MS. hoc valet *prorsus, admodum, sine ulla mixtura* ; illud vero, *incontinenter, intemperanter* : hoc a κραῖω misceo, illud a κραίω cohibeo derivatur. *B.*

P. 132. Πεισιγραιίδας.] Hoc ex vet. cod. repositum fuit pro Πολυγραιίδας. *H. Steph.*

Ib. Οὐδὲ ἰσχυροῖς. Recte MS. ὑδ' ἐν ἰσχυροῖς. *B.*

P. 134. Διεκόσμεσιν αὐλός.] Forte αὐλοῖς, nempe, Spartanis. *B.*

Ib. Γυναικὸς ἱερῶς.] MS. habet ἱερᾶς, forte ἱερείας. *B.*

Ib.

Ib. Πολιευμάτων διαφορὰν.] Melius διάφορων, *differentium*. B.

P. 135. Ἄλλως ἐξέπεμπον. Rectius MS. ἄλλον ἄλλοσι. B.

P. 136. Ὡς κ' ὠνείν.] Aptius cohærebit sententia legendo ὥς, B.

Ib. Ἐλευθείρων.] Forte ἐλευθερίων. Sic supra παιδείας ἐλευθερίας. B.

Ib. Στραλῖα.] Potius στραλεία. B.

Ib. Τὰς δεσποσύνας.] Verto *Dominos*, ut dominium pro domino positum μείωνυμικῶς intelligatur, sicut φιλότης apud Lucianum et alios pro amico dicitur. *Xyl.*

P. 137. Ὡς συνεπιθέσθαι.] Lege ἐν ᾧ. præpositio enim necessaria est, et absorpta fuit in syllaba finali præcedentis vocis σιισμὸν. B.

P. 139. Χρόν' ἐτῶν.] Præfero χρόνον, ut est in Inst. Lacon. MS. exhibet χρόνοις, vel χρόνων. B.

Ib. Δι' Ἀλέξανδρον, μᾶλλον δὲ διὰ Λύσανδρον.] Xylander de Alexandro dubitans, hoc de Cleandride dici conjicit, qui se a Pericle corrumpi passus sit. Sed vana conjectura est, cum pateat ex Græcis Historicis et Inst. Lacon, luxuriam primo Spartam invasisse per Lylandrum solum, qui ἰλὼν Ἀθηναίους (potius Ἀθήνας) πολὺν χρυσὸν κ' ἄργυρον ἐισήγαγε. Dele igitur δι' Ἀλέξανδρον, μᾶλλον δὲ, quæ manu correctoris adnotata, sensum in textum irreperunt. Et pluribus sane in locis, glossema ex margine in textum irrepsit. B.

P. 140. Ἐυπίθειαν ἐργάσασθαι.] Malim ἐνεργάσασθαι, ut supra ἐμποιεῖ, et infra, ἐνεργάζοιτο. B.

P. 141. Ὀνομάζοντες.] Libentius legerem νομίζοντες, quia Spartanos duces vel legatos ἀρεμοσὰς et σωφρονιστὰς a Græcis ὀνομάζεσθαι non constat. Ita Noster Thaletem vocat ἕνα τῶν νομίζόμενων ἐκείνων σοφῶν κ' πολιτικῶν. B.

P. 142. Ξενικὴν ὁδὸν.] Dacer. notat ξένην legi in MS. Florentino, atque ita legisse videtur Lapis: Sed perperam, cum in Theseo occurrat μακρὰν τῆς ξενικῆς ὁδῶ, B.

N U M A.

P. 144. Καὶ Κλώδιον.] Delent κ' Flor. et Ald. nec quidem temere. B.

P. 145. Τὸν Ἥλιον Meziriacus corrigit Δύλιον. quia illustris ille Sophista, Hippias Eliensis, Socrati coætaneus fuit, adeoque Plutarchum plus 500 annis præcessit: non itaque verisimile esse

esse nostrum de hoc affirmare, quod fero Olympionicarum catalogum composuerit. Hippias vero Delius citatur ab Apollonii Schol. ἐν ἰθὺν ὀνομασίαις et scriptor multo recentior fuisse videtur. *B.*

Ib. Πέμπτη δὲ.] Corrigit Meziriacus ἐβδόμη δὲ πέμπτη, quia Nonæ Capratinæ in Romulo dicuntur eadem esse cum Nonis Quintilibus, five Juliis: hæ autem semper in septimum diem istius mensis inciderunt.

P. 146. Τροπῆς γενομένης.] Legitur in quibusdam ταραχῆς. *H. Steph.* Sic in Romulo, p. 73. ἐπὶ δ' ἔληξεν ἡ ΤΑΡΑΧΗ. *B.*

Ib. Αὐτὸν ὀνομάζεισθαι.] Scribe αὐτὸν. *B.*

Ib. Ἡρισάν τε.] Legendum ἥρισαν ΔΕ et postea μόνον cum MS. non μόνον. *B.*

P. 147. Κυρίῳ.] Delet hanc vocem Salmasius in notis ad Vopiscum: J. Auratus legit κύριον ὄντα, atque ita Amiotus, five κυριούοντα, quibus consentiunt Dacer. et Mezir. Lapis locum sic reddit: *sex horas noctis, et sex diei Quirino, tantundem vero Tatius distribuentes*: unde mihi suspicio incidit non delendum esse Κυρίῳ, sed supplendum ΚΑ'Ι ΤΑ'ΤΙΩ, ut divisum imperium exerceretur sub utriusque et Romuli at Tatii auspiciis. Quod sequitur, rem extra dubium ponere, videtur: καὶ γὰρ ἡ διανομή τῶν καιρῶν ἑκάτεροῦ, etenim hæc temporum divisio æque in utrumque distributa, &c. Quo enim referes illud ἐκατέρῳ nisi ad Quirinum et Tatium modo memoratos? Lege itaque Κυρίῳ καὶ Τατίῳ. *B.*

Ib. Μισοβασιλείαν.] Alii, μισοβασίλειον, forma adjectivi, ac si cum σχῆμα jungeretur: sed altera lectio magis placet. *H. Steph.*

P. 148. Ἐν Σαβίνοις τῆς Κυρίῳ.] Rectius MS. τῆς Κύριον, ut Livius, Curibus Sabinis. *B.*

Ib. Ἀνακρηχθῆσι.] Auratus ex conjectura, ἀνακρηθεῖσι coactis: sic p. 131. ἔκω τῶν ἱππλῶδων ΣΥΓΚΕΚΡΑ'ΜΕΝΩΝ πολίταις. *B.*

Ib. Ὑῖος δὲ Πομπωνίς.] Legitur et Πομπίς, cui favet Val. Maximus, qui Numæ patrem Pompilium Pompium nominat. Dion. Halic. υἱὸς Πομπιλίῳ Πόμπων. *B.*

P. 149. Αὐτὸν ἐξημέρωσε.] Lege αὐτὸν, et postea, ἐν αὐτῷ. *B.*

Ib. Κάθειξιν.] Flor. et MS. καθίξιν, forte κάθειξιν. *B.*

P. 151. Οὐδ' δὲ.] Scribendum videtur περὶ ὧν δὲ. *H. Steph.* ὧν δὲ, legit MS. et sequenti linea delet αὐτῷ. Probo ὧν δὲ, et fortè pro αὐτῷ legendum αὐτῷ, confestim respondisse Pythiam. *B.*

Ib.

Ib. Ἀποδοσπίζων.] Potius ἀποδοσπίζων, ut ad Πυθ. a. referatur. B.

Ib. καὶ δ' αὖθ'.] Lege, ΚΑΔΔ' αὖθ' pro κατὰ δὲ, ut jungatur cum βαίνει. B.

P. 152. Παίζοντας.] Dele interrogationis notam cum Flor. et Ald. B.

Ib. Ἦσυχία.] Rectius scribitur ἘΝ Ἦσυχίᾳ. H. Steph.

Ib. Τρόπον τῶν γεγενημένων.] Malim ΕΓΓΕΓΕΝΗΜΕΝΗΣ B.

P. 153. Μῆτε μιν πλὴν.] Forte μήτε ΤΙ μιν πλὴν. B.

Ib. Ἐπιβελῦσαι.] MS. ἐπιβελῦσαι, forte ἘΠΙΒΕΒΟΥΛΕΥΣΘΑΙ. B.

Ib. καὶ Ῥαμύλον.] In quodam cod. καίτοι. H. Steph.

Ib. Ὁ δὲ δινός.] Recte MS. ὁ, πὶ δινός, ut continuet sententiam Numa in enumerandis suis dotibus imperio inidoneis. B.

P. 155. Διὰ χειρὸς ἔχοντας.] Malim ἘΧΟΝΤΑ, nempe, Numam. B.

Ib. Τέτοις προσῶν.] Scriptum etiam est, τέτοις προσεπιλέγεται, &c. H. Steph.

P. 156. Ἐλακαλυμμένον.] Dacerius Plutarchum falli putat, cum ex Livio constet non Numam, sed augurem velato capite fuisse. Robortellus autem testatur in antiquo cod. ita scriptum esse, ἰλακαλυμμένον αὐτός, καὶ παρατὰς ἐξόπισθον. Sic quidem tollitur discrepantia inter Nostrium et Livium; sed ego cum Dacerio mutationem istam vix admitti posse censeo. B.

Ib. Δορυφόρων.] Ex vet. additum fuit: quod abesse tamen potest. H. Steph. et abest in Flor. et Ald. B.

Ib. Διίλυσον.] Legitur et διέγνω. H. Steph.

P. 157. Οἱ βασιλεῖς.] Scriptum est etiam, οἱ τρεῖς βασιλεῖς. H. Steph.

Ib. Ἰερῶ τῷ Διός.] Lego cum MS. ἱερῶ, sacerdoti Jovis. et delendum puto secundum illud Κάμιλλον, quod redundare videtur ob præcedentem vocem, ἕως. B.

Ib. Ἐκείνη τῷ ἔρ.] Lego ΤΟΤ' ἔρ, ut Lapis, tunc. B.

Ib. Χρησαμίνη.] Constructio sententiæ monet legendum esse χρησαμίνη, et postea, δοκῶσα, ut habet MS. B.

P. 158. Τῷ θιῶ.] Potius ΘΕΙΟΥ, ut postea, τὸ θιῶν. B.

Περὶ τὸ θιῶν ἀλχιεῖα.] Hæc lectio ferri potest, sed mallem ἈΓΙΕΤΕΙΑ, ut infra τὴν περὶ τὸ πῦρ ἈΓΙΕΤΕΙΑΝ, et Πυθαγορείης ἈΓΙΕΤΕΙΑΣ, et μιν γίγαις καθιερωμένων, ἈΓΙΕΤΕΙΑΙΣ. B.

384 NOTÆ et EMENDATIONES.

Ib. Ἀποφῆναι.] Legitur et ὑποφῆναι, quod magis convenire videtur. *H. Steph.*

Ib. Γόηλα.] Hi versus occurrunt apud Diog. Laert. in vita Pythagoræ, ubi jampridem emendarunt Docti, γόηλο. *B.*

Ib. Ἡ νίαν.] Omnino sequendi Xylander et Steph. qui ἡ νίαν, *mutam*, correxerunt; quod ex MS. confirmat Dacer.

Ib. Ἀπομνημονεύοντο.] Sententiæ videtur aptior vox ἈΠΟΜΙΜΟΥΝΤΟΣ: Pythagoræ silentium imitando comprobavit. Sic infra ἀπομιμύμενος ἔ τὸ σχῆμα, &c.

P. 159. Οὐτὸ δὲ.] Inferit κὺ Flor. ante ἔ τὸ, non male, deinde lege cum MSS. Ῥωμαίους, quod probat Steph. *B.*

Ἀλλ' ἱκαλὸν.] Potius ἘΝ ἱκαλὸν, ut Flor. et Ald. et delendum prius διελίλυν cum iisdem; quod abesse etiam in MS. Sti Germani in pratis testatur Dacerius. *B.*

Ib. Τὸν ἄνδρα.] MS. habet οἱ τὸν, quod probō: et Lopus ita legit.

Ib. Ἐτεροι δὲ.] Lege ἘΤΕΡΟΝ δὲ, ad aliud procedit argumentum: supra dixerat, ἔν μὲν ἴσιν.

P. 160. Τῶν δυνατῶν.] Hæc mens loci: Pontifices inde nomen sumfisse, quod res solum quæ in potestate ipsorum essent, peragere tenerentur. Legendum itaque videtur, πρὸς ὑπεξαίρεσιν γιγνῆναι τῆνομα τῶν ἈΔΥΝΑΤΩΝ, vel ὍΤ' δυνατῶν. Sic in Κεφ. καί λγ. Ῥωμ. p. 507. pro δυνατῶν, reponendum est ex cod. Petav. ἔ δυνατῶν.

P. 161. Τάξιν ἱπέχιν.] In aliis τάξιν ἱληχιν. *H. Steph.*

Ib. Παραλιθιμένους.] Vel legendum παραλιθίμωτοι, ut ad ἀποδιδόασιν referatur, vel παραλιθίμιν, subaudito Νημῶ. Si hoc malis, tum postea συνοικισθῆναι legi necesse est cum MS. *B.*

P. 162. Ὁ φασι.] Dele ὅ, quod impedit sententiam.

Ib. Ἡλίω φλόγα.] Legitur etiam ἡλίω φῶς, κὺ φλόγα, *H. Steph.*

Ib. Αὐγὰς.] Hoc repositum fuit pro αὐτὰς. In versu sequenti legitur etiam περὶ. *H. Steph.*

P. 163. Διαληρῆσαι.] Lego ΔΙΑΤΕΤΗΡῆΣΘΑΙ, ut a λίγῳ pendeat.

Ib. Προῖσσαι.] Scriptum est et προάγουσαι, ut supra προῖσιν εἰς τὴν Ῥώμην. Pro quo perperam ante legebatur προεσθῆναι. *H. Steph.*

Ib.

Ib. Γεγονέναι.] Melior est ordo verborum apud Flor. et Ald.
ἐκ ἐξελίττης γεγονέναι τὴν ἀπάλησιν. B.

P. 164. Καθιερωμένων.] Præfero lectionem καθιερῶμενον. B.

Ib. Τῶν ἱερῶν.] Legitur etiam τῶν ἱερῶν. H. Steph. Is
nempe denotatur, qui supra ἱεροφάνη τάξιν ἐπέχει. Sic infra
dicitur avertere se μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν. B.

P. 165. Ταῦτα δὲ.] Forte, ταυτὰ δὲ. B.

Ib. ἐν ἐτέρῳ.] Non placet hoc. Quisnam enim hic alius,
sive alter locus, in quo terram statuit Plato? Tentabam ἐν
νιζίρῳ, in inferiore loco; quod a sequentibus illustratur, quibus
opponitur τὴν δὲ μίσην καὶ περιωιάτην. B.

P. 166. Τῶν δώδεκα.] Omnes legunt δέκα, quod tum ex iis
quæ sequuntur, tum ex aliis authoribus abunde probatur:
præcipue in Coriolano p. 97. Ed. Lond. ubi noster hunc ipsum
respicit locum, ut evincat decem Menses longissimi luctus ter-
minum fuisse. B.

Ib. Διδάξαις.] Legitur etiam κατὰ δίδασκαλον. H. Steph.

P. 167. Ὡς δὲ καὶ.] Recte MS. δικάει nempe πολέμῳ. B.

P. 170. Ὁ δὲ Οὐσίριον.] MS. habet ἐκ Οὐσίριον. Forsan
scripsit noster ἐκ Βεσίριον (ita enim vocatur præcedente pagina)
quæ post coaluerunt in Ὁὐσίριον. Paulo post legendum ἀλλὰ
ἐν ἐτέρῳ. Sic MSS. B.

Ib. Πρὸς ἐνοίαν.] Recte MSS. ἐνοίαν. Sic Lapsus vertit,
Speculationi vacans. B.

Ib. Ἐκ παραδόχου.] Legitur et ἐκ παραλόγου. H. Steph.

P. 171. Σκαλίειν.] Legitur etiam σαλίειν, sed altera lectio
nullos testes habet. B.

Ib. Πρὸς πολλὰς.] Omnino recte MS. πρὸς τὰς πολλὰς.
Phrasis usitatissima nostro, οἱ πολλοί, qui in hac et in aliis quam-
plurimis cum Stylo Novi Fœderis mire concordat. B.

Ib. Τὰς ἀναβολὰς.] MS. exhibet πρὸς τὰς, Ego malim πρὸς
fine τὰς. B.

P. 172. Ἀπίστον.] Est et alia lectio ἄτοπον, sed illud magis
huic loco quadrat. H. Steph. præcedit enim vox ἀτοπίαν. B.

P. 173. Τίλων γίνοι.] MS. Πάνων γίνοι, quod Dacerius ex
MS. confirmat. B.

P. 174. Κρομμύων.] Post hanc vocem apte ponetur interro-
gationis nota, itidemque post θριξίν. H. Steph.

P. 175. Ἐνιμίξατο.] Dacerius præfert ἐμμίξας, quia sequitur
ἀγαπήσας, atque ita testatur esse in MSS. Flor. et Seguieriano,

jam in Bibliotheca Sti. Germani in pratis asservato. Sic etiam extat in Fl. et Ald. B.

P. 177. Ὑπεξιλομένους.] Xyl. et Steph. scribunt ὑπεξιλομένους, quia præcessit αὐτῷ. Ego malim ὑπεξιλόμεινον, ut ad διόρθωμα referatur, quod vicinius est. B.

Ib. Ὀυρανόν.] Scriptum invenitur ἐνιαυτὸν. H. Steph. MSS.

178. Τέσσαρσιν.] Vel falsus est Plutarchus, vel corrigendum τρισίν, quia trimestribus annis usos fuisse Arcadas, ex Plinio, Solino, Censorino, aliisque abunde constat. Mezir.

P. 179. Τῆς ὥρας.] Omnino legendum τῆς Ἡρας, quod confirmat noster in κεφ. καὶ αργ. Ῥωμ. p. 503. et 508. Hoc etiam viderunt Xyl. Steph. et Mezir. B.

Ib. Τὰς δὲ ἐφεξῆς.] Necessario inferendum videtur vox δύο, ut sit τὰς δὲ δύο ἐφεξῆς, aliter hoc de quatuor mensibus (tot enim restant) intelligendum erit: quod neque verum est, nec cum sequentibus concordat. B.

Ib. Τοῖς φιλοῖς.] Xyl. legit ex conjectura θηλοῖς. rectius, φιλοῖς, quod probat Mezir. et Dacer. ex MS. profert. Sic noster κεφ. καὶ αργ. Ῥωμ. p. 478. de Febuario, ἐν ᾧ τοῖς φιλομένοις ἐναγίζουσι. B.

P. 180. Μάρκῃ Ἀτιλίῃ.] Scribendum esse Γαίῃ omnes videntur, et Noster sic habet Op. Mor. p. 574. Γαίῃ Ἀτιλίῃ καὶ Τίτῃ ὑπάτων. B.

P. 181. Διαδεχομένης.] Magis placeret διαχιομένης. Lapis, illius animi serenitas in omnes diffunderetur. Magis etiam convenit cum præcedentibus, ἐπείσχεοντων εἰς ἀπαντας.

Ib. Ἀἰθᾶν.] Malim αἰθᾶν absque δὲ. H. Steph. Totum canticum, cujus particulam citat noster, Bacchylidis est, et extat apud Stobæum in Capite, de pace.

Ib. Δάμνασαι.] Dele punctum post hanc vocem; deinde lege χαλκειᾶν, ut antea αἰθᾶν ἀραχναῖαν. Postea, ἐκίτι cum Flor. et Ald. non ἔκ ἐστι. B.

Ib. Δαίμονος τύχῃ.] Legerem δαιμόνιος τύχῃ, vel δαίμωνος τινος, τύχῃ, ut infra, ἐκ τινος τύχης θείας. B.

P. 182. Συσχηματίζουσαι.] Ex mendoso συμαλασχηματίζουσαι, recte conjecit aliquis legendum συμμελασχηματίζουσαι. Tum lege πρὸς αὐτὰς.

Ib. Ἀπάσης βοηθείας.] Vix sensum satis plenum exprimit vox βοηθείας per se posita, nisi supplere fas esset, πολιτικῆς βοηθείας. Salvinius corrigit βασιλείας, quam ut felicem admodum

et

et verissimam conjecturam amplectitur Dacer. MSS. exhibent
 πολιτείας aut ὑποκειθείας. B.

P. 183. Διὰ τοῦτο.] Legerem διὰ τοῦτον, nempe Μάμερον,
 ab illo enim posteros ejus Reges vocari tradit Noster : an recte,
 cum Xyl. doctioribus relinquo. B.

P. 184. Ἱερὰς βίβλους.] Alii κύβους. Illud vero recte præ-
 fert Steph. quoniam, ut notat Mezir. Plinius hos Numæ libros
 chartaceos fuisse asserit. B.

Ib. Φερεμένων.] Melius MSS. φερουμένων. B.

Ib. Τὰς τε περι.] Ita lego totam clausulam : τῆς γε περι-
 τὰς ἀπόρου καὶ ἀρξήτης λογομένης ἐν γυναιξίᾳ μεθόδου πραγματείας
 πρὸς τινὰ τῶν ἀναξίων ἐκδοθείσης, ἵφασαν ἱπποσημαίνειν τὸ δαιμόνιον.
 Deinde præfero κοινῇ cum Fl. et Lapo, et ἐπιτελεχόμενον cum
 MS. B.

P. 185. Τηρακοσίων.] Ex fide Livii et Plinii et aliorum corrigunt
 πεντακοσίων Xyl. et Mezir. Res enim incidit in Annum U.
 C. 573. B.

Ib. Ὁρμησαι.] Mezir. culpat Amiotum, quod non animad-
 verterat reponi debere ὀρεῖσαι, cum melius exhibet MS. ὀμνῦσαι.

Ib. Μείζων ὦν.] Hanc lectionem præfero : μείζων ὦν ὁ καλὸς πιν
 καὶ μέλα. H. Steph.

P. 187. Καλὸν δὲ.] MS. vitiose μάλλον, quod tamen veræ lec-
 tioni viam aperit, nempe ΚΑΛΛΙΟΝ. Pulchrum est, inquit,
 regnum innocentia comparasse : pulchrius autem regno innocen-
 tiam prætulisse. In hoc primas Lycurgo tradit. B.

P. 188. Ἀρμονίαν.] Ita reposui ex vet. cod. pro ἀρμονικοῖς
 quod tamen non omnino repudiandum censeo. H. Steph.

Ib. Περὶ τὴν.] Nonnulli cod. καὶ δὴ περὶ τὴν. Quarum vocu-
 larum aliquid est pondus. Id.

Ib. Ἀκράτων.] Potius ἀκραῶν, ab ἀκραίῃς. quanquam
 prætulerim ἀκράτως. B.

P. 190. Ἀφῆκε.] Rectius MS. ἰφῆκε. B.

Ib. Ἡ δὲ.] Lege ΤΟΝ δὲ, et sic verto : illum vero (Numam)
 nihil impulit, &c. B.

P. 191. Εἰς τὸτο.] Potius, ταῦτο. Sic Lopus, in eandem
 rem. B.

Ib. Ἐθισμῶν.] Reponendum arbitror, ἰθισμάτων, ut pro-
 nomina sequentia ταῦτα, et ἐκεῖνα cum illo convenire possint.
 H. Steph.

Ib. Ταῦτα μὲν, &c.] Xylandro locus duriusculus videtur et sub-

388 NOTÆ et EMENDATIONES.

subobscurus, si modo bene habet, quod minime credit; forsan clarior et expeditior evadet ita legendo: ταῦτα μὲν ἰσχυρὰ καὶ ἀπαθὴ ἀπάθια πρὸς γαμήτην (ΚΑΙ ΤΑ) ἐλαφρότητα καὶ ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΖΟΝΤΑ ζῆν ('EN) λύπαις καὶ ζηλοτυφίαις τὸς πολλούς. Quod si cuivis placeat lectio MS. ζῆν λύπαις, stare potest receptum illud κατὰ καίοντα, mihi quidem non placet. B.

Ib. Ἄ. σὺν.] Sic extat apud Euripidem in Andromache V. 597. Ἄ. ἔν τῶν νύκτων ἑσπερμύσαι δόμος. B.

192. Καὶ τὰν.] Hos versus Auratus in V. L. digerit et emendat. Addo tantum, cum Interpretes uno consensu τὰν νοργὸν vertant *juvenulam*, viz reprimo me quin emendem τὰν νοργὸν: si autem illud retineas, reddendum puto, *juvenum appetentem, avidam*; ab ἐργάου, quanquam vox est plane nova, nec in Lexicis facile reperienda. B.

Ib. Τῆς τε ἄλλης.] Delent τῆς Fl. et Ald. ego malim τῆς τε ἄλλης. B.

P. 193. Κτίσιν ἔτισι.] Forte ἔτισι, ut ubi eadem res narratur 'EN γὰρ ἔτισι. B.

Ib. Ἡ καὶ φιλίας.] Lege ἥ cum Fl. et Ald. adeo nihil opus est ut inseratur post μᾶλλον, quod Steph. voluit. B.

P. 194. Φόβος τῆς.] Steph. præfert φόβος, forte ἐκ φόβου, quod melius convenit cum τῆς ἰδίας.

Ib. Μικρὸς γὰρ ἦν.] Multo elegantius μικρὸς γὰρ ἂν ἦν.

P. 196. Συμπικνυκίας.] Non damno hanc lectionem, quia sensum non prorsus ineptum præstat; multo autem aptior et usitatior Nostro vox συμπικνυκίας. Sic Romulus, p. 83. ΣΥΝΕΠΗΘΕ τὰ γίγνη. In Camillo, p. 320. λίσσαν ΣΥΜΠΗΓΝΥΝΑΙ τῆς πόλεως. B.

F I N I S

